

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**KRİZ YÖNETİMİ VE KÜRESELLEŞMENİN YENİ
TOPLUMSAL HAREKETLER ÜZERİNDEKİ ROLÜ:
“GEZİ PARKI OLAYLARI” ÖRNEĞİ**

NIHAT SEYREK

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN:

PROF. DR. ÖNDER KUTLU

KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
TABLolar ve ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KRİZ YÖNETİMİ VE KAMU POLİTİKALARI

1.1. Giriş	18
1.2. KRİZ KAVRAMI	18
1.2.1. Krizin Tanımı	18
1.2.2. Krizin Özellikleri	22
1.2.3. Krize Neden Olan Etkenler	25
1.2.3.1. Çevresel (Dışsal) Etkenler	25
1.2.3.2. İçsel Etkenler	27
1.2.4. Krizin Aşamaları	29
1.2.4.1. Kriz Öncesi	29
1.2.4.2. Kriz Anı	30
1.2.4.3. Kriz Sonrası	32
1.2.4.3.1. Kriz Yönetim Süreci	33
1.2.4.3.2. Krizin Sonuçları.....	33
1.2.5. Kriz Kavramıyla İlişkili Kavramlar.....	35
1.2.5.1. Stratejik Açıklık	35
1.2.5.2. Yönetişim	35
1.2.5.3. İktidar	37
1.2.5.4. Sivil Özgürlük	37
1.2.5.5. Baskı	38
1.2.5.6. Düzen	38
1.2.5.7. Siyasi Polislik	39
1.3. KRİZ YÖNETİMİNİN ÖZELLİKLERİ	41
1.4. KRİZ YÖNETİMİNİN AMAÇLARI VE TEMEL İLKELERİ	43
1.5. KRİZ YÖNETİMİNİN AŞAMALARI	44
1.5.1. Kriz Öncesi Yönetimi	46
1.5.2. Kriz Anı Yönetimi	49
1.5.3. Kriz Sonrası Yönetimi	51
1.6. KRİZ YÖNETİMİNİN ÖNEMİ	53
1.7. KAMU POLİTİKALARI	55
1.7.1. Kavramsal Çerçeve ve Özellikleri	56
1.7.2. Türleri ve Süreci.....	57
1.7.3. Yerel Kamu Politikaları	58
1.7.3.1. Yerel Politika Aktörleri.....	59

1.7.3.1.1. Resmi Aktörler	59
1.7.3.1.2. Gayri Resmi Aktörler	59
1.7.3.2. Kamu Politikası ve “Güvenlik Merkezli Krizler”	60
1.8. Sonuç	63

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE TOPLUMSAL HAREKETLER

2.1. Giriş	66
2.2. KÜRESELLEŞME	66
2.2.1. Bireyciliğin Yükselişi ve “Küresel İletişebilen” İnsan	67
2.2.2. Şehir, Küresel Şehirler ve Yeni Toplumsal Hareketler	69
2.2.3. Aşağıdan Küreselleşme ve Yeni Toplumsal Hareketler	73
2.2.4. “Toplum Sözleşmesi”nden “Küresel Sivil Toplum”a	74
2.2.5. Baskıya Karşı Direnme Hakkı	76
2.3. TOPLUMSAL HAREKETLER KAVRAMI VE TARİHÇESİ	77
2.3.1. Siyasal Süreç Hareketleri	79
2.3.2. Kolektif Davranış Hareketleri	79
2.3.3. Kaynak Hareketliliği Yaklaşımı	80
2.4. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER	81
2.4.1. Yeni Toplumsal Hareketlerin Unsur - Aktör - Amaç ve Yöntemleri ..	83
2.5. YENİ TOPLUMSAL HAREKET ÖRNEĞİ OLARAK “SİVİL İTAATSİZLİK”	84
2.5.1. Sivil İtaatsizlik Kavramı	84
2.5.2. Sivil İtaatsizliğin Nitelikleri	89
2.5.2.1. Toplumsal Boyut	90
2.5.2.2. Siyasal Boyut	90
2.5.2.3. Hukuksal Boyut	92
2.6. Sonuç	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI OLAYLARI

3.1. Giriş	95
3.2. TÜRKİYE’NİN TOPLUMSAL HAREKET TARİHİ	95
3.3. GEZİ PARKI OLAYLARI	98
3.3.1. Gezi Parkı Olayları’ını Doğuran Etkenler	99
3.4. GEZİ’NİN HEMEN ÖNCESİ	102
3.4.1. Gezi Parkı Olayları’nın Arka Planı ve Hazırlık Safhası	102
3.4.2. Gezi Öncesi ve Gezi Sürecinde Olaylar ve Eylemler	106
3.5. GEZİ PARKI OLAYLARI’NIN SAFHALARI	111
3.5.1. Başlangıç ve Siyasi “İrtibatsızlık” (27-30 Mayıs 2013).....	111
3.5.2. Politik Bağlama Oturma ve Marjinalleşme: Şiddet Sarmalı (31 May-15 Haz 2013)	114
3.5.3. Zayıflama Dönemi (15 Haziran 2013 ve Sonrası)	125

3.5.4. Gezi'de Sembollerin Belirlediği Politik Atmosfer	131
3.6. GEZİ PARKI OLAYLARI ÜZERİNE: “KUTUPLAŞMIŞ TOPLUM”	133
3.7. GENAR ARAŞTIRMASI (2013) ve KONDA RAPORU (2014)	135
3.7.1. Eylemcilerin Kişisel - Sosyal Yaşamı Bağlamındaki Araştırmalar ...	136
3.7.2. Eylemcilerin Siyasi Tutumlarına Göre Yapılan Araştırmalar	148
3.7.3. Eylemcilerin Genel Düşünce-Kanıları Bağlamındaki Araştırmalar ..	156
3.7.4. Eylemcilerin Gezi Sürecine İlişkin Görüşleri Bağlamındaki Araştırmalar	157
3.7.5. Tablo ve Grafikler Temelinde Bütüncül Değerlendirme	177

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI SÜREÇ YÖNETİMİ ve DEĞERLENDİRMESİ

4.1. Giriş	179
4.2. GEZİ SÜRECİNİN YÖNETİMİNDEKİ “KARARSIZLIK - ŞİDDET SARKACI”	179
4.2.1. Gezi Parkı Olayları'nın Yönetimini Etkileyen Faktörler	180
4.2.1.1. Küresel - Bölgesel Odaklı Faktörler ve Sosyal Medya Etkisi	180
4.2.1.2. Yeni Toplumsal Eylem Trendinin Dünyadaki Görünümleri	181
4.2.1.3. Yeni Toplumsal Hareket Paradigmasında Gezi Eylemleri	185
4.2.1.4. Küresel ve Bölgesel “Sivil İtaatsizlik” Trendi	189
4.2.1.4.1. Sivil Başkaldırı Konsepti	189
4.2.1.4.2. Gezi Parkı - “ Sivil Başkaldırı” – Otpor	191
4.2.1.5. Gezi Sürecinin Yönetiminde Türkiye Merkezli Faktörler	193
4.2.1.5.1. Toplumsal Hareketlerden Kaynaklı Olayların Yönetimi	194
4.2.1.5.2. Gezi'deki Güvenlikçi - Müzakereci Kriz Yönetimi İnkilemi	196
4.2.1.5.3. Gezi'de FETÖ Etkisi: Medya - Siyaset - STK Üçgeni	206
4.2.1.5.4. Gezi Süreci ve STK Etkisi	210
4.2.1.6. Hafızalara Kazınan “Marjinal Şiddet Travması”	213
4.2.2. Gezi Parkı'nda Mekanlar - Aktörler - Fırsat İklimi	215
4.2.2.1. Gezi Parkı Olayları'na Neden Olan “Fırsat İklimi”	215
4.2.2.2. Gezi Parkı Olayları'na Neden Olan “Aktörler” - “Mekanlar”	217
4.2.3. Gezi Parkı Olayları'na Teorik Yaklaşım	219
4.2.3.1. Gezi'deki “Apolitik Gençlik” Sanılan Gençlik	223
4.2.3.2. Gezi Ruhu'nun Farklı Boyutları	229
4.3. GEZİ PARKI OLAYLARI'NIN ELEŞTİREL ANALİZİ	232
SONUÇ	255

KAYNAKÇA	266
EK-1: Taksim Dayanışması Bileşenleri - STK'lar Listesi.....	289
EK-2: Gezi Parkı Olayları ve Dünyadaki Benzer Yeni Toplumsal Hareketlere Ait Fotoğraflar.....	291

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nihat SEYREK		
	Numarası	158104013003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	*	
Tezin Adı	Kriz Yönetimi ve Küreselleşmenin Yeni Toplumsal Hareketler Üzerindeki Rolü: “Gezi Parkı Olayları” Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nihat SEYREK

ÖZET

SEYREK, Nihat. Kriz Yönetimi ve Küreselleşmenin Yeni Toplumsal Hareketler Üzerindeki Rolü: “Gezi Parkı Olayları” Örneği, Doktora Tezi, Konya, 2021.

Bu tez çalışmasında, Türk siyasi ve bürokratik karar alıcıların kriz yönetimi, küresel ve bölgesel “yeni toplumsal hareket” trendi, Gezi Parkı aracılığıyla örgütlü hale gelen STK’lar ve FETÖ/PDY unsurlarının; yeni toplumsal hareket olma özelliği taşıyan Gezi Parkı Olayları’nın ortaya çıkmasında, devam etmesinde ve sonuçlanmasındaki rolü temel araştırma sorusu olarak analiz edilmiştir. İlgili araştırma sorusu; kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler ekseninde ele alınmıştır. Bahse konu teorik yaklaşımlar kapsamında Gezi Parkı Olayları’nın başlangıcı, siyasallaşması ve zayıflaması periyotları tartışılmış, bu tartışma, nitel araştırma yöntemleri ve nicel göstergeler ışığında gerçekleştirilmiştir. Karma yöntemin izlendiği bu tezde özellikle anketler, mülakatlar ve saha gözlemlerine değinmek suretiyle Gezi Parkı Olayları’nda Türkiye’nin kriz yönetimini etkileyen; küresel ve bölgesel yeni toplumsal hareketler, Gezi Parkı’ndaki örgütlü STK’lar, Türk karar alıcılarının güvenlikçi ve müzakereci müdahale biçimleri arasında ikilemde kalması ve FETÖ/PDY unsurlarının engelleyici etkisi analiz edilmiştir. Nihayetinde Gezi Parkı Olayları’nın küresel ve bölgesel sivil itaatsizlik girişimlerinden biri olduğu ve ilk günlerinden itibaren kontrolden çıktığı fakat diğer örneklerle göre bu olayların Gezi Parkı’nda bulunan grupların hedefine ulaşmadan sonuçlandığı görülmüştür.

Gezi Parkı Olayları’nın sivil itaatsizlik temelinde bir yeni toplumsal hareket örneği olarak değerlendirilebileceği, küreselleşme ve sosyal medyanın (yeni) toplumsal hareketleri dönüştürerek farklı bir karaktere büründürmekte olduğu, küresel konjonktür ve sosyal medyanın da etkisiyle Türkiye’de toplumsal hareketlerin gelişme eğiliminde olduğu, dış çevrelerin de etkisinin bulunduğu yeni toplumsal hareketlere karşı Devletin hazırlıksız yakalandığı ayrıca Gezi Parkı Olayları’nın öğretici birçok yönü bulunmakla birlikte Devletin bu olaylardan arzu edilen düzeyde dersler çıkarma konusunda çok da başarılı olamadığı, Gezi sürecinin, toplumsal kesimler arasındaki fay kırıklarının derinleştirdiği ve “Gezi Ruhü” olarak nitelenen, Gezi deneyiminde bir motivasyon kaynağı olan ve süreçten miras kalan “Gezi Ruhü”nun Türkiye’nin sosyo-politik gündemlerinde gelecekte de etkisinin olacağı yönünde bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gezi Parkı, Kriz Yönetimi, Küreselleşme, Yeni Toplumsal Hareketler, Sivil İtaatsizlik, Sosyal Medya

ABSTRACT

SEYREK, Nihat. Crisis Management and the Role of Globalization on New Social Movements: The Case of Gezi Park Incidents, Ph. D. Dissertation, Konya, 2021.

Within the scope of this study, the role of crisis management of Turkish political and bureaucratic decision-makers, global and regional “new social movement” trend, NGOs organized by Gezi Park’s protesters and FETÖ / PDY elements; their role in emerging, continuing and finalizing the Gezi Park incidents, which is the new social movement, have been examined as the main research question. Related research question; crisis management have been addressed in the axis of globalization and new social movements. Within the scope of these theoretical approaches, the beginning, politicization and weakening periods of Gezi Park incidents have been discussed. This discussion’s been held in the light of qualitative research methods and quantitative indicators, especially mixed methods questionnaires in this study have been followed, interviews and field observations affecting Turkey’s crisis management in Gezi Park Incidents. In this context, global and regional new social movements, organized NGOs in Gezi Park, Turkish decision-makers' dilemma between the forms of security and negotiator intervention and the blocking effect of FETÖ / PDY elements have been analyzed. Eventually it was stated that the Gezi Park Incidents were one of the global and regional civil disobedience attempts and got out of control from the first days, when comparison to other examples, these events resulted before the groups in Gezi Park could not reach their goals.

Within the framework of the thesis, it has been determined that the Gezi Park Events can be considered as an example of a new social movement on the basis of civil disobedience; globalization and social media transform (new) social movements and transform them into a different character; social movements in Turkey tends to improve with the effect of global conjuncture and social media; the State was caught unprepared against new social movements, which were also influenced by external circles. In addition, it has concluded that although there are many instructive aspects of the Gezi Park incidents, the State has not been very successful in drawing lessons from these events at the desired level; the Gezi process deepened the faults between the social segments and is described as the “Gezi Spirit”, which is a source of motivation in the Gezi experience and inherited “Gezi Spirit” will have an impact on Turkey’s socio-political agendas in the future.

Keywords: Gezi Park, Crisis Management, Globalization, New Social Movements, Civil Disobedience, Social Media

KISALTMALAR

- DHKP/C** : Devrimci Halkın Kurtuluş Partisi/Cephesi
- KDK** : Kamu Denetçiliği Kurumu
- MEHTAP** : Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
- MLKP** : Marksist Leninist Komünist Parti
- MTTB** : Milli Türk Talebe Birliği
- PDY** : Paralel Devlet Yapılanması
- PYD/YPG** : Demokratik Birlik Partisi
- SBE** : Sosyal Bilimler Enstitüsü
- SDP** : Sosyalist Demokrasi Partisi
- TEPAV** : Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- TESAV** : Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
- TESEV** : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
- TGB** : Türkiye Gençlik Birliği
- TKEP/L** : Türkiye Komünist Emek Partisi/Leninist
- TİKB** : Türkiye İhtilalci Gençlik Birliği
- TKİP** : Türkiye Komünist İşçi Partisi
- TTK** : Türk Tarih Kurumu
- VIETKONG** : Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi
- YDG-H** : Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi

TABLOLAR - ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLOLAR

Tablo 1.1. Kriz Döneminin Özellikleri	30
Tablo 1.2. Örgütün Kriz Öncesi Dönemi Çalışmaları.....	48
Tablo 1.3. Örgütün Kriz Dönemindeki Çalışmaları.....	50
Tablo 1.4. Örgütün Kriz Sonrası Dönemindeki Çalışmaları.....	52

ŞEKİLLER

Şekil 1. Araştırmanın Bağımsız - Müdahaleci - Bağımlı Değişkenleri.....	6
Şekil 1.1. Kriz Yönetim Yaklaşımları ve Beş Temel Aşaması.....	24
Şekil 1.2. Kriz ve Stres Yönetimi	26
Şekil 1.3. Kriz Yönetim Süreci.....	41
Şekil 1.4. Kriz Yönetiminin Amaçları ve Temel İlkeleri	43
Şekil 1.5. Kriz Yönetiminin Aşamaları	45
Şekil 3.1. 2011-2013 Türkiye’deki Toplumsal Olaylara (Tahmini) Katılım.....	107
Şekil 3.2. 2011-2013 Dönemindeki Eylemlerin İllere Göre (Tahmini) Dağılımı....	108
Şekil 3.3. 2011-2013 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Eylemlerin Türleri.....	109
Şekil 3.7.1.1. Eylemcilerin Aile - Arkadaş Harici En Çok Sevdikleri Kişi.....	136
Şekil 3.7.1.2. Eylemcilerin Hayatlarının Anlamı.....	137
Şekil 3.7.1.3. Eylemcilerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	138
Şekil 3.7.1.4. Eylemcilerin Sosyal Faaliyetlerine Göre Dağılımı.....	139
Şekil 3.7.1.5. Cinsiyet Dağılımı.....	140
Şekil 3.7.1.6. Gezi Parkı’nda Bulunanların Yaş Dağılımı.....	140
Şekil 3.7.1.7. Gezi Parkı’nda Bulunanların Çalışma Durumu.....	141
Şekil 3.7.1.8. Eylemcilerin İstanbul’un İlçelerine Göre Dağılımı.....	142
Şekil 3.7.1.9. İnsan Hakları İhlaline Uğramış Hissediyor Musunuz?	143

Şekil 3.7.1.10. Eylemcilerin Değerlendirilmesi.....	144
Şekil 3.7.1.11. Demografik Yapıya Göre Eylemcilerin Değerlendirilmesi.....	145
Şekil 3.7.1.12. Eylemcilerin Davranışlarının Değerlendirilmesi	146
Şekil 3.7.1.13. Eylemcileri Tanımlama.....	147
Şekil 3.7.2.1. Eylemcilerin İdeolojik Tutumu (Mekânsal).....	148
Şekil 3.7.2.2. Eylemcilerin İdeolojik Profili.....	149
Şekil 3.7.2.3. Son Haftadan Önce Eyleme Katılma Durumu.....	150
Şekil 3.7.2.4. Parti Üyeliği - Protestolara Katılma Oranı.....	151
Şekil 3.7.2.5. Eylemcilerin Oy Kullanımının Mekânsal Dağılımı.....	152
Şekil 3.7.2.6. Eylemcilerin Son Seçimdeki Siyasi Parti Tercihini.....	152
Şekil 3.7.2.7. Eylemcilerin İlk Olası Seçimdeki Siyasi Parti Tercihini.....	153
Şekil 3.7.2.8. Parti Tercihine Göre Olaylara İlişkin Görüşler.....	154
Şekil 3.7.2.9. Eğitim Kriterine Göre Dış Mihrak Etkisinin Sorgulanması.....	155
Şekil 3.7.3.1. Eylemcilere Göre Türkiye'nin En Önemli Sorunu.....	156
Şekil 3.7.4.1. Eylemcilerin Gezi Parkı Eylemlerine Katılma Nedeni.....	157
Şekil 3.7.4.2. Parka Geliş Sıklığı ve Siyasi Oluşuma Üye Olma.....	158
Şekil 3.7.4.3. Gezi Parkı'na Gelmeye Ne Zaman Karar Verdiler?.....	159
Şekil 3.7.4.4. Neden Gezi Parkı'ndalar, Ne Talep Ediyorlar?.....	160
Şekil 3.7.4.5. Gezi Parkı Hakkındaki İlk Haberi Nereden Aldınız?	161
Şekil 3.7.4.6. Son Ayda Sosyal Medyada Gezi Parkı Paylaşımı	162
Şekil 3.7.4.7. Son Ayda Gezi Parkı Paylaşımı Yapanların Siyasi Dağılımı.....	163
Şekil 3.7.4.8. Olayların Seyrini Değiştiren Hususlar.....	165
Şekil 3.7.4.9. Olaylarla İlgili Görüşlerin Açıklanması.....	166
Şekil 3.7.4.10. Polislerin Tutumunun Eylemcilerce Değerlendirilmesi	167
Şekil 3.7.4.11. Haber Kaynağına Göre Polislerin Değerlendirilmesi.....	168
Şekil 3.7.4.12. Başbakan'ın Olaylardaki Tutumunun Değerlendirilmesi	169
Şekil 3.7.4.13. Olaylarla İlgili İddiaların Gösterimi.....	170

Şekil 3.7.4.14. TV Kanallarında Haber İzlenme Oranlarındaki Değişim.....	171
Şekil 3.7.4.15. Eylemci Tanımlarına Göre Eylemciler.....	172
Şekil 3.7.4.16. Gezi Parkı Olayları'nda Dış Mitrakların Tanımı.....	173
Şekil 3.7.4.17. Olayların Takip Edildiği Araç/Kanal.....	174
Şekil 3.7.4.18. Polisin 2011-2013 Dönemi Aşırı Şiddet Kullanımı (Tahmini)	175
Şekil 3.7.4.19. Güvenlik Güçlerinin Eylemcileri Caydırmadaki Yöntemleri.....	176
Şekil 4.2.1. Gezi Eylemlerinde Twitter Kullanımı	186
Şekil 4.2.2. Gezi Sürecinde Türkçe Tweet Sayıları	187
Şekil 4.2.3. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı "Etkileyen" Faktörler.....	204
Şekil 4.2.4. Eylemcilerin Algısında Gezi Parkı Olayları'nın Asıl Sebebi.....	205

ÖNSÖZ

Tarihçi İlber ORTAYLI, 12 Nisan 2015 tarihinde, konuk olduğu bir televizyon programında, Gezi Parkı süreci konusunda, “Cumhuriyet tarihinde örneği olmayan, mizahın da olağanüstü işlediği bir harekettir. Önemlidir. Değerlidir. Üçüncü günden sonra kimin eline geçtiği beni ilgilendirmez.” demiştir. ORTAYLI’nın çizdiği bu çerçevenin, Gezi Parkı sürecini doğru anlama ve irdeleme-öğrenme-sonuçlar çıkarma beklentilerine bir fırsat sağlayacağı kanaatindeyim. İdeolojik önyargılardan, tümdenci anlayıştan, yüceltici ya da ötekileştirici yaklaşımlardan mümkün olduğunca sıyrılarak bakabilmek, sağlıklı bir inceleme/analizin de temel ilkelerindedir.

Gezi Parkı Olayları türünden, sosyal, politik, kültürel, ekonomik yahut başka motiflerle beslenen ve “bir anda büyüyen” nitelikteki gelişmelerin hemen her ülkede yaşanabileceği, böylesi durumlarda devlet/hükümet otoritesinin ciddi olarak sarsılabileceği, hacimli, beklenmedik ve korkutucu gelişmeler karşısında bilinen çözüm yollarının, yöntemlerin, reflekslerin yetersiz kalabileceği, bu noktada; süreci iyi okumanın ve deneyimleri gözden geçirmenin yanında, “bu sorunun başka bir çözümü de olabilir mi?” seçeneğini hep akılda tutmanın krizi atlatmak ve hatta fırsata çevirebilmek yönünde bir açılım sağlayabileceğini unutmamak gerekmektedir.

Toplumsal olaylardan kaynaklı kriz durumlarında, Gezi Parkı sürecinde de deneyimlendiği gibi, yaşanmakta olan buhran sürecini besleyen sorunun/nedenlerin kaynağına inerek proaktif/önleyici bir yaklaşım sergilemek, krizin yeni krizler doğurmasını engellemek veya en azından olumsuz seyreden sürecin kendini sürekli üretmesini önlemek eksenli bir kriz yönetiminin önemi ve gerekliliği ortadadır.

Kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi Gezi Parkı Olayları örneği üzerinden incelediğim tez çalışmamın tamamlanmasında çok büyük emeği geçen ve bana bu uzun süreç boyunca daima anlayışla yaklaşan tez danışmanım Prof. Dr. Önder KUTLU’nun hakkını ödemem mümkün değil. Sayın Hocam’a, son dönemdeki bir konuşmamız esnasında, “Bir kere daha dünyaya gelsem ve ‘bu yeni hayatında ne yapmak istemezsin?’ diye sorulsa, ‘doktora yapmak

istemem' cevabını verirdim Hocam" demiştim. Ben ne kadar yorulduysam Hocamı da en az o kadar yormuş olmalıyım. Kendisine minnettarım.

Tez İzleme Komitesi üyeleri Prof. Dr. Mahmut Hakkı AKIN ve Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ hocalarıma da engin hoşgörülerini ve katkıları için teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinin başkanlığını yapan Prof. Dr. Taşansu TÜRKER'e, üniversiteden sınıf arkadaşşıma tez savunması yapma heyecan ve onurunu yaşatan jüri üyesi Prof. Dr. Selim KILIÇ'a ve jürinin diğer değerli üyelerinden Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ'e teşekkür ederim.

Beni, mezun olduğum Mülkiye'ye götürüp önerilerinden istifade etmem için Prof. Dr. Taşansu TÜRKER ile tanıştıran, başarmaktan başka bir şey düşünmemem için İlber ORTAYLI Hocamızın ilgi ve desteğini bile seferber eden Fahrettin ERBAHAYETMEZ'e ve tez çalışmamın durumunu merak ettiğini gösteren içten sorularıyla azmimi kamçıllayan İlber Hocam'a,

Tecrübeleri, yorum ve değerlendirmeleri ile çalışmama ışık tutan Fatih ABİŞ'e, Gökhan GÖZEN'e ve İhsan KAYA'ya,

Tez çalışmam konusunda bana hep inanan ve apansız arayarak "tezin ne oldu Nihat?" sorusuyla ruhumu şoklayan Tayfun TEZCAN Beyefendiye, istediğim kitapları Karanfil'den bulan ve her seferinde "ne bitmedik tezmiş, yine mi buluşamıyoruz?" sitemiyle farklı bir motivasyon kaynağı olan Naci ALBAKIR'a minnettarım.

Bu yoldan benden önce geçen ve bana kılavuzluk eden Dr. Emre KAYA'ya, her türlü soruma aklımı zorlayan açıklıkta cevaplar verip çabama ışık olan Dr. Hikmet Salahaddin GEZİCİ'ye, grafiklerde gözden kaçırdığım ne varsa yakalayıp beni dumura uğratan Selman FETTAHOĞLU, İrem USTA YİĞİT ve Mikail YİĞİT'e,

Son iki yıldır her türlü kahrımı çeken, akademik dünya ile aramda köprü olan, her işi kolay kılma melekesinin yürüyen örneği Dr. Selçuk KAHRAMAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İşin en meşakkatli kısmında yüreklerini ortaya koyarak bana çok büyük destek ve moral veren, yönlendirmeleriyle tezimin ete-kemiğe bürünmesine çok büyük katkılar sunan sevgili araştırmacı-analistler Ümit TETİK'e ve Nur GÜNAY'a teşekkürlerimi sunuyorum. Nur ve Ümit'in destek ve gayretini, "bir kıvılcım düşer önce, büyür yavaş yavaş...." cümlesinden daha iyi anlatan bir ifade bulamam sanırım.

Bu uzun yolda, biyoloji öğretmenliğini bırakıp sosyal bilimci olmanın eşiğine gelen ve süreçte emeği en az benim kadar olan eşim Gamze SEYREK'in yeri çok ayrı. Çabası, sonucu belirleyenlerden...

Sürekli, "babam yine mi tez yazıyor?" diye sorarak beni "şımartan" oğlum İbrahim Andaç'ın; "bitmedi mi o tez ya, yeter" diyerek "merhamet odaklı empati" yapan kızım Sıla Eylül'ün ve "baba bu 'zet' mi neydi, niye bitmiyor?" diyerek ortama sitemi de ekleyen evin küçüğü Mira Asya'nın, onlara, bu akademik çabayla 50 yaşında göstermeye çalıştığım örnek olma azmimi kamçılaman sözleri hep aklımda...

Annem Hayriye SEYREK'in, ağır sağlık sorunları arasındaki duaları, "niye yorarsın kendini bu kadar" şefkatiyle bakan gözleri; kız kardeşim Ayşenur ÇÖMLEKÇİ'nin, kafam karışmasın diye, bir soru sormak için bazen günlerce bekleyişi; tez savunmasına en iyi koşullarda girmem için ablam Nihal USTA ve yeğenim İbrahim Yarkın USTA'nın gösterdikleri çaba da unutulmaz.

Ve tabii ki İvriz Köy Enstitüsü "efsanem", babam... Lise birinci sınıfın yaz tatilinde elime Mihail Şolohov'un dört ciltlik "Ve Durgun Akardı Don" romanını tutuşturduktan sonra, Aleksandr Soljenitsin'in kitaplıktaki "Ağustos 1914" romanını işaret edip "o da güzel kitap, onu da oku oğlum, hep oyunla olmaz" dediği o gün, bende milattır. Kitapları ne kadar anladım hatırlamıyorum ama "okunacak" mesajı beynime kazınmıştı. Babamın, okumanın yanında bir şeyler de yazabildiğimi görmesini çok isterdim. Aziz hatırasına armağanım olsun...

İnternette o kadar çok yararlandım ki... TT Net'e, Superonline'a, Google'a en tepedeki mühendisinden sahadaki emekçisine kadar teşekkürü borç biliyorum.

Yazı ve görüşlerine atıfta bulunduğum yahut en azından bir fikir edindiğim herkese entelektüel emekleri için minnet borçluyum. Kitap fuarlarından çokça kaynak topladım; yayınevlerinin emeklerini de saygıyla anıyorum.

Ayrıca, Devlette geçen 23 yıllık yoğun mesaili ve bazen meşakkatli memuriyetim sırasında Gezi Parkı Olayları'nı sahadan takip etme ve olayların önlenip sonlandırılması konusunda görevli başka kurumların yetkilileriyle mesai ve görüş paylaşma şansına da sahip oldum. Bu anlamda, hayata ve Türkiye'nin toplumsal yapısına ilişkin çok değerli bilgi, kanaat ve deneyimler edinmemi sağlayan Teşkilatıma ve bilmenin ve paylaşmanın kıymetine inanan o müstesna mesai arkadaşlarıma minnettarım.

Uzunca bir zaman diliminde yazılabilmiş bir tezin "Önsöz"ü de biraz uzun oldu. Özen göstermeme rağmen burada adını ve emeğini anmayı unuttuğum herkesin af ve hoşgörüsüne sığınıyorum.

Bu doktora tezinden elde edilen sonuçların araştırmacılara ve araştırmalara katkı sunmasını ve bu çalışmanın akademik camianın yanı sıra güvenlik bürokrasisi ve Türk siyasi hayatına merak duyanlara faydalı olmasını diliyorum.

GİRİŞ

Tezin temel araştırma sorusu, Türkiye'nin yakın siyasal tarihinde bir sosyo-politik krize dönüşen Gezi Parkı Olayları sürecini (bağımlı değişkeni), yetkililerin karar ve uygulamaları ile şekillenen kriz yönetiminin ve küreselleşme mefhumunun (bağımsız değişkenler) yanı sıra dünyada son yıllarda sıklıkla karşılaşılan sivil itaatsizlik eksenli benzer toplumsal olaylardan da yola çıkarak ele almak, bunu yaparken de göstericilerin yapısal karakteri ile FETÖ'nün (müdahaleci etkenler) sürecin seyrine etkisini ortaya koymaktır. Ele alınan bu sorun bağlamında ise "tarafsız ve özgün bir eleştirel yaklaşım" yolunu izleyerek olası hata, eksiklik ve aşırılıklarla ilgili tespitlerde bulunmak, bu meyanda, yeri geldiğinde önerilere yer vermektir.

Küreselleşme mefhumu ile devletler çeşitli çatışma ortamlarını çok farklı bir biçimde ve geleneksel yöntemlerin dışında bir bakış açısıyla tecrübe etmeye başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası politikanın iki zıt kutba ayrılmış olması ile takip eden dönemdeki ilişkiler küresel sistemi etkisi altına almıştır. Bu kutuplardan biri ABD'nin sunmayı vadettiği liberal düzen, öteki ise devletin halkın sırtından tüm yükleri aldığı iddiasını güden ve Sovyetler Birliği'nin öncülüğünü yaptığı komünist modeldir. Her iki yaklaşım da dünyadaki tüm halkları cezbedecek bir devlet profili sunduğunu ve herhangi birinin zafer kazanması durumunda halkların müreffeh bir düzene kavuşacağı iddiasını dillendirmekteydi. Fakat 1990'ların başlarından itibaren dünya halklarının liberalizmi daha fazla tercih etmesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile "Yeni Dünya Düzeni" nosyonu üzerinden ABD, adeta tüm dünyada "hegemonik" bir güç olduğunu de facto olarak ilan etmiştir. ABD'nin, bu rolünün ağırlığının hissedilmesi ve geri dönüşler bir on yıl kadar devam ettikten sonra, 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla, bir devlet veya halk tarafından değil de bir terör örgütü tarafından hedef alınması sonucu ile karşılaşılmıştır.

11 Eylül Saldırıları sonrasında dünyada yeni bir paradigma arayışının ortaya çıktığı söylenebilir. Yeni paradigmada da kuşkusuz devlet dışı gruplar daha fazla görünür hale gelmişlerdir. Terör örgütlerinin yanı sıra bireyler, STK'lar hatta küçük

çaplı inisiyatif ve topluluklar ulusal ve uluslararası aktörler olarak yükselişe geçmişlerdir. Bu dönem aynı zamanda, devletlerce talepleri karşılanmaması durumunda kendi çap ve kapasitelerinde kargaşaya sebebiyet verebilen silahlı grupların ya da “toplumsal hareketler”in ortaya çıkış sürecidir.

Toplumsal hareket konseptini incelerken, 1960’larda yoğunlaşarak 1968’de zirve noktasına ulaşan öğrenci hareketlerinin altını çizmek gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesini izleyen yıllarda dünyaya egemen olan barış havası, ülkelerdeki toplumsal muhalefetin yoğunluk ve hızını da düşürmüştür. ABD öncülüğünde istikrarlı bir gelişme gösterdiği söylenebilecek kapitalizm; sınıflar arasındaki bölüşüm kaynaklı sorunlar, kentlere yönelen göç dalgası, hızlı değişimin sosyal kesimlerde yol açtığı buhran gibi yan etkileri bağlamında en duyarlı kesim olan gençliği motive ederek kitlesel protestoların ateşleyicisi olmuştur. 1960’ların öğrenci hareketleri; sol değerleri ön plana çıkaran, 1950’lerin yaşam anlayışına karşı çıkan, savaş karşıtı, özgürlük ve demokrasi savunucusu, hatta söz konusu yıllarda ABD’de başlayıp Avrupa’yı da etkileyen hippie kültürünün hayat anlayışının da etkisiyle nispeten “anarşist” bir nitelik taşımıştır. ABD’nin Vietnam’ı işgalinin protesto edilmesinden Martin Luther King’in öldürülmesi ve 1968’de Prag’a giren Sovyet tanklarına karşı çıkılmasına kadar uzanan ve dünyada Türkiye de dahil çok geniş bir alana yayılan bu gençlik hareketleri sırasında fabrika, okul, toprak işgali, üniversite boykotları gibi eylem türleri öne çıkmıştır (Bulut, 2011: 127-129).

1960’ların öğrenci hareketlerinin ilham verdiği toplumsal hareket konsepti 1970’lerden bu yana özellikle yürüyüşler, protestolar ve pasif direnişler eşliğinde ve kendilerine yönelen resmi müdahalelerin şiddet içeriğine paralel şekilde zaman zaman şiddet de içeren kimliğiyle kendini göstermişti. Fakat 11 Eylül sonrasında ülkelerin ve devletlerin yüz yüze kaldığı sorun veya durumlar “başka bir ülkenin halkı tarafından protesto edilebilir olma” özelliği kazanmıştır. Diğer taraftan da devlet sınırları içinde halkın azınlıkta kalan ya da çoğunluk olan kısmının taleplerinde çeşitlenme ve söylemlerinde evrim yaşanmıştır. Önceleri aşırı sol veya anarşist bir grup tarafından siyasi temalarla bezenen eylemler artık ekolojik ya da kadın hakları gibi konular için de yapılabilir hale gelmiştir.

Kutlu, “Küresel seviyede işler çok iyi durumda değil....Yerli ve yabancı haber kanalları her gün, her an olumsuz haberleri sıralamaya, dikkatlerimize sunmaya devam ediyorlar. Sorunlar sadece belli bir kıta ve belli etnik ya da dini kökenden insanlar arasında mevcut değil. Öyle olsaydı küresel problemden bahsedemez, ‘bölgesel sorunlar var’ diyebilirdik. Problem sadece ekonomide, sosyal hayatta veya siyasette değil. Sorunlar topyekûn ve iç içe geçmiş halkalar şeklinde. Etnik ayrımcılık, dini dışlanmışlık, ekonomik yıkım, kültürel yozlaşma, siyasi uzlaşmazlık gibi faktörlerin biri diğeri ile açıklanamayacak ve basit bir denklem oluşturulamayacak kadar girift” (Kutlu, 2015a) saptamasında bulunurken, küresel sorunların dünyayı getirdiği noktanın bir sorunlar yumağı olduğunun altını çizmekte ve “uluslararası toplumun gelinen aşamada bir çıkmazda olduğu” vurgusunda bulunmaktadır.

Küreselleşme, uluslararası toplumu çaresiz bırakan ve her biri siyasal, sosyal ve ekonomik kriz adayı olan çok faktörlü - çok taraflı sorunlar bağlamında, toplumsal hareketlerin veya devlet dışı tüm grupların hareket edebilmesi için adeta bağımsız bir değişken olma rolünü de taşımaktadır. Nitekim Stephen Walt, “küreselleşme 1960’larda ve 1970’lerde olsaydı, belki Vietkong, Vietnam’dan kalkıp ABD’nin göbeğinde bomba patlatabilecekti” (Walt, 2016) demek suretiyle küreselleşmenin bir bağımsız değişken olabileceği fikrini seslendirmektedir.

2011 sonrasında küreselleşme, Ortadoğu’nun temellerini sarsmış, devletlerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında tesis etmeye çalıştıkları dengeleri tersyüz etmiştir. Tunus’ta başlayan ve halkın devlet otoritesine başkaldırdığı Arap Baharı olayları adeta domino etkisiyle Mısır, Libya, Yemen, Suriye vb. mücavir coğrafyayı etkisi altına almıştır. Bununla birlikte, Balkanlar’da başladığı ileri sürülen Balkan Baharı, Rusya’nın yakın çevresinde başlayan “ayaklan” eylemleri; ABD, İngiltere vb. güçlü kurumsal yapıya sahip ülkelere de sıçramıştır. Böylece, ortaya, otoriteyi hedef alan, halkın tamamını etkileme amacı güden ve tüm bu girişimleri en azından eylemlerinin başlangıç aşamasında şiddete başvurmadan gerçekleştiren “yeni toplumsal hareketler” olgusu çıkmıştır. Nihayetinde bu durum, Türkiye’de bulunan ve muhalif yahut memnuniyetsiz olarak niteleyebileceğimiz kişi ve grupları da etkileyerek Gezi Parkı Olayları’na kapı aralamıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra örneğin son dönemde

Fransa’da uzun süredir devam etmekte olan ve “Sarı Yelekliler” olarak adlandırılan grubun eylemleri de göz önüne alındığında küresel ve bölgesel “yeni toplumsal hareket trendi”nin adeta salgına dönüştüğünü söylemek mümkündür. Nitekim bu tarz eylemler için harekete geçecek grupların önünde Ortadoğu ve Batı menşeli önemli ve yeterli örnek mevcut görünmektedir.

Tezin Kapsamı

Tezin “Kriz Yönetimi ve Kamu Politikası” başlıklı birinci bölümünde temel anlamda kriz kavramı, tanımı ve özellikleri ele alınmaktadır. Krizin kavramsal analizinin yanı sıra, krize neden olan iç ve dış etkenler eleştirel olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca kriz yönetimi aşamaları olan kriz öncesi, anı ve sonrası süreçler ele alınmakta böylece kriz yönetim süreci ve sonuçlarının nasıl değerlendirildiği tartışılmaktadır. Ayrıca kriz kavramıyla ilişkili olan; stratejik açıklık, yönetim, iktidar, sivil özgürlük, baskı, düzen ve siyasi polislik ifadelerine değinilmektedir. Yine kriz yönetiminin önemi kapsamında, kriz yönetiminin özellikleri, amaçları ve temel ilkeleri de ele alınarak, kriz yönetiminin aşamaları değerlendirilmektedir. Akabinde, kriz yönetiminin aşamaları ele alınarak kriz öncesi, anı ve sonrası yönetimlerinin nasıl olduğu ve ne anlama geldiği üzerinde durulmakta, bölümün devamında, “Kamu Politikaları” başlığı konusu irdelenerek “Bir Kamu Politikası Alanı Olarak: Güvenlik Merkezli Krizlerin Yönetimi” hususu anlatılmakta ve tezin birinci teorik kısmı sonuçlandırılmaktadır.

“Küreselleşme ve Toplumsal Hareketler” başlıklı ikinci teorik bölümde ise, öncelikle küreselleşme ve toplumsal hareketler kavramları kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda toplumsal hareketlerin alt bileşenleri olan; siyasal süreç, kolektif davranış hareketleri ve kaynak hareketliliği yaklaşımının detaylandırması yapılmakta, devamında, küreselleşmenin 1990’lardan itibaren uluslararası sisteme sirayet etmesi ile ortaya çıkan “yeni toplumsal hareketler”in unsurları, aktörler, bu aktörlerin amaçları ve yöntemleri irdelenmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin 2000’lerden itibaren yüksek ölçekte tercih ettiği yöntemlerden “sivil itaatsizlik” nosyonu ele alınmakta, bu anlayışın kavramsal çerçevesi ve toplumsal, siyasal, hukuksal niteliklerine değinilmektedir.

“Gezi Parkı Olayları” başlıklı üçüncü bölümde; kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler ekseninde Türkiye’nin Gezi Parkı deneyimi ele alınmaktadır. İlk olarak, Türkiye’nin toplumsal hareket tarihi, akabinde Gezi Parkı Olayları anlatılmakta, sonrasında, tezin teorik çerçevesinden istifade edilerek, süreç, Gezi Parkı eylemleri ve sivil itaatsizlik bağlamında; “başlangıç”, “olayların politik bağlama oturması” ve “zayıflama” adlı üç döneme ayrılarak açıklanmaktadır. Arkasından, Gezi Parkı Olayları anket, mülakat ve gözlemler ışığında değerlendirilmektedir.

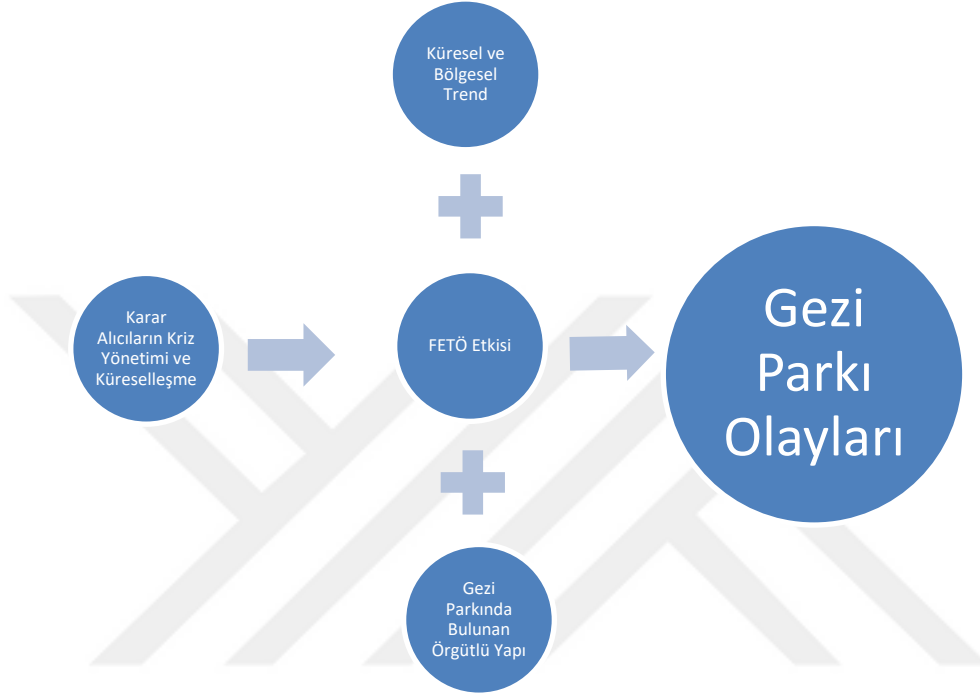
“Gezi Parkı Süreç Yönetimi ve Değerlendirmesi” başlıklı dördüncü bölümde, Türkiye’nin eylemleri yönetimi; küresel ve bölgesel anlamda yeni toplumsal hareketler trendi, Türkiye merkezli kriz yönetim şekli, FETÖ/PDY değişkeni ve Gezi Parkı’nda bulunan örgütlü yapılardan müteşekkil dört faktör bağlamında küreselleşme bağlamındaki yeni eğilim ve kavramlara da başvurularla bulunmak suretiyle analiz edilmektedir.

Sonuç kısmında ise tezin dört bölümü tartışılarak aşağıdaki hipotezlerin doğruluğu ve yanlışlığı değerlendirmeye tabi tutularak eylemlere dair analitik ve yeni çalışmalara kapı aralayabilecek objektif ve bilimsel bir analiz yapılması hedeflenmektedir.

Tezin Amacı ve Yöntemi

Bu tez, kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler kavramları ışığında; Gezi Parkı Olayları sürecinin tam anlamıyla irdelenebilmesini kapsamaktadır. Bahse konu üç teorik çerçeve ışığında Gezi Parkı Olayları’nın başlayışında, sürmesinde ve sonlanmasında; siyasi ve bürokratik anlamda karar alıcı ve mülki idare amiri pozisyonundaki kişilerin yürüttüğü kriz yönetiminin etkisi anlatılarak Gezi Parkı Olayları süreci ortaya koyulurken de gelişmelerin nasıl bir kriz ve çatışma ortamına dönüştüğü izah edilmektedir.

Şekil 1: Araştırmanın Bağımsız-Müdahaleci-Bağımlı Değişkenleri (soldan sağa)

Şekil-1’de görüleceği gibi, tezde; “karar alıcıların kriz yönetimi” ile “küreselleşme” bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Yine küreselleşme kapsamında; küresel ve bölgesel “yeni toplumsal hareket” trendi, Gezi Parkı’nda bulunan örgütlü yapı ve FETÖ etkisi ise birer “müdahaleci değişken” olarak incelenmişken, bağımsız ve müdahaleci değişkenlerin temelde etki ettiği bağımlı değişken ise Gezi Parkı Olayları’dır.

Tezin veri toplama yöntemlerinde zamana ve siyasi atmosfere bağlı olarak kısıtlılıklar bulunmaktadır. Bu durum “Tezin Kısıtlılıkları” başlığı altında değerlendirilmekte, bu nedenle de o dönem hazırlanmış olan raporlar ve anketlerde elde edilen ve dönemin “ruhunu” yansıttığı düşünülen çalışmalardaki veri setleri bu tezde kullanılmaktadır. Nitel analiz yöntemleri kısaca, pozitivist, bir başka deyişle analist/araştırmacı ve dünya/doğa arasındaki “tanımlayıcı” bakış açısından

doğmuştur. Doğanın verili bilgisine karşın analistin/araştırmacının geliştirdiği perspektif, doğada bulunanın sebep-sonuç ilişkisini “açıklamaya” ya da “anlamaya” dönük bir “analiz çerçevesi”ni oluşturmaktadır. Daha da özele inildiğinde, analist/araştırmacı, yaşanan toplumsal olayların analizini bu olayları gözlemleyerek, tarihsel akışına bakarak ve analiz çerçevesinden uzak olmayan sayısal ifadeleri kullanarak, mütalaa etmektedir (Hollis ve Smith, 1991: 70-90).

Buradan hareketle yukarıda detaylandırılan araştırma sorusu; kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi vurgulayarak, aşağıdaki alt araştırma sorularını ve hipotezleri niteliksel araştırma yöntemlerinden olan tarihsel süreç analizi ve olaylar esnasında sahada bulunan fakat şu an aktif görevde olmayan yetkililerin “gözlemlerine” (bazı açılardan “etnografik gözlem” yahut “katılımcı gözlem”e benzer nitelikte) dayalı olarak ele alınmaktadır.

Ayrıca çeşitli anket ve araştırmalardan elde edilen nicel göstergeler de nitel ifadeleri desteklemek maksadıyla kullanılmaktadır. Bu kapsamda nitel analiz yöntemlerinin bu çalışmada kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Zira toplumsal olaylara ait gerçeklikleri açıklama ve anlamada; “saha deneyimleri”, bu deneyimlere ek olarak gerçekçi tarihin kurgusal yazımı ve gözlemler, sosyal bilimlere ait araştırma yöntemlerinde sıklıkla tercih edilmektedir (King, Keohane ve Verba, 1994: s. 228-229). Tarihsel süreç analizi veya süreç takibi, sıklıkla literatürde kullanılan nitel araştırma yöntemlerine özgü terminolojik bir kavramdır. Bu kavramı sosyal bilimler bağlamında önemli kılan temel unsur ise bir konunun derinliğinin açıklanmasında başvurulan birincil yöntem olmasında yatmaktadır. Tarihsel süreç analizinin kaynakları çeşitlilik arz etmektedir. Örneğin, belirgin bir konuya ait birincil kaynaklar olan resmi arşiv kayıtları veya konunun farklı kaynaklarda belli bir tarihsellik içerisinde verildiği ikincil kaynaklar üzerinden bu yöntemi uygulamak mümkündür. Bu yöntemin toplumsal olaylarla ilgili bir çalışmaya en önemli katkısı; çalışmada kullanılan bağımlı, müdahaleci-ara ve bağımsız değişkenlerin benzer dönemlerde cereyan ettiğini göstermek, bu değişkenler arasında nedensellik veya korelasyona dayalı illiyeti tespit etmek ve ilgili değişkenlerin doğurduğu neticeleri analiz etmek, olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede çalışmada bir olayın bir başka

olguya etkisi belli mantıksal ve tarihsel kurgu içinde tartışılabilir (Neuman: 2006, s. 130-139).

Tarihsel süreç analizi halen sosyal bilimlerde, diplomatik ve istihbarî niteliği haiz metinlerde kullanılan öncelikli analiz yöntemleri arasındadır. “Mantıksal kurgu” perspektifinden ilgili olayların bir bütünlük içinde yazılması yahut yeniden kurgulanması tarihsel süreç analiziyle mümkündür. Tarihsel süreç analizi başlı başına yazarın kendisinin “seçtiği” olayları nesnel bir perspektiften kurgulamasıdır. Nitekim herhangi bir konunun ele alındığı dönemde pek çok olay yaşanmıştır. Fakat bu analiz yöntemi sosyal bilimlerin laboratuvarı olarak da nitelendirilebilir. Bu nedenle çok sayıda olayın “biçim” yönünden keşfi gereklidir. Akabinde bu biçim çerçevesine uyan aktörler ve olaylar dikkate alınarak, olay, tarihsel süreç analizine uygun hale getirilmektedir.

Barzun ve Graff’ın da özetlediği gibi, “bilimsel formüllerde doğanın incelenmesini değerli kılan düzenlilik gibi, geçmişi değerli kılan da geçmişin düzene sokulmasıdır” (Barzun ve Graff, 1992: s. 162-164).

Saha deneyimleri ve (etnografik) gözlem ise literatürde bahse konu toplumsal olayların incelenmesinde sayısal olmayan fakat araştırmacının “nesnel” değerlendirmelerinin ön plana çıktığı nitel araştırma yöntemlerindedir. Saha deneyimleri ikiye ayrılmaktadır: “Laboratuvar”a dayalı (Lab in the field) olan teorinin pratiğe tercih edildiği saha tecrübeleri, çoğunlukla nicel araştırma yöntemleri tarafından tercih edilmektedir. Diğeri ise sahaya dayalı olan ve pratikte yaşanan olayların ağırlıklı olarak ön plana çıkarıldığı “saha deneyimleri” yöntemidir. Bu yöntem de nitel araştırmalarda nedensel ilişkiyi açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Imas & Gneezy, 2018: s. 6).

Saha deneyimlerini elde etmek amacıyla etnografik gözlem-katılımcı gözlem ve katılımcı olmayan gözlem yöntemleri sıklıkla tercih edilmektedir. Özellikle araştırmacının ilgili konuya ait olaylarda bizatihi bulunması ile kullanabildiği “katılımcı gözlem” yönteminin olaylara dair “bütüncül” bir saha tecrübesi edinmesinde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu yöntemde “tamamıyla” katılımcı veya gözlemci olmak mümkündür. Diğer taraftan araştırmacı,

bir gözlemci veya katılımcı olarak olaylara ait tecrübe edinebilir. Neticede bu tezin yazarının saha deneyimleri metinde “gözlemci” sıfatıyla kullanılmaktadır (Neuman: 2006, s. 203-205).

Bir gözlemci ve analist olarak olaylara “katılım” sağlayan yazarın, bahse konu saha deneyimlerini tarihsel gerçeklik ve konuya ait teorik çerçeve ile birleştirmesi neticesinde Gezi Parkı Olaylarına ait kapsamlı bir akademik metnin ortaya çıkması, bu çalışmanın en önemli beklentileri arasındadır. Özetle, bu tez, kapsamı ve amacı itibarıyla nitel araştırma yöntemlerinden süreç takibi/tarihsel süreç analizi ve gözlem analiz yöntemlerine dayalı olarak araştırma sorusu ve bağlı hipotezlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını sınamaktadır.

Araştırma sorusunu açıklamaya yönelik temel alt sorular;

- 1- Gezi Parkı Olayları sırasında nasıl bir kriz yönetimi süreci uygulanmıştır, olayların büyümesi ve uzun bir süreye yayılması kapsamında bu kriz yönetiminin zaafı nelerdir?
- 2- “Bir Kamu Politikası Alanı Olarak: Güvenlik Merkezli Krizlerin Yönetimi” konusu Gezi Parkı Olayları sırasında nasıl uygulandı?
- 3- Küreselleşme etkisi bağlamında, “Aşağıdan Yukarıya Küreselleşme”nin yeni toplumsal hareketler açısından etkisi nedir?
- 4- Yeni toplumsal hareketler 2010 sonrasında neden daha sık gündeme geldi?
- 5- Gezi Parkı Olayları nedir?
- 6- Gezi Parkı Olayları neden bir yeni toplumsal hareket olarak adlandırılabilir ve bu süreçte sosyal medyanın etkisi ne ölçüde olmuştur?
- 7- Gezi Parkı Olayları hangi (yeni) toplumsal hareket kuramı veya türü ile açıklanabilir?
- 8- Türkiye’nin mücavir coğrafyasında gerçekleşen “benzer” yeni toplumsal hareketler Gezi Parkı Olayları’nı nasıl etkilemiştir? Aralarındaki temel bağ nedir?
- 9- Gezi Parkı Olayları ile Türkiye’nin siyasal katılım anlayışının niteliği arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 10- Sivil itaatsizlik nedir ve Gezi Parkı Olayları sırasında uygulanmış mıdır?

Temel Hipotezler;

1. Türkiye’de toplumsal hareketler gelişmekte, bunda küresel konjonktür ve sosyal medyanın da etkisi bulunmaktadır.
2. Gezi Parkı Olayları pasif direniş ve sivil itaatsizlik ekseninde bir Yeni Toplumsal Hareket olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, arkasında FETÖ faktörü de tespit edilen orantısız polis şiddetinin tetiklemeyle marjinal grupların ve terör örgütlerinin etkisi altına girmiştir.
3. Küreselleşmenin daha yaygın hale getirdiği ve sosyal medya ortamının farklı bir karakteristiğe taşıdığı yeni toplumsal hareketler başlığı altındaki sosyal olaylar, gittikçe, “daha birden bire” ortaya çıkma ve öngörülemez riskler içerme eğilimindedir.
4. Türkiye Cumhuriyeti devleti bu tür Yeni Toplumsal Hareketlere karşı hazırlıksız yakalanmış, siyasal ve bürokratik aktörlerde bir duraksama oluşmuştur. Bunda FETÖ gibi müdahaleci bir faktörün devleti zaafa uğratmasının da payı bulunmaktadır.
5. Gezi Parkı Olayları sürecinde sadece Türkiye’nin iç kamuoyunun değil, dış çevrelerin de etkisi bulunmaktadır.
6. Gezi Parkı Olayları toplumsal kesimler arasında güven eksikliği bağlamında var olan fay kırıklarının derinleştirdiği gibi başlı başına bir fay hattına da yol açmıştır.
7. Gezi Parkı Olayları’nın öğretici birçok tarafı olmuş ancak Devlet bu olaylardan sağlıklı dersler çıkarma konusunda çok da başarılı olamamıştır.
8. Gezi sürecinden miras kalan ve göstericiler tarafından “protesto eylemlerinin özünü” teşkil ettiğine inanılan “Gezi Ruhü”, Türkiye’nin sosyo-politik gündemlerinde etkili olmaya devam etmektedir.

Sorulan temel ve alt sorular ışığında Gezi Parkı Olayları incelenerek ortaya çıkan sürecin temel dinamikleri, karar alıcılar, FETÖ yapılanması, Ortadoğu’daki toplumsal olaylar, Gezi Parkı’nın örgütlü yapısı üzerinden değerlendirilmektedir. Böylece Gezi Parkı Olayları’nın başlaması, sürmesi ve sonlanmasında etkili olan durumlar; aktörler, mekanlar ve kavramlar eşliğinde incelenmektedir. Neticede Gezi

Parkı eylemlerinin ortaya çıkardığı yeni talepler, siyasi ortam ve gençliğin “politik” bir bağlama kendini konumlandırması etrafında şekillenen argümanlar tezin sonucu olarak sunulmakta ayrıca Gezi Parkı Olayları’nın “eleştirel“ bir perspektiften değerlendirilmesi ile “politikanın tekerrürü” neticesinde “Gezi Ruhu”nun yeniden canlanabileceği ve iktidarları işlevsiz bırakabileceği tespiti yapılmaktadır.

Akademik Yazın ve Tezin Sınırlılıkları

Gezi Parkı Olayları’nın literatürüne bakıldığında, gerek eylemci profili gerek karar alıcıları açısından incelenen çalışmaların neredeyse tamamının gayet belirgin ideolojik yaklaşımlarla kaleme alındığı ve objektiflikten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Elbette her bir yayın kendi minvalinde değerlidir fakat bir bilimsel tezin atıf verebileceği kaynaklar olmadığı bu tezin yazarı tarafından değerlendirilmiştir. Esasında bu tezin yazılma gayesi ve önemi de bu husustan kaynaklanmaktadır. Ancak Gezi Parkı Olayları kapsamında oluşan literatürü ve bahsedilen literatürün hangi noktalarda “tarafli” ve hangi noktalarda “tarafsız” kaldığını ifade etmenin zaruri olduğu düşünülmektedir. Bu noktada “tarafli” nitelendirmesi bahse konu yazınların “haklı kimdi?” arayışlarından doğmaktadır. Nitekim sosyal bilimler çatısı altında şekillenen bilimsel bir çalışmanın haklı veya haksız olanı aramaktan ziyade konuyu açıklayıcı ve eleştirel bir yaklaşımla ele alması beklenmektedir. “Tarafsız” olarak ifade edilebilecek literatürün ise süreci ve eylemleri yeterince eleştirel bir gözle ele almadığı söylenebilir. Bu kapsamda, hazırlanan bu tezin literatürde önemli bir boşluk olan Gezi Parkı Olayları’nı açıklama ve kritik etme ihtiyacını karşılayacağı düşünülmektedir.

Gezi Parkı Olayları’na yönelik oluşan akademik yazının “tarafli” ve “tarafsız” niteliklerinden bağımsız olarak, yazılan makalelerin, raporların ve kitapların; araştırma soruları, hipotezleri, yöntemleri, teorik çerçeveleri ve bulguları perspektifinden benzeştiği ve farklılaştığı noktalar da bulunmaktadır. Bu çerçevede Gezi Parkı’na ait akademik yazının genellikle Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji ve Kamu Yönetimi disiplinlerinden beslenmediği, daha çok Hukuk, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler disiplinleri etrafında ele alındığı gözlemlenmektedir.

“Gezi Parkı Olayları, İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme” adlı çalışmada; Gezi Parkı Olayları’nın, yaşam hakkı, kötü muamele, kişi özgürlüğü, güvenlik hakkı, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, çalışma hakkı, hak arama ve cezasızlık ve sağlık hakkı gibi başlıklar altında değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda yöntem bakımından söylem analizi ve mülakat gibi nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur (Ayata & Çağlı, 2013).

Tarafını belli eden yazın içerisinde ise ekseriyetle Gezi Parkı Olayları’nı destekleyen unsurların “haklı” olduğu iddiasını güçlendiren argümanların bulunduğu eserlerin, genellikle mizah üzerinden olayların kitesini “genelleştirmeye” çalışması söz konusu olmuştur. Böylelikle olaylara karşıt pozisyonda tavır sergileyenlerin dahi dikkatini çeken bir mizah düzeyine ulaşıldığı göze çarpmaktadır. Bilimsel anlamda ise “Çapulcunun Gezi Rehberi” vb. çalışmalarda, açıklayıcı bir özelliğe sahip olmaktan çok, olayların içinde yaşanmış ve “kitle kazanmaya” dönük bir mizahın propagandasının yapıldığı ifade edilebilir (Aydın, 2013). “Biz Orada Mutluyduk” adlı çalışma da benzer nitelikleri taşımaktadır. “Gezi Ruhu”nun “coşkusu” anlatılırken, eylemcilerin “haklılıklarına” yönelik argümanlara yer verilmektedir. Mülakat yöntemi kullanılan bu çalışmada, Gezi Parkı Olayları’nın “neden meşru-haklı” olduğu sorusuna eylemciler gözünden cevap aranmaktadır (İplikçi,2013). “Kent Hakkı’ndan İsyana” isimli eserde Gezi Parkı Olayları “isyan” olarak nitelendirilmekte ve olayların devriminin ve sürekliliğinin nasıl sağlanacağına dair kısa ölçekli bir beyin fırtınasının neticeleri yansıtılmaktadır (Tonak, 2013). Bu eserle benzer şekilde “Gezi’nin Yükselişi, Liberallerin Düşüşü” adlı çalışmada “isyan”, “anarşi” ve demokratik değerlerin değil Marksist değerlerin hakim olduğu bir Gezi tasavvuru çizilmektedir (Tuğal, 2013).

“AK Gençlik’in Geziyle İmtihanı” adlı çalışmada AK Parti’nin siyasal tabanını oluşturan gençlerin dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’a verdiği destek ele alınmakta ve bu desteğin “siyasal fanatizm” noktasında önemli bir örnek olduğu vurgulanmaktadır. AK Parti gençliğinin yanı sıra Gezi Parkı eylemcileri arasında bulunan veya olayları destekleyen gençlerin hangi siyasal unsurların tabanı olduğuna yönelik bir arayış göze çarpmamaktadır (Kesgin, 2013). Gezi Parkı

eylemlerini farklı perspektiflerden ele alan “Türkiye'nin GEZİ'si” adlı çalışmada ise olayların panoraması çizilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte eser Gezi Parkı Olayları'nın Türkiye'ye nasıl yayıldığını ve neyi hedeflediğini muhafazakar, sol, apolitik vb. tüm kimliklere mensup ünlü araştırmacılara sorarak cevaplama çabası taşımaktadır (Kılıç, 2013).

Elbette benzer motivasyonlara sahip fakat ne mizahı araçsallaştıran ne de objektif olma çabasından uzaklaşan çalışmalar da söz konusudur. Bu tip çalışmaların propaganda üslubundan çok eleştirel olmayı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Özellikle Gezi Parkı Olayları'na yönelik lehte ve aleyhte argümanları bir arada vererek; bu argümanların muğlak bir çerçevede değil aksine katılımcıların sosyo-politik, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlarına odaklandığını görmek mümkündür. Özellikle Gezi Parkı eylemleri sırasında katılımcı olarak dikkat çeken X-Y-Z kuşakları arasındaki ayrımlar ve benzeşmelerin öne çıkması söz konusudur. Örneğin, “Gezi'den Türkiye'ye Ergenlikten Nereye” adlı çalışmanın merkezinde apolitik gençlerin Gezi Parkı üzerinden nasıl politize olduğu, bunun yansımaları ve meseleye dair muhtemel beklentiler eleştirel bir dille verilmektedir (Erdağı, 2013).

Türkiye'nin siyasal hayatındaki tarihsel kodlar ve kırılmalar üzerinden Gezi Parkı Olayları'nı inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaları akademik yazın içerisinde önemli yerlere konumlandıran husus ise güncel bölgesel ve küresel gelişmelerle Gezi Parkı Olayları'nı bir bütün içinde analiz etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal ve siyasal disiplinlerin kritik kavramlarından “sosyal mühendislik” ve “darbe” konseptleri üzerinden de Gezi Parkı Olayları'nın analizi yapılmaya çalışılmaktadır. Öte yandan elit teorisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki kimliksel kodlar, iç ve dış faktörlerin etkisi de yine Gezi Parkı Olayları'nın nedenlerinin açıklanmasında kullanılan önemli kuramsal çerçevelerdendir. Örneğin, “Dünyayı 'Durduran' 60 Gün” adlı çalışmada Gezi Parkı Olayları'ndan sonra ne olacağı ve bu olaylar etrafında AK Parti Hükümetinin “iç” açmazları tartışılan önemli konu başlıklarıdır (Ertem & Esayan, 2013).

Hatem Ete ve Coşkun Taştan'ın eylemlerin olduğu dönemden hemen sonra “Kurgu ile Gerçeklik Arasında: Gezi Eylemleri” başlığıyla yayımladığı kitabın

akademik bir analitik araştırma desenine sahip olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda eylemlere ait akademik yazın içerisinde önemli bir yere sahiptir. Çalışmanın temel amacı siyasal ve sosyolojik bakımdan Gezi Parkı eylemlerinin analiz edilmesi olup yöntem olarak eylemlere ve eylemcilere ait görüşme verileri elde edilerek bunların söylem analizi gerçekleştirilmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir’de olayların yaşandığı esnada toplanan verilerin yanı sıra, medya organlarından ve gazete yazarlarından elde edilen verilerin de söylem analizi ışığında değerlendirilmesi ile eylemcilerin tanımlanması ve siyasal olarak konumlandırılması söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede olaylar neticesinde ortaya çıkan manzaranın güncel siyasi atmosfere etki ederek; geleceğe dönük bir kimlik siyasetinin potansiyel durumu akademik göstergelerle tartışılmaktadır (Ete & Taştan, 2013). Bu çalışma ile benzer araştırma sorusu ve amacına sahip GENAR tarafından hazırlanan “Gezi Parkı Profili” adlı araştırma raporu (GENAR, 2013), KONDA tarafından hazırlanan “Gezi Raporu: Toplumun ‘Gezi Parkı Olayları’ Algısı Gezi Parkındakiler Kimlerdi?” (KONDA, 2014) ve MAZLUMDER’in “Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu” (MAZLUMDER, 2013) adlı çalışmaların akademik literatürde sıklıkla kullanılan veri setlerine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Gezi Parkı Olayları eylemcileri, eylemcilerin kişisel, siyasal ve eylemlere katılmadaki motivasyonları başta olmak üzere pek çok yönüyle eylemlerin nedenleri ve aktörlerin durumlarının bu çalışmalarda öne çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda bu tezin Üçüncü Bölümü’nde ilgili eserlerin veri setleri ve verilerin analiz çerçevelerinden faydalanılmaktadır. Öte yandan Gezi Parkı Olayları ile alakalı olarak 2019 yılında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan “Gezi Parkı Olayları İddianamesi” de faydalanılan çalışmalar arasındadır (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019/1811).

Bu tezin teorik çerçevesinde etkili olan bir diğer akademik çalışma olan “Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi” ise Gezi Parkı Olayları’nı ele alırken Yeni Toplumsal Hareketler literatürüne başvurmaktadır. Ancak bu tezin teorik çerçevelerinden biri olan “sivil itaatsizlik” kavramı, ilgili çalışmada göz ardı edilmiştir. Makale, dönemin Gezi Parkı Olayları’na muadil olabilecek ABD’deki Wall Street Olayları vd. meseleler üzerinde durarak daha çok ortaya çıkan toplumsal hareketlerin karakteristik özelliklerine değinmektedir (Bayhan, 2014). Benzer şekilde

“Bir Direniş Oyunu: Gezi’yi Bourdieu Üzerinden Okumak” adlı makalede Gezi Parkı Olayları, Yeni Toplumsal Hareketler literatürü etrafında ve Bourdieu’nun “toplumsal alanlar teorisi” perspektifinden ele alınmaktadır. İlgili teorik çerçeve bünyesinde yer alan “çıkar”, “oyun” ve “sermaye” gibi temalar etrafında olayların seyrini etkileyen faktörler vurgulanmaktadır. Ancak bu çalışma Yeni Toplumsal Hareketler literatürünün alt sorularından uzaklaşıp eylemleri ağırlıklı “eleştirel” bir gözle ele alarak daha çok “genel sosyolojik” bağlamıyla değerlendirmektedir (Gürakar, 2014).

Özetle, Gezi Parkı Olayları’nı merkeze alan akademik yazının kısıtlı kaldığı görülmektedir. Akademik yazın içerisinde eylemleri sosyo-politik ve akademik bağlamı içerisinde değerlendiren çok az çalışma mevcuttur.

Bugün dahi tam anlamıyla “açıklanamayan” ve aşırı “siyasallaşan” Gezi Parkı Olayları’nın neden ortaya çıktığı ve süreklilik kazandığı tartışması bu tez ile “akademik” bir gözle değerlendirilmektedir. Neticede sosyal bilimlerin objektif kriterleri göz önünde bulundurularak “haklı” ya da “haksız” ayrımlarını dikkate almayan fakat eleştirel olmaya özen gösteren bir “akademik pozisyon/tavır” alınmaktadır.

Bu tezin bahse konu amacını gerçekleştirebilmek adına yazım planlaması, süreci ve yöntemi bağlamında birtakım kısıtlılıklarla karşılaşmıştır. Bunların başında daha önceden dile getirildiği gibi alıntı yapmaya müsait bilimsel kaynakların yoksunluğu gelmektedir. Yöntem bakımından, sosyal medya, anket ve mülakat gibi belli metodolojik tercihlerde bulunulamamıştır. Bunun temel sebepleri arasında Gezi Parkı eylemlerinin üzerinden uzun zamanın geçmesi, geçmişe dönük anket ve mülakat çalışması yapmanın mümkün olmaması gelmektedir. Ayrıca bir başka bilgi kaynağı olan sosyal medyada bilgi kirliliğini ayırt etmenin güç olması ve doğru bilgi aktaran kimi hesapların ise kapanmış olması araştırma sürecinde karşılaşılan önemli kısıtlılıklar arasındadır.

Tez boyunca, karar alma ve ülkedeki ulusal güvenlik meselelerine dair krizleri yönetme yetkisini haiz Türk siyasi ve bürokratik yetkililerin tavırları, küresel ve bölgesel “yeni toplumsal hareket” trendi, Gezi Parkı’nda bulunan örgütlü yapı ve

FETÖ/PDY unsurlarının; bir “yeni toplumsal hareket” olma özelliğini taşıyan Gezi Parkı Olayları’nın ortaya çıkmasında, devam etmesinde ve nihayete ermesindeki rolü temel araştırma sorusu olarak irdelenmektedir.

Tezin konusunun, Gezi Parkı Olayları gibi üzerinde sonsuza kadar tartışılabilir bir tarihsel süreci de içermesinden hareketle, yine tezin kaleme alınması sırasında, bir kişi, grup, kesim ya da düşünceyi suçlu ilan etmek ya da mağdur göstermek türünden yaklaşımlardan uzak durulmakta ancak yeri geldiğinde belirli saptamalar yapmaktan da kaçınılmamaktadır. Kriz yönetimi-küreselleşme-yeni toplumsal hareketler-sivil itaatsizlik kavramları çerçevesinde incelenmeye çalışılan Gezi Parkı Olayları konusunun, güvenlik güçleri ile çatışmalarla yaklaşık altmış gün süren, içinde ölümlerin de olduğu, başsavcılık iddianamesine de konu olmuş kriminal hususları içermesi, tezin dili ve anlatımını etkilese de bu noktada da akademisyenler, araştırmacılar ve güvenlik bürokrasisi mensupları başta olmak üzere konuya ilgi duyacak geniş bir yelpazenin istifade edebileceği bir üslup benimsenmesine özen gösterilmiştir. Tez, kapsamı ve amacı itibarıyla nitel araştırma yöntemlerinden süreç takibi/tarihsel süreç analizi ve gözlem analiz yöntemlerine dayalı olarak araştırma sorusu ve bağlı hipotezlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını sınamaktadır.

Bu meyanda, Gezi Parkı İddianamesi, Mart 2019 tarihi itibarıyla, eylemlerin aktörleri arasındaki ilişkiyi tanımlamak ve “sosyal ağ” olma niteliğini göstermek amacıyla, İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmiştir. 657 sayfadaki oluşan iddianamede suçlanan şüphelilerin “Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini engellemeye teşebbüsle” ve protestoları finanse etmekle suçlandığı tespit edilmiştir. Öte yandan yağmalama, yaralama, izinsiz-tehlikeli madde bulundurma vb. suçlamalar da iddianamede yer almıştır. İddianamenin eylemlere yönelik açık ve gizli kaynaklardan çok sayıda “doğru” veriyi birbiriyle ilişkilendirmek ve kıymetlendirmek suretiyle, analize uygun bir hale getirmesi; bu tezde ilgili dokümanın kullanılmasındaki en önemli sebeptir.

Tezde birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmakta, birincil kaynak olarak resmi/özel raporlar, Savcılık iddianamesi, medya taraması, anket ve kamuoyu yoklamaları, yetkililerin gözlemleri türünden kaynaklardan faydalanılmaktadır.

İkincil kaynak olarak ise makale, kitap ve bildiri türünden kaynaklar kullanılmaktadır.

Tez, zaman aralığı olarak Mayıs - Aralık 2013 tarihleri arasında cereyan eden Gezi Parkı Olaylarına odaklanmaktadır. Bu zaman aralığına ek olarak Gezi Parkı Olayları'nın arka planı/öncesi ve 2014 itibarıyla bahse konu dönemle alakalı başlatılan soruşturma, iddianame vb. hukuki ve siyasi süreçler de tezin odak noktasındaki olayları açıklama noktasında analize katılacak zamansal değişkenlerdendir. Bu bağlamda, müdahaleci etkenler başlığı altında ele alınan "FETÖ Etkisi"nden hareketle, 15 Temmuz 2016 FETÖ Darbe Girişimi ve 2019 Mart ayında açıklanan Gezi Olayları'na ilişkin İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı İddianamesi de atıfta bulunulan zamansal değişkenlerdendir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİZ YÖNETİMİ VE KAMU POLİTİKALARI

1.1. Giriş

Bu kısımda kriz ve kriz yönetiminin yanı sıra kamu politikası kavramlarına yönelik bir teorik çerçeve verilmekte, öncelikle kriz, kriz yönetimi ve kamu politikası kavramları başta olmak üzere bu kavramların alt başlıklarına yönelik bir kapsam çizilerek tezin bağımsız değişkeni olma özelliğini haiz olan kriz yönetimi konsepti detaylandırılmaktadır. Ayrıca bir kamu politikası alanı olan güvenlik merkezli krizlerin yönetimi üzerinde durularak, yeri geldikçe de yakın tarihimizde bir sosyo-politik krize dönüşmüş olan Gezi Parkı sürecine atıflarda bulunmaktadır.

1.2. Kriz Kavramı

Kriz yönetimini inceleyebilmek için öncelikle, temel unsuru olan kriz kavramını tanımlamak ve ele almak, bu bağlamda kriz nedir, krizin özellikleri ve ortaya çıkmasına sebep olan durum yahut olaylar nelerdir ve en nihayetinde krizin oluşum süreci üzerinde durmak gerekmektedir.

Türkiye’de son dönemlerde yaşanan en önemli siyasi ve toplumsal krizlerden birisi olan Gezi Parkı Olayları’nı detaylıca açıklayabilmek için öncelikle kriz kelimesinin kapsamı irdelenmektedir.

1.2.1. Krizin Tanımı

Krizler, örgütlerin ve toplumların yaşamlarında görülebilecek “kaotik ve karmaşa yaratan durumlar” olarak ifade edilse de, hem fırsatı hem tehlikeyi, hem zaferi hem yenilgiyi, bir başka deyişle, hem pozitif hem de negatif aynı anda içinde barındırabilmekte ve bu özelliklerden hangisinin örgüt veya toplum içinde hakim olacağı, yöneticilerin kriz yönetimi alanındaki tecrübe ve maharetine göre değişebilmektedir (Demirtaş, 2000: 360-361).

Bu noktadan bakıldığında, her ne kadar çalkantılı bir süreci de içerse, küresel konjonktür ve sosyal medyanın da etkisiyle Türkiye’de de toplumsal hareketlerin gelişme gösterdiğini, Gezi örneğinin yaşanmasının hak arama hürriyetini kullanmanın olgunlaşmasında ve siyaset kurumunun, yönetilenlerin veya sokakta hak

arayanların taleplerini değerlendirmede daha dikkatli olmayı benimsemesinde etkili olacağı, başka bir anlatımla her krizin ve bu arada Gezi sürecinin de “öğretici” bir yanının olduğu/olacağı açıktır. Ayrıca tezin dördüncü bölümünde, “Gezi Parkı Olayları’na Teorik Yaklaşım” başlığı altında yer verilen kitlesel hareketlerin toplumların harekete geçip gelişmesi için bulunması gereken bir kabiliyet olduğu yönündeki görüşleri de burada anmakta yarar görülmektedir.

Kriz kavramını tanımlamak açısından oldukça geçmişe gitmemiz gerekmektedir. Nitekim kriz; tıp, psikoloji, iktisat ve siyaset gibi farklı bilimlerde de yer edinmiş bir kavramdır. Hippokrates, kriz kavramını tıbbi olaylardaki deneyimlerine dayandırarak, yaşam ve ölüm arasındaki zaman dilimine yoğunlaşarak açıklamıştır. Antik Yunan’ın Herodot’tan sonra ikinci büyük tarihçisi sayılan Thukydides, askeri olaylar çerçevesinde düşünerek, zafer veya yenilgiyle sonuçlanacak karar anını ve dönüm noktasını tanımlamak amacıyla kriz mefhumuna başvurmuştur. Ayrıca kavram, “zaferle yenilgi arasında bir kararın verildiği dönüm noktası”nı ifade etmek için de kullanılmıştır. Tıp bilimine nazaran bu kavramın sosyal bilimler alanına girişi 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiştir (Babüroğlu, 1999: 5). Kriz, bu yüzyıllarda çatışma, buhran, kaos gibi negatif bir olayı tanımlarken kullanılmış; fakat belirli ve yahut net bir kavramsal çerçeveye oturtulmamıştır. Ayrıca, bu yüzyıllarda kavramın, ilk defa, belirsizliğe neden olan, kişi veya toplulukları olumsuz olarak etkileme potansiyeli bulunan olayları ve daha sonra da ekonomik daralmayı ifade etmek için “ekonomik kriz” olarak iktisat biliminde kullanıldığı görülmektedir (Ataman, 2001: 233-234).

Belirtildiği gibi birçok bilim alanında yer edinmiş olan kriz kavramıyla ilgili farklı tanımlamalar yapılmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) tıp biliminde krizi, “bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk” olarak; iktisat biliminde, “çöküntü” ve en nihayetinde de “bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca kriz, “bir mekanizmanın mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen, hiç beklenmeyen bir anda ortaya çıkan ve genelde önlem alınmakta geç kalınan olumsuz bir durum” (Çetinkaya, 2011: 30-31) ve “arzu edilmeyen bir sonucu olan, planlanmamış bir olay, durum veya olaylar dizisi” (Çapar ve Koca, 2018) olarak tanımlanmıştır. Yine, “kriz,

birdenbire ortaya çıkan, önceden öngörülemeyen, beklenmedik ve olağandışı bir durum” (Sezgin, 2003: 189), “tehlikeli bir gelişmenin zirveye çıktığı dönüm noktasındaki zor durum ve zaman” (Duden, 2002: 901), olarak ifade edilmiştir.

Gilbert (1998: 16-17), bugün gelinen noktada, tetikleyici olay (triggering event) ve bunun toplumsal yapıda var olan potansiyeli harekete geçirmesi olgusunun, krizi açıklamada yetersiz kaldığını; kriz tanımlamalarına “belirsizlik (uncertainty)” unsurunun eklendiğini belirtmektedir. Krizin tanımlandığı yeni paradigma, gerçek veya hayali bir tehlikenin var olduğunu ve bu tehlikenin bir belirsizlik yarattığını; belirsizliğin modern toplumun artan karmaşıklığından kaynaklandığını, bir kriz durumunda, toplumun yaşanan durumu tanımlamakta güçlük çektiğini; öyle ki, yaşanan durumun geleneksel anlayışları ve sembolik parametreleri ciddi bir şekilde tahrip ettiğini kabul etmektedir. Tezin “Gezi Parkı Olayları” başlıklı üçüncü ve “Gezi Parkı Süreç Yönetimi ve Değerlendirmesi” başlıklı dördüncü bölümlerinde ele alınacağı gibi, Gilbert’in değindiği “tetikleyici olay” ve sürecin şiddetli bir krize dönüşmesine yol açan “belirsizlik” unsuru ile Gezi’de de karşılaşmıştır.

Krize ilişkin çalışmalarda ön plana çıkan durumlardan biri de kriz çevresinin oluşturduğu tehditler ve fırsatları değerlendirmektir. Bu dil aslında bir taraftan krizin toplumsal kesimler üzerindeki etkisine işaret ederken diğer taraftan toplumun kriz durumunda sergileyeceği davranışların önemine de atıf vermektedir. Kriz şartları “ulusal ortak iyi” algısı üzerinden bir dizi karar almayı gündeme getirmektedir (Balseven, 2013: 14). Tezin üçüncü bölümünde ilgili başlıklar altında ve özellikle dördüncü bölümde “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” başlığı altında ele alınacağı gibi, “ulusal ortak iyi”yi bulma yönünde, eylemlerin daha en başında, pasif direniş ve sivil itaatsizlik eylemlerinin şiddete evrilmediği safhada siyasilerin; gelişmelerin marjinal grupları sokağa hakim kıldığı aşamadan sonra da sokaktaki talep sahiplerinin, sürecin gerekli kıldığı hassasiyeti gösteremediğini söylemek mümkündür.

Öte yandan krizin safhalarına bakılacak olursa dikkat çekici bir spektrum söz konusudur. Buna göre; kriz, şiddetli kriz ve savaş olmak üzere üç önemli eşik söz konusudur. Bu üç kavram tanımlandığında;

Kriz: şiddet içeren çatışma halinin esasında ilk safhasıdır. Bu safhada daha çok, ani olaylarla ortaya çıkan şiddet durumu söz konusudur. Bu olaylarla birlikte şiddet içeren durumların ortaya çıkışı birinci safhada kriz olarak nitelendirilebilir. Böylelikle orta yoğunlukta bir gruplaşmanın kendi arasında girdiği şiddet eylemleri vuku bulabiliyorken, en az orta yoğunlukta olan bir şiddet skalası söz konusudur. İç politikadaki kriz mevzu bahis olduğunda ise temelde bahse getirilen konu iç politikada toplum, siyaset ve hukuk ile ilintili düzenin bozulması ve dolayısıyla iç işleyişin bozulması yönünde cereyan eder (Akyeşilmen, 2013: 27-28).

Kriz safhasının en kritik aşama olduğu literatürde kabul edilen bir gerçektir. Bu safha iyi yönetilemediği takdirde bir sonraki safhada kriz, şiddetli kriz olarak adlandırılacak ve nihayetinde savaş safhasına geçilecektir. Bu durumda kriz yönetimi başarısız olmuş ve kriz istenilen optimum düzeyde yönetilememiş demektir. Böylece çatışmanın sürmesiyle tarafların radikalleşmesi ve aralarındaki farklılıkların derinleşmesi hali ortaya çıkar (Akyeşilmen, 2013: 28).

Şiddetli Kriz: Şiddet içeren kriz safhası ise bir nevi geçiş aşamasıdır. Krizin artık bir hizipleşme durumundan çıkıp zıtlaşan tarafların şiddet kullanımına başvurması haline dönüşebileceğini gösterir. Bu açıdan şiddet içeren krizin yönetilememesi, yoğunlaşması, derinleşmesi ve yaygınlaşması durumlarında savaş kaçınılmaz olmaktadır (Akyeşilmen, 2013: 29).

Şiddet kullanmayı tercih eden ve şiddete taraf olan aktörler artık askeri figürleri öne sürmeyi isteyerek şiddet tekeli bünyesine almayı ister. Böylesi bir aşamada çatışmanın kendisini kontrol altında tutma veya yönlendirme yetisini elinde bulunduran taraflar, şiddet kullanımını kendi çıkarına yönlendirdiği gibi askeri terminolojiyi haiz bir söylem ve içerik ajandası belirlerler (Baltaş, 2002: 33). Böylece oluşan tüm hiyerarşik, bürokratik ve siyasi figür bu süreci yönetmek için el atsa da, süreci, şiddet kullanmadan yeniden eline alması zordur. Olası bir durumda, güvenlik güçleri eğer sivil denetime tabi değilse ortaya çatışmanın bütün safhalarında şiddete başvuran bir devlet modeli çıkabilir. Şiddetli kriz döneminde yumuşak güç unsurlarını kullanarak bir çözüm üretilmesi kolay değildir (Akyeşilmen, 2014: 29). Tezin Gezi Parkı Olayları'nın gün gün irdelendiği üçüncü bölümünde de ele

alınacağı gibi, polisin orantısız şiddeti sonrasında makul olma eşiği herkes açısından psikolojik olarak zaten aşılmış, göstericiler arasındaki nötr yahut ılımlı diyebileceğimiz unsurlar marjinalliğe kaymış veya sahadan ayrılmıştır. Daha da ilginç, tezde ileride yer verilmiş olan yine o dönemin anketlerinde karşımıza sıklıkla çıktığı gibi ciddi sayıda bir göstericiyi de sokağa çeken husus, polisin gereksiz ve haksız bulunan şiddeti olmuştur. Bu gelişmeler, polise karşı mukavemet etmeye dünden razı marjinal gruplarla polisi çok uzun bir süreçte karşı karşıya bırakmış, bir noktadan sonra yumuşak güç unsurlarının kullanımı şansı da kalmamıştır. Yaşananlar, bir anlamda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni toplumsal hareketler kapsamında gelen ve adına Gezi Süreci dediğimiz bu krize hazırlıksız yakalandığını göstermektedir.

Böylece, ortaya, aktörlerin aşırıya kaçan şiddet kullandığı ve halk nezdinde destek gördükçe de meşruluğu artar bir şekilde devrim gösteren kriz yönetimi çıkabilir. Bununla birlikte militarist zihniyet hem içerik hem de şekli anlamda artık tüm kriz safhalarına yayılmıştır. Böylece radikalleşen gruplar tamamıyla militarist, ötekileştiren ve küfürleşmeye varan bir dil kullanarak birbirlerine bakmaktadırlar (Çelik, 2010: 33). Çatışmanın derinleşmesi, yayılmasına ve toplumun radikalleşmesine neden olur. Bu nedenle sivil veya askeri tüm aktörler artık müdahalede bulunurken öncelikle çatışma araçlarını kullanmayı tercih etmektedir. Kullanılan bu araç en sonunda savaş olgusunu ortaya çıkaracaktır (Akyeşilmen, 2013: 29). Çatışmanın iki tarafı olup her iki taraf da şiddet kullanmaktan çekinmez ve bu durumda, bu olgunun sonuçları her iki taraf için de açıktır (Akyeşilmen, 2013: 30).

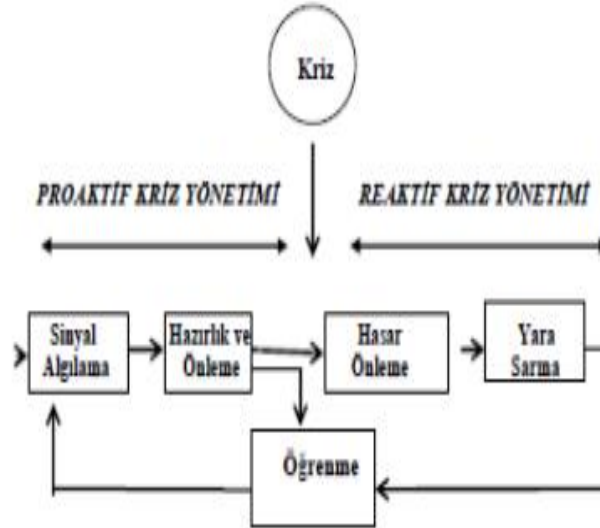
1.2.2. Krizin Özellikleri

Kriz kavramını ifade etmek için yapılan tanımlar, aslında bir bakıma krizin özelliklerini de ortaya koymaktadır. Krizin doğası gereği üç ana özelliği; öngörülemeyen ve yahut sezilmekte geç kalınmış ani bir değişikliğe sahip olması, mümkün olduğunca hızlı ve acil cevap verilmesi gereken durum ve meydana gelen değişimin örgütün devamlılığında amaç ve varlığını tehdit etmesi şeklinde sıralanabilir (Arslan ve Tağraf, 2003: 150).

Gezi Parkı Olayları'nın gidişatını anlatacağımız üçüncü bölümde ve küresel gelişmeler ve kavramlarla ilişkilendirdiğimiz dördüncü bölümde de ele alınacağı gibi, krizin bahsi geçen bu üç ana özelliğinin Gezi sürecinin başından sonuna kadar var olduğu gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Yaşanan hadiselerin toplumu, devleti ve siyasi yapıyı bu denli derinden etkilemesinde; olayların bu derece büyüüp uzun süreceğinin ve böylesi bir etki yaratacağının öngörülememesi, alınması gereken önlemlerin aciliyetinin kavranamaması ve sürecin giderek hükümetin/devletin varlığını tehdit etme şeklinde yön değiştirebileceğinin hesaplanamamasının temel etkenler olduğu söylenebilir. Tüm bu göstergeler, devletin sürece hazırlıksız yakalandığını işaret ettiği gibi, yeni toplumsal hareketlerin, sosyal medyanın da hızlandırıcı etkisiyle daha birden bire ve öngörülemeyen bir mahiyet taşıyor hale geldiğini göstermektedir.

Ayrıca tezin bu bölümünde “Krizin Tanımı” başlığı altında değinildiği gibi, Gilbert'in üzerinde durduğu tetikleyici olay ve bunun toplumsal yapıda var olan potansiyeli harekete geçirmesi olgusu Gezi Parkı Olayları esnasında birebir yaşanmış, parkta bulunanlara yönelik “orantısız şiddet” bir tetikleyici unsur olarak toplumsal yapıda var olan potansiyeli harekete geçirmiş ve olaylar bu potansiyel bağlamında bir kriz aşamasına evrilmiştir. Yine Gezi sürecinde de, Gilbert'in belirttiği gibi, krizin, beraberinde, modern toplumun artan karmaşıklığından kaynaklanan bir belirsizliğe yol açtığını, bu halin de geleneksel anlayışları ve sembolik parametreleri ciddi bir şekilde tahrip ederek toplumun yaşanan durumu tanımlamakta güçlük çekmesine yol açtığını gözlemlemek mümkün olmuştur.

Şekil 1.1. Kriz Yönetim Yaklaşımları ve Beş Temel Aşaması

- **Kaynak:** Tağraf ve Arslan, 2003: 152

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi, “proaktif kriz yönetimi”, kriz sinyallerinin algılanması sonrasında “hazırlık ve önleme” reflekslerini/olanaklarını kullanarak krizi bu noktada en az hasarla atlama ve krize ilişkin olarak bir “öğrenme” imkanı sağlamaktadır. Reaktif kriz yönetiminde ise krizin zamanında algılanamamış olması, krizle mücadelenin “hasar önleme” ve “yara sarma” safhalarını deneyimlemek zorunda kalması sonucuna yol açmaktadır.

Kriz, her örgütün veya toplumun karşılaşılabileceği olağandışı olaydır ve belirsizlik özelliğinden dolayı örgüt içinde panik yaratır. Yöneticilerin, krizin bu özelliğini iyi kavraması ve krize karşı hazırlıklı olması gerekir. Bundan dolayı yöneticilerin, krize karşı daima proaktif bir yönetim stratejisiyle hareket etmesi gerekmektedir (Hatemi, 1999: 13-15). Bu çerçevede, bir olayın kriz olarak adlandırılabilmesi için taşınması gereken bazı özellikler sıralanabilir; öngörülemeyen ve yahut sezilmekte geç kalınmış bir durumdur ve büyük ölçüde belirsizliğe sebep olur, örgüt içi bilgi akışını düzensiz kılar, zaman sınırlıdır, karar alma ve uygulama süreci hızlı olmalıdır, kriz dönemlerinde karşılaşılan güçlükler o kadar muhtelifdir ve zaman baskısı öylesine mevcuttur ki yönetici radikal değişiklikler yapmak zorunda kalır (Alkharabsheh, Ahmad ve Kharabsheh, 2014: 284). Ayrıca kriz dönemlerinde,

karar alma aşamasında merkezileşme eğilimleri artar, kural koyucuların sorumluluk ve yetki alanı genişler, çalışanlar arasında telaş, endişe, panik, huzursuzluk baş gösterir ve gelişmeler yönetimde gerilime yol açar (Genç, 2009: 10).

Her krizin yapısı ve aşamaları birbirinden farklı olabileceği ve her kriz için tek bir çözüm yöntemi kullanılmayacağını da göz ardı etmemek gerekmektedir.

1.2.3. Krize Neden Olan Etkenler

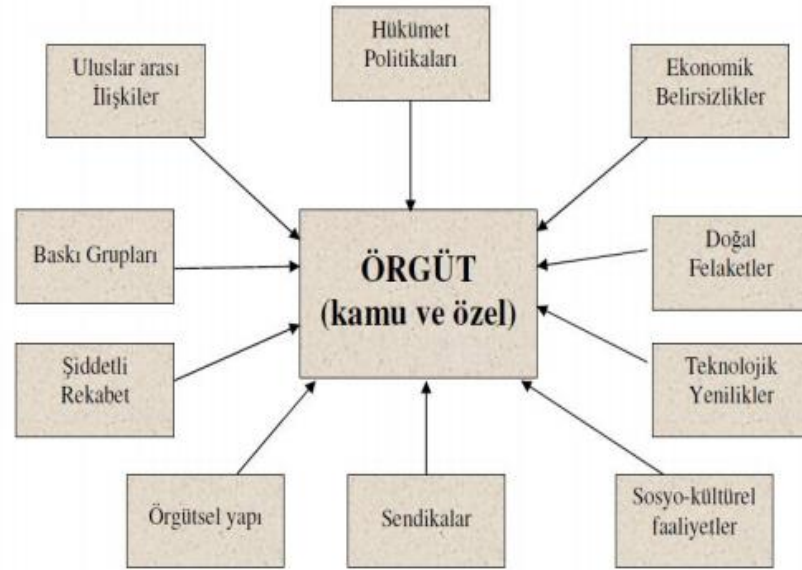
Örgütlerin krizle yüz yüze gelmesinde rol oynayan etkenler, çevresel (dışsal) etkenler ve içsel etkenler olarak iki şekilde incelenebilir:

1.2.3.1. Çevresel (Dışsal) Etkenler

Çevresel kriz, örgütün dışında kalan ve tamamıyla kontrol edemediği etkenlerden kaynaklı olarak ortaya çıkar. Esasında dış faktörlerden kaynaklı bu tip durumlarda; kriz aniden çıkabildiği gibi, kriz öncesinde bir takım belirtiler aracılığıyla krizin çıkacağına yönelik işaretler mevcut olabilir. Böylesi durumlarda, krizle karşı karşıya kalan yönetici, ortaya çıkan “kriz iklimine” hızlı bir şekilde ayak uyduramadığı takdirde, icra etmek isteyeceği kriz yönetiminde istemediği başka belirsizliklerle karşılaşacaktır (Sezgin, 2003: 188). Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde ele alınacağı gibi, Gezi eylemlerindeki hadiselerin büyümesinin nedenlerinden bir başkası da “Şekil 3.7.4.16. Gezi Parkı Olayları’nda Dış Mihrakların Tanımı” başlıklı grafiğin analizinde de açıklanacağı üzere, “dış mihraklar”, bir başka deyişle dışsal etkenlerdir.

Örgütte krize neden olan çevresel veya dışsal etkenler; genellikle ülkenin ve dünyanın genel yapısı ile kültürel etmenler, ülkenin ekonomik sistemi ve güvenlik durumu ile ilgili problemleri, teknolojik gelişmeler, doğal etmenler, hukuki ve siyasi yapı ile uluslararası tehdit ve tehlikeler olarak sıralanabilir.

Şekil 1.2. Kriz ve Stres Yönetimi

- **Kaynak:** Tutar, 2004: 26

Şekil 1.2’de krizin çıkmasında ve yönetilmesinde yöneticiyi etkileyen faktörler ve böylelikle kriz ve stres yönetiminde rolü olan olgu ve aktörler nitelendirilmiştir.

Kriz ve stres yönetimi kapsamında bakıldığında hem kamuda hem özel sektörde ilgili idareci ve yetkilinin belli başlı durumlarda öne çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada kamu ve özel sektörlerin ortak özelliği olan “örgüt” olma halinin, şiddetli rekabet başta olmak üzere sendikalar ve örgütsel yapı gibi temel unsurların potansiyel etki alanında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Krizin çıkış nedeni çevresel veya dışsal faktörlerden kaynaklanmış ise örgütün dışsal bağımlılığı ve çevrenin örgüt üzerindeki hakimiyet ölçüsü, krizin boyutlarını belirler. Çevreye daha bağımlı olan ve açık sistem tarzında yapılmış bir örgütün, dışsal faktörlerden etkilenme derecesi artacakken, bahsi geçen bağımlılığı daha az olan örgütlerde, dışsal faktörlere bağlı kriz durumu daha az görülecektir (Tutar, 2004: 24).

Örgütsel yapı, çevresel değişimlere uyum gösterebilecek esneklikte değilse, iletişim sistemi, teknolojik sorunlara en yakın kişi ve grupların üst yönetime hızla ulaşmasına imkan vermeyecek bir yapıdaysa, örgütün krizle yüz yüze kalma ihtimali artar; buna karşılık krizin üstesinden gelme kabiliyeti azalır. Bunun yanında,

yönetimin niteliği, örgütlerin kriz ile karşılaşmalarının önemli bir nedenidir. Üst düzey yöneticilerin çevresel gelişim ve değişimleri takip etme, değişimle alakalı veri toplama, anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirme hususlarındaki tecrübesizlikleri ve yetersizlikleri, örgütün krize sürüklenmesine neden olabilmektedir (Can, 2002: 333-336; Demirtaş, 2000: 359-360).

1.2.3.2. İçsel Etkenler

Örgütlerde krize neden olan bir diğer etken ise örgüt içi nedenlerdir. Örgüt dışı kriz nedenlerinin tam anlamıyla kontrol edilememesine karşın örgüt içi kriz nedenleri kontrol edilebilir. Çünkü krizin içsel etkenleri yönetimin niteliği ve örgüt yapısından, daha açık ifade edilirse örgütten, yönetimden, yöneticiden, personelden, bütçeden, teknik donanımdan, işleyiş bozukluğu, finansman ve bütçe yetersizliği, yöneticinin beceriksizliği ve kifayetsizliği, personelin yeteneksizliğinden kaynaklanmaktadır (Peker ve Aytürk, 2000: 388). Tezin üçüncü bölümünde “Gezi Parkı Olayları’nın Safhaları” başlığı altında ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları dolayısıyla gelişen krizin içsel etkenleri arasında, yönetimin niteliği ve örgütün yapısı ile özellikle siyasi “irtibatsızlık” sayılabilir.

Krize sebebiyet veren içsel faktörleri belirtirken üzerinde durulması gereken temel nokta, örgütün gelişmeleri takip ederken izlediği genel yaklaşımdır. Örgütün, reaktif veya proaktif yaklaşımına göre, değişiklikleri takip etme, olayları değerlendirme, ayrıca değişikliklere yönelik plan ve programlar geliştirme şekilleri de büyük oranda farklılıklar göstermektedir. Örneğin; reaktif bir yaklaşıma sahip örgütlerde, krize ilişkin öngörme mekanizmalarına ve bu mekanizmalardan alınan sinyallere gerektiği kadar özen gösterilmemesinden dolayı yönetimin niteliği ve örgüt yapısından kaynaklanan problemlerle daha sık karşılaşmakta ve bu bağlamda da örgütün krizle karşılaşma olasılığı artmaktadır (Pira, 2010: 28). Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde de ele alınacağı gibi, Gezi sürecinde karar alıcı pozisyonunda olanların arasındaki iletişim sorunu/irtibatsızlık, güvenlikçi-müzakereci kriz yönetiminin belirsiz bir seyir izlemesine yol açmış, bu da hükümetin göstericiler ve gelişmeler karşısında kararsız ve hazırlıksız bir görüntü vermesine neden olarak sürecin zaman zaman kontrolden çıktığı izlenimi verilmesine yol

açmıştır. Bir başka deyişle, proaktif bir yaklaşım gösterme kabiliyeti gösterilemediği gibi reaktif bir yaklaşım sergileme becerisi açısından da zafiyet gözlemlenmiştir.

Karar alma organlarının örgüt merkezinde toplanması, otorite ve yetki kullanımının örgütün geneline dağılmasını engellemesinin yanı sıra örgütleri gereğinden fazla merkezileştirmektedir. Örgütün merkezileşmesi, örgütlerin yönetsel faaliyetlerinde krizle karşılaşmalarına neden olan önemli bir çevre faktörü olarak görülmektedir. Çünkü böylesi bir merkezileşme eğilimi, yönetsel faaliyetlerde örgütün kalıplaşmış prensiplerle hareket etmesine yol açmakta, esneklikten uzaklaşılmasıyla şekillenen örgüt ortamında inisiyatif kullanımı zorlaşmakta ve yapılması gereken işler yavaşlamaktadır. Bu durum, acil cevap verilmesi gereken gelişmelerde örgütü güç durumda bırakan bir bürokrasi anlayışına neden olarak krize zemin hazırlamaktadır (Pira, 2010: 31).

Pira'ya (2010: 31) göre örgütlerin hiyerarşik yapılanmaları içsel faktörlerden kaynaklanan örgütsel krize neden olabilmektedir; çünkü bu tarz bir yapılanma örgüt içinde sağlam ve aktif bir iletişim döngüsüne engel olup örgütün krizle karşılaşma durumunu arttırmaktadır. Örgüt içinde iletişim akışının sağlıklı olduğu bir çevre yaratılamaması, gerginlik, endişe ve bunlara bağlı yetersizlik durumlarını beraberinde getireceğinden örgüt için önemli bir kriz tehdidi olmaktadır.

Örgütün iç yapısı-kriz ilişkisi bağlamında önemli olan bir husus da örgüt yapısının değişen koşullara ne kadar uyumlu ve esnek olduğudur. “Örgütlerin krizle karşılaşmalarında mekanik sistem mantığı içinde yapılanmaları ve bu yapılanmaya bağlı olarak da çevresel değişimlere uyum sağlayamamaları, krizin içsel etkenleri arasında yer almaktadır” (Pira, 2010: 32).

Her organizasyonda olduğu gibi devlet ve hükümetlerin karşı karşıya kaldığı krizlerde de çevresel ve içsel faktörlerin bir araya gelmesinin genellikle daha büyük çaplı krizlerin yaşanmasına yol açması beklenir. Çünkü böyle bir kriz, cephe sayısını arttırarak krize odaklanma sorunu yaşatabilmesinin yanında çeşitli müdahale enstrümanlarını etkili ve seri biçimde devreye sokma açısından ihtiyaç duyulabilecek manevra alanını daraltabileceği gibi krize karşı alınacak önlemlerde alternatif olarak düşünülebilecek çözüm seçeneklerini de doğal olarak daha sınırlı tutmaktadır.

1.2.4. Krizin Aşamaları

Kriz öncesi, anı ve sonrası olmak üzere üç ayrı aşama krizin bütününe ifade etmek için kullanılabilir.

1.2.4.1. Kriz Öncesi

Bu evre, istikrar bozulduğu halde sanki her şey bir önceki istikrar dönemiyle aynıymış gibi bir yaklaşım takınan örgütün, eyleme geçmeme dönemi olarak karakterize edilebilir. Kabul görmüş bilgi ile uyuşmayan olaylar fark edilememeye başlamakta ve bu tip olaylar yavaş yavaş birikmektedir. Bu dönemde aslında yaklaşmakta olan kriz sinyaller göndermektedir; fakat yöneticiler tarafından fark edilmez yahut görmezden gelinir. Bu evrede kriz hala yönetilebilecek durumdayken örgütün faaliyetsizlik yaklaşımından dolayı giderek yönetilemeyecek hale gelir. Belirtilerle doğru orantılı olarak örgüt içinde stres ve gerilim de gittikçe artar ki bu da krizin derinleşmesine sebebiyet verir (Tutar, 2004: 45). Tezin “Gezi Parkı Olayları” başlıklı üçüncü bölümünde ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları’nın potansiyel olarak taşımakta olduğu büyük çaplı etki kapasitesinin fark edilememiş/öngörülemediği olması, her şeyin eylemler başlamadan birkaç gün önceki göreceli istikrar dönemiyle aynıymış gibi bir tutum sergilenmesine yol açmış, bu durum da krizin tüm toplumu etkileyecek boyutlara ulaşması ile neticelenmesini beraberinde getirmiştir. Burada, cari bilgi tuzağına yani gündelik gelişmelere odaklanmanın, geçmiş ve bugüne ilişkin panoramik; geleceğe dönük olarak ise vizyonerlik sağlayacak bir bakış açısını mümkün kılmadığı görülmektedir. Gezi süreci, siyaset kurumu açısından, biraz geriye çekilerek, daha geniş açıdan, hatta dünyanın tamamını içeren büyük resme bakmanın ve süreç okuması yapmanın daha stratejik ve isabetli kararlar alınmasını sağlayacağı gerçeğini göstermesinin yanında devletin yeni toplumsal hareketlere hazırlıksız yakalandığı yönündeki varsayımımızı da desteklemektedir.

Bu evrede karar verme süreci önemli bir rol oynamakta, bilgi yetersizliğinin yanı sıra yöneticinin risk ve sorumluluk almak istememesi, alternatiflerin eksikliği ve karar alma sürecinin uzaması gibi faktörlerin birleştiği hallerde kriz, bir sonraki safhaya, kriz anı aşamasına geçiş yapmaktadır.

1.2.4.2. Kriz Anı

Krizin ortaya çıktığı ilk andan itibaren yapılması gereken en önemli şey, esasında, krizin aşamalarını gösterir nitelikte bir çizelgenin yapılmasıdır. Böylece, yönetici kanadında, ayak sesleri duyulmaya başlanan krizin boyutları belirlenebilecektir. Bu noktada önemli olan bir diğer husus da doğru soruları sorarak ve bu soruların cevaplarını bularak ilerlemektir (Tack, 1994: 16). Tezin üçüncü bölümünde Gezi eylemlerinin takvim kapsamında ele alınması sırasında da görüleceği gibi, Gezi Parkı Olayları esnasında, devletin tecrübe etmek durumunda kaldığı siyasi ve yapısal irtibatsızlık dolayısıyla krizin aşamalarını gösterir nitelikte net bir çizelge ortaya konulmadığı, dolayısıyla yöneticilerin krizin boyutlarını gerçekçi bir şekilde kavramaktan uzak kaldıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 1.1. Kriz Döneminin Özellikleri

YETKİNİN MERKEZİLEŞMESİ	KORKU VE PANİK	KARAR SÜRECİNİN BOZULMASI
-Standardizasyon ve yetkinin merkezleştirilmesi yoluyla faaliyetler daha fazla ve merkezi düzeyde denetlenmeye başlar. -Çevrenin yarattığı örgüt içi sınırlılıkları önder, yapı ve denetim derecesini arttırarak gidermeye çalışır. -Merkezi karar alma birimi, birbirine kenetlenmiş, homojen bireylerden oluşur ve güçlü bir önder tarafından yönlendirilir. -Tehditler karşısında önder ya tüm gücü elinde toplar ya da gücünden feragatte bulunur. - Yetki merkezleşir. -Kriz anında örgütsel çözülme yaşandığında otokratik davranışlar artar, karar alma grubu küçülür. -Kriz uzadıkça ve şiddetlendikçe hiyerarşinin üst	-Kriz döneminde yönetici personel devri artar. -Stres nedeniyle, güvenlik, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları tatmin edilemez duruma gelir. -İstenmeyen örgütsel iklim ortaya çıkar. -Kriz döneminde örgüt üyeleri geri çekilme davranışı gösterirler, üretim miktarı azalır, devamsızlık ve işgören devri artar, tatminsizlikler çoğalır. -Kriz, kriz öncesi çatışmaları arttırır. -Yöneticiler, kayıplarla ilgilenip çıkmazdan kurtulma yollarını ararlar; zorunlu olarak kısa vadeli çözümlere yönelir, basit mantıkla hareket eder, panik duyarlar. -Kriz, bireysel amaçları, tehdit eder, verimsizlik, hüsrana, gerilim ve iç korku yaratır.	-Bilişsel süreçlerin sınırlandırılması, anlam bozulması, grup patolojileri, programlamada katılık ve karar için yeterli bilginin hazır bulunmaması krizin temel patolojileridir. -Yaratıcı politika çok önemlidir ancak oluşturulması pek olası değildir. - Paranoid tepkiler kriz davranışlarının karakteristiğidir. - Stres altındaki bireyin, koşulların tüm yönlerini ayrıntılı biçimde görebilme perspektifi daralır. -Yüksek stres altında hata oranı artar, sorun çözme süreci katılaşır, belirsizlik hakim olur, hoşgörüsüzlük, karmaşık sorunların üstesinden gelme becerisi azalır, kararların kalitesi düşer. -Krizin şiddeti ve süresi arttıkça bilişsel performans

düzeyinde bulunanlar daha fazla karar alma sorumluluğu üstlenirler.	-Krizle ilgilenen üyelerde bedensel ve zihinsel yorgunluk görülür.	düşer. -Kriz döneminde örgüt çözülür, kendini yönetemez duruma gelir. -Kriz yönelimi, yönetsel karar almayı zorlaştırır.

- **Kaynak:** Can, 1997: 316

Tablo 1.1’de; Kriz Döneminin Özellikleri başlığı altında, “Yetkinin Merkezileşmesi”, “Korku ve Panik” ve “Karar Sürecinin Bozulması” sütun başlıkları altında açıklayıcı maddelere yer verilmiştir.

Kriz döneminin öne çıkan kimi özellikleri söz konusudur. Tablo 1.1’den anlaşılacağı üzere yetkinin merkezileşmesi, korku ve panik ile karar verme sürecinin bozulması durumlarının aşamalı yahut birbirleri arasında geçişken bir hal içinde dönüşümü söz konusu olabilir. Her üç durum da kendi içinde aynı sonuçların ortaya çıkmasına neden oldukları gibi kendine has neticeleri de kapsamaktadır. Buna göre bu üç durumun ortak özellikleri arasında, krizin bastırılmasından çok şiddetlenmesi, kriz yönetiminin seyrinde rol alan aktörlerin zaman zaman veya tamamen sahip oldukları rolleri kaybetmesi, buna ek olarak istenmeyen bir örgüt ikliminin ortaya çıkması gibi ihtimaller söz konusu olabilmektedir. Öte yandan farklılıklara bakılacak olursa; yetkinin merkezileşmesi durumunda ilgili örgütlü yapı içinde otoriter nitelikte bir yönetim anlayışının artması öne çıkarken; korku ve panik durumunda ise krizin yol açabileceği gerçekçi ortamdan uzak bir korku ikliminin ortaya çıkması söz konusu olabilir. İlaveten, karar alma sürecinin bozulması hali baş gösterdiğinde ise yüksek strese bağlı olarak, bireyler ve yöneticilerin istenmeyen hataları söz konusu olabilmekte ve bu bağlamda kriz daha da derinleşebilmektedir.

Bu evre; belirme, hücum etme ve kurtarma safhalarıyla beraber bir bütünsellik teşkil eder. İlk safhada yöneticiler artık zorunlu olarak krizin farkına varırlar. Eğer örgütün risk yönetimi mekanizması ile erken uyarılar yakalanmışsa, bu mekanizmalar daha çok aktifleştirilerek karar alma süreci hızlandırılır; kriz anı planları devreye sokulur. Fakat bazen iç ve dış faktörlerin bir veya daha fazlasının bir araya gelmesi nedeniyle, derinliği ve örgütün kriz öncesi durumundaki tutumu

neticesinde, tüm şartlar yerine getirildiği halde dahi krizin sürmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Bu aşamada, yöneticiler krizin gidişatını istikrarlı bir şekilde takip etmeli ve gerekli önlemleri almaya devam etmelidir. Kriz anının ikinci safhasında artık krizin varlığı örgütü oluşturan kişiler tarafından tamamen fark edilebilir duruma ulaşmış olmaktadır. Kriz, önlenebileceği/savuşturulabileceği safhayı terk etmiş, örgüt ve örgüt üyelerini etkilemeye başlamıştır. Kriz anının son safhasında ise ortaya çıkan krizin özellikleri net bir şekilde tanımlanır ve tespit edilir. Krizin iyileştirme durumu bir başka deyişle krizden kurtulma hali başlatılır. Karar alıcılar, kriz yönetimi uygulamalarını devreye sokarak durumu yönetmeye ve istikrar aşamasına dönmeye çalışmaktadır.

1.2.4.3. Kriz Sonrası

Kriz anıyla başa çıtıktan sonra bir önceki istikrar döneminde kabul edilmiş inançlar, normlar, prosedürler, stratejiler ve hareket kuralları, örgütün gelecekte karşılaşması muhtemel krizlerin üstesinden gelme kapasitesini geliştirmek için yeniden değerlendirilip kontrol edilerek gereken değişiklikler yapılmaktadır. Yaşanan kriz durumundan dersler çıkarılıp, kriz öncesinde ve kriz anındaki tüm faaliyetler değerlendirilerek yeni oluşan çevreye adapte edilmesi gerekmektedir. Bu “yeniden yapılanma” safhasında, örgütün karar alıcılarınca, öncelikle, güven veren, pozitif, örgüt çalışanlarının motivasyonunu destekleyen, duygusal tutum ve davranışların olası tuzaklarından uzak duran ve mantığı ön plana alan bir ortam kurulmalıdır.

Tezin “Gezi Parkı Olayları” başlıklı üçüncü bölümünde daha detaylı ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları anı ve sonrasında hükümet, müzakereci ve güvenlikçi yaklaşımların bir arada uygulanmasıyla, marjinal grupların pasif direnişten sivil itaatsizliğe; sivil itaatsizlikten şiddet içeren aşırıcılığa yönelmesinin ve nihayetinde bir anlamda terörizme giden şiddet olaylarının ortaya çıkmasının önüne geçilebileceğini varsaymıştır. Sürecin yönetilmesi konusunda siyasal ve bürokratik aktörlerde yaşanan duraksama dikkat çekici bir husus olmuş, yeni toplumsal hareketler bağlamında, son yıllarda Gürcistan, Ukrayna, Arap coğrafyası

gibi mücavir coğrafyamızda da yaşanmış olan sospo-politik temelli gelişmelerin iyi süzülemediği ve hazırlıklı olunmadığı dikkat çekmiştir.

1.2.4.3.1. Kriz Yönetim Süreci

Bu süreç, çalışılan alana ve geleceğe yönelik olası sorun ve tehlike etmenlerinin tespit edilmesini, uygun reaksiyon ve savaşım türlerinin saptanmasını, örgütün krizle başa çıkabilecek önlemleri tatbik etmesini ve tepkileri/geri dönüşleri değerlendirmesini kapsayan mekanizma (Bozkurt vd., 1998: 154) olarak tanımlanabilir. Kriz yönetimi, olası kriz durumuna karşılık, kriz sinyallerinin alınarak değerlendirilmesi, örgütün kriz durumunu asgari kayıpla aşabilmesi için gerekli önlemlerin belirlenmesi ve uygulanması sürecidir. Kriz yönetiminin en önemli ve temel amacının örgütü kriz durumuna hazırlamak olduğu ifade edilir (Can, 1997: 315).

1.2.4.3.2. Krizin Sonuçları

Çince’de kriz ve fırsatın birbirlerine geçmiş tek bir kelime şeklinde ifade edilmekte olduğu da dikkate alındığında, krizlerin, örgütler üzerinde olumsuz etki ve sonuçları olduğu gibi olumlu etki ve sonuçlarının da olabileceği akla gelmektedir. Örgütte krize neden olan içsel ve dışsal etkenlere bağlı olarak krizlerin yönetsel ve örgütsel yapı üzerindeki sonuçları değişkenlik gösterebilmektedir.

Drummond ve Chell’in (1994: 38) küçük işletmeler üzerindeki yorumlarından yola çıkarak, krizlerin gelişmemiş ve yahut gelişmekte olan örgütler üzerinde sonuçlarının olumsuz seyretme olasılığının daha yüksek olacağı söylenebilmektedir. Bunun nedenleri, yine işletmelerden yola çıkarak, bahsi geçen örgütlerin profesyonel bir şekilde yönetilmemeleri, karşılaşılan olaylara ve durumlara geniş perspektiften bakılmadığı için risk alamamaları ve riskleri dağıtamamaları, yönetsel ve finansal güçlerinin yetersizliği olarak ifade edilebilmektedir.

Bu kapsamda karşılaşılabilecek olumsuz sonuçları; örgüt içi ve dışı iletişimin aksamasının sebebiyet verdiği kaliteli ve yeterli bilginin örgüte ulaşamaması, koordinasyonun zayıflaması, görev, yetki ve sorumluluklarda karmaşanın baş göstermesi, örgütün değişimlere uyumunun tamamen zayıflaması, karar alıcıların karar verme süresinin uzaması ve kararların niteliğini yitirmesi, örgüte endişe ve

paniğin hakim olması, merkezileşmenin giderek artması, örgüt üyelerinde psikolojik çöküntü halinin yaşanmaya başlaması, örgütte belirsizlik ortamının hakim olması, üyelerin örgüte güveninin azalması ile departmanlar arasındaki iletişim ve koordinasyonun yara alması gibi durumlar olarak sıralanmaktadır (Özdevecioğlu, 2002: 100).

Krizlerin olumlu etkilerinin örgüt lehine kullanılabilmesi için ise bazı yönetim mekanizmalarının kurulması gerekir. Kriz, bu tür mekanizmalar ve gösterilen yönetim mahareti sonucunda olumlu sonuçlar vermeye başlamışsa artık fırsata da çevrilmeye başlamış demektir. Bu bağlamda olumlu sonuç olarak; benzeri bir kriz olayı yaşanması durumunda örgüt artık mekanizmalarıyla daha dirençli ve tecrübeli olacağından krizi direkt olarak fırsata çevirme olanağına sahip yapıdadır ve krizi fırsata çeviren örgüt artık “esnek yönetim modeli”ni kullanmayı benimsemiş olmaktadır. Ayrıca örgütteki iletişim, bilgi alımı ile aktarımı, değişime adapte olamayıp hantallaşan kurallar ve işleyiş türünden mekanizmalar içi eksiklikler fark edilmiş olup örgütün kendini geliştirmesi ve daha sağlam bir yapı haline gelmesi beklenmektedir.

Gezi Parkı Olayları'nın öğretici birçok tarafı olduğu ancak Devletin bu olaylardan sağlıklı dersler çıkaramadığı varsayımımız bağlamında bir antrparantez açmakta yarar bulunmaktadır. Toplum içinde rahatsızlık ve istifhama, dolayısıyla yanlış bilgi dolaşımına yol açarak hareketlenmelere neden olabilecek benzer durumlar olduğunda, kamuoyunu resmi açıklamalarla derhal bilgilendirmek yönünde bir alışkanlığın yerleşmeye başladığı, ancak siyasi tasarruflara yönelik her muhalif eleştirinin de “Gezi provası” suçlamasıyla karşı karşıya kaldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, 2021 Ocak ayında Cumhurbaşkanı tarafından Boğaziçi Üniversitesine yapılan rektör ataması, sonrasındaki itirazlar, bunun üzerine yapılan resmi açıklamalar, gösterilerle devam eden süreç ve gösterilerin Gezi benzeri bir girişim olduğuna dönük yaklaşımlar, altı çizilen örüntü açısından neredeyse deneysel bir tecrübeyi işaret etmektedir.

1.2.5. Kriz Kavramıyla İlişkili Kavramlar

Kriz ve kriz yönetimi ile ilgili olarak literatürde sıklıkla değinilen kavramlara açıklık getirmekte fayda bulunmaktadır. Kriz kavramının derinlemesine incelendiği çalışmalarda öne çıkarılan kavramlar detaylandırılarak kriz kavramının mahiyeti de daha açık anlaşılmış olmaktadır.

1.2.5.1. Stratejik Açıklık

Çevreleriyle sürekli iletişim ve etkileşim durumunda olan örgütler, karşılaştıkları yeni durum ve olayları, değişimleri yönetememeleri ve bu değişimlere karşı adapte sürelerinin uzaması halinde stratejik açıklık ortaya çıkmaktadır. Stratejik açıklığın ortaya çıkmasındaki en büyük etken sürekli farklılaşan çevrenin neden olduğu değişimin yönetilememesidir. Ayrıca, “eksik veya yanlış çevre analizi, örgüt yapısının esnek olmaması, yetersiz çevre desteği, kaynakların yeterli ve uygun olmaması, açık sistemi ve çevre etkisini basite alma, yetersiz uygulama ve yöntem yanlışları, değişikliklerle ilgili sinyalleri önemsememe” stratejik açıklığa neden olan diğer etmenlerdir (Drucker, 1994: 24).

Tezin Gezi sürecinin incelendiği üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ele alınacağı gibi Gezi Parkı Olayları esnasında da yukarıda bahsi geçen “eksik ve yanlış çevre analizi” ile “örgütün yapıları arasındaki irtibatsızlıktan kaynaklanan yetersiz çevre desteği” stratejik açıklığa neden olmuştur. Yeni toplumsal hareketlerin dünya çapındaki ve hatta yakın coğrafyamızdaki örneklerinin iyi analiz edilememesinin yanı sıra bir sosyo-politik krize dönüşen süreç öncesinde kamuoyu ile sağlıklı bir iletişim dili kurulamamış olması dikkati çekmektedir.

1.2.5.2. Yönetişim

Yönetişim, yönetimden daha geniş bir terim olup ilk kez Dünya Bankasının 1989 yılında yayımladığı “Sahraaltı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye” adlı raporda, “özel sektör girişimleri ve piyasa mekanizmaları önemlidir, ancak bunların iyi bir yönetimle yürütülmesi gerekir” şeklinde bir ifade ile kullanılmış ve literatüre girmiştir (Sab-saharan Africa From Crisis to sustainable Growth, 1989: 39).

Halen üzerinde uzlaşmış ve ortak kullanılan bir tanımı olmasa da en geniş ifadeyle, “sosyal hayatın koordine edilmesine yarayan çeşitli yollar” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda hükümet, yönetişimin kapsamındaki organizasyonlardan biri olarak düşünülebilir ve “hükumetsiz yönetişim”in mümkün olduğu da belirtilmektedir (Rhodes, 1996: 46). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) tarafından hazırlanan Kamu Yönetimi Sözlüğünde ise yönetişim, “Bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen” olarak tanımlanmaktadır (Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü, 1998).

Krizleri, ister ulusal ister uluslararası ölçekte yaşanmış olsun, aşmanın en iyi yolunun iyi yönetişimden geçtiği vurgulanmaktadır. Bir yaklaşım olarak benimsenen yönetişime, Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Birliği’nin bazı kuruluşları, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler’in bazı yapılarının resmi açıklamalarına göre, “her düzeydeki kurumsallaşma ve yapılanma girişimlerinde ‘katılımcı demokrasiye’ paralel olarak ihtiyaç duyulur.”

Tezin dördüncü bölümünde “Gezi’deki Güvenlikçi - Müzakereci Kriz Yönetimi İkilemi” başlığı altında da ele alınacağı gibi, geniş kapsamda yönetişim göz önüne alındığında, müzakereci ve güvenlikçi yaklaşımların bir arada uygulanmasının yol açtığı ikircikli tutuma rağmen kriz en nihayetinde aşılabilmektedir. Öte yandan olayların öncesinden başlayarak sürecin çok sancılı ve uzun sürmesine kadar devam eden ve şiddetli bir kriz boyutuna ulaşan akıştaki en önemli faktörlerden birinin yönetişim eksikliği olduğu da akla gelmektedir. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi, “sosyal hayatın koordine edilmesine yarayan çeşitli yollar” anlamındaki ve bir toplumsal-politik sistemde yer alan ilgili bütün aktörlerin ortak katkı ve çabasına dayanma-güvenme kararlılığındaki bir yönetişim anlayışının Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında dikkate alınmadığı belki de en çok dile getirilen eleştirilerden biri olmuştur.

Tezin, Gezi Parkı Olayları’nın her yönüyle ele alındığı üçüncü ve dördüncü bölümlerinde de değinilmekte olduğu gibi, eylemlerde yer alan STK’ların teşkil ettiği

Taksim Dayanışması Platformu'nun açıklamalarında, eylemcilerin sloganlarında ve duvar yazılarında “yok sayılmak”, “fikri sorulmamak” ve “ben hükümetim, benim dediğim olacak diyen bir iktidar tarafından yönetilmek” temaları, en çok işlenen hususlar arasında yer almıştır.

1.2.5.3. İktidar

En kapsamlı tanımında iktidar, “bir işi yapabilme gücü, erki” ve bazen bir şeyi “yapmaya muktedir” olmakla ifade edilmektedir. Bu bağlamda kavram, “birinin kendisini hayatta (canlı) tutabilmesinden başlayıp, ekonomik büyümeyi teşvik eden bir yönetim gücü” de dahil olmak üzere her şeyi kapsayabilmektedir. Fakat siyasette, “toplum üzerinde güç sahibi olmak” olarak kullanılmakta olduğundan (Heywood, 2007: 6), iktidar, toplumsal hiyerarşide en tepede yer alan ve toplumu yönetme becerisi ile erkine sahip örgütsel bir güç olarak ifade edilmektedir.

Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde ele alınacağı gibi, eylemcilerin protesto için pasif direniş ve sivil itaatsizlik eylemlerine yönelmelerine gerekçe yaptıkları uygulama ve politikalara karar veren güç, iktidardır; göstericilerin itirazlarını ve taleplerini yönelttikleri güç de iktidardır.

1.2.5.4. Sivil Özgürlük

Sivil özgürlük, “devlete değil yurttaşa ait olan özel varoluş alanı” anlamına gelmektedir. Bir negatif hak olan sivil özgürlük, devletin karışmaması gerektiği insan hakları doktrininde yer edinmiş; ifade, basın, din ile vicdan, seyahat ve örgütlenme özgürlüğünü kapsamakta olup demokratik toplumlarda hayati bir öneme sahip bulunmaktadır (Heywood, 2007: 542).

Tezin, Gezi Parkı Olayları ve sürecin yönetimine ayrılan üçüncü ve dördüncü bölümlerinde de ele alınacağı gibi, başladıktan sonra “sivil özgürlük” atıflı eylemlerle devam eden Gezi Parkı Olayları, yeni toplumsal hareketlerde gözlemlendiği şekilde “sivil itaatsizliğe” evrilmiştir. Ancak, terör örgütleri ve marjinal grupların bu eylemler üzerindeki etkilerinin, protestoların vermek istediği “ilk baştaki mesajların” önüne geçtiği gözlemlenmektedir.

1.2.5.5. Baskı

Siyasi anlamıyla baskı, “sistemik korkutma veya açık şiddete yol açan bir boyun eğdirme” olarak ifade edilir. Baskı, örgütün yöneten kadrosu tarafından yönetilenlere dönük kullanıldığı gibi baskı grupları tarafından yöneticiler için de kullanılmaktadır. Örgütteki karar alıcıların kullandığı baskının amacı, kitlelerin siyasete müdahalesini engelleyerek bir rejimi ya da yönetici eliti desteklemektir. Bu hem siyasi hem de psikolojik araçlarla yapılır. Baskıcı rejimler, temsili mekanizmayı güçsüzleştirir ve düzenli denetleme ve güç kullanımıyla bir korku ve endişe çevresi oluşturur (Heywood, 2007: 548). Baskı gruplarının amacı ise topluluk organizasyonları aracılığıyla karar verme mekanizmaları üzerinde daha yoğun ve istikrarlı bir faaliyet yürütülmesidir. Fakat bu faaliyetler makul sınırları sürekli ihlal eder bir biçimde aşırılığa kaçtığına hem toplum hem de devlet için ciddi risk oluşturma tehlikesi taşımaktadır.

Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümde de değinileceği üzere, Gezi Parkı eylemcileri, iktidarı, sürekli yinelediği “ileri demokrasi”ye ulaşmak bir yana halkı meşru bir isyana başvurmak zorunda bırakan bir baskıcı tutum içinde bulunmakla suçlanmış; iktidar da göstericileri, hiçbir iktidarın kabul etmeyeceği, gerçeklikten kopuk taleplerle baskıda bulunarak eylemlerine gerekçe oluşturmakla itham etmiştir.

1.2.5.6. Düzen

TDK’ya göre düzen terimi, “belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem” anlamına gelmektedir. Siyasi bir ilke olarak, Heywood’a (2007: 551) göre düzen ise “dengeli ve öngörülebilir ve hepsinden önemlisi kişisel güvenliği emniyet altına alan davranış biçimlerini” ifade etmektedir ve bu bağlamda da düzenin bozulması şiddet ve kaosa neden olmaktadır. Düzen siyasi otoriteyle ilişkilendirildiğinde ancak bir kanun sistemi ile “yukarıdan” mecbur kılınarak sağlanacağı düşünülür. Bu nedendendir ki, “kanun ve düzen”, birbiriyle bütünleşmiş tek bir kavram haline gelmişlerdir. Düzeni eşitlikle ve sosyal adaletle eşleştiren bir başka görüş ise “istikrar ile güvenliğin, iş birliği ve karşılıklı saygı

sayesinde, doğal yollarla en aşağıdan en tepeye meydana gelebileceğini” belirtmektedir.

İdare hukukunda kamu düzeni kavramı ise “Toplumun maddi ve hukuki düzeninin korunması için sosyal, ekonomik ve siyasi koşullara ve neyin gerekli olduğu düşüncesine bağlı olarak içeriği değişen bir düzeni” ifade etmektedir. Kamu düzeni, dağıldığında, kamusal faydayı negatif bir şekilde etkileyen ve bozulmasının önüne geçilmesiyle kamu yararı oluşan bir düzendir ve bireylerin kamuya açık yerlerde, güvenli, huzurlu, birlik ve dirlik içinde hayatlarına devam etmelerinin sağlanması ile korunmaktadır (Tekinsoy, 2011: 331).

Üçüncü bölümde de ele alınacağı gibi, yaşanan büyük çaplı toplumsal krizlerde olduğu gibi, Türkiye’deki Gezi Parkı Olayları da, toplumun maddi, hukuki ve manevi düzenini bir süreliğine zora koşması bakımından kamu düzenini bozmuştur. Ancak düzen, devlet açısından kanunla sağlanan düzen iken göstericiler açısından seslerine kulak verilmesi ile sağlanabilecek düzeni ifade etmektedir.

1.2.5.7. Siyasi Polislik

Polislik, iki anlamda “siyasi” olabilir. İlk olarak, polislik, bazı menfaatleri veya grupları diğerlerinden üstün tutan siyasi eğilimlere veya sosyal önyargılara uygun biçimde icra edilebilmektedir. İkinci açıdan da polislik, halka ilişkin meselelerin ötesine geçip, bilhassa politik tartışmaları etkileyebilir. Birinci endişe, güvenlik güçlerinin (ya da başka herhangi bir devlet organının) eşit ve/veya tarafsız bir anlayışla muamelede bulunduğunu kabul etmeyen radikaller ve sosyalistler tarafından dile getirilmektedir. Bu bakış açısından, polis unsurunun eğitimi ve disiplini ve ayrıca polislik vazifesinin bizatihi doğası, toplumsal açıdan otoriter ve siyaseten de muhafazakâr bir kültür üretme temayülündedir. Buradan hareketle de işçi sınıfı, protestocular, kadınlar, grevciler ve etnik azınlıkların polisten görece daha az sempatik muamele görmeleri olası kabul edilmektedir (Heywood, 2007: 553-554).

Polisin toplumsaldan ziyade siyasi bir enstrüman olarak kullanılması anlamındaki siyasi polisliğin seviyesi, toplumlar daha komplike ve parçalı mahiyet aldıkça artmıştır. Bazı gözlemler, bütün suçların, toplumdaki refahın, iktidarın ve diğer kaynakların dağılımından kaynaklanması bağlamında “siyasi” nitelikte

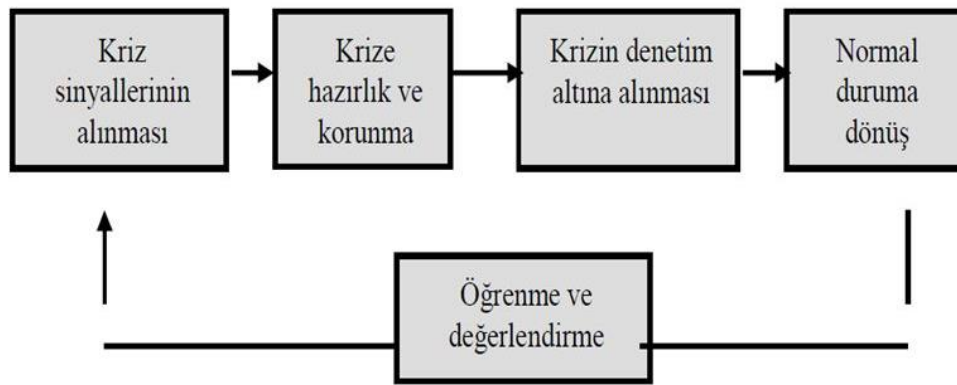
olduğunu ve bu açıdan her tür polisliğin de “siyasi” olduğunu, çünkü hüküm sürmekte olan kaynak dağılımını koruyup savunduğunu öne sürerek, polis faaliyetinin toplumsal ve siyasi alanları arasında kesin bir ayırma itiraz etmektedirler. Polisin, halk nezdindeki tarafsızlığı, onun, toplumdaki derin ayrışmalardan kaynaklanan gösterileri, grevleri ve toplumsal huzursuzlukları kontrol etmede kullanılması ile özellikle tehlikeye düşmektedir. Bu, Kuzey İrlanda yahut Kuzey İspanya’daki Bask bölgesi gibi, polisin, nüfusun çoğunluk kesimlerinin gayri meşru nitelikteki bir gücü olarak görüldüğü, etnik ya da ulusal çekişmenin böldüğü yerlerde kesinlikle geçerlidir (Heywood, 2007: 554).

Üçüncü bölümde ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları sırasında, hükümet eden kimi siyasiler tarafından zaman zaman dillendirilen ve gösterileri bastırmak için görevlendirilmiş polisler için kullanılan “benim polisim” ifadesi de bu anlamda sorunlu bir ifade olarak görünmektedir. Polisi bu şekilde nitelendirmek, her şeyden önce polisin, vazifesini, demokrasi, adalet, eşitlik, özgürlüklerin korunması ve yaşatılması gibi vazgeçilemez değerlere bağlılık içinde yapmasını zorlaştırmakta ve birçok tartışmayı beraberinde getirebilecek bir risk taşımaktadır. Polis veya diğer güvenlik unsurları doğaları gereği tabii ki devletin yanındadır ve emrindedirler, ancak bu, hiçbir vicdani ölçüyle biçimlendirilmemiş, kayıtsız ve şartsız bir sadakat anlamına gelmemektedir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 15 Haziran 2013 tarihindeki konuşmasında kullandığı, “Yarın İstanbul mitingimiz var. Buradan Taksim’dekilere sesleniyorum. Yarın Taksim’i boşalttınız boşalttınız.....Yoksa polisim girecek ve Taksim’i boşaltacak...” ifadesi üzerinden hareket edersek; Taksim’deki göstericilere yönelik tümdenci bir yaklaşım yerine, demokratik haklarını kullanan, yurttaş ve kentli sıfatıyla taleplerini dile getirmek üzere meydana bulunan göstericileri kucaklayıcı bir dilin tercih edilmesinin daha yapıcı olduğu düşünülmektedir. Tümdenci ve ötekileştirici bir dilin, marjinal olmayanların marjinallere sempatiyle yaklaşmasına zemin hazırlaması daha beklenir bir durumdur. Keza, “polisim girecek ve Taksim’i boşaltacak” söylemi yerine de “Devletin polisi yahut Türk Polis Teşkilatı, kanunlar dairesinde, demokratik haklarını kullanma niyetinde olan vatandaşlarımızın hukukunu gözeterek marjinal grupların yasal olmayan

girişimlerine karşı gereğini yapacaktır” minvalinde bir ifadeyle, devlete ve kamuya ait olan bir yasal kolluk organının yine devlet, hükümet, kamu ve halk açısından bulunduğu/bulunması gereken konumun ve görev çerçevesinin altının çizilmesi yoluna gidilmesinin de nihai açıdan daha tercih edilebilir olduğu kanısına ulaşılmaktadır.

Şekil 1.3. Kriz Yönetim Süreci

- **Kaynak:** Can, 2002: 339

Şekil 1.3’te görüldüğü gibi kriz yönetimi süreci, kriz sinyallerinin alınması ile başlayan ve doğru adımların atılması durumunda öğrenme ve değerlendirme ile tamamlanan bir süreçtir.

Kriz yönetimini, “risk ve sorun yönetimi” ile karıştırmamak gerekmektedir. Risk yönetimi, “bireyleri ve örgütleri aydınlatmak suretiyle çok çeşitli kaynaklardan gelebilecek risklere karşı uyardırmaya (iş kazaları, sağlık ve çevre, trafik kuralları gibi) ve bu alanlardaki denetimi arttırmaya yönelik önlemler dizisi” olarak ifade edilmektedir. Sorun yönetimi ise “potansiyel birtakım problemlerin örgütsel anlamda kriz boyutuna ulaşmadan denetim altına alınması çabalarını kapsayan bir uygulama” şeklinde tanımlanmaktadır (Bozkurt ve Sezen, 1998: 154).

1.3. Kriz Yönetiminin Özellikleri

Kriz yönetimine üç farklı bakış açısı gerektiren özelliğiyle yaklaşılacak olursa, bunlar; “psikolojik bakış, sosyo-politik bakış ve teknolojik-yapısal bakış” olarak ifade edilebilmektedir (Vergiliel Tüz, 2001: 13).

Psikolojik bakış açısına göre krizler, net olmayan, karışık ve mantıktan ziyade duygusal hassasiyete sahip olan olaylardır ve hem yönetenler hem de yönetilenler krizden fiziksel ve/veya psikolojik olarak etkilenmektedir (Pira, 2010: 25). Daha önce de bahsi geçtiği gibi örgütün krizi idare etme durumuna göre yönetenler ve yönetilenler ya krizden faydalanmakta ya da zarar görmektedirler.

Sosyo-politik bakış açısı ise “kültürel sembollerin, yaşayan ideolojilerin gündeme gelmesi” anlamına gelmektedir. Kriz yönetimi bu özelliği ile kamuda kriz kavramına farklı şekillerde anlamlar ilave etmiştir. Bu anlamlardan birincisi, krizlerin benzer etmenlerden dolayı ortaya çıktığını ve mevcut sosyal yapının zedelendiğini belirtmektedir. İkincisi, “bir örgütün, bir olayın harekete geçmesinin ardından büyük olasılıkla liderlik ve kültürel kurallarda bir krize” gireceğidir (Pira, 2010: 25).

Teknolojik-yapısal bakış açısında teknoloji; kriz durumunda iki farklı açıdan incelenmektedir. Birincisi; teknoloji sadece araçsal bir yöntem olarak tanımlanmamakta; bununla birlikte yönetim prosedürleri, politikalar, uygulamalar ve her zamanki eylemlere dönük incelenmektedir. İkincisi; kriz yönetimi perspektifinden bakıldığında teknoloji, üretimde büyük gelişmeler sağlayıcı olarak görülmektedir. Teknolojik-yapısal perspektiften bakıldığında bir krizin ortaya çıkış nedeni interaktiftir ve krizin nedeni, yüksek riskli teknolojilere dayanabilmektedir (Pira, 2010: 25).

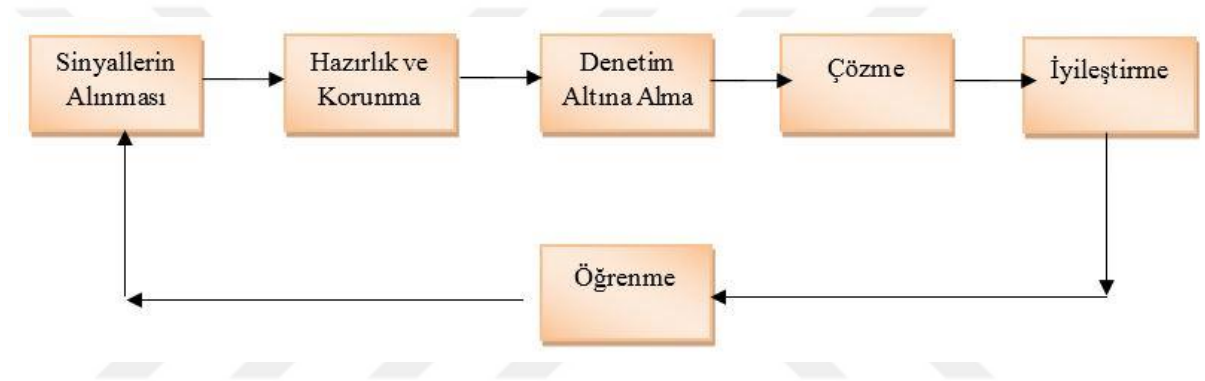
Kaynaklarından hareketle tanımlayan yaklaşıma göre kriz; krizi doğuran etmenler karşısında örgütlerin, örgütsel ve yönetsel süreçlerinde işleyiş bozukluklarına ve örgütsel nizamın önemli ölçüde sarsılmasına yol açan, plansız ve beklenmedik bir mahiyette ortaya çıkan ve sorunların aşılması bakımından, mevcut çözüm yollarının yetersiz kalması dolayısıyla sorunlarla iç içe gelişen gerilim durumunu işaret etmektedir.

Verilen tanımlarda üstünde durulan ortak nokta, kriz ortamlarının gerilim yaratması nedeniyle, kriz yönetiminin, aynı zamanda “stres yönetimi”ni de gerekli kılmasıdır (Tutar, 2004: 14).

1.4. Kriz Yönetiminin Amaçları ve Temel İlkeleri

Herhangi bir kriz durumunda ne kadar hızlı, etkili kararlar alınır ve uygulanırsa, krizden çıkış o kadar çabuk gerçekleşmektedir. Fakat yine de bu bulgulara karşı çabuk tepki verme veya “reaktif” bir tutum sergilemek kendi başına yeterli olmamaktadır. Krizi etkin yönetebilmek için, güçlü öngörüler gereklidir ki aynı zamanda krizin aşamaları sağlıklı bir şekilde takip edilmiş olmaktadır. Bu sayede gidişata uygun politika ve stratejiler oluşturulurken bu yöntemle örgütsel kriz ya engellenmiş olmakta ya da yönetilebilir bir hal almaktadır.

Şekil 1.4. Kriz Yönetiminin Amaçları ve Temel İlkeleri

- **Kaynak:** Tutar, 2004: 45-46

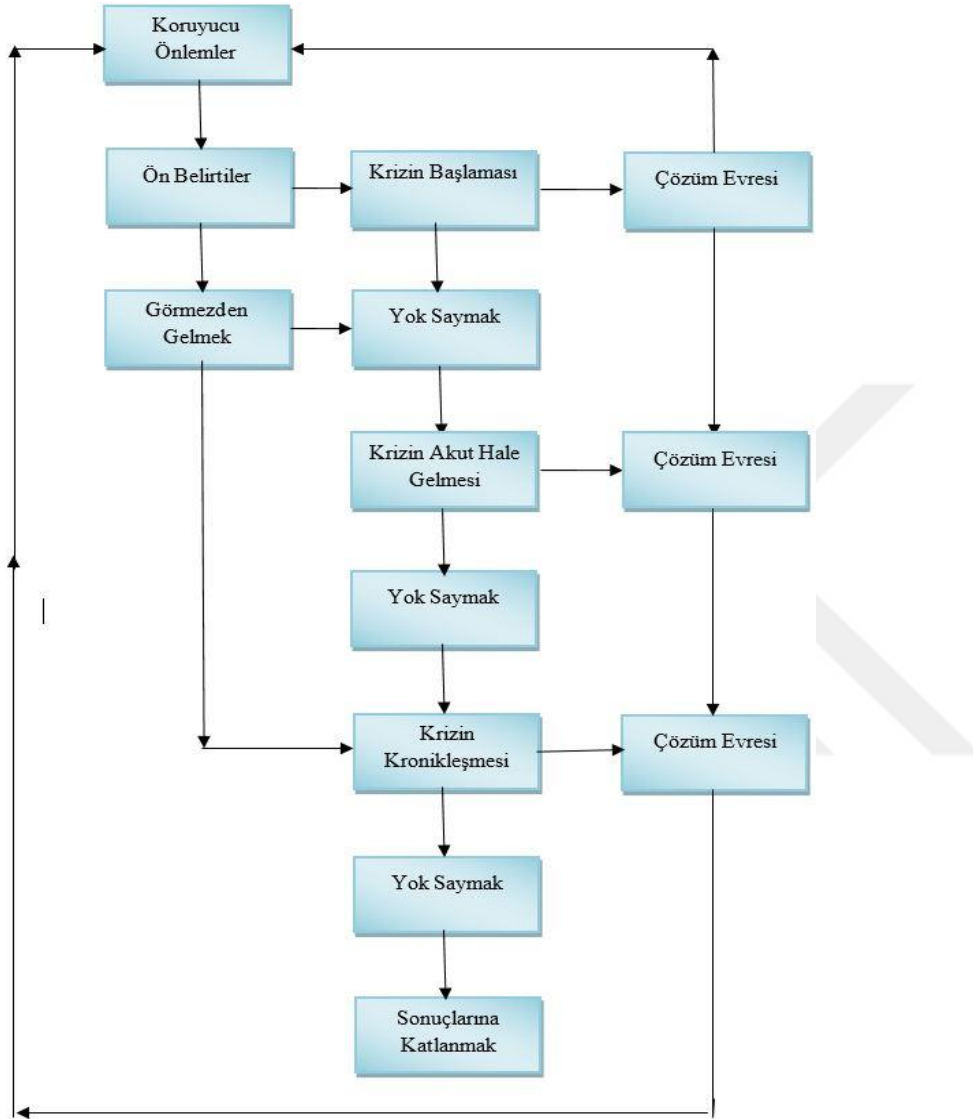
Şekil 1.4’te görüldüğü gibi, Şekil 1.3 ile paralel bir şekilde, kriz sinyalleri alındığı anda, sırasıyla; krizin olumsuz etkilerine karşı hazırlık ve korunma, krizi denetim altına alma, krizin getirdiği sorunları çözme, krizin yol açtığı hasarlara yönelik iyileştirme faaliyetleri yürütme, bu aşamalardan dersler çıkartıp öğrenme ve tüm bu süreçten öğrenilenleri geleceğe yönelik olarak kriz yönetim sürecine dahil etmek gerekmektedir.

Kriz durumlarında “reaktif (tepkici)” yaklaşım, daha çok problemler oluşup ortaya çıktıkça onları bastırmaya çalışır. Fakat bunun yerine, örgütsel kriz durumlarında “proaktif (etkici)” yaklaşımla problemlerin çıkış noktasına ulaşılabilen ve bu sorunlar yeni bir kriz teşkil etmeden önlenmektedir (Tutar, 2004: 44).

1.5. Kriz Yönetiminin Aşamaları

Kriz durumlarında, krize neden olan dışsal ve içsel sorunların anlamlandırılmasındaki belirgin olmayan durumlar, örgütün yönetici kadrosunun uygulaması gereken politikalar ve stratejiler konusunda birbirleri arasında ortak bir görüşün oluşmasını engellemektedir. Bazen de politika ve stratejilerin gelecek zamana yönelik olması, net olmayı engelleyip olası hataları ve fikir alternatiflerini arttırmaktadır. Bu nedenle de yöneticiler arasında politika ve strateji senkronizasyonunu sağlamayı zorlaştırmakta, yönetici kadrosu, krize karşı alınan kararlarda uzlaşılması güç olacağı için bu kararları uygulama aşamasına da gelememektedir (Tutar, 2004: 45). Bu durumda krizin çözümüne yönelik başarısızlık olasılığı artmakta ve bu şekilde kaos ortamı da doğru orantılı olarak yayılmaktadır. Üçüncü bölümde de ele alınacağı gibi Gezi Parkı Olayları'na yönelik kriz yönetiminde, “net olamama” ve “gelişmelere karşı yöneticiler arasında takınılan tutum ve yapılan açıklamalarda bir senkronizasyonunun sağlanamaması” olarak tespit edilebilecek eksiklikler dikkat çekmektedir.

Şekil 1.5. Kriz Yönetiminin Aşamaları

* **Kaynak:** Tutar, 2004: 48-49

Şekil 1.5'te öne çıkan husus, krizin ön belirtilerini takip eden süreçte, gelişmelerin “görmezden gelinmesi” yönünde bir tercihte bulunulduğunda, krizin kronikleşmesi ve ağır sonuçları ile karşılaşılmasının kaçınılmaz olmasıdır. Benzer şekilde, krizin başlaması sonrasında ısrarla “yok sayma” gibi bir yaklaşımın da akut hale gelme, kronikleşme ve olumsuz sonuçlarla yüzleşme sonucunu getirdiğidir. Öte

yandan krizin başlaması, akut hale gelmesi ve hatta kronikleşmesi safhalarında dahi, en azından hasarı asgari düzeye indirmek açısından çözüm evresine yönelme olanağı hep mevcuttur.

1.5.1. Kriz Öncesi Yönetimi

Kriz yönetimi, muhtemel kriz durumuna karşılık, kriz belirtilerinin farkına varılarak değerlendirilmesi ve bu durumu örgütün en az zararlarla atlatabilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması ve bunların eyleme geçirilmesi sürecidir. Kriz yönetimindeki ana hedef, örgütü kriz durumlarına hazırlamaktır (Can, 2002: 337-340).

Kriz, bu dönemde belirtilerini yavaş yavaş ortaya çıkardığından, bu dönem “potansiyel veya gizli kriz” dönemi olarak adlandırılabilir. Kriz öncesi yönetimi evrelerinden ilki “krizi önleme” evresidir. Burada krizin belirtileri kendini göstermiş fakat henüz krizin gerçekleşme anındaki kaos ortamı oluşmamıştır. Kriz öncesi yönetiminde kriz anı aşamasına gitmemek için yönetici kadrosunun inisiyatif alma yeteneklerinin olması çok önemlidir. Bu bağlamda, istenmeyen durumların ortaya çıkmaması açısından, önsezisi ve planlaması yüksek bir kriz yöneticisinin gidişatı erken tespit edebilmesi, sürecin kontrol altına alınabilmesini sağlamakta ve krizi çok daha hızlı çözme imkanı sağlamaktadır (Erten, 2011: 48).

Bu süreçte kaos ortamına doğru bir yön değiştirme yaşanacağını akla getiren gelişmelerin sinyalleri alınıyorsa derhal yetenekli ve deneyimli yöneticilerden oluşan ve ayrıca aralarında psikolojik danışmanların da olduğu bir kriz masası kurulur ve kriz öncesi yönetimi için çalışmalar disiplinli bir şekilde devam eder. Ayrıca geçmişte olumsuz sonuçlanan eski yönetim modellerinden bu aşamada ders çıkarılabilir ve bu yolla yeni yönetim modeli hazırlanırken hata payı en aza indirilmiş olur. Bu bağlamda, esnek, müzakere ve diplomasiye yatkın ve yönetim sürecini gereksiz yere uzatacak kadar katı kuralları olmayan bir kriz yönetimi modeli sağlıklı bir yol anlamına gelmektedir (Erten, 2011: 65-68).

Belirtildiği gibi, kriz öncesi yönetimi, krizin göstergeleri ortaya çıktığında başlar ve “potansiyel veya gizli kriz” yönetimi dönemi olarak ifade edilir. Bu dönem yönetiminde önemli olan, kriz belirtilerine sebep olan veya sürecin bu şekildeki seyri

nedeniyle krize sebebiyet vereceği öngörülen her türlü tutum, davranış, durum ve belirtilerin devamının gelmesini önleyerek asıl krizin patlak vermesini engellemektir. Eğer kriz patlak verirse kriz dönemi yönetimi safhasına geçilir ve kriz öncesi yönetimi etkisiz olmuştur demektir. Nitekim ilk safhada alınması gereken başlıca önlemlerden biri, krizin olası tehlikelerini ortaya koyarak kriz durumunun aşamalı bir şekilde oluşmaya başladığının fark edilmesidir. O halde krizin oluşum sürecinin yönetimi şeklinde ifade edebileceğimiz bu yönetim dönemi farkındalık kuramama, ilgisizlik ve hatalı eylemlerin yapıldığı aşamalardan oluşmakta ve nihayetinde bu aşamaların yönetilememesi krizle sonuçlanmaktadır (Erten, 2011: 84-88).

Farkındalık kuramama safhası, krizin anlamlandırılması gereken aşamadır. Oluşan ilk belirtiler kendini göstermekte, ne ki tanımlama ve anlamlandırma açısından, içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanan bu belirtiler algılsa bile “doğru teşhis etme” ve anlamlandırma istenen ölçüde gerçekleşmemektedir. Eylemsizlik safhasında kriz sinyalleri artık açıkça ortadadır ancak yönetici kadrosu halen duruma tepki geliştirmek ve hareket etmekten uzaktır; eyleme geçmemekte ve ilgisiz davranmaktadır. Nitekim “krizi yalanlama aşaması” olarak da ifade edebileceğimiz bu safhada, örgütün krizi önleme masası ve yahut krizi önlemeye yönelik var olan organları hızlı bir şekilde eyleme geçerlerse, kriz, kontrol edilebilir bir kriz olur (Erten, 2011:90-91). Eylemsizlik safhasından sonra kriz, örgütü rahatsız etmeye başlar, örgüt üyeleri arasında bunalıma ve kaosa neden olur. Örgütte yeşerme imkanı bulan dışsal ve içsel farklılıktan dolayı sorunların doğru anlamlandırılıp tanımlanamaması durumu ortaya çıkacaktır ki bu da yöneticilerin doğru ve yerinde faaliyetler yapmasını zorlaştırmaktadır. Hatalı eylem ve faaliyetler, krizi artık kontrol edilemeyen bir kriz yapmıştır. Yönetim bu noktadan sonra içsel ve dışsal değişimlere ayak uydurarak muhtemel zararlarının en aza indirilmesini sağlayan etkin bir yönetim davranışı geliştirmelidir (Erten, 2011: 95-97).

Tablo 1.2. Örgütün Kriz Öncesi Dönemi Çalışmaları

1	Kriz ortaya çıkmadan önce farklı kaynaklardan gelen kriz sinyallerini algılayabilmektedir.
2	Kriz yaşanmadan önce kriz senaryoları oluşturmaktadır.
3	Tehlike yaratabilecek sorunları önceden saptamaktadır.
4	Çevrede meydana gelen krizleri takip etmektedir.
5	Krize neden olabilecek her durumu dikkatle incelemektedir.
6	Kriz işaretlerine karşı duyarlıdır.
7	Krizin olumsuz etkilerinden korunma stratejileri konusunda bilgi sahibidir.

- **Kaynak:** Erten, 2011: 95-97

Tablo 1.2’de görüldüğü gibi, örgüt, kriz öncesi dönemde, olası kriz sinyallerini algılayabilme konusunda uyanık, hassas, bilgili ve proaktif bir tutum sergileme anlayışında olmalıdır.

Her deprem, enkazdan sonra yeniden inşayı, yeniden doğuşu da içinde barındırır. Nitekim krizler de avantajları ve yeniden yapılanmayı içinde taşır. O halde, bu potansiyel fırsatı tespit etmek, geliştirmek ve en nihayetinde faydalanmak, kriz yönetiminin temelini oluşturmaktadır. Kriz döneminde pesimist davranış ve tutum sergilemek kötü bir kriz yönetimi demektir. Bu süreçte, olası fayda, zarar ve risk durumlarının iyi analiz edilmesi gerekir. Hızlı, akılcı, planlı ve fonksiyonel bir çaba önemlidir. Kriz yönetim süreci, örgütün kendine, bir başka deyişle mekanizmalarına ve üyelerine yönelik muhtemel problem ve tehlike faktörlerinin tanımlanmasını, gereken davranış ve tutum türlerinin belirlenmesini, örgütün krizi aşabilecek tedbirleri uygulamasını ve tepkileri değerlendirmesini içeren bir süreç olarak ifade edilebilir (Demirtaş, 2000: 363).

Ayrıca kriz öncesi yönetim süreci, Tack’a (1994: 9-10) göre, beş aşamada incelenebilir. Bunlar; “kriz sinyallerinin alınması, krize hazırlık ve korunma, krizin denetim altına alınması, normal duruma geçiş, öğrenme ve değerlendirmedir.”

Problemin henüz ortada olmadığı bir ortamda, birçok yöntem, metot ve hatta mevzuatı, normal bir zekâya ve beceriye sahip bir kişi başarıyla uygulayabilir. Bu durumlarda örgüt idaresi için fazla bir beceriye ihtiyaç duyulmaz. Kriz durumları yöneticilik kabiliyetine en çok ihtiyaç duyulan anlardır. Çünkü böyle anlarda, bazı alışlagelmiş yöneticilik kuralları işlevsizleşmekte veya bir süre için bir kenara bırakılmaları ya da değiştirilmeleri gerekmektedir. Bu dönemde etkili bir iletişim, kriz yönetiminin gidişatını belirlemektedir.

1.5.2. Kriz Anı Yönetimi

“Kriz öncesi yönetimi”, kriz öncesi dönemde belirtileri tanımlayamamış, toplamamış, anlamlandıramamış, gereken tedbirleri almamış, hızlı ve doğru eylemler uygulayamamışsa kriz anı oluşmuş ve kriz anı yönetimi devreye girmiştir. Krizin bu “akut” dönemi, kriz başlangıç sinyallerinin sonlandığı ve artık bu sinyallerin sonuçlarının en şiddetli şekilde etkisini gösterdiği dönemdir. Bu “akut” aşamada, kriz yönetimi, hızlı ve acil bir şekilde eyleme geçmeli öte yandan örgütün mekanizmalarının kaynakları sistemli ve planlı bir şekilde kullanılmalıdır. Aksi durumda sistemde karmaşa ve dengesizlik oluşur. Bu dönemde, krizin etkisiyle, örgütün yönetim kadrosu ve örgüt üyeleri çevresinde kaos çıkar. Kriz belirtileri tanımlanmadığı ve önlem alınmadığı bir durumda çözüm bulmak zorlaşmakta, yöneticiler kısıtlı olan zaman ve kaynaktan beslenen baskı dolayısıyla paniklemekte, hatalı karar alma olasılıkları artmaktadır (Balseven ve Ercan, 2013: 45).

Kriz döneminin yönetilebildiği durumlarda kriz anında üç safha gözlemlenir. Bunlar; ilerleme, ilerlemenin durması ve gerileme aşamalarıdır. Tırmanma safhası ilk karmaşa ve korku havasının yaşandığı safhadır. İkinci safhada örgüt yönetiminden ilk tepki ile eylem gelir ve dönem sona erer, ilerleme durur. Sorunların ve kaynaklarının çözümüne dair diğer eylemler de uygulandığında gerileme aşaması başlar.

Tablo 1.3. Örgütün Kriz Dönemindeki Çalışmaları

1	Krizin gidişatını yönetmek amacıyla hazırlanan yazılı kriz yönetim planı uygulanır.
2	Kriz yönetim planı doğrultusunda kriz iletişim planı oluşturulur.
3	Bu dönemde uygulanmak üzere acil eylem planı hazırlanır.
4	Kriz yönetim kadrosunun gerekli eğitimi almasına öncülük edilir.
5	Kriz kontrol ve risk denetim takımları kurulur.
6	Tüm çalışanlar kriz yönetim planından haberdar edilir.
7	Örgüt üyelerine yaşanan kriz hakkında kesinleşmiş bilgiler verilir.
8	Topluma, kriz yönetimi hakkında eğitimler düzenlenir.

- **Kaynak:** Can, 1997: 39

Tablo 1.3'te görüldüğü gibi, kriz döneminde örgüt açısından; yönetim, iletişim ve acil eylem planlarının oluşturulmasına paralel olarak, üyelerin eğitim ve doğru bilgilenmelerinin üzerinde durulması da öncelikli konulardandır.

Kriz anı yönetimi sırasında, bu dönemde düzensizlik ve bilgi kirliliği zirveye çıktığından, örgüt yöneticileri ve üyeleri arasında bir kaos ortamının yaşanmaması için net ve doğru bilgilerin sağlıklı aktarımı göz ardı edilmemelidir. Bu yolla yöneticiler daha doğru kararları alacağı gibi üyeler de doğru tutum ve davranışları sergilemektedirler (Can, 1997: 39).

Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde de ele alınacağı gibi, Gezi sürecinde, Taksim Yayalaştırma Projesi'nin tam olarak neyi içerdiği veya polislin göstericilerin üzerine hakiki mermi ile ateş ettiği gibi konularda sosyal medyada üretilip yayılan ve hakkında bir önlem geliştirilemeyen bilgi kirliliği, ciddi bir kriz yönetimi zaafı olmuştur. Bunun da yeni toplumsal hareketlerin ruhunu, protestocuların profilini ve sosyal medyanın bu olaylardaki özellikle bilgi kirliliği işlevli negatif biçimlendiriciliğini kavrayamamaktan kaynaklandığı, bir başka

deyişle, yeni toplumsal harekete “düşünsel düzeyde bir hazırlıksız yakalanış”ı işaret ettiği akla gelmektedir.

1.5.3. Kriz Sonrası Yönetimi

Kriz sonrası yönetiminde ilk aşama iyileştirme aşamasıdır. Bu dönemde artık müdahaleler doğrultusunda kaos ortamı durgunlaşmaya başlamış ve karmaşayı doğuran etkiler azalmıştır. Bir yandan da kriz yönetimi devam etmektedir. Hem örgütün yönetici kadrosu hem de krizden etkilenen üyeleri daha sağlıklı kararlar alabilmektedirler. Bu aşamanın asıl amacı; örgütün mekanizmalarının etkinliğini sabit kılmak, kriz bölgesinde hayatı normale çevirmek, iletişim ve sosyalleşme çalışmaları gibi birçok ana konuyu içine almaktır. Artık insanlar eski sosyal yaşamlarına hazırlanmaktadır (Ataman, 2008: 39). Burada amaç, krizden zarar görmüş kurum ve bireyleri desteklemek ve yerel ekonomik canlılığın yeniden sağlanması, altyapı faaliyetlerinin güçlendirilmesi, sanayinin ve ticaretin desteklenmesi, toplum eğitimi, sosyal ve psikolojik yardım sağlanarak hem örgüt üyelerinin hem de kurumların olası bir yeni kriz karşısında daha dirençli kalmalarını sağlamaya çalışmaktır. Kriz ile ortaya çıkan acil duruma ilişkin görevlerin yerine getirilmesinden sonraki en önemli konu, örgütün mümkün olan en kısa sürede afet (kriz) öncesi yaşam koşullarına kavuşturulmasıdır. Bu normale dönüş süresinin mümkün olduğunca kısaltılması da iyileştirme çalışmalarının en temel amacıdır. Bir krizin doğuşundan hemen sonra başlayarak krizin etkisine/şiddetine bağlı olmak üzere birkaç yıl sürebilen tüm faaliyetler iyileştirme safhasının bir parçasını teşkil etmektedir (Güngör ve Kıvılcım, 2002: 37).

İyileştirme aşaması, kriz yönetimi döngüsünde "risk azaltma" aşaması ile iç içe geçen bir aşamadır. Her iki aşamada gerçekleştirilen çalışmaların ortak amacı; muhtemel bir kriz durumuna karşı örgütün bütün mekanizmalarının hazırlıklı olmasını sağlamaktır. Risk azaltma aşamasında gelecekte meydana gelebilecek bir krize dikkatler yoğunlaşırken; iyileştirme aşamasında ise geleceğe dönük çalışmaların yanı sıra geçmişteki kriz etkilerinin giderilmesine de çalışılmaktadır. Risk azaltma safhasında ele alınan çalışmaların iyileştirme safhasında da gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 1.4. Örgütün Kriz Sonrası Dönemindeki Çalışmaları

1	Üyeler arasında iş birliği sağlanmaktadır.
2	Üyelerin karar verme sürecine katılmaları sağlanmaktadır.
3	Kriz sürecinde verimli çalışmanın önüne çıkan engeller ortadan kaldırılmaktadır.
4	Örgütsel amaç ve hedefler sürekli gözden geçirilmektedir.
5	Kriz süreciyle ilgili çok yönlü değerlendirme yapılmaktadır.
6	Kriz sonrası durum analizi yapılmaktadır.
7	Kriz sonrası yeni hedefler belirlenmektedir.
8	Uygulanan kriz yönetimi değerlendirilmekte ve eksiklikler belirlenmektedir.
9	Kriz sonrası yeni bir yapılanma çalışması yapılmaktadır.
10	Kriz sonrası örgütsel vizyon geliştirilmektedir.
11	Kriz sonrasında örgütün güçlü ve zayıf yanları görülebilmektedir.
12	Krizle mücadelede etkin yöntemler geliştirilmektedir.
13	Yaşanan krizler fırsata dönüştürülerek örgüt için yararlı hale getirilmektedir.
14	Kriz yönetim ekibinin yeni gelişmelere uygun olarak eğitilmesine olanak sağlanmaktadır.
15	Olası krizle başa çıkabilmek için yeni strateji ve taktikler belirlenmektedir.

- **Kaynak:** Alkharabsheh, Ahmad ve Kharabsheh, 2014: 286

Tablo 1.4'te görüldüğü gibi, kriz sonrasında örgüt açısından; üyeleri bir arada ve motivasyonlarını koruyarak işbirliğine yönlendirmek, kriz sürecindeki engellerin ve kriz sonrasına yönelik hedeflerin analizini yaparak yeni ve uygun bir vizyon geliştirmek önceliklidir. Krizin fırsata dönüştürülmesinin yolları aranarak olası başka krizlere karşı strateji ve taktikler belirlenmelidir.

Kriz sonrası yönetimde ikinci aşama yeniden inşa aşamasıdır. Kriz acil durumunun üstesinden gelinmesinden sonra başlıca hedefler arasında, zarara uğramış örgüt üyelerinin desteklenmesinin yanı sıra, ekonominin iyileştirilmesi, alt yapı faaliyetlerinin geliştirilmesi, sanayi ve ticaretin canlandırılmasının da önemli olduğunu belirtmek gerekir. Kriz sonrası, kriz yönetiminin son; fakat en karmaşık safhasıdır. İnşa kelimesi sadece bina yapımı için değil sosyolojik ve psikolojik olarak da bütün manevi desteği kapsamaktadır. Krizden etkilenenler artık normal yaşama dönmüşler ve önceliklerini belirlemeye başlamışlardır. Yapılacak çalışmalarla örgüt üyelerinin yaşam standartlarının en azından kriz öncesi duruma, hatta mümkünse daha ileri bir düzeye getirilmesi amaçlanmaktadır (Alkharabsheh, Ahmad ve Kharabsheh, 2014: 286).

1.6. Kriz Yönetiminin Önemi

Kriz durumunda hızlı karar alma ve uygulama gerekliliğinden dolayı, kamuda belli görevleri yerine getiren ve topluma hizmet veren yöneticiler ve kamu kurumlarındaki bazı mekanizmalar, krize erken müdahalede bulunamamaları sebebiyle suçlanmakta ve yavaş hareket etmek eleştirisiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum bir bakıma, kamu örgütlerinin çalışmalarının kapsamlı hazırlanmış fakat yine de etkililik bakımından sınırlı kalmış mevzuat hükümlerine sıkı sıkıya bağlı olmasıyla alakalıdır. Kriz durumunda bile yöneticiler ve çalışanların mevzuatçı yaklaşımı, yapacakları eylemin, gösterecekleri reaksiyonun yasalarda belirtilmiş olmasını gözetmelerinden dolayı, ani gelişen ve hızlı kararlar alınması gereken zamanlarda esnek yönetim modeli uygulanamamakta, bu da seri ve etkili kararlar alma ve alınan kararları icra etme sürecini yavaşlatmaktadır. Oysa kriz yönetimi, değişime açık, mevcut durumu yeni gelişmelere adapte edebilen, esnek bir yönetim anlayışını mecbur kılmaktadır (Aykaç, 2001: 127).

Kaldı ki herhangi bir kriz patlak verdiğinde, ani değişimlere yatkın, hızlı karar alan, olaylara derhal tepki verebilen ve toplumun taleplerine seri cevaplar sunan, esnek yapıli mekanizmalar krizi fırsat olarak değerlendirebilmektedir. Ayrıca bu yolla, kriz durumunda bile sistem sürekliliğini korumakta, mekanizmaların itibarı yükselmekte, kurumlara halkın desteği ile güveni artmakta, örgütte karmaşa, endişe ve korku atmosferi yaşanmamakta, kamu düzeninde fazla deformasyon meydana gelmemekte ve nitelikli bir kriz yönetiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

“Kriz yönetimi” kavramı ilk önceleri işletme alanında ortaya çıkmıştır. İşletmecilerin, uzun yıllar finansal problemlerle boğuşmaları, iktisadi çerçeveden kriz yönetimiyle uzun yıllar ilgilenmek zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Zaman içinde “yönetimsel krizler ve bunun yönetimi” önem kazanmış, bu bağlamda kriz yönetimi kavramı kamu yönetimine de geçmiştir (Demirtaş, 2000: 359).

Kriz Yönetimi; krize neden olan olayların ve durumların önlenmesini, bertaraf edilmesini veya ülke çıkarları ekseninde en az zararla üstesinden gelinmesini sağlamak amacıyla gerekli olan hazırlık ve faaliyetlerin idare edilip yönlendirilmesini ifade etmektedir (Demirtaş, 2000: 351).

Kriz Yönetimi sürecinde hem örgütün mekanizmalarının hem de karar alıcılarının sahip olması gereken belli başlı kabiliyetler sıralanabilir. Bunlar; krizin belirtilerini önceden kavrayabilme, krizin varlığını kabul ederek hazırlıklı olma ve korunabilme, kriz yönetimi esnasında hızlı ve aktif bir şekilde doğru kararlar alabilme, bu süreçte yetkiyi doğru ve etkin kullanabilme, kriz yönetimi sürecini tasarlayıp metot haline getirebilme, kriz yönetimi sürecini yönlendirebilme, iletişimde aksaklıklara mahal vermeme, mekanizmalar ve kişiler arası eşgüdümü sağlayabilme, örgütsel denetimi sistematik olarak bu süreçte de devam ettirebilme ve en nihayetinde normal duruma geçişi sağlayabilmektir.

Yukarıda sayılan kabiliyetler irdelendiğinde, krizle mücadele açısından taşınması gereken en değerli kabiliyetin “kriz yönetiminin kriz ortaya çıkmadan başlaması gereken bir süreç olduğunu akıldan çıkarmamak” olduğu görülmektedir. Kriz yönetimi kabiliyetlerini kontrol edip geliştirmek açısından olası kriz senaryoları tasarlayıp bunlara karşı muhtemel mukabele etme yol ve yöntemlerini sınamak

akıllıca bir yol olmaktadır. Böylece tespitlere bağılı olarak önlemler almanın yanında zihinsel bir hazırlığı da yapmış olmak gibi etkili ve mantıklı bir yol da seçilmiş olmaktadır. Bu türden bir hazırlık yoluyla zayıf ve güçlü yönleri belirleyip önlem alma şansının yakalanmış olması, krizle mücadele açısından psikolojik bir hazırlık ve üstünlük avantajı da sağlamış olmaktadır.

Krizler, örgütler ve devletlerde maddi kayıplardan “çok daha pahalı” şeyleri, prestiji, öngörülebilirliği ve güvenilirliği kaybetme riskini de bünyelerinde taşımaktadırlar. İşte bu yönden de kriz başladığı andan itibaren işlevsel bir iletişim mekanizmasının devreye sokulması, bu iletişimin de örgüt içinde ve dışarıya karşı empati ile hareket edebilecek ve vizyoner kişiliği bulunan bir lider ve ekibi vasıtasıyla yürütülmesi önem arz etmektedir. Böylece krizle mücadele açısından önemi vurgulanan kabiliyetlerin mücadelenin içinde hayat bulması sağlanacağı gibi, hız, dürüst olma, doğal davranma, duyarlılık gösterme, dakik olma gibi moral değerlerin kriz yönetimini güçlü ve canlı tutması sağlanmış olmaktadır (Açıkgöz, 2009:259-260).

Tezin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde Gezi süreci ve sürece ilişkin yönetim bağlamında ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları öncesinden başlayarak yaşanan ve ağır bir sosyo-politik krize dönüşen süreçte, devlet tarafında sergilenen kararsızlık ve irtibatsızlığın yanı sıra, polis karşılarındaki aktörleri ve olayları şekillendiren siyasi fırsat ikliminin, küresel etki ve tarihsel konjonktürün de etkisiyle eylemleri beslediğinin fark edilememesi, sonuç olarak etkin bir kriz yönetiminin geliştirilememesi uzun, yıpratıcı ve çözümsüz bir sosyo-politik travmanın tarihteki yerini almasına yol açmıştır.

1.7. Kamu Politikaları

Tezin bu kısmında öncelikle, kavramsal çerçeve etrafında kamu politikaları değerlendirilmekte ve özelliklerine yer verilmektedir. İkinci olarak kamu politikası süreci ve kamu politikası türleri ele alınmakta, son olarak, yerel kamu politikaları, aktörleri ve alanları ile açıklanmaktadır. Nihayetinde kamu politikaları içinde güvenlik politikalarının önemine değinilmektedir.

1.7.1. Kavramsal Çerçeve ve Özellikleri

Bu başlık altında kısaca, “hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı seçtikleri eylemlerin tümü” olarak ifade edebileceğimiz kamu politikaları kavramının çeşitli tanımları ve öne çıkan özellikleri ele alınmaktadır (Çevik, 1998: 103). Kamu politikasının kapsamı geniş olmakla beraber olumlu ve olumsuz manada üretilen politikaların tamamına işaret etmektedir (Kutlu, 2012: 11).

Kamu politikaları çalışmalarının tarihsel sürecine indiğimizde, insanlığın örgütlenmeye başladığı tarihten bu yana mevcut oldukları dikkat çekmektedir. Eski medeniyetlerde bu süreç danışmanlık adı altında başlamış olup, devletin devamlılığının ve meşruiyetinin ilerlemesi için günümüze kadar ulaşmıştır. Kamu politikaları disiplininde başat role sahip olan Amerikan siyaset bilimcisi Harold D. Lasswell, “Policy Orientation” adlı makalesinde “politika eğilimi/politika yaklaşımı/politika bilimleri” olarak çerçevelemeye çalıştığı çalışma alanıyla, devletin etkili politika oluşturabileceğini ve toplumun ihtiyaçlarını daha net kavrayıp cevap verebileceğini belirtmiştir (Aktaran: Özacit, 2017: 28). Ergun, kamu politikaları çalışmalarını, “siyasi otoritelerin aldığı bağlayıcı kararlar.....benzer ya da yinelenen durumlarda alınması gereken önlemlerin takdir hakkı alanını daraltan genel ilke ya da kurallar” şeklinde ifade etmektedir (Ergun, 2004: 302).

Politika sözcüğü TDK’da, “Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa” şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Böylece kamu politikası, devletin kamu çıkarını ve faydasını düşünerek tercihte bulunduğu şey olarak da dile getirilebilmektedir. En genel anlamıyla kamu politikası, icracı pozisyonda olan kamu görevlilerinin yürüttüğü, işlevsel kıldığı ve kamu yararını öncelediği tüm işlemlerin genel adı olarak da nitelendirilebilir (Akdoğan, 2011: 75-79).

Kamu politikasının tanımını çerçevelemenin en iyi yollarından biri, belirgin özellikleriyle birlikte değerlendirmektir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Kutlu, 2014: 259-282):

- Kamu politikası, bir krizin ortaya çıkması veya bir istek olması durumunda plan, değerlendirme ve uygulama aşamalarıyla bir politika sürecinden oluşur.

- Rastlantıdan ziyade kesin bir amaç ve hedef içerir.
- Amaca ek olarak doğru davranışsal tutumları içerir. Amaç ile davranış birbirine uyumlu olmalıdır ki uygulanacak olan kamu politikaları başarılı olsun.
- Yönetimle iç içedir. Politika süreci oluşturulurken kamu personellerinin uzmanlıklarından yararlanılır.
- Vatandaşların istek ve ihtiyaçlarına cevap veren kamu politikası, “bir talebin ürünüdür.”
- Sosyal, siyasal, ekonomik ve yönetsel hayata etkisi olan kamu politikalarının sonuçları yasal olarak bağlayıcıdır.

1.7.2. Türleri ve Süreci

Kamu politikaları türlerinde ilk olarak eğitim, sağlık, ekonomi politikaları gibi konu bazlı politika türleri ile karşılaşmaktadır. Daha kapsamlı bakıldığında ise Theodore Lowi'nin kamu politikalarını türlerine göre sınıflandırdığı üç farklı kavram söz konusu olmaktadır. Bunlar; dağıtıcı politikalar, düzenleyici politikalar ve yeniden dağıtıcı politikalar (Aktaran: Ünal, 2013: 189-203). Dağıtıcı politikalar, kamu kaynaklarının toplumun belirli grup ve katmanlarına aktarılmasını gerektiren politikalar. Bu politikalar uygulandıktan sonra belirli bir kaybeden olmayacağı için siyasi çatışmaya daha az neden olur. Yeniden dağıtıcı politikalar ise “ülke içinde belirli sosyal sınıf ve katmanlara ait refah, taşınır/taşınmaz mal, kişisel/toplu haklar gibi hususlarda kamu otoritesinin bilinçli girişimleri ile değişiklikler ve aktarımlar yapan” politikalar. Bu politikaların uygulanmasında toplumun sadece bir tarafı kazanç sağlar. Genel olarak düzenleyici politikalar ise “özel sektörün işleyişini yönetmeyi amaçlayan politikalar” (Usta, 2014: 12-15).

Kamu politikası süreci, sorunun veya talebin saptanması, politikaların belirlenmesi, yürütülmesi ve değerlendirilmesi olmak üzere belirli aşamalardan oluşmaktadır. Bu süreç, demokratik ülkelerde anayasa ve kanunlara bağlıdır. Halk tarafından seçilmiş kişiler karar alma sürecinde rol oynar (Biçer ve Yılmaz, 2009: 13-15). Bu sürecin hayat bulduğu iki alandan ilki, “bir kısım baskı gruplarının devlet

mekanizmasını etkilemek ve pazarlık yapma amaçlı girişimleri” (Hill, 1997: 110); ikincisi, seçilmiş ve de atanmış politikacı, bürokrat ile diğer devlet görevlileri tarafından devlet içinde yürütülen çalışmalardır.

1.7.3. Yerel Kamu Politikaları

Yerel kamu politikaları, yerel yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına karşılık vermesini sağlayacak bir dizi politikalarlardır. Yerel yönetimler, belli bir coğrafi alan üzerinde yaşayan, toplulukların ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve anayasal çerçevede oluşturulmuş olan kamu kuruluşlarıdır. Dolayısıyla yerel yönetimler, politika üretmekle sorumlu oldukları gibi kamu politikası oluşturma noktasında, bir takım görev ve yetkileriyle sınırlı olmak durumundadırlar (Özel, 2015: 130-139).

Kamu yönetimi teşkilatları ve bu arada yerel yönetimler halkın barış ve ihtiyaçları karşılanmış bir şekilde yaşamaları için kurulmaktadır. Kamu yönetimleri, kamu mal ve hizmetlerini sunma ve kamusal görev ve yükümlülüklerini ifa işini, merkezi örgütlenme yanında yerel olarak örgütlenmiş yerel yönetim birimleri aracılığıyla da yerine getirmektedir. Öte yandan, hem küreselleşmeye paralel olarak toplumların ve bireylerin demokratikleşme talepleri hem de bireylerin artan ve çeşitlenip nüfus artışı, göç ve kentleşme gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarının karşılanması, yerel hizmetlerin daha etkin, verimli ve yerel vatandaşların “gerçek ihtiyaçlarının gerçekten karşılanması”na imkan verecek şekilde yürütülmesini gerektirmektedir. Bu durum da yeni ve gerekli yerel hizmetleri üretme ve sunma sorumluluğunu üstlenen, nitelikli yerel yönetimlerle mümkündür (Gezici & Kocaoğlu, 2019: 353).

Halkın yönetime doğrudan katılması, şeffaflık, yönetilenlere yakınlık gibi işlevlerinden daha önemli olmak üzere demokrasinin hayat bulması bakımından yerel yönetim birimlerinin en kullanışlı kurumsal yapılar olarak kabul edildiğini belirtmek gerekir. Yerel yönetimler, “demokrasinin yerelleştirilmesi” gibi bir fonksiyonu icra etmektedir. Ancak günümüzde “yerelin demokratikleştirilmesi”, bir başka deyişle süreçlerin işleyişinde yönetimin uygulamalarının baz alınarak yerel yönetimin demokratikliği öne çıkartılmaktadır. Böylece, demokratik usullerle göreve gelmiş

yerel yönetimin ötesinde, demokratik usullerle görev icra edip çalışan demokratik yerel yönetim tercih edilmektedir (Bayrakcı & Karabulut, 2019: 77).

1.7.3.1. Yerel Politika Aktörleri

Yerelleşmenin öneminin artmasıyla doğru orantılı olarak yerel politika aktörlerinin de yetkileri zamanla artarak genişlemiştir. Hanf'a göre; "politika üretim süreci, toplum ve devletin farklı boyut ve alanlarından birçok sayıda ve çeşitte kamusal ve özel aktörü içerir" (Driessen, Glasbergen ve Verdaas: 2001, 323).

1.7.3.1.1. Resmi Aktörler

Anayasa'nın 126. maddesinde "Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır" şeklinde bir ifade vardır. Yine, "İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır" ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca Anayasa'nın 127. maddesinde ise mahallî idareler "il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir" ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda, yerel resmi aktörler, merkezi yönetimin yerel temsilcilikleri; valilik, kaymakamlık, muhtarlık, il özel idaresi; belediye başkanlığı ve belediye meclisi, dördüncüsü ise kamu kurumlarının taşra teşkilatları olarak sınıflandırılabilir (Akdoğan, 2008: 153-162).

1.7.3.1.2. Gayri Resmi Aktörler

Resmi kurumlara ek olarak, kamu politikalarının oluşum sürecinde, gayri resmi aktörlerin de etkin olması beklenmektedir. Bu meyanda, aktörlerden birisi olan bireyler, politika oluşum sürecinde karar vericiler tarafından görüşünün alınması şekliyle katkıda bulunurlar. Bir diğer resmi olmayan aktör olan STK'ların bu konudaki katkılarının, Snavelly ve Desai, siyaset, politika ve ekonomi olarak üç alanda olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının etkisinin rolü görmezden gelinemeyecek kadar büyüktür. Bu itibarla yerel medya, sivil toplumun taleplerini yöneticilere yansıtmakta büyük rol oynamaktadır (Aktaran: Özkan, 2015: 44-49).

1.7.3.2. Kamu Politikası ve “Güvenlik Merkezli Krizler”

Kamu politikalarının geniş bir inceleme alanının olması yerel düzeydeki politika alanları için de geçerlidir. Yerel yönetimler imar ve konut, kültür ve turizm, gençlik ve spor, eğitim ve çevre alanlarında etkinlik göstermektedir. Fakat incelenen konu bağlamında burada güvenlik politikaları üzerinde durulacaktır.

Güvenlik kavramının, “devamlı bir şekilde birbirine bağlı ve birbirlerini tamamlamanın yanı sıra birbirlerinden etkilenen iç ve dış faktörler olarak algılandığı” ifade edilmektedir. Milli Güvenlik kavramı ise “bir milletin iç -milli değerlerini dış tehditlere karşı koruma yeteneği” şeklinde tanımlanmaktadır (Dettke, 1993: 294).

Güvenlik kavramı sadece askeri veya savunma anlamında değil, bireyin hayatının güven altına alınmasının yanı sıra temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması hususunda da kullanılmaktadır. Bu bağlamda, bireyle birlikte toplumun da güven içinde yaşamasının koşullarının sağlanması ve toplumun dirliği ile dengesini bozacak tehditlerin yok edilmesi, ulusal güvenliğin alanı kapsamındadır.

Türkiye’de güvenlik mekanizmasının kurumsal yapılanmasında çeşitli aktörler yer almaktadır. Bu aktörlerden birincisi olan MGK (Milli Güvenlik Kurulu), Milli Güvenlik kavramını 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu’nun 2. maddesinin (a) fıkrasında şu şekilde tanımlamaktadır: “Milli Güvenlik; devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunmasını ifade eder. Tekrar 2. maddenin (b) fıkrasında ise Devletin Milli Güvenlik Siyasetinin ne ifade ettiği açıklanmaktadır: “Milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulu’nun belirlediği görüşler dahilinde tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti” ifade etmektedir (Torun, 2016: 47).

MGSB: MGK tarafından saptanan Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) Türkiye’nin Milli Güvenlik anlayışının temelini oluşturmaktadır. Milli Güvenlik Sisteminin temelini ise MGK ve MGK Genel Sekreterliği oluşturur. Genelkurmay

Başkanlığı sitesinde bu belgenin varlığının önemi şu şekilde belirtilmektedir: “Devlet faaliyetlerinin yürütülmesinde devamlılık esastır. Bu nedenle, devlet faaliyetlerinin planlı ve belirlenmiş esaslara göre yürütülmesi, hükümetlerin temel sorumluluklarındandır. Bu temel sorumluluklardan biri de, milli güvenliğin sağlanması ve bu kapsamda milli güvenlik siyasetinin tayin ve tespitidir. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi bu amaçla hazırlanmaktadır” (Millî Güvenlik Siyaseti Belgesi, 2019).

İçişleri Bakanlığı: İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Bakanlığın amaç ve görevleri belirtilmektedir. Buna göre İçişleri Bakanlığının amacı (Madde 1) “Yurdun iç güvenliğinin ve asayişinin sağlanması, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması, mülki idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmaların yapılması, mahalli idarelerin yönlendirilmesi, kaçakçılığın men ve takibi, yurt sathında sivil savunma, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi için İçişleri Bakanlığının kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemek” olarak ifade edilmiştir. Bakanlığın görevleri arasında ise Bakanlığa bağlı “a) İç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumak, b) Sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyetini sağlamak, c) Karayollarında trafik düzenini sağlamak ve denetlemek, d) Suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek ve yakalamak, e) Her türlü kaçakçılığı men ve takip etmek, olarak belirtilmiştir. Bakanlığın belirtilen bu amaçlar doğrultusundaki görevlerini gerçekleştirebilmesi için kurumsal bir yapıya ihtiyacı vardır. Bu yapı da Emniyet Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlanmış olan Polis Teşkilatıdır. Polis, “devletin üstün iktidar olarak yasalar ve kanunlar çerçevesinde gerektiğinde zor ve şiddet kullanma yetkisine sahip” kurumsal yapısıdır. “İçişlerine bağlı olarak iç güvenlik ve asayişin tedarikine katkı sağlayan önemli bir diğer kurumsal yapı da jandarmadır. Jandarma, Teşkilat Kanununa göre (Madde 3): “Emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı askeri bir kolluk kuvvetidir.” Jandarma, il ve ilçe belediyeleri sınırları dışında kalan ve polis teşkilatının bulunmadığı yerlerde, 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri

Yasası ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda ve diğer yasalarda verilen görevleri yerine getiren askeri güvenlik ve kolluk kuvvetidir. Bu alan Türkiye yüzölçümünün % 92'sine (yeni devredilen yerler ile %82) tekabül etmektedir (04.07.1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu).

Milli İstihbarat Teşkilatı: “Devletin Milli Güvenlik Politikasını yürütmek için yurt içinde ve yurt dışında sekiz ana konunun; askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaştırma ve muhabere, ilmi ve teknik istihbarat ile kontr-terör ve kontr-espiyonaj çalışmalarının bütünlüğü ve merkezi istihbarat üretimi” belirtilmektedir. MİT'in tanıtım sayfasına göre görevleri ise “Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne; varlığına, bağımsızlığına ve güvenliğine; anayasal düzenine ve milli gücü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmaktır.” şeklinde ifade edilmiştir (İlker, 2002). MİT, sağladığı bu bilgileri başta Cumhurbaşkanı olmak üzere Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara aktarmaktadır.

Sonuç itibarıyla, iç güvenlik kapsamında ortaya çıkan krizlerin yönetiminin kurumsal işleyişi ve kurumların sorumluluk alanları Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile belirtilmiştir. Bu kapsamda kamu politikalarının yönetiminde Cumhurbaşkanlığının onayı veya talimatı başta olmak üzere; Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, MİT ve bağlı kurum ve kuruluşların nihai amacı kamu düzeninin tesisidir. Kamu düzenini tehdit eder nitelik taşıyan herhangi bir potansiyel veya gerçek tehdidin elimine edilmesi ve önlenmesi noktasında sorumluluğu temsil ederler. Bu kurum ve kuruluşların rolü siyasi olmaktan çok bürokratik olup kamu düzenini bozan herhangi bir olayda siyasi ve bürokratik iradeyi temsil eden Cumhurbaşkanına karşı sorumludurlar. Nihayetinde, Türkiye'nin tarihsel olarak deneyimlediği veya deneyimlemeyi sürdürmekte olduğu Parlamenter ve Cumhurbaşkanlığı sistemlerinde kamu düzenini tehdit eden iç güvenlik kaynaklı sorunların yönetiminden; Cumhurbaşkanı, Başbakan (Parlamenter sisteme göre), İçişleri Bakanı sorumludur. Öte yandan bu makamların astı konumunda olan, tavsiyede bulunan ve zaman zaman otonom davranma yetkisi bulunan; Valilikler, il

ve ilçe emniyet müdürleri, Emniyet Genel Müdürlüğü ilgili daire başkanlıklarının varlığından bahsetmek gerekir.

1.8. Sonuç

Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde ele alınacağı gibi, ilgili kurum ve kuruluşların tutum ve basın açıklamalarına yer verilerek Gezi Parkı Olayları “krizinin” çözümü amacıyla tatbik edilmeye çalışılan müzakereci ve güvenlikçi tavır tartışılmakta, olayların başlaması, devam etmesi ve bitmesinde rol oynayan örüntüler açıklanmaktadır.

Gezi Parkı Olayları, Türkiye’nin toplumsal barış-iç barış açısından güvenlik politikalarını çok daha ciddi biçimde gözden geçirmesi gerekliliğini hatırlatmaktadır. Gezi Parkı süreci, taraftarları ve karşı çıkanları açısından yeni bir fay hattıdır ve çok aktif olduğu dikkat çekmektedir. Gezi Parkı destekçilerini “satılmışlar, hainler, işbirlikçiler, dış mihrakların ülke içerisindeki uzantıları” olarak niteleyen bir tasavvur da, Gezi Parkı sürecinde hükümetin yanında duranlara yönelik “koyun, yandaş, Cumhuriyet düşmanı, makarnacı” gibi sıfatlar kullanarak gösterilen muhalif yaklaşım da toplumsal açıdan tehlikeli ve yıkıcıdır. Tezin, Giriş bölümündeki hipotezler arasında da ele alındığı gibi, “Gezi Parkı’nın öğretici yönleri olduğu ancak devletin gerekli dersleri çıkarmadığı” varsayımı açısından bakıldığında; 15 Temmuz 2016 FETÖ Darbe Girişimi’nin de beslediği bir siyasi miras olarak, hükümetin siyasal, sosyal, ekonomik karar ve uygulamalarını, ülkenin çıkarlarını gerekçe göstererek ve hatta delillendirerek eleştirmenin dahi “işbirlikçi” ve “belirli mahfillerin adamı olmak”la eşdeğer görüldüğü bir siyasi iklimin oluştuğu dikkati çekmektedir. Gezi Parkı süreci sonrasında oluşan bahse konu fay hattını ortadan kaldıracak adımlar atılması bir yana, Hükümet tarafından, pragmatik bir yaklaşımla, bu saflaşmanın canlı tutulmaya çalışıldığını düşündürebilecek söylemlerin “siyaseten” tercih edildiği akla gelmektedir. Bu bağlamda, devletin (burada hükümetin), Gezi Parkı Olayları sürecinden “gerçekten ders çıkarmak” bağlamında, iç barış ve güvene dayalı bir güvenlik politikası arayışında olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Buna karşılık toplumsal barışın asgari düzeyde temini açısından bu yönde adımlar atılması ihtiyaç ve zorunluluğu kendini gittikçe daha fazla hissettirmektedir.

Tezin, Küreselleşme ve Toplumsal Hareketler başlıklı ikinci bölümünde ele alınacağı gibi, “küresel şehirler”in, dünyanın geleceğinde, “aşağıdan küreselleşme” denilen ve sefaletin sorumlusu olarak görülen “yukarıdan küreselleşme”yi yok etmek iddiasında olan hareketler için bir “hesaplaşma mekanı” olacağı öngörülmektedir. Böyle bir mücadelenin, küresel şehirlerin metropolitan olarak nitelenen en sembolik ve güçlü bölümlerini mekan olarak seçeceği düşünüldüğünde, güvenlik merkezli kamu politikalarının oluşturulması sırasında, başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir açısından da küresel şehirler için ciddi bir güvenlik ve yönetim sorunu olmaya aday yeni toplumsal hareketlerin içerdiği tehditlerin farkında olunması ve kriz yönetimi senaryolarında bu hususların dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle kriz ve kriz yönetimi kavramlarının detaylı bir teorik incelemesinin yapıldığı bu bölümde, ani ve yıkıcı etkilerle gelen ve bir belirsizlik ortamı yaşatan krizlerle mücadele edebilmenin en önemli yolunun, proaktif bir tutum sergilemek, krizden önce olası senaryolarla krize hazır olmak, başka bir anlatımla “sürprizlere sürpriz yapma” kabiliyetini geliştirmek olduğu görülmektedir.

Krizin ilk sinyalleri alındığında derhal gerekli mücadeleye başlamak, iletişim ve doğru bilgi akışını sürekli kılp krizin gerektirdiği esnek yönetim modelini devreye sokmak ve aceleci olmayan, hızlı ve seri kararlar almak, krizin aşılması ile birlikte de kriz döneminden dersler çıkararak açık noktaları ve akıl edilememiş hususları ikmal etmek, ihtiyaç halinde ise yeni bir model oluşturmak gerektiği görülmektedir.

Tezin, Gezi sürecini içeren üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ele alınacağı gibi, bu çıkarımlardan hareketle bakıldığında, Gezi Parkı sürecinin yönetimi sırasında krize hazırlıksızlık, önyargılardan olabildiğince arınmış bir iletişim modelinin ortaya koyulamaması ve karar vericiler arasındaki irtibat eksikliği, sürecin gerektirdiği yapıcı ve kararlı bir siyasi tutum yerine ikircikli açıklamalarla yetinilmesi, her anlamda bilgi kirliliğinin süreci zehirlenmesi başlıkları altına alınabilecek çok sayıda eksiklik olduğu görülmektedir. Bu durum, Gezi Parkı sürecinin şiddetli bir krize evrildiğinin karar vericiler tarafından uzun bir süre farkına

varılmadığını yahut kabul edilmek istenmediğini akla getirmektedir. Bu da başarılı bir “reaktif kriz yönetimi” ihtimalini dahi zora sokmuştur. Sonuç olarak ülkeyi en az hasarla limana yaklaştıracak bir kriz yönetimi pratiğinin gösterilemediği söylenebilmektedir.

Gezi Parkı tecrübesinden çıkarılacak birçok ders ve öğrenilebilecek yine çokça husus bulunmaktadır. Bu noktada, güvenlik merkezli kamu politikaları bağlamında ise Türkiye’nin toplumsal barış-iç barış açısından güvenlik politikalarını “kriz yönetimi” konsepti ile etkileşimli olarak daha ciddi biçimde gözden geçirmesi gerekmektedir. Toplumsal kesimler arasında var olan yahut oluşabilecek fay hatlarının derinleşmesine ve sürekli aktif bir seyir göstermesine yol açabilecek özellikle sosyo-politik kaynaklı krizlere hazırlıklı olma, olası kriz sinyallerini önceden alma ve muhtemel senaryolar bağlamında yeni ve etkili bir proaktif kriz yönetimi anlayışı geliştirme konusunda çıkarılacak dersler, gelinen noktada, krizi fırsata çevirmek anlamında geç de olsa değerli bir öğrenme anlamına gelmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE TOPLUMSAL HAREKETLER

2.1. Giriş

Bu kısımda tezin teorik anlamda bağımsız değişkeni olan yeni toplumsal hareketler kapsamının tarihsel kökenleri ve ilintili olduğu konseptler tartışılmaktadır. Bu tartışmadan önce yeni toplumsal hareketler kavramıyla yakından ilgili olan ve bu terminolojinin odağını teşkil eden küreselleşme, toplumsal hareketler benzeri kavramların detaylandırılması gerekmektedir. Böylelikle Gezi Parkı Olayları'nın temel niteleyicisi olan yeni toplumsal hareketlerin kapsamı ve sınırları belirlenecektir.

Küreselleşme bağlamında, “küresel iletişilebilen insan”, “küresel şehirler”, “küresel sivil toplum” gibi kavramlara da başvurulurak, küreselleşmeyi mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak gören “aşağıdan yukarıya küreselleşme” akımına değinilmekte, bu kavramların yeni toplumsal hareketler açısından önemi tartışılmaktadır. Ayrıca yeni toplumsal hareketlerin en önemli yöntemlerinden olan ve Gezi Parkı eylem sürecinde de kullanılan pasif direniş ve sivil itaatsizlik kavramları detaylandırılmaktadır.

2.2. Küreselleşme

Küreselleşme, özetle, dünyanın farklı bölgelerindeki insan, toplum ve devletler arasındaki etkileşim ve iletişim seviyesinin “karşılıklı bağımlılık” çerçevesinde gittikçe artmasıdır. Küreselleşme, yerel-evrensel yelpazesinden bakıldığında her iki doğrultuda ilerleyen bir süreci de anlatmakta, bir başka deyişle durağan bir yapıyı değil aksine son derece canlı, değişken ve hareketli bir mefhumu belirtmekte, çok farklı başlıklar ve gelişmelerle dünyanın değişik noktalarını etkisi altına almayı sürdürmektedir (Bayar, 2008: 25). Şöyle ki, 2019 yılı içinde Çin’de ortaya çıkan ve 2020 yılı boyunca Antarktika’da dahi tespit edilerek pandemiye (küresel salgın) dönüşen COVID-19 da küresel karşılıklı bağımlılık ve etkileşimin çok tipik bir örneği haline gelmiştir ve tüm dünyayı etki ve sonuçları bağlamında dizayn ederek uyarlamaktadır.

Küreselleşme olgusu esasında karşılıklı ilişkilerin, devletler ve yerel unsurlar (insanlar) arasında uzlaşımın geliştirilmesi olarak algılanabilir. Bu ilişkilerin doğası özellikle ekonomi, eğitim ve teknoloji gibi unsurlarla da desteklenerek belli bir olgunluğa ulaştırılabilir. Bunun yanı sıra ürünlerin, iş gücünün ve sermayenin milletler arası durumdan küresel bir karakter kazanması hali de benzer bir sürece işarettir.

Bir tarihçi, “hiçbir kuşak, bir önceki kuşağı, tarih de kendini kesinlikle tekrarlamaz; değişiklik tüketilemez, her şey yenidir” derken haklı olabilir. Tarihe bakıldığında süreklilik ve bir akış söz konusudur. Bu birbirlerine düşme ve çelişme hali durumu aslında tarihin dinamizmine de işaret etmektedir. Esasında tarih başlı başına sürekliliği ifade etmektedir. Böylece hiçbir değişiklik aslında tarihin dinamizmini ortadan kaldıramayacağı gibi çelişmesine de sebep olamayacaktır (Sander, 2008: 22-23).

2.2.1. Bireyciliğin Yükselişi ve “Küresel İletişebilen” İnsan

Küreselleşmeyi daha çok makro ölçekte değerlendiren düşünürlerin aksine, küreselleşme mefhumunun insan unsurunu uluslararası düzleme getirmesi durumu göz ardı edilemez. Bu bağlamda küreselleşme anlayışı esasında kişisel alanda da hissedilmektedir. Küreselleşmeyi kendi bağlamının dışında düşündüğümüzde onun toplumsal hayata etkileri daha rasyonel bir bakış açısıyla tahlil edilebilir. Küreselleşme bizi sadece bireysel boyutlarımızla da değil değişik pek çok şekilde etkileyebilir. Fakat temel değişken burada devletlerin geliştirdikleri politikalar olarak görülmemelidir. Özünde küreselleşme mefhumunun indiği düzlük, insanların, bireylerin hareket mekanizmasıdır. Bu açıdan kişisel ve bireylerle, yerel gruplarla, hane toplumuyla ve halkı genişlettiğimizde internete, popüler kültüre, küresel güçlere, kişisel olmayan kimi medya kaynaklarına atıf verilmelidir (Giddens, 2008: 101).

Demokratik anlamda bir dönüşüm yaşandığı söylenebilir ki bu dönüşüm artık ülke sınırları içinde uygulanan rejim tipinin bir nevi siyasi kültür olarak benimsetilmesi aşamasıdır. Bu siyasi kültür, hem Antik Yunan’da hem 1600’lerde “Toplum Sözleşmecisi” düşünürler tarafından tartışılmalı olan bir olgu olan katılımcı

demokrasi anlayışıdır. Katılımcı demokraside yer alacak unsurlar arasında farklılıklar bulunabilir fakat esasında bu, toplumun zenginliğini öne çıkaran ve üretkenliğe işaret eden de bir farklılıktır. Bu farklılıkların temsili noktasında ön plana çıkan STK'lar esasında devlet ile halk arasındaki köprüyü temsil etmektedir. Gerçekleştirdikleri faaliyetler kapsamında diğer devletler ve halklarıyla olan ilişkiler de yine STK'larla sağlanır. Dolayısıyla uluslararası mecraya hitap eden bu sosyo-ekonomik ve politik teşebbüs adeta STK'yı bir köprü temsiline çevirir (Tuncel, 2011: 7).

İletişim araçları özellikle teknolojinin dönüşümü ile yeni bir biçim kazanmıştır. Bireyselleşmeye başlayan toplum içindeki insan, “küresel olarak iletişilen” bir varlık haline bürünmüş ve toplumları da dışa açık ve dışa açılan bir şekilde yönlendirmeye başlamıştır. Böylece bireysel ve toplumsal dinamizmin mobilizasyonu hali ortaya çıkarak insanların birbirleriyle kolay iletişildikleri yeni ve bir o kadar eski bir gereksinim karşılanmıştır. İşte ortaya çıkan bu durum ile küresel toplum mefhumu gelişmiş, bilginin kolayca döndürülebildiği bir sistem ortaya çıkmıştır. Küreselleşme hali literatürde kimi zaman dikey ilişki değil yatay ilişkinin kurulduğu toplum veya sosyal ağ olarak nitelendirilmektedir. Böylece toplumun artık temel yapı taşı haline gelen bu önemli gelişme, geçirdiği ve elde ettiği tüm aşamaları ile toplumsal ve bireysel hayatı merkezi olarak etkilemiştir (Tuncel, 2013: 172-173).

Toplum mefhumuna ve bireyle olan ilişkisine değinildiğinde teknolojik gelişmelere de atıf verilmektedir. Bugün insanlık internet çağıyla birlikte yeni bir evreye girmiştir. Bu evre kendi mekanını ve hareket kabiliyetlerini ortaya çıkarmış ve tüm insanlık açısından yirminci yüzyılı bitiren ve yirmi birinci yüzyılı aşan bir bağımsız değişkendir. Bakıldığında blog, sosyal medya, chat siteleri, vb. kendi iletişim kanallarını ortaya çıkaran internet mefhumu aynı zamanda siber uzay adlı bir evrende tüm gerçekliğiyle bulunmaktadır. Böylece insanlar artık daha hızlı ve sadece “alıcı” olarak değil aynı zamanda karşılıklı etkileşime girebildiği bir “sanal” gerçeklik üretmektedirler. Siber uzayda bulunan insanlar artık kişisel tercihleri ve vermek istedikleri mesajlarla vardır. Burada vurgulanması gereken önemli nokta ise mesaj unsurudur. Bu kimi zaman bir harekete geçme, kimi zaman da harekete geçirme halini getirmektedir (Giddens, 2008: 642-643).

Küreselleşme ile birlikte ağlar ve ağların her gruba ulaşma potansiyeli artmıştır. Bu anlamda örgütlerin rasyonalite çerçevesinde hareket edebildikleri bir ortam ortaya çıkmıştır. Böylece internet dediğimiz ve ağları birbirinde tutan temel araçsal unsur, aynı zamanda bir hiyerarşi veya merkeze bağlı olma durumundan ziyade dağınık, insanların aynı anda iletişibildikleri bir sistem sunmaktadır. Bireyler için hem çalıştıkları işlerde kolaylık hem de yeni iş alanlarının gelişmesi açısından yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Siyasal anlamda hareket eden gruplara ise ortak düşüncelerini yayabilecekleri platform, eğitim kaynaklarına ulaşabilecekleri bir eğitim kampı ve diğer oluşumlarla teşne olabilecekleri bir zemin sunulmaktadır. Böylece “araç mesajdır” anlayışından “ağ mesajdır” anlayışına geçilmiştir (Giddens, 2008: 644). Bu noktada ünlü düşünürler Marx ve Harvey gibi isimler, ortaya çıkan koşulların temelinde sanayi kapitalizmi dediğimiz ve 19. yy.’da ortaya çıkan koşullara işaret etmişlerdir. Bu koşullar çerçevesinde ileri sürülen öngörü böylesi bir ortamın ortaya çıkacağına yönelikti (Giddens, 2008: 950-951).

2.2.2. Şehir, Küresel Şehirler ve Yeni Toplumsal Hareketler

Harvey, modern şehir ve bu şehirde yaşama durumunu tanımlarken Hegel merkezli bir “süreklilik” ve “değişim” okuması yapmıştır. Buradan hareketle, mekânın bir başka ifadeyle şehrin kendini devinim halinde sürekli yeniden oluşturma eylemiyle var olması durumuna işaret edilmektedir. Bu anlamda üzerinde durulan süreç aslında sadece bireyin içinde bulunduğu duruma işaret etmez aynı zamanda söz gelimi fabrikalara, hükümlere, toprak sahiplerine ve toprağı işleyenlere işaret etmektedir. Bunun yanı sıra pek çok ev vb. alım satımıyla meşgul olan kitle de yatırımları bunlara göre dizayn etmektedir. Yine ortaya çıkan bu bölgede aslında üretim ve diğer faaliyetler ucuzlayıp yerine kar elde edilebilecek yeni işlerin belirmesi durumunun da getirisi olarak büyük şehirler ortaya çıkmıştır. Kurumsallaşma, iş merkezleri ve ofis tipi çalışma şekillerine geçilen ve periyodik olarak değişen konseptleri haiz bu durum, aslında sürekli yeniden bayındır hale getirme durumunu da beraberinde getirmektedir. Böylece ortaya finans piyasalarının da dönüştüğü yeni bir “yapı” çıkmaktadır. Nitekim her dönem kâr getiren ürün tipi değişebilir, değiştiğinde finansal paradigma da ona göre şekillenmek durumunda kalmaktadır (Giddens, 2008: 951). Modern toplumda, bireyleri sürekli olarak kapalı

kapılar ardında çalışmaya mahkûm eden iş ve çalışma biçiminin bir neticesi olan “tutsak haline dönmüş hayat anlayışı”, bireyin, uzaklaştığı doğaya yabancılaşmasına da yol açmaktadır. Günümüzdeki şehir planlamalarında öngörülen yeşil alanlar da vatandaşların gereksinimlerini karşılamaktan oldukça uzaktır. Giderek artan, yeşil alanların AVM ve otopark inşası için kullanılması girişimleri, bu anlayıştaki yöneticilerin kentlerdeki yeşil alanları “kar sağlamayan”, bir başka deyişle lüzumsuz alanlar olarak algıladıklarını akla getirmektedir. Şu da var ki kentlerin gün geçtikçe daha niteliksiz ve yaşanmaz bir hale bürünmesinde bu türden yanlış politikaların payı büyüktür (Kılıç & Karataş, 2017: 66).

Toplumun içinde bulunduğu mekân işte bu sanayi kapitalizmi ve finansal ilişkiler ağının getirdiği mekânsal düzeyde ortaya çıkar. Bu düzeyin esasında şehirlerin ortaya çıkışının anlaşılmasında da önemi vardır (Haines, 1986: 103). Bu süreçler içinde görülecektir ki yine Hegelci zıtlıktan doğan bir tez söz konusudur. Ortaya çıkan işbirlikleri ve zıtlık halleri aslında şehrin mimari biçiminin anlamını göstermektedir. Toplumsal anlamda güçlü olma durumunu da ifade eden şehrin mimari durumu örneğin gökdelenlerle zirveye ulaşmıştır (Halebsky, 1976: 33). Ortaya çıkan devasa binalar paranın teknolojik araçlar yoluyla şehrin iktidarını elinde bulundurması durumuna işaret etmektedir. Ayrıca para artık tıpkı Orta Çağ’daki kutsanmış şehri ortaya çıkaran bir anlayışla şehrin önemini de başlı başına belirleyen şeydir. Bu hal aslında dev binalara ve akabinde “önemli şehirler” tanımına yol açmaktadır (Giddens, 2008: 952).

Günümüzde şehir olgusuna daha yakından bakıldığında, “küresel şehir”, “dünya şehri” veya “global kent” kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Ekonomi başta olmak üzere ulaşım (özellikle hava yolları), sanat, üniversite, iletişim, spor gibi aktivitelerin merkezini oluşturma, uluslar arası kuruluşlara, çok uluslu şirketlere, toplantılara ev sahipliği yapma ve metropolitan denilen bölümlerinde en az 1 milyon nüfus barındırma gibi müstesna özelliklere sahip şehirler, küresel yolculuğa, bir başka deyişle dünyanın bugünkü hikayesine yön veren şehirler olmaktadır.

Küresel şehirlerle ilgili çalışmalarda alfa, beta ve gamma olarak 3 ana bölümde sıralama yapılmakta olup sıralamanın tepesinde Londra ve New York yer

almaktadır. Bu şehirleri Hong Kong, Singapur, Şangay, Pekin, Dubai, Paris ve Tokyo izlemekte, İstanbul bu ligde “alfa” statüsünde ve 30. sırada bulunmaktadır. Ankara, “gamma” statüsünde iken İzmir ve Bursa ise “yeterli” statüsündedir.

Finans (kapitalizm) başta olmak üzere başka güç göstergelerinin de merkezi konumunda olan ve insanlığın kaderini çizen bu şehirler, aşağıda, “Aşağıdan Küreselleşme” ve Yeni Toplumsal Hareketler” başlığı altında ele alınacağı gibi, küreselleşmeyi (yukarıdan aşağıya küreselleşmeyi) dünyadaki sefaletin sorumlusu olarak gören “aşağıdan yukarıya küreselleşme” olgusu açısından da hedef konumunda bulunmaktadır. Güç yani iktidarın merkezinde yaşanan, “küreselleşmeye karşı küreselleşme” savaşımının odağı olan bu şehirler son yıllarda yaşanan ve yeni toplumsal hareketler denilen sosyal hareketlerin akılda kalan örneklerinin de yaşandığı merkezler olmuştur. 2011 New York-Wall Street protestoları, 2013 İngiltere-Londra-Canary Wharf’teki G-8 Zirvesi protestoları bu kapsamdadır.

Tezin Giriş bölümünde hipotezler arasında da ele alındığı gibi Gezi Parkı Olayları’nın yaşanmasında veya İstanbul’da ortaya çıkmasında küresel şehir olgusunun etkisi anlamında da dünyadaki gelişmeler ve küresel konjonktürün etkisinin olduğu, sosyal medyanın, dünyada son dönemde şahit olunan toplumsal olaylardakine benzer nitelikteki işlevinin İstanbul’da da tam anlamıyla gözlemlendiği söylenebilmektedir. “Aşağıdan küreselleşme” adı verilen ve kimi insanların yazgısı imiş gibi kabul görmesi beklenen yoksulluğun asıl sorumlusu olarak “yukarıdan küreselleşme”yi işaret ederek onunla mücadele etmeye odaklanan hareketin/akımın yönteminin “yeni toplumsal hareketler” olacağı, eylem mekanları olarak ise küresel şehirlerin “metropolitan” olarak nitelenen en sembolik ve güçlü bölgelerinin seçileceği gelişmelerin seyrinin de gösterdiği bir vakıdır.

Diğer taraftan, “küresel şehirler ligi”nde değerlendirmeye esas olan hususlardan biri de şehrin güvenlik durumudur. Daha çok terör hadiseleri baz alınarak yapılan bu puanlamada şehrin güvenliğini tehlikeye düşüren, terörize olmuş kitlesel olaylar, bir başka deyişle şiddete evrilmiş yeni toplumsal hareketler de önemli ve dikkat edilmesi gereken bir olgudur (Vardi, 2020). Tezin birinci bölümünde “Kamu Politikası Alanı Olarak Güvenlik Merkezli Krizlerin Yönetimi”

başlığı altında ve devamında ele alındığı gibi, küreselleşmenin dönüştürdüğü (yeni) toplumsal hareketler trendi, metropol özelliğindeki şehirlere ilişkin güvenlik politikalarının yeniden ele alınması gerekliliğini gündeme taşımaktadır.

Şehir yahut kent kavramına değinmişken, “akıllı kent” kavramına da yer vermekte fayda vardır. Teknolojinin ilerlemesi ve dijitalleşmenin yaygınlaşması karşımıza “akıllı kent” kavramını çıkarmaktadır. Geçmişteki kent vizyonlarında tasavvuri olarak yer verilse de son 20 yılda dikkat çeken bir şekilde gerçeklik düzleminde gündemde olan bu konseptte, yurttaşın ve kent yönetiminin akıllı kent anlayışına vizyoner bir yaklaşımla sahip çıkması, başarı için belirleyici olmaktadır. Akıllı kent anlayışında, bilgi-iletişim teknolojileri, yenilik ve problem çözme yetisi vazgeçilmez üç temel unsuru teşkil ederken, kent yönetimi ve kentli yurttaşın bu konsept bağlamında teknoloji ile geliştirdiği işbirliğinden doğacak dijital altyapı ise imkan ve fırsatları tedarik etmektedir. Bu işleyişin sunacağı olanakların seviyesi de kentin akıllılık ölçüsü olmaktadır. Akıllı kent pratiğinde, yurttaşın karar alma süreçlerine yoğun katılımının sağlanması önemli bir hedefdir, bu anlamda kent yönetiminde kentli ile mahalli idare arasındaki ilişkinin gelenekselden dijitalle kaymasındaki nitelik ve hızın da katılımı arttıracacağı düşünülmektedir (Örselli & Akbay, 2019: 229).

Bu noktada şu soru akla gelmektedir: Akıllı kent uygulamalarında, yönetenler açısından matematiksel olarak en anlamlı seçeneğe odaklanacak dijitalleşme konseptini ve karar alma süreçlerindeki yeri ve kent yönetimi ile ilişkisi geleneksel nitelikten kopacak “kentli yurttaş” bir an için hayal edildiğinde, “Taksim’deki Topçu Kışlası’nı tekrar inşa edeceğiz” söyleminin yeri ve değeri olacak mıdır? Yahut böyle bir yaklaşıma karşı, İlber Ortaylı’nın, “Mazide yıkılan binaların her birini yeniden tesis ediyor musunuz? O halde Swiss Hotel’in yerine Şark Kahvesi’ni yapın da görelim” yönündeki itiraz ve eleştirisinin akıbeti ve etkisi ne olacaktır? Bu türden sorular, akıllı kent uygulamasında yönetime daha yoğun katılımı beklenen kentlinin katılımının niteliğinin, kente ilişkin görüş beyanında bulunmaktan ziyade, verimlilik algoritmaları “bilimsel olarak” zaten belirlenmiş bir dijital altyapı ve karar sürecine eklenmekten ibaret olması gibi görünmektedir.

Kendisi yeterince disiplin odaklı ve “bir anlamda faşist” bir çerçeve olan dijital kuşatılmışlıkta belirleyici olacak etkililik, verimlilik ve tekdüzelik faktörleri, kent yönetimlerine ve kentliye karar alma sürecinde hangi alanlarda söz söyleme olanağı ve bir beşeri inisiyatif bırakacaktır? Topçu Kışlası örneğinde olduğu gibi, tarihi yeniden canlandırma mefkuresinin, dijitalleşmeyle gelen bu küresel dalgada anlamı ve değeri olacak mıdır? Bu tür sorular, küreselleşmenin dayattığı ve dayatacağı dijital tabanlı yeni hayat düzlemlerinde, özellikle “küresel şehir” denilen kentleri “akıllı kent konsepti” kapsamında bekleyen devasa felsefi sorunları ve yeni inceleme alanlarını akla getirmektedir.

Bu bağlamda, bir an için İstanbul-Taksim civarında uygulamaya alınacak akıllı kent planlamasının dijital altyapısını sağlayacak veri merkezlerinin devasa binalarının ve o devasa binaların içine yerleştirilecek bilgisayarların aşırı ısınmasını önleyecek dev soğutma sistemlerinin o bölgede en uygun yer olarak tespit edilecek Gezi Parkı’na inşa edildiği varsayıldığında; küresel nitelikli ve dijital bazlı “yapay zeka” ideolojisinin, Türkiye’deki beşeri bazlı, dinsel alışılmış, sınıf mücadelecisi ve tarihsel atıflı yönleri bulunan sağ ve sol ideolojiler açısından ifade edeceği anlam ve mukadderatın, bugün üzerinde fırtınalar kopartılan pek çok tartışma konusunu anlamsız kılacağı akla gelmektedir.

2.2.3. “Aşağıdan Küreselleşme” ve Yeni Toplumsal Hareketler

Marshall’ın (1999: 449) da değindiği gibi, “Çağdaş Küreselleşme Kuramına göre, küreselleşme bütünüyle çelişkili iki süreç olan türdeşleşme (benzeşme) ve farklılaşmadan oluşur. Yerelleşme ile küreselleşme arasında karmaşık bir etkileşim söz konusu olduğu gibi, küreselleşme süreçlerine karşı çıkan güçlü direniş hareketleri de vardır”. Bir başka deyişle “küreselleşme karşıtı bir küreselcilğin” de var olduğu dikkati çekmektedir.

Bu noktada, yeni toplumsal hareketleri bir yönüyle “küreselleşmeye karşı küresel hareketler” kapsamında değerlendirenler de bulunmaktadır. Bu görüş sahipleri, “yukarıdan küreselleşme” olarak niteledikleri, dünyanın bugüne değin karşılaştığı adaletsizlik ve sefaletin yanı sıra çevresel yıkımın sorumlusu olarak suçladıkları küreselleşmeye karşı çözümü de yine küreselleşme bağlamında ve

“aşağıdan yukarıya küreselleşme”de aramaktadırlar. Yeni toplumsal hareketlerin bir kısmının doğasının açıklanmasında yararlanılabilecek bu yaklaşıma göre, aşağıdan küreselleşme, insanlık tarihinde bir dönüm noktasıdır; küresel yıkımı bitirme iddiasını güden bu konsept, uzun soluklu ve mücadeleciler olacaktır. (Brecher, 2002: 165).

“Seattle Savaşı” olarak da nitelendirilen 1999 Seattle Dünya Ticaret Örgütü protestoları, 2011 New York-Wall Street protestoları, 2013 İngiltere-Londra-Canary Wharf'teki G-8 Zirvesi protestoları, 2017 Almanya-Hamburg G-20 Zirvesi protestoları, dünyayı sefaletle boğduğu iddia edilen uluslar arası finans ağının en sembolik toplantılarına ve merkezlerine yönelik bu tarz yeni toplumsal hareket eylemlerindedir.

İspanya'nın başkenti Madrid'de, 2011'de, işsizlik ve diğer ekonomik gerekçelerle düzenlenen, 15 Mayıs'ta düzenlendiğinden "15M Hareketi" olarak anılan, sonradan "Indignados (Öfkeli) Hareketi" olarak da adlandırılan gösteriler ile 2010-2012 yıllarında Yunanistan'da ekonomik kriz nedeniyle yaşanan halk protestoları da bu nitelikte yeni toplumsal hareketler bağlamındadır.

Aşağıdan yukarıya küreselleşme bağlamındaki yeni toplumsal hareketleri doğurup besleyen ortak nokta, küresel neo-liberalizmin düştüğü çıkmazdır.

2.2.4. “Toplum Sözleşmesi”nden “Küresel Sivil Toplum”a

Toplum sözleşmesine, kısaca, yönetenin adaletle davranmayı, kanunlara uymayı ve gücünü hukukla bağlamayı, yönetilenlerin de “böyle davranmaya devam ettiği sürece” yönetime itaat etmeyi kabul ettiği varsayımsal bir sözleşme demek mümkündür. 1600'lü yıllarda toplum sözleşmecisi olarak anılan Hobbes, Rousseau ve Locke gibi düşünürler, devlet olgusuna ve devletin ortaya çıkmasındaki gayeleri anlamaya yönelik bu yönde bir felsefi tartışma ortaya koymuşlardır.

Ulus-devlet modelinde kurgunun ve meşruiyetin temel dayanağı olduğu tasavvur edilen toplum sözleşmesi, toplum ile devlet arasında yapılan bir sözleşme idi. Öte yandan, sermayenin güçlenmesi ve uluslararasılaşması, toplum sözleşmesinin sadece devletle yapılan bir ahitleşme olma özelliğini zayıflatarak

devletler üstü yapıların da ulus-devlet aleyhine nüfuzu artan bir aktör olarak sahne almasını sağlamıştır.

Bugün gelinen safhada, Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Kanada’da 1980 ve 1990’larda ortaya çıkması akabinde Türkiye ve Latin Amerika’yı da etkisi altına alan ve adına “küreselleşen sivil toplum” denilen bir anlayış ile karşı karşıya bulunmaktadır. Devlet denetimi dışında kalan alan olarak tanımlana gelen sivil toplumun, bu yeni anlayışla, iktidarın politik seçimlerini, bir diğer deyişle kamu politikalarını etkileyerek sosyal meseleleri çözüme kavuşturmayı, bir yöntem olarak ise toplumsal sorunları çözme konseptini temsil ettiği söylenebilmektedir. Genelde teknoloji özelde ise ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerin ulus-devletin sınırlarının dışına/ötesine konumlandığı birey, küreselleşmenin yoğurduğu bir süreçte ve uluslararası toplumla kaynaşma platformunda global bir sosyalleşme geçirmiş, bu da “küresel sivil toplum” denilen bir kavramı gündeme taşımıştır (Arslanel & Hamdemir, 2007).

Burada ulus-devletin sonunun geldiği gibi iddialı bir yargıda bulunmamakla birlikte, küreselleşmenin bireyi ve toplumu taşıdığı noktanın, klasik ulus-devlet toplum sözleşmesindeki birey ve toplumun çok ötesinde bir nokta olduğunun gözlemlendiği sonucuna varılmaktadır. Bu sürecin, ulus-devlet karşısında küresel sivil toplumu güçlendiren bir eğilimde olduğunu, gelişmelerin de bu akışın güçlenerek devam edeceğini düşündüğünü söylemek mümkündür.

Tezin Giriş bölümünde belirtilen hipotezler arasında sunulduğu gibi, Gezi Parkı sürecinin yaşanmasında küresel etkenlerin ve Türkiye’nin mücavir coğrafyasında gerçekleşen “benzer” yeni toplumsal hareketlerin en azından bir anlayış ve akım olarak etkisinin göze çarptığı, göstericilerin kullandığı yöntem, slogan, hatta sosyal medya hashtaglerinin dahi benzer küresel yeni toplumsal hareketlerdekiyle örtüştüğünün altının çizilmesi gerektiği dikkati çekmektedir. Yine tezin Kriz Yönetimi ve Kamu Politikaları başlıklı birinci bölümünde “Kriz Neden Olan Dışsal (Çevresel) Etkenler” başlığı altında ifade edildiği şekilde, Gezi Parkı Olayları kapsamında yaşanan ve sosyo-politik bir krize dönüşen süreçte “dışsal çevre etkisi” yukarıda açıklanmaya çalışılan bir felsefi boyutla da kendini göstermiştir.

2.2.5. Baskıya Karşı Direnme Hakkı

Hobbes, Rousseau ve Locke gibi düşünürlerin devlet olgusu üzerinde yaptıkları felsefi tartışmalar, daha sonraları liberalizm ve küreselleşmenin temellerini oluşturmuş ancak bu tartışmalar beraberinde başka tartışmaları da getirmiştir. Örneğin; özgürlük-güvenlik, kamu düzeni-hukuk devleti gibi dikotomiler (ikileşim) bu tartışmaların en dikkat çekenleri arasındadır. Nitekim bir başka tartışma ise Locke'un daha çok dile getirdiği “direnme hakkı” kavramıdır. Direnme hakkı kavramında Antik Yunan'dan itibaren halkın veya belli zümrelerin haklarına “direnen” bir devlet anlayışı söz konusuyken küreselleşme ile beraber bu hakkın aktörleri yer değiştirmiştir. Yukarıdan aşağı değil, halktan iktidara yönelik bir direnme hakkı anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu durumda, Locke'a göre, liberalizmle birlikte, ortaya çıkabilecek her türlü insan haklarını yok sayan bir tiran tipi rejimin karşısında daima halk vardır. Locke'a göre halk bahse konu bir devlet otoritesiyle karşılaştığı takdirde “direnme hakkına” başvurabilir. Fakat Locke'un felsefi ve teorik yaklaşımlarında direnme hakkının meşru olduğu durumlar kısıtlıdır. Halkın, direnme hakkına başvurabilmesini meşru kılan hususlara bakıldığında; yöneticilerin meşruluğuna ilişkin hususlar, son çare ilkesi, direnişin sahibi: “Siyasal Toplum”, “Hakkın Kullanımında “Çatışma” başlıklarının öne çıktığı görülmektedir (Değirmencioğlu Yıldız, 2016: 392-400).

Yöneticilerin meşruluğu ile alakalı tartışmalara bakıldığında, onay almadan iktidar olan figürlere öncelikle işaret edildiği görülmektedir (Gurr, 1970: 202). Nitekim fetheden, gasp eden tirana karşı direnme, yönetimlerin çözülmesi, başka bir anlatımla iktidarın davranması gerektiği hareketlerin dışında davranması durumunda, halk direnme hakkını kullanarak ortaya çıkan yöneticinin meşru olmama halini ortadan kaldırmaya çalışır (Goodwin ve Skocpol, 1989: 495). “Son Çare İlkesi”nde de benzer şekilde, hakkın meşru yollardan elde edilememesi neticesinde ve yasal yolların kapatılması karşısında direnme hakkına başvurulabilir (Değirmencioğlu, 2016: 398).

Siyasal toplum vurgusuna bakıldığında, Locke'un halkın tamamına yayılması gerektiğini vurguladığı bir direnme hakkı kavramı söz konusudur. Bu kavram kendi

içinde bireylerin tek tek direnebileceği gibi aynı zamanda bir siyasal toplum ortamında kendini nasıl konumlandırması gerektiğiyle alakalıdır. Nitekim siyasal toplum olası bir sözleşme hakkının elinden alınması neticesinde yine direnme hakkına başvurabilmektedir (Gerhards ve Rucht,1991: 97-99). Son olarak hakkın meşru yollardan elde edilememesi durumunu vurgulayan Locke, direnmenin şiddete başvurmaksızın saygılı bir şekilde yapılması gerektiğini vurgular. Bu vurgu üzerinden cezalandırma veya intikam amacının güdülmemesi gerektiğini dile getirir. Ayrıca çatışma olasılığına karşı sakin kalınması gerektiğini vurgulayan Locke, devletin olası bir şiddete başvurusunda sakin kalınmasını öğütler ve bunun bir hüner olduğunu yineler (Değirmencioğlu, 2016: 399).

Günümüzde ise ülkelerin Anayasa Mahkemelerinin yahut AİHM gibi devlet üstü yargı kuruluşlarının olduğu bir hukuk düzeninde siyasal iktidar için bir meşruiyet sorunu iddia ederek sokağa çıkılması, beraberinde başka sorunları getirmektedir. İktidarın meşruiyetinin bulunup bulunmadığı kararını kim verecektir? İcra edilmeye başlanan direnme hakkı adil midir, meşru mudur? Bu açılardan ele alındığında, günümüzde demokratik yollarla iktidarların seçilip el değiştirdiği ve anayasa yargısının da işlediği bir siyasal düzende direnme hakkının daha ziyade “anarşist bir kavram” olarak algılanması beklenebilir bir durumdur. Bu bağlamda da, “anarşist niteliği hep ön planda olan” yeni toplumsal hareketlerin, eylemlerini gerekçelendirmedi, bir başka deyişle meşruiyetlerini temin etmede toplumsal eşitsizlikler, kadın ve çevre meseleleri ve siyasal baskılar gibi somut sorunları gündeme getirmeleri sonrasında direnme hakkını bir yöntem olarak seçtikleri ve kullanmaya devam edecekleri ifade edilebilir. Tezin Gezi Parkı Olayları’na ayrılan üçüncü ve dördüncü bölümlerinde de ele alınacağı gibi, çevre duyarsızlığı ve siyasal baskı gerekçeleri, yukarıda çerçevesi çizilen hususlara paralel bir biçimde, Gezi süreci gündeminde belirleyici olmuştur.

2.3. Toplumsal Hareketler Kavramı ve Tarihçesi

Toplumsal hareketler kavramı, tanımlanması zor olsa da, farklı araştırmacı ve akademisyenler tarafından “kolektif hareket” kavramının içinde sınıflandırılmıştır. Melucci’ye (1980: 203) göre sosyal hareket, kolektif eylem çerçevesinde sistemin

sınırlarına meydan okumayı içermekte iken, Eyerman ve Jamison'a (1991: 33) göre yeni fikirlerin bir çeşit aktif olma durumu içinde sosyal kimliklere dayanmasından ibarettir. Touraine'ye (1992: 130-133) göre ise sosyal hareket kavramı bizatihi tarihsel arka planı olan sosyal bir sınıfın organize olarak karşı sınıfta bulunan unsurlara yönelik yürüttüğü organize olmuş kolektif harekete verilen isimdir. En kapsamlı haliyle sosyal hareket, 1768'den bu yana ortaya çıkmış ve özellikle ABD İç Savaşı'ndan 2000'li yılların başına kadar yürürlükte olan "kolektif" hareketleri bünyesinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramdır. Buna göre savaş, proletarya, burjuva gibi olgular üzerinde de etkin olmakla birlikte kadınlar, öğrenciler, entelektüeller, işçiler vb. çıkar gruplarını içinde barındırabilmekte ve bu gruplar da ortak bir amaç etrafında birleşebilmektedirler. Tarihte Kanada, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Avrupa'da Fransa ve İngiltere'de yoğun bir şekilde gerçekleşen sosyalist, liberal ve anarşist motivasyonlara sahip çeşitli ideolojilerde tasnif edilebilecek sosyal hareketler ortaya çıkmıştır (Tilly, 2009: 1-4).

Eski toplumsal hareketler diyebileceğimiz ve sanayi toplum yapısına ait hareketlerde ekonomik menfaatler öncelikli olmuştur. İşçi sınıfı örneğinde olduğu gibi tek bir toplumsal sınıftan müteşekkil olan ve mensuplarıyla siyasal gücü elde etmeyi hedefleyen bu yapılar, örgütlenmelerini de merkezi biçimde gerçekleştirmişlerdir. Tarihsel bir gereklilik için savaşım yürüten işçiler, bu hareket bünyesinde aktör değil sadece birer figür olmuşlardır (Çayır, 1999: 16).

Son yıllarda ise önemli sosyal hareketlerin büyük bir kısmı adeta evrim geçirmiş ve endüstri sonrası sosyal güçlerin toplumsal hayata getirdiği yeni temsiller üzerinden kendini kurgulayabilmiştir (Garner ve Zald, 1987: 299-303). Bu bağlamda da 1970'ler itibariyle sosyal hareketlere ve kolektif eylem gerçekleştiren gruplara yönelik geliştirilen teorilerde ivme meydana gelmiştir (Porta ve Diani, 2006: 1). Buna göre kabaca dört temel toplumsal hareket son 40 yılda etkinliğini sürdürmüştür. Bunlar; siyasal süreç perspektifi, kolektif davranış hareketi, kaynak hareketliliği teorisi ve yeni sosyal hareket teorisidir (Handler, 1978: 201). Yeni toplumsal hareketler dışında kalanlar genellikle Atlantikçi olarak adlandırılabilen ve ABD tesirinde gelişmiş (Heberle, 1951: 141) iken yeni toplumsal hareketler ise daha Avrupa merkezli bir mahiyette ortaya çıkmıştır.

2.3.1. Siyasal Süreç Hareketleri

Siyasal süreç hareketi veya perspektifi, kolektif hareketin bir siyasal süreç boyunca üretilmesi ile alakalı bir açıklamadır. Hükümet ve muhalefet arasındaki güç mücadelesi ve çeşitli siyasi kliklerin kolektif harekete meydan okumaları esasında iktidarın ele geçirilmesini hedefleyenler ve iktidarı elinde tutmak isteyenlere işaret etmektedir. Siyasi çevrede geçen bu mücadelede ortaya çıkan siyasi koşullar, protestolara mahal vererek ilgili muhalif grupların kolektif hareket etme fırsatını arttırır. Böylece siyasi statüko bozulmakta, siyasi güç dengelerinde güçlü tarafın aleyhine olan bir durum ortaya çıkarak muhalifler yahut “zayıflar” için hareket etme ortamı oluşmaktadır (Hibbs, 1973: 59-66).

Hinton’a (1989: 101-105) göre, bu noktada siyasi ortamda protestoculara eylem fırsatının ortaya çıkabilmesi için üç faktörün bulunması gereklidir. Bunlardan ilki siyasi fırsat yapısının siyasi ittifakların ve dolayısıyla elitlerin ortaya çıkmasına neden olması gerekmektedir. İkinci husus, bir hareketin, “hareket” haline gelmeden önce organizasyon yapısına ve yerel maddi (insan, ekonomi vb.) kaynaklara sahip olması gereklidir (Huberts, 1989: 400). Sonuncusu ise ortak duygu, kimlik veya bağlılığın grup içinde bulunan üyelere sık bulunuyor olması gerekmektedir (Hülsberg, 1988: 209-215). Bu yaklaşım, bir toplumsal hareketin neden ortaya çıktığından ziyade, ilgili hareketin sürekliliğinde yöntem ve araçlara odaklanmaktadır (Rossi ve Bülow, 2016: 79-81).

Literatürden hareketle, temelde tartışmanın odağını oluşturan kilit konseptlere odaklanılmalıdır. Bunlardan ilki, ortaya çıkan fırsat iklimi; ikincisi, aktör merkezli bir mobilizasyonu ifade etme noktasında fayda sağlayan “hareket” kavramı ve neticede aktörün her iki durumdan etkilenecek bakış açısında etkili olan duygusal zekasının ön plana çıktığı söylenebilir. Böylece toplumsal hareketin ortaya çıkmasında etkili olan üç faktörün bahse konu olayların doğmasında olmazsa olmaz olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

2.3.2. Kolektif Davranış Hareketleri

Kolektif Hareket esasında belirsiz bir kavram olup teşkilatlı olmak ve kurumsal bir yapıya kavuşturulmak kaydıyla anlamlandırılabilir. Bununla beraber

toplu hareket etme, esasında, sürekliliği, tamamıyla olmasa da değiştirilmek istenen bütünün bir kısmının değiştirilmesini ve direnişi temsil etmesi nedeniyle önemlidir (Huntington, 1968: 154-159). Kolektif davranış mantığına göre grup üyeleri tarafından belirlenen bir liderlik ve üyelik koşulları söz konusudur. Bu durum belirsizlik oluştursa da kurumsal gelenekçi ve kurumsal olmayan kolektif hareket olmak üzere iki önemli kavramı ortaya çıkarmaktadır (Isaac, Mutran ve Stryker, 1980: 198-200). Kurumsal olmayan kolektif hareket aslında var olan normlarca değil belirsiz ve yapısız koşullar neticesinde şekillenir. Böylece yapısal dönüşümlerin bir getirisi olarak liyakate dayalı bir kolektif hareket biçimi ortaya çıkmaktadır (Campbell, 2010: 233).

2.3.3. Kaynak Hareketliliği Yaklaşımı

Kaynak hareketliliğine göre sosyal hareket bireylerin tercihleri neticesinde ortaya çıkar ve bu bireyler fayda-maliyet analizi yaparak “rasyonel” karar verme motivasyonuna sahip olurlar. Bu yaklaşıma göre tüm siyasi hareketlilikler sosyal inşalar neticesinde ortaya çıkar. Böylece aktivist veya eylemciler rasyonel hareket ederek bir siyasal aktör olma mertebesine ulaşırlar. Diğer yaklaşımlardan önemli derecede ayrılan kaynak hareketliliği yaklaşımı, özünde teşkilatlı bir yapıya sahip olmayı önemser. Bu itibarla da herhangi bir hareketin başarısı, ortaya çıkan organizasyonun ne kadar teşkilatlı bir alt yapıya sahip olduğuyula alakalıdır. Nihai anlamda bu teoriye göre toplumsal hareketler kolektif eylemin çatışma modeli olarak algılanmakla birlikte, güç ilişkilerinin kurumsallaşması ve organize olmuş bu kurumsallığın ortak çıkarının sürdürülmesi anlamına gelmektedir. 1960’larla beraber başlayan sosyal hareketler dalgası, 1990’larda küreselleşmenin hakim paradigma olarak ortaya çıkması neticesinde dönüşüme uğramış ve “Yeni Toplumsal Hareketler” yaklaşımı ortaya çıkmıştır. (Jenkins ve Klandermans, 2005: 149).

Kaynak hareketliliği teorisinin temel çıkış noktaları arasında, ilgili yeni toplumsal harekete katılım gösteren ve kendilerini siyasi otoritenin karşısında konumlandıran eylemcilerin, belirli bir çerçevede maddi, toplumsal ve siyasal kaynağa sahip olması bulunmaktadır. Bu teorisinin esas amacı ise ilgili yeni toplumsal hareket(ler)in siyasal, sosyal ve ekonomik bağımsız değişkenleri üzerinden

açıklanma çabasından ileri gelmektedir. Neticede toplumsal hareketin analizinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bahse konu eylemci veya unsurun belli bir toplumsal harekete katılıyor olması teorinin temel gereksinim ve ön koşullarındandır. Bu ön koşula ek olarak toplumsal hareketin devlet karşıtı olması gerekmemektedir. Resmi oluşumların da katılım gösterdiği bir toplumsal hadise de kaynak hareketliliğine konu olabilir. Öte yandan grup içinde ve grupla karşı karşıya gelen unsurların arasındaki çatışmanın nihai olarak siyasal veya maddi bir amaçtan müteşekkil biçimde meydana gelmesi gereklidir. Kaynak hareketliliği içinde özellikle toplumun sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve siyasal yönlerinin ilgili toplumsal hareketin dinamizmini ve “kaynağını” teşkil etmesi ise bahse konu teorinin öncüllerinin tamamını tanımlamak için kullanılabilir. Böylelikle kaynak hareketliliği eylemlerde rol alabilecek veya alma potansiyeli olan “üçüncü tarafları” sosyal hareketin başarısı için oldukça önemli görmektedir. Örneğin; halkın dikkatinin çekilmesi ilgili sosyal hareketin ilerleme ve meşruluk kazanmasında etkili olabilir. Öte yandan “çevresel ve toplumsal destek” de yine protestocuların olayların akışını kontrol etmesinden daha fazla öneme sahiptir (Jenkins ve Klandermans, 2005: 288-289).

“Kaynak Mobilizasyonu Paradigması” da denilen Kaynak Hareketliliği Yaklaşımı, Amerikan menşeli ve sosyal hareketlerin siyasi ve iktisadi tarafları üzerinde yoğunlaşan bir anlayıştayken, Yeni Toplumsal Hareketler Paradigması ise Avrupa kökenlidir ve toplumsal hareketlerin kültürel tarafına dikkat çekmektedir (Gürakar, 2014: 237).

2.4. Yeni Toplumsal Hareketler

Yeni Toplumsal Hareketler kavramı sosyal hareketin “mutlakiyetçi” veya “tahmin edilebilir” doğasından uzakta bir yere konumlanarak; tarihsel veya diyalektik bir doğrusal ideolojik “kolektif hareket” kavramı ile sınırlandırılmaz hale gelmiştir. Bu açıdan da sosyal hareketler 1990’lardan itibaren feminizm, çevre hareketleri, (lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender) LGBTİ oluşumlar ve sivil hak hareketlerini içerir duruma bürünmüştür. Böylesi bir “kültürel temelli motivasyon”, “Yeni Toplumsal Hareketler” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni kavram

dahilinde, geniş ideolojik ve kimliksel imajları barındıran “çok daha geniş vizyona” sahip ve kendi adına hareket eden, herkese ulaşarak “azınlık”, “anormal” veya “marjinal” olma kalıplarını “koruma” amacı taşıyan bir “kolektif hareket” yapısı, yeni toplumsal hareketler bünyesinde ortaya çıkmıştır. Bu tip gruplar genellikle iktidar olmaktan çok muhalif olmayı tercih etmektedirler (Meyer, Whittier ve Robnett, 2002: 83-86).

Muhalefette kalan yeni toplumsal hareketler aynı zamanda siyasi ajandaya sahip olup belirli hakların talep edilmesi, kimliklerinin veya kolektif anlayışlarının korunması ve özel hayatlarını kamusal alana taşıma gibi çeşitli temel hedeflere sahiptirler. Bu durumla ilintili olacak şekilde; kimlik kavramının neredeyse ortadan kalkması, yeni toplumsal hareketleri artık kimlikler etrafında değil kolektif hareketi tetikleyecek çevrecilik, azınlık hakları, hükümet karşıtlığı vb. kategoriler altında toplamış olmaktadır. Kitlesele ve muhalif unsur olma özelliğine sahip hareketlerin, devlete yönelik getirdiği eleştirilerin temel hareket noktasında barış ve çevreci söylemler gibi vurguların ön planda bulunması söz konusudur (Meyer, Whittier ve Robnett, 2002: 86-88).

Toplumsal hareketler genellikle kültürel çatışmalara bağlı şekilde ortaya çıkar; bu bağlamda, başkalarından farklı olabilme hakkı, kendi yaşam tarzını seçme ve sürdürme hakkı, yeni çeşit risklere karşı ferdi korunma hakkı gibi talepler çatışmaların da kökeninde yer alır. Yeni toplumsal hareketler de bu kültürel çatışma alanlarına ilişkin hakların korunmasında önleyici (proaktif odaklı) olabileceği gibi tepkisel (savunma odaklı) bir tutumla da harekete geçebilir. (Bayhan, 2014: 29)

Tezin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları'nın da geniş ideolojik ve kimliksel imajları barındıran, kimlikler etrafında değil kolektif hareketi tetikleyecek çevrecilik, azınlık hakları, hükümet karşıtlığı vb. kategoriler altında toplanmış protestoculardan müteşekkil bir yeni toplumsal hareket olduğu dikkati çekmektedir.

2.4.1. Yeni Toplumsal Hareketlerin Unsur - Aktör - Amaç ve Yöntemleri

Yeni toplumsal hareketlerin unsurlarına bakılacak olursa her türlü olgunun temel varlık sebebinin teşkil eden aktör, amaç ve yöntemlerin öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu kısımda ilgili üç unsur tartışılmaktadır.

Aktörleri bağlamında yeni toplumsal hareketlerin diğer üç toplumsal harekete nazaran apolitik bir düzeyde kendini sınıflandırdığını söylemek mümkündür. Böylece sosyo-ekonomik grupların çıkarlarına yönelmekten çok kolektif olarak atfedilen şey ne ise onun üzerinden hareket eden gruplar ortaya çıkmaktadır. Nitekim yeni toplumsal hareketler mefhumunun aktörleri zaman zaman dernek, vakıf vb. sosyal oluşumlar olabileceği gibi aynı zamanda bu “legal görünümlü” sosyal aktörlerin dışında bulunan ve ilgili ülkenin anayasasında belirtilmemiş yahut “yasaklı” olarak ifade edilmiş marjinal organizmalar da öne çıkabilmektedir (Jenkins ve Wallace, 1995: 26-27).

Diğer üç toplumsal hareket olan kolektif davranış, siyasal süreç, kaynak hareketliliği yaklaşımlarından farklı olarak yeni toplumsal hareketlerin ideolojik olarak ayrıştığını görmek mümkündür. Bu noktada üç toplumsal hareketin Marksist ve sol gelenek üzerinden kendini yeniden kurgulayarak kapitalizm karşıtı bir zemine oturması söz konusu iken yeni toplumsal hareketlerin reel sosyalizm yahut Marksizm’i eleştirdiği iddiası gündeme getirilebilir.

Yeni toplumsal hareketler, anarşizm motivasyonu ile, devlete ait her türlü kurumsal mekanizmaya meydan okur, devletin tüm kamusal alanlardan el çekmesi taraftarıdır, şiddet kullanma tercihinden ziyade kitle gösterileri ve protestolarla reaksiyon gösterme eğilimindedir. Bu protestolar ekonomik refah, askeri, sosyal veya güvenlik konuları ile alakasız olup daha çok barış, insan hakları ve çevre gibi konulardadır (Jenkins ve Wallace, 1995: 21-22). Ayrıca merkezi hükümet meydan okunacak birincil hedefidir. Buna göre, “ideolojik anlamda çoğulcu” bir yapıya sahip olan bu oluşumlar, sivil itaatsizlik yöntemiyle “yapısal anlamda da çoğulcu” bir karaktere ulaşma amaçlarını bünyesinde barındırmaktadır (C. J. Jenkins, 1992:168). Üst ve alt sınıflar arasında çok daha derin uçurum haline gelen sosyal refahın yansımalarını derinden hissedilen orta sınıfın ayakta tuttuğu yeni toplumsal hareketler,

sol ve anarşizm temelinde insanı merkeze alan bir yaklaşım izlemektedir. Buna göre toplum ikinci planda kalmakla beraber toplumu toplum haline getiren bu yapıların savunduğu temalardır (Rossi ve Bülow, 2016: 91-93).

Yeni toplumsal hareketler, diğer üç toplumsal hareketten farklı yöntemlere sahiptir. Bu noktada bir karşılaştırma yapılırsa, yeni toplumsal hareketlerden önce kolektif hareketlerin içeride resmi yapılarla geniş çapta temsili gerektiren oluşumlar olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bununla beraber çoğunlukta olanın iktidara gelmesi, siyasi parti rekabeti gibi durumlar da pek sık kullanılan araçlar arasındadır (Jennings ve Deth, 1990: 130-138). Yeni toplumsal hareketlerde ise bu durum neredeyse tam zıt olup resmi olmayan, aniden, yatay ve dikey farklılaşmayı bünyesinde barındıran gösteriler söz konusudur. Bununla beraber protesto siyaseti yürütülmektedir (Kitschelt, 1986: 63-66). Bir başka anlatımla, daha önce ortaya çıkan toplumsal hareketlerin reaktif, proaktif ve saldırgan tavırlarına karşı yeni toplumsal hareketler durağan, statükocu ve savunmacı bir anlayışta hareket etmektedir (Kitschelt, 1990: 183-188). Böylece önceleri rastlanan terörizm, suç gibi faaliyetler yerini sadece sivil itaatsizlik (gösteri, protesto, oturma eylemi) veya pasif direniş tipindeki eylemlere bırakmıştır (Larana, Johnston ve Gusfield, 1994: 211).

2.5. Yeni Toplumsal Hareket Örneği Olarak Sivil İtaatsizlik

Daha önceki kısımlarda toplumsal hareketler kavramı ve son dönemlerde ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler konsepti tartışılmıştı. Bu kısımda her iki kavramla ilgili olan ve bu tezde Gezi Parkı Olayları'nı nitelendirmek maksadıyla kullanılan çok daha spesifik bir kavram; sivil itaatsizlik olgusu tartışılmaktadır.

2.5.1. Sivil İtaatsizlik Kavramı

Sivil itaatsizliğin, var olan kanunların, uygulamaların yahut gündeme alınmış hükümet planlamalarının, vicdani gerekçelerle değiştirilmesi yönündeki, şiddet içermeyen ancak politik bir vurgusu olan eylemlerin, herkesin gözü önünde, şeffaf bir şekilde hayata geçirilmesi olduğu söylenebilir.

Sivil itaatsizlik kavramı, yeni toplumsal hareketlerin bir türü olarak pasif direnişle beraber nitelendirilmektedir. Pasif Direniş -birazdan daha detaylı olarak değinilecek olan- 1930'lar ve 1940'larda Mahatma Gandhi'nin İngiliz mandacılığı ve

sömürgeciliğine karşı Hindistan'da başlattığı ve öncülük ettiği, şiddet içermeyen ve “meşru” iktidara karşı yürütülen direniş hareketidir (Klandermans, 1989: 141-144). Pasif direniş genellikle nükleer karşıtı, doğa için direniş hareketleri gibi kitlesel oluşumlar tarafından kullanılmakla beraber, tutuklama yahut gözaltı yaşansa dahi hiçbir surette şiddete başvurulmayan bir yöntemdir. Pasif direnişi bir yaşam felsefesi olarak görüp uygulayan Mahatma Gandhi, bu eylemi ömrü boyunca muhtelif yollarla hayata geçirmiştir (Marshall, 1999: 581).

2 Ekim 1869'da Hindistan'da dünyaya gelen, bilahare Londra'da hukuk tahsil eden, sonraki yıllarda, döndüğü Hindistan'dan çalışmak üzere Güney Afrika'ya giden Mohandas Karamchand Gandhi, Güney Afrika'da Asyalı göçmenlere dönük ayrımcı yasalarla ısrarla savaşımıştır. Gandhi, Hristiyan nikâhının zorunlu olması, Hindistan kökenli çocuklar ile kadınların da parmak izlerinin alınması zorunluluğu türünden uygulamaları hedef alarak, ilkin sessiz nitelikte bir “kanunlara riayet etmeme kampanyası”nı, bir başka deyişle pasif direniş yöntemini yaşama geçirmiştir. Sonradan “Satyagraha” ismini vereceği bu girişim, kitlelerin adalet arayışında etkili ve değerli bir güç teşkil etmeye başlamıştır. Satyagraha, Hindistan halkının İngiltere'nin emperyalizmi ile mücadelesinde de en temel metotlarından biri olmuş ve “kötülükler karşısında şiddetten uzak durarak direniş göstermeyi” ifade etmekte kullanılmıştır. Satyagraha, sonraları protestocu topluluklarca başka kimi ülkelerdeki mücadelelerde de yer bulmuş olup “Ahimsa” (şiddet dışılık) adı verilen kavram ile çok sıkı bağlıdır. Güney Afrika'daki savaşım sürecinde birkaç tutukluluk da yaşayan Gandhi, 1913'te yaşanan baskı amaçlı önlemler sonrasında yaklaşık iki bin işçi ile protesto amaçlı olarak sınıra yürümüş ve Güney Afrika yönetiminin Hint kökenlilere yönelik uygulamaya koyduğu kararların iptalini sağlamıştır. Daha sonra, döndüğü Hindistan'da İngiliz emperyalizmi ile mücadelesine devam eden Gandhi'nin, birçok eyleminin yanında akıllara kazınan asıl protestosu, 1930 Mart'ında, 24 gün boyunca, yaklaşık 400 kilometre yürüyerek 6 Nisan 1930'da ulaştığı Hint Okyanusu kıyısında 1762'den beri uygulanmakta olan İngiliz Tuz Yasası'nı

delmesi ve bu eylemi kendisi ile birlikte binlerce kişinin daha icra etmesi ile yaşanmıştır. Bu protesto eylemi nedeniyle 60 bin kişi hapse atılmışsa da yasa işlemez hale getirilmiş, girişim amacına ulaşmıştır (Gülcan, 2014).

Bu anlamda, pasif direnme kavramının yerine “sivil itaatsizlik” anlayışı Gandhi tarafından ilk olarak kullanılmaya başlamıştır. Gandhi kendi felsefesi ile uyumlu biçimde “şiddete başvurmaksızın bireylerin kendi vicdanlarını takip ederek “sert direnme” mottosuna, “sivil itaatsizliğe” işaret etmiştir. Bu anlamda Gandhi, sivil itaatsizlik kavramını pasif direnmenin bir temeli olarak görmüş ve onu “ruh kuvveti” ya da “hakikat ve sevgiden doğan” “yumuşak kuvvet” olarak adlandırmıştır (Downs, 2000: 103). Sivil itaatsizlik, özünde, adil olmayan kurallara karşı sivillerin başvurduğu bir haktan daha ötesine hitap etmekteydi. Sivil itaatsizlik, kriminalize olmuş bireylerin ortaya çıkardığı bir kaos ya da anarşi değil; yasal yolla, ilgili eleştiriyi yapabilmeye kabiliyetini anlatmaktadır (Downs, 2000: 105). İşte bu anlamda sivil itaatsizlik, pasif direnişten bir başka noktada daha ayrılmaktadır. Pasif direniş, özünde, gözaltına alınma, tutuklanma ve herhangi yasal bir eyleme karşılık tepkisizliği temsil etmekte iken, sivil itaatsizlik ise anayasaya aykırı davranılması, izinsiz gösteri vb. durumlarda halk ayaklanmasına veya şiddet içeren toplumsal harekete dönüşebilmektedir.

Sivil itaatsizlik kavramı en bilinen anlamıyla bir iktidarın veya siyasi otoritenin uyguladığı politikalara yönelik, güce dayanmadan veya şiddet uygulamaksızın devlete meydan okuma halini izah etmek için kullanılır. Esasında sivil itaatsizlik kavramı devletin yasama ve yürütme organlarının yanı sıra yargıyı da toptan değiştirme amacını taşımaktadır. Bu yönüyle, bireylerin vicdanlarında olanı gerçekleştirme maksadı taşıyan sivil itaatsizlik bir diğer taraftan anarşizm ve siyasi unsurları bünyesinde barındırmasıyla yasa dışı olma özelliğini de haizdir (Marshall, 1990: 662).

Sivil itaatsizliğin Thoreau (1999: 41-42) tarafından belirlenen özellikleri ise bu kavramın en geniş anlamda anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Bir kişinin içinde yer aldığı toplumda üst düzey bir otorite ve onun temin ettiği şartları düzenlemek adına anayasa mevcuttur. Fakat bu anayasanın üstünde başka bir düzenleme vardır. O da

kişilerin vicdanıdır. Sivil itaatsizliğe göre temel yasa, kişilerin vicdanıdır. Bu yasa vasıtasıyla kişi anayasa ve vicdan arasında kaldığı durumda vicdandan yana olmalıdır. Kaldı ki bu tip bir çatışma sonunda, “direnen” kişiler her türlü cezai yaptırım göze alarak mücadelede bulunmayı sürdürürler. Nitekim alınabilecek herhangi bir cezai yaptırım ancak ve ancak sivil itaatsizlikle ortadan kaldırılabilecektir.

Sivil itaatsizlik özetle “yasadışı ancak meşru bir eylemdir.” Buna göre sivil itaatsizlik aslında tüm yasal yollar denendikten ve tecrübe edildikten sonra girilen “yasadışı” bir faaliyettir. Fakat sivil itaatsizlik anlayışı hiçbir zaman yasadışı veya organize suç örgütlerinin varlığını desteklemez. Aslında sivil itaatsizlik, Rousseau ve Kant gibi düşünürlerin ortaya attığı liberal toplumun yapı taşı toplum sözleşmesinin ortadan kalkmaması için yapılan, “yasadışı fakat meşru eylem” olarak tanımlanabilir (Değirmencioglu Yıldız, 2016: 403-405).

Sivil itaatsizlik, görüşlerinin ve itirazlarının dikkate alınmamaya başladığına, bir başka deyişle alışılmış değişiklik yollarının artık işlemediğine inanan anlamlı bir sayıdaki vatandaşın mevcudiyeti yahut tersi bir şekilde, kimi değişiklik kararlarını ajandasına almış olan hükümetin, kanuniliği ve anayasal olup olmadığı son derece tartışmalı olan bir politikada direttiğine inanılması durumunda ortaya çıkmaktadır (Arendt, 2001: 93).

Sivil itaatsizliğin başlangıç motivasyonu “direnme” ya da “direniştir”. Dar anlamda “hakkın savunulması için ısrarlı olmak” şeklinde tanımlanabilecek olan direnme eylemi, aynı zamanda iki gücün birbirleri ile olan saldırısı veya savunması olarak da anlaşılabilir. Tarihteki ilk tatbiklerinden birinin Magna Carta ile birlikte başladığı iddia edilebilir. 1789’da Fransız Devrimi ile direnme hakkının zamanaşımına uğramaz olduğu fikri kabul görmüştür. Böylece halkın “en önemli” hakkı olma niteliğini haiz olan direnme hakkı, 1789 İnsan ve Yurttaşlık Hakları Beyannamesi’nin 2. maddesine girerek şu şekilde ifade edilmiştir: “Her siyasal toplumun amacı, insanın doğal ve zamanaşımı ile kaybedilmeyen haklarını korumaktır. Bu haklar; özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir” (Jonathan, 2006: 513).

Direnmenin temeli, temel özgürlükleri koruma olduğunda, iktidara karşı direnme hakkı da gündeme gelmiş olmaktadır. Yukarıda bahsedilen ifadelerden hareketle; özellikle modern dönemin en büyük iktidar gücü olan bio-iktidar bu açıdan bedenler üzerinde hakimiyet kurduğunda aynı zamanda özgürlükler üzerinde de baskı kurmuş olmaktadır. Disiplin toplumundan denetim toplumuna geçtiğimiz modern dönem iktidarının temel özelliği ise itaati sağlamayı modern bir hale dönüştürmek olmaktadır.

Denetim toplumu anlaşıldığında, modern iktidarların araçları da anlaşılmış olmaktadır. Araçların çözümlenmesi ise baskının şiddetini ortaya koymaktadır. Baskı şiddetlendiği ve toplumsal düzenle çatışmaya başladığı an beden ve ruhen bir direnme odağı haline gelen bireyler direnmeye başlamaktadır. Bu şekilde direnme, iktidara başkaldırma halini almaktadır. Pasif direniş halinde gelişen bir direnme, düzenin sağlanmasına kadar şiddetin etkisiyle bir değişime uğramaz ise düzen sağlanınca pasif direniş de sona ermektedir. Fakat sivil itaatsizliğin özelliği olan ayaklanma, şiddet olaylarının artmasıyla farklı bir şekle dönüşürse kargaşa ortaya çıkmakta ve kitle, direnme hakkını kullanarak, iktidarın düzenini değiştirmek yönünde uğraşmaktadır.

Sivil itaatsizlik kavramının özellikle 1950'lerden sonra daha çok Ortadoğu'da görüldüğünü söylemek gerekir. Bu noktada 2011 sonrasında Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı, sivil itaatsizlik koşullarının önemli derecede olduğu belki de son yüzyılın en önemli yeni toplumsal hareketleri olarak nitelendirilebilir. Yakın zamana kadar sömürgeleştirilmeye çalışılan Ortadoğu coğrafyası en çok iç kargaşalardan dolayı şekil değiştirmiştir. Nitekim son olarak "Arap Baharı" şeklinde nitelendirilen halk ayaklanmaları, değişen Ortadoğu'nun kaderini bir kez daha belirlemiştir. İktidarlara karşı bir direnme hareketi olarak ortaya çıkan Arap Baharı dalgası, demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleriyle dikkat çeken bir harekete dönüşmüştür. Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de büyük çaplı; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çaplı miting, protesto ve halk ayaklanmaları görülmüştür. İslami demokrasi talepleri çerçevesinde gelişen Arap Baharı hareketi, Ortadoğu coğrafyasının siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında önemli birçok değişime neden olmuştur.

Daha çok demokratik hukuk devletlerinde görülmüş uygulamaları içermekle birlikte, şiddetten uzak durma ve barışçıl bir nitelikte olma açısından ortak özellikleri bulunan ve sivil itaatsizliğe örnek olabilecek kimi protesto eylemleri şunlardır (Ökçesiz, 1994: 49):

- İmza toplama,
- Hastalıklı balıkları mesul firma önüne bırakma,
- Tehlikeli bölgelere trafik işaretleri koyma, yaya geçidi çizme,
- Ölü biçiminde yere uzanma,
- Açlık grevi,
- Gizli atom silahlarının planlarını açıklama,
- Ağaçların kesilmesini engelleme,
- İmdat frenini çekme,
- Pentagon'un gizli belgelerinin yayımı,
- Oturma,
- Çocuklarla el ele vererek yolu kesme,
- Genel greve çağrı,
- Ağaçlara sarılma,
- Sınır geçme,
- Bomba deneme bölgesine kilise yapımı,
- Barış kampları kurma,
- Sivil savunma tatbikatında sığınaklara girmeme,
- Otobüslerde ırklara göre oturma düzenine uymama.

Tezin Gezi sürecine ayrılan üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ele alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları sırasında karşılaşılan barışçıl eylemlerden “duran adam” protestoları da bu tarz sivil itaatsizlik eylemlerindedir.

2.5.2. Sivil İtaatsizliğin Nitelikleri

Sivil itaatsizlik kavramının toplumsal, siyasal ve hukuksal boyutları söz konusudur. Bu üçlü sacayağının üzerinde ele alındığında çok daha detaylı anlaşılabilir olan sivil itaatsizlik kavramına yönelik önemli nitelikler aşağıda izah edilmektedir.

2.5.2.1. Toplumsal Boyut

Geleneksel olarak sivil itaatsizlik kavramı demokrasi, toplum ve ideoloji üçgeninde yer alan kavramlarla şekillenmiştir. Buna göre sivil itaatsizlik modern toplumun temel yapı taşlarından olan modern hukuk sisteminin ve getirdiği ideolojik kaygıların doğasını kabul ederek bir darbe ya da bir hukuk dışılığı bünyesinde barındırmaz, barındırmamalıdır (Çelebi, 2011: 80). Habermas'a (1983: 32) göre, "Sivil itaatsizlik illegal bir faaliyettir. Toplanma ve gösteri yürüyüşleri yasasında sayılan ihlalden daha ağır bir cürme işaret eder". Bununla beraber sivil itaatsizlik faaliyeti ister siyasi isterse ahlaki bir motivasyonla yapılmış olsun, toplumun ortak çıkarlarını ve değerlerini hedef almakta olup rasyonel bir gerekçeye dayanmakta olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla sivil itaatsizlik kamusal alanda belli bir tema etrafında birleşen ve organize olmuş yeni toplumsal hareketin adıdır (Habermas, 1983: 38). Sivil itaatsizliğin temelinde; propaganda, psikolojik baskı ve fiziksel şiddetten uzak duran eylemler yatmaktadır. Bu duruma örnek olarak; gösteriler, protestolar ve oturma eylemleri gerçekleştirme, verilebilir (Laker, 2001: 162-163). Özet olarak sivil itaatsizlik, temelde, fiziksel bir şiddete dayanmaksızın icra edilir, yeni toplumsal hareketlerden önceki gibi her an terörize olmaya dönük bir niteliğe sahip değildir. Yasayı ihlal eden bu yeni toplumsal harekette, anayasanın tamamına olmasa da bir kısmına yönelik gayrimeşruluk iddiası söz konusudur (Çelebi, 2011: 81). Sivil itaatsizlik toplumla bizatihi ilintilidir. Kamusal bir eylemi kast eden kavram, topluma açık olma özelliğini haiz olup, kişisel veya ferdi bir arayıştan daha çok toplumsal adaletin temini için kamusal bir harekettir. Aynı zamanda, özünde şiddeti dışlar. Ve diğer protesto tiplerinden bu şekilde ayrılır. Bu noktada sivil itaatsizlik kapsamında gerçekleşmiş bir şiddet eylemi, netice itibarıyla meşru olmayan bir zemine oturduğunu da gösterir niteliktedir. Böylece, adaletin sivil vicdanlar üzerinden aranması durumu bir anlığına saf değiştirip terörize hadiselerin arka arkaya yaşanmasına neden olabilir.

2.5.2.2. Siyasal Boyut

Sivil itaatsizlik yöntemine başvuran aktörler, meydan okudukları iktidarın iradesi tarafından baskıya uğrasalar da giriştikleri sivil itaatsizlik eylemini yürütebilirler. Siyasal yönüyle ise “yönetilenlerin, iradelerini yönetenlere gerektiğinde zorla kabul ettirebilmesi olgusudur” (Weber, 1993: 80). Siyasal yönüyle sivil itaatsizlik hususu literatürde iktidar kavramı üzerinden tartışılmıştır. Bu kapsamda, iktidar kavramının sınırları sivil itaatsizliğin siyasal boyutlarını anlamlandırmak için çıkış noktasını teşkil etmektedir. İktidar, “düşlenen sonuçların elde edilmesi olarak” en geniş anlamda, “arzulanan bir sonuca ulaşma gücüdür ve zaman zaman bir şeyi “yapmaya muktedir” olma atfıyla kullanılır (Russel, 1983: 27).

İktidar temelde otoriteyi hakim kılmayı ve düzeni sağlamayı amaçlar. İtaat ve otorite temelli iktidar yaklaşımı, özünde, Weberyen kavramlar üzerinden okunabilmektedir. İktidar bu anlamda otoritesini meşruiyet temelli kurmalıdır (Koln, 1989: 130-133). Başka bir anlatımla, “meşru iktidar, ona tabi olanlar (yönetilenler) tarafından meşru olarak kabul edilen, toplumda yaygın ve hâkim olan “meşruluk” inancına hâkim olan iktidardır” (Kornhauser, 1959: 123-129). Bu açıdan meşruiyetin temelini hukuk, din veya başka bir şekilde anlam bulmasının temeli, halkın nezdinde anlam bulmasıdır. Başka bir ifadeyle, halkın bir “itaat” düzeni içinde olabilmesi veya toplumsal düzenin sürdürülebilirliğinin temel meşruiyet kaynağı, halkın kabullendiği bir düzenle mümkün olabilmektedir (Kapani, 2006: 88-89).

İktidarın şiddet kullanımı ise başlı başına tartışılması gereken bir başka meseledir. Şiddet veya güç kullanımı anlayışı, “zorlama yoluyla bir şeyleri yoluna koyma” ya da “metazori” aracılığıyla yürütülen iş olarak da tanımlanabilir. İlgili konseptte dair ortaya çıkan olay bazlı olguların devlet ve iktidarla alakalı kısmı ise halk üzerinde “korkutma” maksadıyla kullanılan güce işaret etmektedir (Knoke, 1988: 321-324). Meşruiyet kavramının sağlanamadığı bir düzende itaati sağlamaya çalışan iktidar da zora başvurmaya başlar. Böyle bir durumda da kaçınılmaz olarak, zora dayalı yönetim şekillerinin araçları olan güvenlik güçleri, silahlar, çıplak güç olan zor kullanma yöntemi ortaya çıkar ve şiddete başvurulmuş olur. Bu şiddetin karşısındakiler meşru öz savunma hakkını kullanarak şiddete “ayak uydurur” ve karşılıklı bir düzensizliğin başlangıcına ve şiddet olaylarının yaygınlaşmasına neden olur (Ünsal, 1996: 29).

2.5.2.3. Hukuksal Boyut

Hukuki anlamda ideal olan sivil itaatsizlik, tam anlamıyla sivilliyi içermekle beraber aynı zamanda sivil yaşamın ilkeleri ile yakından alakalıdır. Özünde kamusal ve şiddet içermeyen bir sivil itaatsizlik örneğinde, direniş ve cezai durumlar söz konusu değildir. Bunun bir sonucu olarak anayasal sınırlar içinde sürdürülen bir sivil itaatsizlik söz konusudur. Bu tip “ideal” sivil itaatsizlik eylemlerinde yer alan bireylerin niyetlerinden emin olunmakla birlikte, sadece vicdani kaygılardan ve samimiyetlerinden dolayı böyle bir eyleme başvurulduğu gerçeği ısrarla göz önünde bulundurulmalıdır. Temelde adalet duygusu öne çıkan eylemcilerin hitap ettiği ve gerçekleştirdiği eylemler göze çarpmaktadır. Böylesi bir durum aslında iki açmazı beraberinde getirmektedir. İlki, eylemcilerin, iktidara ait olan siyasi ve bürokratik unsurlara karşı kendilerini ifade edememesi halidir. Sivil itaatsizlik eylemlerinden sorumlu olan aktörlerin masumiyetini ortaya çıkarabilecek bir hukuki sistemin mevcut olmaması ise ikinci açmazdır (Rawls, 2011: 173-174).

Yasalara karşı itaatsizlik anlamını da içinde barındıran kavrama bakıldığında, Thoreau’ya göre, iyi bir inanç sahibi ve yurttaş olma özelliğini haiz kimsenin kölelik veya sömürme kavramlarını hiçbir şekilde, ne siyasi ne dini ne de ahlaki anlamda kabulü gerekçelendirilemez (Aktaran: Çelikeş, 2010: 282). Bu yaklaşıma göre Thoreau köleliğe karşı çıkmak adına gelir vergisi ödemeyi reddetmiş ve aynı zamanda ABD’nin Meksika’ya yönelik müdahalesine de karşı çıkmıştır (Thoreau, 1849: 196). Thoreau, vicdanen, yurttaşlık görevlerini yerine getirmeyi bir yük olarak görmüş ve adaletli davranma yolunu tercih ederek, adalet ilkesinin uygun bir şekilde hayata geçirilmesini vurgulamıştır (Thoreau, 1849: 193). Sophokles’in Antigone’u da benzer olarak vicdanın dayandığı bir adalet tasavvurunu öne sürer ve yasaları ihmal etmesine karşın Thoreau’yu desteklemiş olur (Çelebi, 2011: 81).

Sivil itaatsizlik liberal demokrasilerde ele alındığında bir yandan anayasanın demokratik olmasındaki temel gereklilikler olan; temel hak ve özgürlükleri öncelik olarak almış diğer yandan toplumdaki vatandaşların haklarını ihlal eden adeta bir “anormal” durum olarak değerlendirmiştir. Bu durumda sivil itaatsizlik eyleminde

yer alan unsurlar sadece siyasi otoriteyi değil aynı zamanda siyasi otoriteyi destekleyen ayrıca muhalefette bulunan kesimi de tehdit etmektedir (Aktaran: Çelikeş, 2010: 287).

Sivil itaatsizliğin siyasi anlamda sorunlu olduğunu dile getiren göstergeler hukuki açıdan da benzer ifadelere yer vermiştir. Bir anlamda, hukuki ve ahlaki açıdan çözülmesi gereken bir sorun olarak ele alan adli bakış açısı söz konusudur. Sivil itaatsizlik, liberal yönetim anlayışı açısından bir ikileme mahal vermektedir. Bu ikilem bir taraftan siyasi rejimin bir getirisi diğer yandan da rejimin motoru olan halkın tehdit edilmesine işaret etmektedir. Öte yandan liberal rejimde oluşabilecek her türlü siyasi yozlaşmaya karşı “denge ve kontrol” mekanizması olması açısından sivil itaatsizlik tamamlayıcı bir özelliği haizdir (Çelebi, 2011: 83). Sivil itaatsizlik eylemini gerçekleştiren eylemciler ahlaki olsun ya da olmasın; toplumsal bir uzlaşma tabanı oluşturma çabasında olsa dahi, ortaya çıkardığı eylemin şiddetinden sorumludur. Çünkü eyleme geçen ve sivil itaatsizliği şiddet içerecek yahut içermeyecek şekilde yürüten kimseler, her türlü illegal eylemi beraberinde getirmektedir (Corlett, 2003: 35).

Altunel'e (2011: 447) göre sivil itaatsizlik eylemleri, doğaları gereği birtakım ayrılmaz unsurlar taşırlar. Bunlar:

- İtiraza konu hukuk normu yahut kararın uygulanmasının telafisi güç bir haksızlığa yol açacak olması,
- Sivil itaatsizlik eylemlerinin yasaya aykırılık taşıması,
- Şiddet içermeme,
- Aleni olma - kamuya açıklık,
- Hesaplanabilir olma,
- Yasaları çiğnemekten doğacak müeyyideye katlanmayı göze alma.

2.6. Sonuç

Sonuç olarak bu kısımda, küreselleşme, toplumsal hareketler ve yeni toplumsal hareketler kavramları ekseninde sivil itaatsizlik kavramı ele alınmış, bahse konu kavramların tarihsel kökenleri, aktörleri, aşamaları, nitelikleri ve boyutları irdelenmiştir. Tezin üçüncü ve dördüncü bölümünde ele alınacak olan ve bağımlı

değişken rolüne sahip bulunan Gezi Parkı Olayları'nı nitelendirecek temel kavramsal çerçeve bu kısımda detaylandırılmıştır.

Gezi Parkı Olayları sürecinin gidişatı ve yönetiminin ele alınacağı üçüncü ve dördüncü bölümlerde, bu kısımda anlatılan kavramların küresel, bölgesel ve ulusal düzeydeki yansımalarına yönelik tarihsel ve olgusal bir anlatı izlenmektedir. Böylece küreselleşmenin; küresel sivil toplum ve küresel şehirler gibi kimi alt unsurları ile de etkilediği bir yeni toplumsal hareket örneği olan Gezi Parkı Olayları'nın cereyan ediş şekli ve neden sivil itaatsizlik anlayışı bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine yönelik örüntüler irdelenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI OLAYLARI

3.1. Giriş

Bu kısımda Gezi Parkı Olayları'nın sebeplerine yönelik irdelemelerden önce, Türkiye'de, Cumhuriyet'in ilanını izleyen dönemdeki toplumsal hareketlerin nasıl evrildiği kısaca açıklanmaktadır. Akabinde Gezi Parkı Olayları'nın kronolojik ve tarihsel süreç analizine dönük "tanımlaması" yapılarak olayların seyrini belirleyen karar vericilerin tavırları, uluslararası ve bölgesel gelişmeler betimlenerek olaylar analiz edilmiş olmaktadır. Bu bölümde ayrıca GENAR ve KONDA'nın Gezi Parkı Olayları hakkında 2013 ve 2014 yıllarında hazırladıkları raporların veri setleri bağlamında irdelemelerde bulunmaktadır.

3.2. Türkiye'nin Toplumsal Hareket Tarihi

Günümüzde toplumsal olaylarla demokratik toplumlarda sıklıkla karşılaşılmakta, toplumsal olaylara müdahale biçimleri de paralel olarak tartışılmaktadır. Bu bağlamda özellikle toplumsal olayları önleme, takip etme, gözetleme ve kalıcı bir şekilde ortadan kaldırma durumları gerek sivil toplum gruplarının gerek politik ve bürokratik aktörlerin ajandasındaki önemini korumaktadır. Türkiye'de özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çok sayıda toplumsal olay meydana gelmiş, aynı zamanda bu olaylara güvenlik güçlerinin müdahale ediş tarzı da dikkate değer ölçüde tarih kitaplarında yerini almıştır.

Tezde, Cumhuriyet dönemi esas alınarak bu dönemdeki gelişmeler ortaya konulmakta olup Osmanlı Devleti'nde de benzer hareketlerin yaşandığı ifade edilmelidir. Tanzimat'la başlayan yenileşme ve Batılılaşma esasen toplumda bir tartışma ortamı meydana getirmiş olmakla birlikte, Cumhuriyet dönemine odaklanma düşüncesi dönemin modern ulus-devlet fikrine daha yakın olması ve etkilerinin halen devam ediyor olmasındandır (Türkdoğan, 2013:44-50).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren toplumsal hareketler zayıf da olsa dinamizmini korumuş ve pekiştirmiştir. Bu dönemde özellikle siyasi ve ideolojik motivasyonlarla yapılmış yürüyüşler, protestolar ve çeşitli eylemler dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren pek çok toplumsal hareketin ortaya çıkmış ve gelişim göstermiş olduğu ifade edilebilir. STK'ların doğrudan bahse konu eylemleri

planladığı, yürüttüğü ve yönettiği dikkat çekilmesi gereken bir husustur. İlk eylemin esasında İstanbul merkezli olması yadırganmaması gereken bir durumdur. Zira İstanbul, dinamizmi ve eleştirel fikirleri ile ön plana çıkmış bir kenttir. Nitekim İstanbul Tramvay Şirketi de bu bağlamda nasibini alarak 1924 yılında devasa protesto ve mitinglere neden olmuştur. Literatürde örgütlü ve en büyük ilk eylem olarak adlandırılan bu protesto, işin esasında, bizatihi Türkiye Cumhuriyeti'ne değil ilgili şirketin idaresini elinde bulunduran Belçika'ya yöneliktir. Belçika'nın arttırmış olduğu bilet ücretleri nedeniyle gerçekleştirilen bu eylem milliyetçilik motivasyonu ile beraber gerçekleştirilmiştir. Başından itibaren eylemi yürüten Darülfünun Talebe Birliği organizasyonu başta olmak üzere çok sayıda öğrenci, talep ettikleri ücreti elde etmiş ve nihayetinde gösteriler son bulmuştur (Kaya & Çakmak, 2019: 239-241).

Benzer şekilde Hronika gazetesi baskını olarak adlandırılan ve 1929 yılında meydana gelen olaylarda ise Rumca yayın yapan Hronika gazetesi Türkler aleyhinde hakaret içeren ifadelerle yer verdiği gerekçesiyle Darülfünun öğrencileri tarafından yürüyüşlerle protesto edilmenin yanı sıra taşlı sopalı eylemlere de maruz kalmıştır. Bu olaylar neticesinde herhangi bir öğrenci için kovuşturma yürütülmemiştir (Vakit Gazetesi, 1929).

1936'daki Hatay Mitingi, Fransa'nın Hatay'dan ve Suriye topraklarından çekilmesi esnasında Türk kamuoyunun baskısını temsil etmiş ve doğaldır ki bu baskılar temelinde Hatay'ı anavatan topraklarına katmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. STK'lar bağlamında bakıldığında Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) tarafından İstanbul ve Ankara başta olmak üzere büyük ve kitlesel boyutta bir miting düzenlenmiştir. Daha önceki mitinglerinde polisle karşı karşıya gelmeyen MTTB mensupları, bu mitinglerle beraber polisle birebir çatışmasa da gösteriler esnasında meydana gelen birtakım kazalar, gerçekleştirilen miting yasadışı bir hale getirmiş, sonrasında ise MTTB hükümet tarafından belirli kısıtlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Sonuç itibarıyla, Atatürk dönemi toplumsal olayları, Darülfünun gençliği, Türk Ocakları, MTTB ve benzeri önemli ve büyük gruplar etrafında şekillenmiştir (Kaya & Çakmak, 2019: 231).

1950'lere gelindiğinde ise yaşanan toplumsal olayların artık uluslararası ve bölgesel olaylarla ilgili olmaya başladığı görülmüştür. Elbette sadece uluslararası ya da bölgesel değil ülke içi örgütlenmelerin çeşitlenen siyasi-ideolojik ajandası da benzer toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasını etkilemiştir. Türkiye'nin siyasi-sosyolojik

tarihinde önemli izler bırakan bu olaylar arasında 1955'te yaşanan 6-7 Eylül Olayları da bulunmaktadır. Bu olaylar kapsamında, önce Atatürk'ün Selanik'te bulunan evinin yakıldığı söylentisinin halk arasında yayıldığı ve şiddet içeren çeşitli protestoların yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu eylemler Yunanistan'ın Türkiye'deki misyonlarına ve vatandaşlarına yönelik gerçekleşmiştir. Nitekim bu provokatif eylem, bölgesel ve milliyetçi dinamikler üzerinden gelişmiştir. Bu aşamadan sonra hükümetin muhalefetle arasındaki uçurum derinleşmiş ve 1960 Askeri Darbesi'ne yol açan anarşi ortamına giden yol açılmıştır (Demir, 2007: 39-41).

Bir diğer örnek olarak 1977'de gerçekleşen ve Türk siyasal hayatına "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen eylemler neticesinde yaklaşık 500 kişi zarar görmüştür. Ölü ve yaralıların bulunduğu olaylarda, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun yürüttüğü 1 Mayıs İşçi Bayramı eylemleri sırasında kimliği belirsiz kişilerce Taksim'de kalabalığa yönelik silahlı saldırı gerçekleştirilmiş, 34 kişi hayatını kaybetmiş, bu esnada ortaya çıkan kaos hali insanları korku ve kargaşaya sevk etmiştir. (BBC, 2014). Benzer şekilde, 19-26 Aralık 1978 tarihlerinde Kahramanmaraş'ta meskun Alevilere yönelik gerçekleştirilen saldırılar neticesinde yaklaşık 350 kişi zarar görmüştür. Bu olaylarda 120 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Olaylar esnasında birçok Alevi vatandaşın ev ve işyerleri de kullanılamaz hale gelmiştir. O dönemde Türkiye'de Türk-Kürt söylemi üzerinden etnik ayrışmaya sebebiyet vermeye çalışan gruplar, benzer şekilde bu olaylarla kurgusal bir Alevi-Sünni karşıtlığını toplumda da derinleştirmeye çalışmışlardır (Bandeoğlu, 2016: 582-583).

Türkiye'de gösteri ve yürüyüşlerle başlayan toplumsal hareket trendi bu özelliğini 1950'lerin ortasına kadar sürdürebilmiştir. Uluslararası konjonktürde ortaya çıkan ideolojiler ve hareketlenmelerin yanında ülke içindeki sosyo-ekonomik problemlerin siyasi koşulları etkilemesiyle de, şiddet, anarşi ve nihayet terörizm yöntemiyle hareket eden grupların ortaya çıkmasına tanık olunmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'ne zemin hazırlayan böylesi bir ortam, darbe sonrasında da devam etmiştir. PKK benzeri ayrılıkçı gruplar radikalleşerek şiddet içeren hatta şiddeti kutsayan nitelikte bir bölücü teröre başvurmuştur.

1990'larda mafyavari grupların ortaya çıkması ve faili meçhul olayların artması, Türkiye'nin AB üyelik süreci ile alakalı gelişmeler kapsamında, demokratik koşulların ülke içinde geliştirilmesi için yeni adımlar atılmasını kaçınılmaz kılmıştır. 3 Kasım

1996'da Susurluk'ta yaşanan trafik kazasında kamyonu çarpan araçta bulunan şahısların kimlikleri üzerinden yapılan bir okuma sonucunda, devlet-mafya birlikteliğinin deşifre olduğu yönünde bir kamuoyu oluşmuştur. “Susurluk Skandalı” olarak hafızalara kazınan bu olayın da ivmelemesiyle, o güne kadar ortaya çıkan tüm örtülü ve açık hukuksuz olaylara karşı kamuoyunda bir tepki oluşmuş, neticede 1997 yılının başlarında “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi” adlı eylemler dizisi başlamıştır. Yeni toplumsal hareketlerin Türkiye’de de başladığını gösterir nitelik taşıyan bu eylemler, dönemin kamu düzenini tehdit eden tüm unsurlarını hedef almıştır. Bu eylemler esnasında siyasi, bürokratik, mafyatik tüm yapıların hedeflenmesi söz konusu olmuş, her akşam 21:00’de evlerinde ışıklarını 1 dakikalığına söndüren birkaç medya patronunun da desteğiyle etkinlik kitle hareketine dönüşmüştür (Akay, 2003: 13-16).

Dönemin koalisyon hükümetini hedef alan bir niteliğe bürünen bu “sivil itaatsizlik” eylemi, 28 Şubat'ta MGK'nın aldığı kararlar neticesinde hükümetin düşmesi ile son bulmuştur (Cömert, 2008). Bu süreç, hükümete karşı gerçekleştirilen kitlesel sivil itaatsizlik tarzında bir eylemselliği de içermesi ve etkilerinin somut ve hızlı bir şekilde ortaya çıkması bakımından Türk siyasal tarihindeki önemini korumaktadır.

Türkiye'nin sosyal ve siyasal hareketler bakımından tarihsel arka planı incelendiğinde, Gezi Parkı eylemleri örgütlü olması ve eski ve yeni medya enstrümanları aracılığıyla kitlesel bir hale gelmesi açısından önem arz etmektedir. Gezi eylemlerinin hükümeti sona erdirmek yahut sallantıya uğratmak kadar somut bir etkisi olmadığı söylenebilecekse de sosyal anlamda farklı kesimlerden ve kimi marjinal grupların da bir araya gelerek eylem yürütmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

3.3. Gezi Parkı Olayları

Gezi Parkı Olayları, en genel tanımla, Türkiye Cumhuriyeti'nin 61. Hükümeti'nin, “Taksim Yayalaştırma Projesi” çerçevesinde, İstanbul'un Beyoğlu ilçesi Taksim Mevkiinde bulunan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne yalnızca “genel hizmette” kullanma şartıyla tapu tahsisi yapılmış olan ve Taksim Gezi Parkı olarak bilinen alana, Taksim Kışlası yahut Topçu Kışlası adı verilen, Osmanlı Devleti zamanında inşası 1806 yılında tamamlanıp Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1939 yılında yıkılan tarihi yapıyı yeniden inşa etmek istemesi üzerine, bu idari tasarruf

hakkında, 2 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun “yapılmaması”, İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin ise yürütmeyi durdurma kararı” almış olduğu gerekçesiyle karşı çıkan kişi ve grupların 2013 Mayıs ayı sonunda başlattığı, İstanbul dışında başka kentlere de yayılan ve yaklaşık iki ay süren yeni toplumsal hareket nitelikli protesto gösterileridir.

3.3.1. Gezi Parkı Olayları'nı Doğuran Etkenler

Gezi Parkı süreci öncesindeki orta ve kısa dönemde, iktidar partisi tarafından dile getirilen tarihi bir “millet inşa etme” söylemi, Türkiye'deki sol tandanslı ve/veya Alevi kökenli kesimlerde rahatsızlık yaratmış ve hatta ürkütücü bulunmuştur.

Toplumun “tek tipleştirme amaçlı kültür politikaları” olarak nitelenen kimi karar ve uygulamaların güvensizlik duygusu oluşturduğu, aynı şekilde, Gezi eylemleri öncesinde beliren; ‘iki ayyaş’ ifadesi etrafında çerçevelenen ‘içki yasağı’ polemigi, 1 Mayıs'ta Taksim'de miting yasağı, THY'de kırmızı ruj içeren makyaj ve kırmızı elbise yasağı, kamusal alanlarda (özellikle metroda) öpüşme yasağı, yargıya güvenin yara alması, işlerini kaybetmiş kıdemli gazetecilerin varlığı, etnik bağlılığa yönelik tehdit olarak algılanan ve sosyal medyada çokça tartışılan T.C. tabelası yasağı, özellikle Aleviler olmak üzere marjinal sol kesimleri de rahatsız eden ‘Yavuz Sultan Selim Köprüsü’ adlandırması türünden bir isimlendirme stratejisinin izlenmesi minvalindeki girişimler; rahatsız edici, tehlikeli, düşmanca ve iktidarın gerçek niyeti konusunda belirsizlik ve güvensizliği besleyip derinleştiren girişimler olarak değerlendirilmiştir (Kardaş, 2013).

Yukarıda belirtilen hususların yanı sıra, Gezi süreci öncesinde Türkiye'de yaşanan, bazıları toplumun tamamında, kimileri ise bazı kesimlerde rahatsızlık oluşturan ancak sonuç olarak toplumun tamamında gerilime yol açan kimi gelişmeler söz konusudur.

Bu kapsamda, 2011'de;

Başbakan Erdoğan'ın ısrarı ve talimatıyla, Kars'taki “İnsanlık Anıtı”nın yıkılması, 14 yaşındaki B.Ç.'ye cinsel istismardan 13 yıl hapis cezasına çarptırılan ve 2,5 yıl hapis yatan muhafazakar kimlikli yazar Hüseyin Üzmez'in serbest bırakılması, YSK'nın BDP'ye meyilli bağımsız milletvekilleriyle ilgili kararının ardından yurdun çeşitli yerlerinde taşlı, sopalı, molotof kokteylli protestoların yaşanması, Başbakan

Erdoğan'ın Artvin Hopa'daki mitinginin ardından çıkan olaylar sırasında Ak Parti konvoyundaki araçların taşlanması, bu meyanda polisin yoğun biber gazı sıktığı sol tandanslı protestoculardan emekli öğretmen Metin Lokumcu'nun hayatını kaybetmesi, Diyarbakır'da toplanan Demokratik Toplum Kongresi sonuç bildirisinde "demokratik özerkliğimizi ilan ediyoruz" açıklamasında bulunulması gibi başlıklar sayılabilecektir. Ayrıca 2011'de PKK terör örgütünün birçok eylemi ve çok sayıda şehit verilmesi söz konusu olmuştur.

2012 yılında;

İstanbul özelinde Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Haliç Köprüsü'ndeki geniş kapsamlı ve uzun zaman dilimine yayılan tadilat çalışmalarının kentte ciddi trafik çilesi yaşanmasına yol açması, Türkiye'nin farklı illerindeki cezaevlerinde bulunan PKK terör örgütü üyesi hükümlü ve tutukluların "anadilde eğitim, anadilde savunma ve terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın avukatlarıyla görüştürülmesi ya da özgürlüğüne kavuşması" taleplerinin karşılanması istemiyle açlık grevi başlatması, zorunlu eğitimi kademeli olarak 12 yıla çıkartan ve 4+4+4 olarak bilinen yeni sistemin uygulamaya girmesi, bu bağlamda 28 Şubat sürecinde kapatılan imam-hatiplerin orta kısımlarının yeniden açılması, ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda, öğrencilerin kıyafetlerinin serbest olmasına ilişkin yönetmeliğin yayımlanması kayda değer gelişmelerdir.

2013 yılında ise Gezi sürecinin hemen öncesindeki dönemde dikkat çeken en önemli siyasal gelişmelerden biri, BDP heyetinin İmralı görüşmelerine başlaması ve 2013 Mart'ındaki Nevruz'da terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın, cezaevinden, ülkedeki bazı kesimlerde ciddi itiraza yol açan Açılım Süreci kapsamında, Türkiye sınırları içindeki teröristlere sınır dışına çekilmeleri talimatı vermesi olmuştur.

Sonrasında Gezi Parkı Olayları ile daha gergin bir evreye giren Türkiye'deki siyasal süreçte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne (İBB) ait Taksim Yayalaştırma Projesi bağlamında Gezi Parkı'ndaki bazı ağaçların sökülerek taşınması planlanmıştır. 2012 yılı Ekim ayına dayanan, Taksim Yayalaştırma Projesi olarak adlandırılan, Gezi Parkı ve civarının yeniden düzenlenmesini öngören bahse konu plan, aynı yerde bulunan ve 1939 yılında yıkılan Topçu Kışlası'nın Gezi Parkı'nı çerçeveleyecek şekilde, orijinaline uygun anlayışla yeniden yapılmasını, bu yapıda bir AVM de

bulunmasını, ayrıca Gezi Parkı içinde buz pisti ve konser alanına da yer verilmesini içermekteydi.

Bu projenin hayata geçirilmeye başlaması ve bazı ağaçların 27 Mayıs 2013 tarihinde başka bir yere nakledilmesi girişimi üzerine protesto eylemleri başlamış, bu eylemler karşılıklı restleşmelerle birlikte ülke genelinde şiddet içerikli protesto eylemlerine ve hatta hükumete yönelik bir kalkışma istikametine yön değiştirmiştir. Gezi Parkı'nın fiziksel yapısına müdahaleye itiraz edenler, projenin hiçbir yerinde Gezi Parkı ağaçlarına dokunulmasının öngörülmediğini ısrarla belirtmişler, İBB ise yayalaştırma projesinin ağaç naklini de içerdiğini ifade etmiştir.

Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği, Kültür ve Turizm Bakanlığı aleyhine İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nde bir dava açarak, "Topçu Kışlası süsü verilerek alışveriş merkezi" inşasına imkan verileceği iddiasıyla, 2 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun projeyi iptal eden kararını kaldıran 27/02/2013 tarihli Koruma Yüksek Kurulu kararının iptalini ve yürütmenin durdurulmasını istemiştir. Bahse konu derneğin, Gezi Parkı eylemlerine polisin sert müdahalesinin başladığı ve olayların ülke çapına yayıldığı 31 Mayıs 2013'te yine mahkemeye başvurarak, Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmeye başladığını gerekçe göstererek "yürütmeyi durdurma kararı" talebinde bulunması üzerine, Mahkeme, aynı tarihte oy çokluğu ile yürütmeyi durdurma kararı almıştır.

Başbakan Erdoğan, olayların başlaması ile yargı kararının eşzamanlılığını "manidar" bulduğunu ifade ederek Taksim Yayalaştırma Projesi ve Topçu Kışlası inşası yönündeki kararlarının kesin olduğunu dile getirmiştir.

Karşılıklı önyargı, iletişimsizlik ve uzlaşmazlıkla yoğurulmuş bir çıkmaz sonucunda, Türk siyasi tarihine Gezi Olayları, Gezi Deneyimi, Gezi Protestoları, Gezi Eylemleri, Gezi Devrimi, Gezi Direnişi, Gezi İsyanı, Gezi Kalkışması, Gezi Ayaklanması, Gezi Terörü gibi, "ideolojik" yaklaşımlara göre adlar alabilen, polisle göstericilerin İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok şehirde uzun bir zaman diliminde karşı karşıya geldiği, şiddet içeren ve sosyo-politik bir krize dönüşen süreç yaşanmıştır.

3.4. Gezi'nin Hemen Öncesi

Bu kısımda Gezi Parkı Olayları'nın arka planı ve özellikle 2011-2013 dönemi arasındaki ve sonrasındaki gelişmeler tarihsel süreç analizi ve gözlemler çerçevesinde tartışılmaktadır. Bahse konu dönemler tartışılırken ve Gezi süreci ele alınırken; Gezi Parkı Olayları'na dair İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın hazırlamış olduğu Mart 2019 tarihli iddianame de dikkate alınmıştır.¹ Bu doğrultuda, Gezi sürecinin neden bir sivil itaatsizlik girişimi olarak adlandırılabilen konusunda bir sonraki kısımda sürdürülecek tartışmaya bir girizgah yapılmış olmaktadır.

3.4.1. Gezi Parkı Olayları'nın Arka Planı ve Hazırlık Safhası

Açık kaynaklarda yer alan kimi bilgilere göre, “hükümete yönelik ‘kalkışma teşebbüsü’nün oluşturulmasının temeli” 2011 yılına kadar inmektedir. 2011 Ekim’inde Wall Street eylemleri başladığı sırada "Ayaklan İstanbul/Occupy İstanbul" (Occupy İstanbul Twitter Sayfası, 2011) isimli Facebook sayfası oluşturulmuş, sayfa üyelerine kuruluşundan itibaren çeşitli zamanlarda eylemler düzenlenmesi için çağrılar yapılmış ve yine aynı tarihli "Revolt (Ayaklan) İstanbul" adlı Twitter hesabından aynı çağrılarda bulunulmuştur (Taylor, 2011).

2011 Kasım’ında “Ayaklan İstanbul” ismi ile yayınlanan video ile de “ayaklanmanın” belirgin çağrısı yapılmış (“Ayaklan İstanbul” Youtube videosu, 2011) devam eden süreçte 27 Mayıs 2013 tarihi, taraftarlarınca “Gezi Parkı Olayları” olarak adlandırılan ve karşı çıkanlarca “kalkışma hareketi” olarak nitelendirilebilen eylemlerin meydanlarda yoğun biçimde başladığı tarih olmuştur. Eylemlere katılımı yoğunluğu sağlamak için sosyal medyada #occupygezi (işgal etmek) ve #DirenGeziParki gibi hashtagler açılmış ve simgeleştirilmiş bir “direniş, ayaklanma vb.” oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönem, eylemlerin hedefindeki kişi ve yapılarca, “halkın oylarıyla işbaşına gelmiş olan hükümet tıpkı 27 Mayıs Askeri Darbesi öncesinde olduğu gibi sokak hareketleriyle baskı altına alınmak ve devrilmek istenmiştir”, şeklinde ifade edilmiştir.

Bu bağlamdaki olaylar ile ilgili olarak ise “söz konusu eylemlerin gelişi güzel ortaya çıkmadığı, bir organizasyon dahilinde, sistemli ve planlı olarak yürütüldüğü, görünürde demokratik hak ve masum protesto gösterileri şeklinde lanse edilmesine

¹ Bkz: 2019/1811 Nolu Gezi Parkı Olayları İddianamesi.

rağmen, asıl amacın; yurt genelinde kaos ve kargaşa ortamı meydana getirilmesi ve bu şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engelleme ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silahlı kalkışmanın amaçlandığı” ifade edilmiş (Anadolu Ajansı, 2020), Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatılmıştır.

Gezi Parkı Olayları'nı 2011'den başlayarak bir kronolojik sıra ile incelediğimizde;

Taksim Platformu'nun kuruluş hazırlıkları 2011 yılı içinde başlatılmıştır.

16 Eylül 2011: İstanbul Büyükşehir Belediyesi oybirliği ile Taksim Yayalaştırma Projesi'ni kabul etmiştir (Sabah Gazetesi, 2011).

Ekim 2011: "Ayaklan İstanbul/ Occupy İstanbul" Facebook sayfası oluşturulmuş, yine aynı tarihte kurulan "Revolt (Ayaklan) İstanbul" Twitter hesabıyla da eylem çağrısında bulunulmuştur.

Kasım 2011: 5 Kasım 2011 tarihinde hazırlanan “Ayaklan İstanbul” isimli video, hazırlandıktan birkaç gün sonra paylaşılmış ve “isyan”, “ayaklanma” çağrısı yapılmıştır.

4 Ocak 2012: Taksim Yayalaştırma Projesi, Anıtlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. Topçu Kışlası'nın üç katlı olacağı ve yaklaşık 28.900 metrekarelik bir inşaat alanını kapsayacağı ifade edilmiştir (Koç, 2014).

4 Ocak 2012: İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu plan değişikliğini onaylamıştır (İstanbul Mimarlar Odası, 2015).

2 Mart 2012: Taksim Yayalaştırma Projesine karşı imza veren yapı/oluşumların açıkladığı bir deklarasyonla Taksim Platformu/Dayanışması kurulmuştur (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2013).

1 Haziran 2012: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Topçu Kışlası'nın aslına uygun olarak yeniden inşa edileceğini açıklamıştır (Hürriyet Gazetesi, 2011).

6 Haziran 2012: İlk protestolardan biri Gezi Parkı'nda gerçekleştirilmiş, parkta bir araya gelen Taksim Dayanışma Grubu üyelerince bir basın açıklaması yapılmıştır.

Haziran 2012: Gezi Parkı Olayları'nda, Gene Sharp'ın teorisyenlik ettiği “OCCUPY (İŞGAL)” Hareketi olarak adlandırılan sözde “Sivil Başkaldırı²” yöntemi kullanılmış, bu dönemde eylemciler tarafından Twitter üzerinden #occupygezi ve #direngeziparki gibi etiketler açılarak bir anlamda halk harekete geçirilmeye, kışkırtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu hareketin kullanımının Sırp asıllı İvan Maroviç (Ivan MAROVIC) tarafından kurulan “Otpor”³ isimli örgütte doğduğu, bu örgütün sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak Arap dünyasındaki ayaklanmalara etkide bulunduğu ve lider İvan Maroviç'in, 2012 Haziran'ında birkaç gün Türkiye'de bulunduğu ifade edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2018).

Temmuz 2012: Mısır'ın başkenti Kahire'de, 7 Temmuz-15 Temmuz 2012 tarihleri arasında, daha sonrasında Gezi Parkı eylemlerinde ön planda bulunacak bir takım sanatçılar ile görüştüğü yönünde iddialar dolaşan, ayrıca adı spekülasyonlarla ve dünyada benzer devrimlere giriştiğinden bahisle anılan George Soros tarafından dünya çapında kurulmuş bulunan ve Türkiye'de de faaliyet gösteren Açık Toplum Enstitüsü Danışma Kurulu üyesi olan Osman Kavala'nın bu olaylarda organizatör ve finansör olduğu öne sürülmüştür. Ayrıca Osman Kavala'nın, 11 Temmuz ve 14 Temmuz 2012 tarihleri arasında yurt dışında olduğu, Türkiye dönüşünde ise ismi 'Mi minör' olan, Nisan 2013'e kadar gösterimde kalan ve konusu izleyiciyi sosyal medya aracılığı ile örgütleyip “temsili ülkenin” başkanına karşı ayaklanmaya teşvik etmek olan tiyatro oyunu provalarına başlanıldığı öğrenilmiş, şahıslar ülkemize geldikten hemen sonra 30 Temmuz 2012'de tiyatro oyununun provalarına başladıkları anlaşılmıştır. “Mi Minör, izleyiciyi sosyal medya aracılığı ile örgütleyip sergilenecek oyuna davet eden ve seyircinin de interaktif olarak katıldığı bir tiyatro oyunudur.” Burada, yasa dışı olan bir toplumsal durumun veya olayın hedeflenen niteliğe ulaşabilmesi için önceden

² Akademik literatürde Sivil İtaatsizlik olarak da nitelendirilmektedir.

³ Otpor: Ekim 1998'de gençler, genellikle üniversiteliler ve özellikle Belgrad Üniversitesi öğrencileri tarafından bir muhalefet organizasyonu olarak kurulan; birlik, planlama ve şiddet içermeyen disiplin diyebileceğimiz üç prensibe dayandığı söylenen, liderliğini İvan Maroviç'in yaptığı örgüt. Otpor, 1998-2003 yılları arasında Sırbistan'da Slobodan Miloseviç rejimine karşı pasif direniş eylemi gerçekleştiren bir gençlik hareketi olarak bilinmektedir. İki yıl süren pasif direniş hareketinde Otpor, bütün ülkeye yayılarak yaklaşık 70.000 destekçi bulmuştur. Slobodan Miloseviç'in 5 Ekim 2000 tarihinde iktidardan düşürülmesinde Otpor'un önemli bir rolü olmuştur. Türkçe “Direniş” anlamına gelen Otpor'un, 2000'den beri de parti olarak, siyasi değişimlerin Doğu Avrupa, Kafkaslarda (Ukrayna, Gürcistan) muhalefet partilerine ve gruplara aktif destek sağladığı hatta 2011'de Mısır'daki isyanları desteklediği iddia edilmiştir. Öyle ki Otpor'un Sırbistan ve Karadağ'da yaptığı birikimleri Gürcistan'da da kullandığı, Gürcistan'daki Gül Devrimi-Gül İsyancıları kapsamında üniversiteli gençlerin Kmara (Yeter) adlı gençlik organizasyonunu kurarak Otpor'dan Tiflis'te eğitim gördükleri iddia edilmiştir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Otpor>).

tasarlanmış görevliler, provokatörler olayın başlayacağını, hatta yakın zamanda gerçekleşeceğini yaymaya başlamakta, bu kişiler insanları galeyana getirerek olaylara katmaya çalışmakta ve buna “toplumun büyümesi” adı verilmektedir (Anadolu Ajansı, 2018; Hürriyet Gazetesi, 2019).

Aralık 2012: #ODTUDireniyor hashtaginin yanı sıra hashtag ile aynı isimli Twitter sayfası açılmıştır. Ayrıca ODTÜ'de 18 Aralık 2012 tarihinde başlayan ve uzun süre devam eden öğrenci eylemleri sırasında "DirenAnadolu" bağlantılı bir sayfa kurulduğu söylenmektedir.

13 Nisan 2013: Taksim Dayanışması tarafından, Gezi Parkı'nda, ‘Gezi Parkı İçin Ayağa Kalk Festivali’ düzenlenmiştir. 17 Mart 2013 tarihinde de Taksim Gezi Parkı Derneği tarafından konuyla ilgili bir video yayınlanmıştır. Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği kurucu başkanı Safiye Yüksek, sahnede, “Hepimiz doğanın parçasıyız ama siz, kendinizden başka hiçbir canlı varlığı düşünmeksizin, tarihi ile kültürü ile hayalleri ve umutları ile bir coğrafyanın içinde yaşayan halkların dünü, bugünü ve yarınlarıyla oynuyorsunuz. Biz ise evreni paylaştığımız tüm canlıların yaşam hakkını savunuyoruz. Bugün parkımız için, mahallemiz için, köyümüz, kentimiz, vadimiz, deremiz için ayağa kalktık. Sizin geri dönülemez bir şekilde, çılginca katletmekte olduğunuz kültürümüz ve doğamız için, yaşam alanlarımızdan elinizi çekinceye kadar biz Anadolu, Trakya ve dünya halkları malımızla, canımızla topyekûn ve tüm kararlılığımızla karşınızda olacağız” şeklinde bir konuşma sergilemiştir (Ada Gazetesi, 2013).

Gezi Parkı Olaylarına evrilmekte olan süreçte, bölgesel ve küresel nitelikli benzer yeni toplumsal hareketlerde yaşandığı gibi, hashtagleri, mesajları ve kültürel temelli ideolojik vurgularıyla altyapısı oluşturulan bir sivil itaatsizlik eylem hazırlığını görmek mümkündür. Sivil direniş çağrısının zemini, hükümetin kanunları, mahkemeleri, halkın taleplerini hiçbir şekilde dikkate almadığı, hükümetle mücadele etmek üzere kullanılacak normal yolların tükendiği ve bir işe de yaramadığı yönündeki propaganda ile doldurulmuştur. Bu nokta, sokakta büyütülmek istenen sivil itaatsizlik temelli direniş yahut sivil başkaldırının gerekçelendirilme ve dolayısıyla meşruiyetinin sağlandığı noktadır.

Sivil itaatsizlik mefhumu, geniş anlamıyla bakıldığında, ilgili yeni toplumsal hareketin barındığı ülke veya devlet sınırları içinde siyasal otoritenin ya da mutlak egemenin ürettiği politikalara; “güce ve şiddete başvurmaksızın” karşı çıkılması, iktidarın kökten değiştirilmesinden ileri gelmektedir. Böylece ilgili devletin yasama, yürütme ve yargı erklerine yönelik “kökten” değişim hedeflenmektedir. Tek tek bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu anarşizm koşullarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Marshall, 1990: 662).

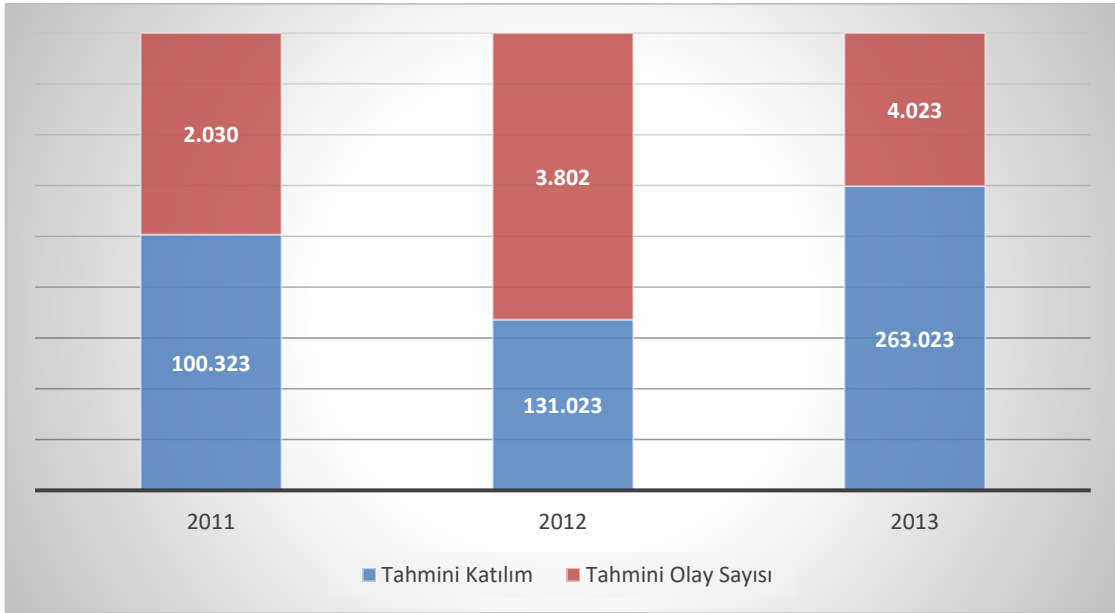
Thoreau’ya göre de kriterler çok açıktır. Sivil itaatsizlik aslında kişinin toplum içindeki en üst otoriteye karşı gösterdiği tepkidir. Bu durum kişinin vicdanından ileri gelmektedir. Teorik olarak bireylerin tek tek hareket etmesini sağlamak ve nihayetinde bir “kitle” haline getirmek sivil itaatsizliğin temel amacıdır. Bununla beraber daha önce de tekrarlandığı üzere “sivil itaatsizlik meşrudur fakat yasal değildir”. Çünkü halka dayanır fakat çoğunluğun iradesini zapt etme gayesini de gütmektedir (Thoreau, 1999: 41-42).

Eylemci profili ve yaşanan olayların benzerliği açısından, kimi yazara göre, 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yıkılmasının önü açılan, 2009’da kapatılan ve Mayıs 2013’te yıkılan Emek Sineması ile ilgili tasarrufa karşı çıkan grupla Gezi’de bulunan grubun benzer motivasyonlara sahip olduğudur. Nitekim rekreasyona dayalı düzenlemeler üzerinden mobilize olan bu “kitle”, temelde ülkenin ajandasında birtakım değişiklikleri talep etmekteydi (Ete & Taştan, 2013: 23).

3.4.2. Gezi Öncesi ve Gezi Sürecinde Olaylar ve Eylemler

Gezi Parkı Olayları öncesindeki toplumsal olayların sayısal olarak bir irdelemesini yapmak, Gezi sürecini anlamak açısından da yararlı olacaktır.

Şekil 3.1. 2011-2013 Dönemi Türkiye’deki Toplumsal Olaylara (Tahmini) Katılım

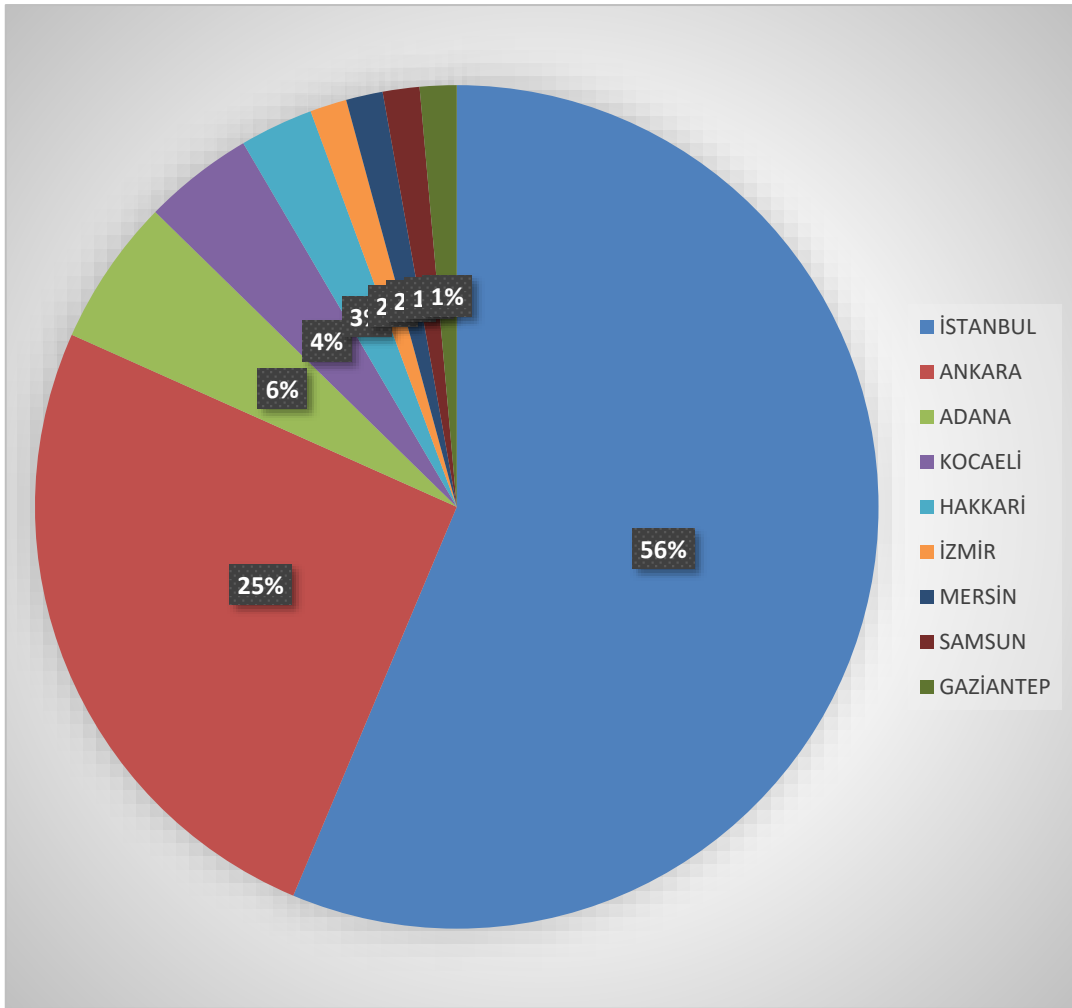
- **Kaynak:** Açık Kaynaklar Taranarak Oluşturulmuştur.

Şekil 3.1’den anlaşılacağı üzere; Gezi Parkı Olayları’nın bir yerde arka planının olduğu 2012 yılı ve Gezi Parkı Olayları’nın gerçekleştirildiği 2013’te, açık kaynaklardan elde edilen verilere göre, tahmini katılım ve tahmini olay sayılarında artış gözlemlenmiştir. Buna göre 2012’de üç bin civarında seyreden olay sayısı 2013 yılında dört binlere ulaşmıştır. Benzer şekilde 2011’den 2013’e değin bahse konu toplumsal olaylara katılımında da gözle görülür bir artış dikkat çekmiştir. Buna göre 2011 yılında 100 bin, 2012’de 130 bin, 2013’te ise 260 bin civarında eylemci bahse konu toplumsal olaylarda aktif rol almıştır.

O dönemde Başbakanlık tarafından hazırlanan bir rapora göre, Gezi Parkı eylemlerinde 7.5 milyon kişinin eylem yapmak amacıyla sokaklara çıktığı ve bu sayının Türkiye Cumhuriyeti tarihinde adeta bir rekor olarak adlandırılabilceği tespit edilmiştir. Rapora göre Gezi Parkı projesinin başladığı dönemlerden itibaren toplumsal olaylarda artış gözlemlendiği ve olayların yaşandığı 2013 yılında ise zirve seviyeye geldiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili haber ve yorumlarda bulunan medya organları, araştırma şirketleri ve resmi kaynaklar bakımından Gezi Parkı Olayları’nın bir “milat” olarak değerlendirildiği hususu bu noktada yapılacak analizlerin temel çıkış noktasını teşkil etmektedir. Neticede sokağa çıkanların niteliği ile beraber sayısal anlamda da

vermiş olduğu mesaj ortadadır. Bu noktada siyasi mercilerin sıklıkla dile getirdiği “yüzde 50” ifadesinin karşısında “örgütlü 7.5 milyonluk” kesimin bulunduğu unutulmamalıdır. Burada örgütlülükten kasıt “siyasi karşıtlık” olarak da nitelendirilebilir. “Örgütlü siyasi karşıtlığın” analizi yapıldığında, ortaya çıkan manzarada, “sahada örgütlenebilen” fakat oylarını vermiş olduğu partiler kapsamında ayrışan bir gruplaşma halinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 3.2. 2011-2013 Dönemindeki Eylemlerin İllere Göre (Tahmini) Dağılımı

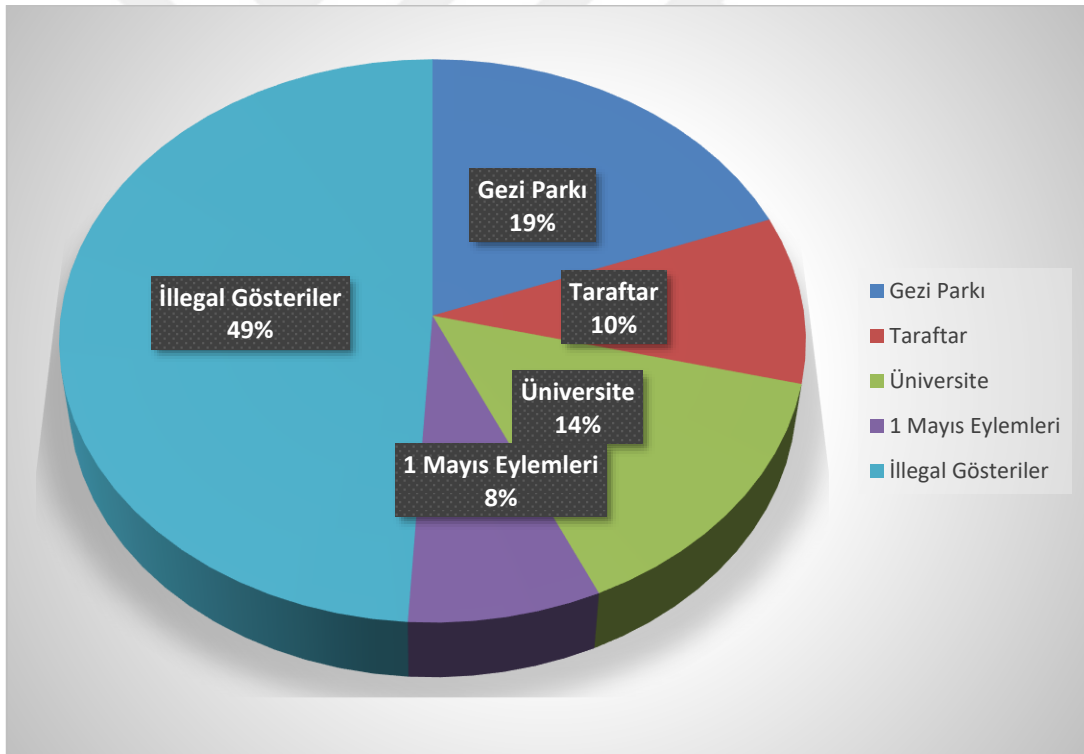
- **Kaynak:** Açık Kaynaklar Taranarak Oluşturulmuştur.

Şekil 3.2’den hareketle, eylemlerin oransal anlamda da reel anlamda da gerçekleştiği illerin başında İstanbul ve Ankara gelmektedir. Bu noktada nüfus, ekonomi vb. değişkenlerin önemli rol aldığını söylemek olasıdır. Tarihsel olarak da önemli mitingler bu iki şehirde yoğunlaşmıştır. Sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve

politik ilgi ve seviyenin yüksek olduğu ve nüfusun yoğunlaştığı illerde toplumsal hareketlerin protesto, gösteri vb. türlerine başvurma oranı da yüksektir.

Nicel göstergeler üzerinden eylemlerin coğrafi kapsamına bakıldığında çok fazla sayıda vatandaşın sokağa döküldüğü bir halk hareketinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Karmaşık halde bulunan ve fakat örgütlenebilmiş bu yapı, kimlikleri ve örgütselliğinin farklılıklarına rağmen ulusal ve uluslararası düzeyde Gezi Parkı üzerinden hareketliliğini tesis edebilmiştir. Bu bağlamda, Gezi eylemleri ile kent hakkını ön plana çıkarmaya çalışan kişilerin ve grupların bundan sonra kazanmış oldukları bir “eylemlilik” halinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Eylemlilik halinin önümüzdeki yıllardaki etki alanının; sosyo-ekonomik gelişmeler ve nüfusun artmasına bağlı olarak yayılabileceği düşünülmektedir.

Şekil 3.3. 2011-2013 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Eylemlerin Türleri

- **Kaynak:** Açık Kaynaklar Taranarak Oluşturulmuştur.

Şekil 3.3'e göre, genel itibarıyla 2011-2013 döneminde özellikle illegal (PKK'lı) grupların gerçekleştirdiği eylemler dikkat çekmiştir. Bu açıdan illegal gösteriler yüzde 49'luk dilimle öne çıkmaktadır. Gezi Parkı Olayları'nın 2013'ün ortalarında başlamasına karşın genel oran içinde yüzde 19'luk bir paya sahip olması da

dikkat çekicidir. Bütün oran açısından futbol taraftarlarının eylemleri yüzde 10, üniversite öğrencilerinin eylemleri yüzde 14, 1 Mayıs eylemleri ise yüzde 8'lik bir dilime sahiptir.

Gezi Parkı eylemlerinin türlerine dair tespit edilen veriler üzerinden Türkiye’de şiddet içeren bir toplumsal eylem paradigmasının oluştuğunu söylemek mümkündür. Toplumsal eylemlerin karakterinin aşırıcılık ve radikalleşme eğilimleri ise bir başka tehdittir. Bu noktada “biz” ve “öteki” gibi tanımlamaların ortaya çıkması söz konusu olabilirken diğer taraftan ortaya çıkacak yeni kimlik “Gezi Ruhu” olarak da nitelendirilmektedir. Bu kapsamda “Gezi Ruhu”; bireyci veya adem-i merkezîyetçi bir kimliği ortaya koymuş ve her türlü unsuru mizah üzerinden okuma çabasına giren kimselerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan bu kitlenin giderek “AKP karşıtı” olması ama “ulusalcı” kanattan kopmasının da AK Parti sonrası süreçte bir “kimlik bunalımını” tetiklemesi muhtemeldir. Son olarak oluşan bu “kimlik boşluğu ve bunalımı” anarşiyi ve anarşi yanlısı grupları bahse konu boşluğu doldurmaya itmektedir. “Gezi Ruhu” çevresinde ortaya çıkan kimlik boşluğunun ise marjinal sol gruplarla dolması muhtemel gözükmektedir.

Yapılan gösteriler ile ilgili olarak, İçişleri Bakanı Muammer Güler, 6 Haziran 2013’te Bakanlıkta yaptığı basın açıklamasında, “28 Mayıs’ta başlayan Taksim Gezi Parkı protestolarının (6 Haziran 2013) halen devam ettiğini, bu zamana kadar 78 ilde 746 gösteri yapıldığını” belirtmiş ve "Bu gösteriler sırasında 915 vatandaşın ambulanslarla ve çeşitli vasıtalarla hastanelere başvurduklarını, 79 kişinin hastanelerde yattığını, Sağlık Bakanlığında alınan resmi bilgilerle teyit ettik. Bunların dördünün hayati tehlikesinin olduğunu ve şu anda yoğun bakımda sekiz kişinin bulunduğunu ifade etmek istiyorum. Bu sürede 516 güvenlik görevlisi de yaralanmıştır" demiştir. Bakan ayrıca “olaylara ilişkin tespitlerde; 280 iş yeri, 259 özel araç, 103 polis otosu, 1 konut, 1 polis merkezi, 5 kamu binası, biri Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 11’i de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) teşkilatlarına ait 12 parti binasında hasar oluştuğunu, mobese kameralarında, sinyalizasyon sistemi, aydınlatma direği, otobüs durağı, reklam panosu, trafik levhası, park ve peyzaj düzenlemesi, çöp konteyneri ile polis noktalarında önemli zararların meydana geldiğini” de ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2013a).

Açık kaynaklarda yer alan bilgilere göre ise 58 kamu binası, 68 mobese kamerası, 337 işyeri tahrip edilmiş, 90 belediye otobüsü, 214 özel araç, 240 polis aracı ve 45 ambulans kullanılamaz hale getirilmiş, birisi CHP binası olmak üzere toplam 14 parti binası zarar görmüştür. O dönemde Maliye Bakanı olarak görev yapan Mehmet Şimşek ise açıklamasında toplam zararın 1,4 milyar dolar olduğunu ifade etmiştir. Dahası, CNN International ve BBC gibi yabancı medya organları olaylardan önce Taksim’e yerleştirdikleri yayın araçlarından aralıksız olarak tüm dünyaya canlı yayın yapmışlardır.

3.5. Gezi Parkı Olayları’nın Safhaları⁴

Bu kısımda, Gezi sürecinin neden bir sivil itaatsizlik girişimi olarak adlandırılabilirliği tartışması, tezin ikinci bölümü kapsamında geliştirilen teorik çerçeve temelinde yürütülecektir.

Dünyada çeşitli örnekleri görülen sivil itaatsizlik uygulamaları zaman zaman toplumda köklü değişimlere neden olabilecek hareketleri de ortaya çıkarabilme doğasına sahiptir. Gezi Parkı Olayları açısından ise toplumun belli kesimlerinde anarşizm veya terörizm literatürüne atıfla değerlendirilmesi söz konusu iken; kabaca “muhalif” denilebilecek kesimlerde ise “haklı toplumsal talepler” şeklinde nitelendirmeler ön plana çıkmaktadır. Nitekim bu tezin kapsamı ve amacı gereği kutuplaştırıcı yaklaşımlardan uzak durmak, özgün bir eleştirel dil kullanmak ve objektif kriterler ışığında Gezi Parkı Olayları’nı değerlendirebilmek adına sivil itaatsizlik kavramının ilgili hadiseleri açıklamada etkin olacağı düşünülmüş ve “Gezi Parkı Olayları” hareketi, sivil itaatsizlik örneği olarak ele alınabilir görülmüştür.

3.5.1. Başlangıç ve Siyasi “İrtibatsızlık” (27-30 Mayıs 2013)

Gezi Parkı Olayları’nın bir politik bağlama oturmasına kadar devam eden ve “başlangıç safhasını” teşkil eden dört günlük süreçte;

27 Mayıs 2013: Gezi Parkı Olayları’nın, Taksim Meydanı’nı Yayalaştırma Projesine karşı olduğunu belirten ve sayıları 40 ila 70 arasında değişen bir grup eylemcinin, Gezi Parkı’nda oturma eylemi ve çadırlarını kurmasıyla başladığı söylenebilecektir. Bazı sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler ile Taksim Dayanışma

⁴ Hatem Ete ve Coşkun Taştan’ın hazırlamış olduğu “Kurgu ile Gerçek arasında Gezi Eylemleri” başlıklı rapor örnek alınarak, Gezi Parkı Olayları’nın safhaları belirlenmiştir.

Platformu'nun da dahil olmasıyla "Parkımızı vermiyoruz, Kışla-AVM istemiyoruz" vurgusuyla söylem ve eylemler geliştirilmeye başlamıştır (Sözcü Gazetesi, 2019a). Gezi Parkı civarında ağaçların sökülmesi ve rekreasyon düzeninden sorumlu kimselerin bölgedeki faaliyetlerini engellemeye çalışan grupların eyleme geçmesiyle, bir yerde, "kolektif hareket" de ortaya çıkmıştır.

28 Mayıs 2013: "#taksimdayanisma" hashtagi altında Twitter'dan çağrılarda bulunularak, insanlar, iş makinelerine engel olmaya davet edilmiş, sosyal medya ve diğer telefon uygulamaları üzerinden, içlerinde "Taksim İçin Ayağa Kalk Platformu" üyesi olan bir grubun da olduğu çok sayıda gösterici Gezi Parkı'na gelmiştir. Gece saatlerinde yaşanan olaylar günün öğle saatlerinde yeniden alevlenmiştir. Bu sırada BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder ve bir grup eylemci Gezi Parkı'ndaki yıkımı engellemek maksadıyla işçileri durdurmaya yeltenmiş, bu esnada zabıta ve akabinde güvenlik güçleri eylemcilere müdahalede bulunmuştur (Akşam Gazetesi,2013a).

Gezi Parkı'ndaki çalışmalar bu andan itibaren durmuş, ibre, projenin uygulanmasını engellemeye çalışan bir grup protestocudan, hükümet karşıtı "sivil itaatsizlik" yöntemine başvurmayı benimsemiş bir "kitle hareketi"ne doğru dönmeye başlamıştır. Gezi Parkı ve civarından ayrılmayan hatta gittikçe sayısı kabaran "kitle", zaman geçtikçe heterojen ve yerleşik bir hale de gelmeye başlamıştır. Gecelemek amacıyla çok sayıda çadır kurulmaya ve eylemciler tarafından nöbet tutulmaya başlamış, bu meyanda sürecin sembollerinden biri olacak "kırmızı elbiseli kadın"ın da aralarında bulunduğu bir grup eylemciye polis tarafından biber gazlı müdahalede bulunulmuştur. Aynı gün İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından, "Taksim Meydanı Yayalaştırma Çalışmasının yüzde 70 oranında tamamlandığı, Divan Oteli önünde tünel çalışması nedeniyle yol genişletme çalışması yapılmakta olduğu, Gezi Parkı'nın Divan Oteli tarafına bakan kısmındaki yaya geçişini engelleyen duvarın yıkılma işleminin yapıldığı (BBC, 2018), devamla, "çalışma sırasında ağaç kesimi yapılmadığı, duvar yıkımı ve yol genişletme çalışması nedeniyle 5 adet ağacın sökülerek farklı bir yere taşınmasının söz konusu olduğu" yönünde bir açıklama yapılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2013a).

29 Mayıs 2013: "Taksim Dayanışması" isimli Twitter sayfasının, bu tarihte, "Gezi Parkı'na bekliyoruz. Saat 09.00'da basın açılması yapılacak." şeklinde çağrıda bulunarak halkı Gezi Parkı'na davet etmesi üzerine, her geçen saat çok sayıda insanın

eklenmesi ile Gezi Parkı ve civarında yoğun bir kalabalık ortaya çıkmış ve çalışmaların başlaması halinde hareketlenerek buna engel olmuştur. Bu noktada müdahalenin dozunu arttıran zabıta, göstericilerin kaldığı çadırları hedef alarak kullanılamaz hale getirmişlerdir. Bu gelişme üzerine sosyal medya üzerinden mobilize olan diğer gruplar Gezi Parkı ve civarına gelmeye başlamıştır. Olayların sabah saatlerinde yaşanması da gün boyu artacak bir insan grubunun bölgeye akın etmesi olanağını arttırmıştır. Aynı esnada, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı Projesi'ne yönelik kararının net olduğunu ifade etmesiyle ortaya çıkan kalabalık bir grup da hareketlenmeyi sürdürmüştür (Hürriyet Gazetesi, 2013b). Çalışmalarını sürdüren iş makinelerinin önüne Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) vekilleri geçerek göstericilerin cesaretlenmesini sağlamıştır. Bu meyanda Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri başta olmak üzere, ilgili muhalefet partilerinin mensupları da sahada göstericilere destek vermeye devam etmişlerdir (Hürriyet Gazetesi, 2013c). Aynı gün boyunca Gezi Parkı ile alakalı söylentiler artık sosyal medya üzerinden yoğun bir biçimde yayılmaya başlamış, örneğin Gezi Parkı'nın yerine bir alışveriş merkezinin (AVM) yapılacağına yönelik haber başta olmak üzere, zabıta'nın göstericilere müdahalesinin şiddetine kadar üretilen ve yayılan, bir kısmı yalan ve abartılı haberler de daha fazla sayıda eylemcinin bölgeye intikali için itici güç teşkil etmiştir.

Tezin, Kriz Yönetimi ve Kamu Politikaları başlıklı birinci bölümünde ifade edildiği gibi, konunun ilgilisi siyasiler ve bürokratlarca, göstericileri ve eylemleri "motive eden" bu bilgi kirliliğini önlemeyi başaracak nitelikte bir iletişim, halkla ilişkiler ve geri besleme ağı oluşturulamamıştır. Göstericilerin arasındaki kötü niyetli şahısların yahut gösterilerin arkasındaki kimi mihrakların "taktiksel olarak kullanmış olabileceği" ve kitleyi perçinlemesinin yanında ateşleyip galeyana getirebilecek kimi yalan haberlerin sosyal ağlarda çevrime sokulup bundan hasıla elde edilmesi önlenememiştir. Bu nokta, Gezi Parkı'na yönelik kriz yönetiminin en önemli zaaflarından biri olmuştur.

30 Mayıs 2013: Sabah saatlerinde İBB zabıta yetkilileri ve Emniyet görevlilerince, Gezi Parkı'ndaki "işgal" durumunun son bulması ve yayalaştırma çalışmalarının kaldığı yerden yeniden başlaması için gerekli uyarılar yapıldıktan sonra, Çevik Kuvvet'in desteğiyle, aynı saatlerde yaklaşık 200 eylemcinin çadırı yıkılarak eylemcilere biber gazlı müdahalede bulunulmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2013d). Kalabalığın dağılmasına

karşın, BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in iş makinelerinin önüne tekrar geçmesiyle çalışmalar da durdurulmuştur. Bu esnada güvenlik güçlerinin eylemcilere müdahalede bulunması üzerine Taksim Dayanışması tarafından aynı gün “@taksimdayanışma” isimli Twitter adresinden; “Şu anda bütün park kapatılıyor, etrafı çevriliyor, sıkıyönetim ilan ediyorlar”, “polis gaz bombası attı”, “tomalarla yoğun gaz ve su” gibi bilgilendirmeler ve çağrılarla “direniş” davetleri ve halkın kitlesel anlamda mobilize olabilmesi için girişimler söz konusu olmuştur (EK-2).

3.5.2. Politik Bağlama Oturma ve Marjinalleşme: Şiddet Sarmalı (31 Mayıs-15 Haziran 2013)

31 Mayıs 2013: Kamuya açık ve her vatandaşın kullanımı için yapılmış parkta, bu kullanımı engelleyecek şekilde sürdürüldüğü belirtilen “işgal”i sona erdirmeye gerekçesiyle polis ve bir grup zabıta personelinin müdahalesi üzerine göstericilerle çatışmalar başlamış, akabinde, “@taksimdayanışma” ve “@TaksimPlatformu” isimli Twitter adreslerinden; “polis halka saldırtıldığı ve birçok aktivistin yaralandığı” yönünde, kitlesel desteği arttırmak amaçlı mesajlar yoluyla, “eylemselliğin katılımcı sayısı ve ideolojik zemin olarak güçlenmesinin amaçlandığı” gözlemlenmiştir (The New York Times, 2013).

Gezi Parkı'nda güvenlik güçlerinin ve göstericilerin geri adım atmaması neticesinde olaylar adeta evrim geçirmiştir. Güvenlik güçlerinin tüm ekipmanlarıyla müdahalenin dozunu arttırması ve göstericilerin arasında marjinal sol grupların da dahil olduğu geniş bir kitlenin ortaya çıkmasıyla, sivil itaatsizlik hali, kriz ve şiddet arasında bir görüntünün ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Güvenlik güçlerinin göstericilere ait çadırları tamamen ortadan kaldırması, biber gazlı ve tazyikli su ile müdahaleler de bu tarih itibarıyla artış göstermiştir (Human Rights Watch, 2013). Artık Gezi Parkı'nın ötesine, Şişli'den Kurtuluş'a kadar olan kısımdaki göstericilere yönelik müdahaleler söz konusu olmuştur. Şiddet olaylarının dozajının artmasının yanında Ankara, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirlerde de çeşitli eylemler yapılmaya başlamıştır (Radikal Gazetesi, 2013a). Bu arada Taksim'de bulunan marjinal grupların uzantılarının Hatay, Eskişehir, Malatya gibi çeşitli illerde de gösterilere aktif katılımı dikkat çekmiş, böylece muhalif kimi marjinal grupların hükümet karşıtı eylemleri gözle görülür şekilde öne çıkmıştır. Böylece yasa dışı eylemlerin başlatılması açısından da atmosfer uygun hale gelmiştir. Kitlesel olaylarda, saha gerçekliğinin ortasında bulunan kitlesel oluşum hem

düşünsel hem de maddi boyutları bakımından “kitle” veya “sürü” hareket tarzını benimseyerek benzer davranışları sergileyen bireyleri ortaya çıkarmaktadır. Neticede kitle, dışsal bir etki veya dışarıdan yönetilebilir olmaktan uzak haldedir. Topluluğun davranışlarının şiddeti artıp kontrol dışı kaldıkça zorbalık hareketlerinin hedefi de o kadar çok artar, yaygınlaşır ve genelleşir (Saha Notları, 2020).

Burada, Le Bon’un, devrimci nitelikteki kitle hareketlerine yönelik dile getirdiği “birbirinden kopuk haldeki insanların bir araya geldiği ve ‘kalabalığın ruhu’ olarak nitelenecek bir ruh hali sonucunda, içgüdüleriyle hareket eden yıkıcı bir yığına dönüşmenin söz konusu olduğu” (Rehabilitasyon.com, 2012), tespit ve eleştirileri akla gelebilir. Oysa Gezi’de, gayet organize bir şekilde, ideolojik bilinçlenmesini sürekli bilgi akışı ile sağlayan, ellerindeki akıllı telefonlar ve sosyal medya ağları yoluyla da yatay örgütlenerek hareket edebilen bir kitle ile karşı karşıya olunduğu görülmektedir. Bu, bir yeni toplumsal hareket örneğidir.

Bu eylemlerin özellikle büyümesi esnasında güvenlik güçlerinin kabul edilebilir seviyelerin ötesine geçen ölçülerde şiddet içeren müdahaleleri dikkat çekmiştir. Bu sert polis müdahalelerinden, 15 Temmuz 2016 Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) Darbe Girişimi sonrasında, FETÖ mensubu olduğu tespit edilen ve bilahare meslekten ihraç edilen dönemin Beyoğlu İlçe Emniyet Müdür Yardımcısı Ramazan Emekli’nin de sorumlu olduğu anlaşılmıştır. Anılan şahıs, ihraç edilmeden hemen önce “görevi kötüye kullanmak” ve “genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması” suçlarından yargılanmıştır (Sözcü Gazetesi, 2019).

Olaylar devam ettiği esnada, İstanbul 6. İdare Mahkemesi, Topçu Kışlası’nın yapımına onay veren idari kararın yürütmesini durdurmuştur. Bu gelişmenin ardından İstanbul Valisi ve Emniyet Müdürü mahkeme kararını eleştirir tarzda açıklamalar yaparken, olaylar İstanbul geneline yayılmıştır (Sabah Gazetesi, 2013).

Süreç uzadıkça eylemciler devletle sokaklarda çatışma halini iyice kanıksamış, sivil itaatsizlik neticesinde ortaya çıkan davranışlar gitgide şiddet sarmalının ortaya çıkmasına neden olacak hamlelere neden olmuştur. Sosyal medyadan yürütülen ve yüklü miktarda bilgi kirliliği içeren mesajlarla kitlenin mobilize edilmesi ve diri tutulması da süreklilik arz etmiştir.

Sosyal medya çağruları yoluyla sivil itaatsizlik eylemleri mecrasına akan kitleleri ağırlıklı biçimde teşkil eden genç nüfusun, o güne kadar yapılan değerlendirmelerde daha çok apolitik oldukları varsayılan kimselerden oluşması dikkat çeken bir konudur.

Bu gelişmeler karşısında, devlet yetkilileri tarafından, sosyal medyada dönen ve ciddi biçimde yalan ve bilgi kirliliği içeren propagandayı engellemek adına internette bilinçli kesintiler yapılmıştır. Ne var ki karar alıcılar tarafından yürütülen bu sistemli internet kesintileri veya yavaşlatmalar sahada bulunan göstericileri çok daha hırçın hale getirmenin ötesinde bir işe yaramamıştır.

Sosyal medyada dolaştırılan kimi mesaj içeriklerinin abartılı, yalan ve manipülatif olduğunun uygun yol ve içerikle anlatılması, toplumla iletişimin şeffaflık ve ikna yolları ile yürütülmesi yerine, internetin kesilmesi, sınırlanması ve yavaşlatılması şeklinde bir yolun tercih edilmesi kitleyi sayısal ve fikri olarak iyice konsolide etmiş, krizin boyutunu daha da büyütmüştür. “Gezi Parkı Olayları” beşinci gününde tam anlamıyla kontrolden çıkmış ve marjinal grupların çeşitlenmesiyle de tamamıyla “hükümet karşıtı” eylemlere dönüşmüştür. Bilgi kirliliği üzerinden yürütülen provokasyonlar da artarak devam etmiştir.

1 Haziran 2013: İstanbul’un artık tüm ilçelerinde eylemlere destek veren grupların çeşitli faaliyetleri söz konusu olmuş, Anadolu yakasında bulunan Kadıköy ve Avrupa yakasındaki Beşiktaş’ta da eylemler başlamıştır (Milliyet Gazetesi, 2013a). Bu gelişmelerin yanı sıra çeşitli ilçelerden binlerce kişi Taksim’e gelerek gösterilerdeki hareketliliği devam ettirmişlerdir.

Bu arada eylemlerin Ankara’daki bölümünde en hararetli anların yaşandığı sırada eylemcilerden Ethem Sarısülük, bir polis memurunun silahından çıkan mermiyle başından vurulmuş ve hayatını kaybetmiştir.

Eylemler bu doğrultuda devam etmekteyken Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti Hükümetinin 80 milyonun temsilcisi olduğunu dile getirmiş, eylemleri gerçekleştiren grupların “siyasallaştığını” vurgular nitelikte ifadeler kullanmış ve eylemcileri “çapulcular” olarak nitelemiştir. Bu türden ifadeler, göstericilerin gerçekleştirdiği eylemler yoluyla karşı çıkmakta oldukları “söylemler” arasındaki yerini almış hatta sosyal medyada “chapulling” vb. nitelemelerle yeni göstericilerin

kazanılmasında kullanılmıştır. Başbakan Erdoğan, bir taraftan da göstericilere yapılan biber gazlı müdahalenin orantısız güç olduğunu vurgulamıştır.

Eş zamanlı olarak, Hükümet tarafından, Taksim esnafına ve çevredekilere daha fazla zarar verilmemesi talep edilmiştir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise Erdoğan'la farklı kutupları temsil ederek, eylemcilere kulak verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum, hükümetin ve karar alıcı pozisyonundaki kimselerin ortaya çıkan olaylar karşısında nasıl bir stratejinin izleneceğine yönelik içinde buldukları belirsizliği, uyumsuzluğu ve kararsızlığı ispatlar bir gösterge olmuştur. Sahada görev ve gözlem yapan araştırmacılar ise bir kısım güvenlik güçlerinin göstericileri ve dolayısıyla halkı adeta “çıldirtmak” için bilinçli bir gayret gösterdiklerini, gösterileri bastırmak yerine alevlendirmek amacıyla olduklarını vurgulamışlardır.

Devlet tarafında gözlemlenen bürokrasi ve siyasetin ayrı tutumları, eylemcilerin yürüyüş ve “direnme” kararlılığını daha fazla perçinlemiş, aynı zamanda “irtibat” noksanlığı ve “çelişki” barındıran böylesi bir “kriz yönetimi” farklı şiddet olaylarına kapı aralamıştır.

2 Haziran 2013: Ülkenin çeşitli yerlerinden gelen yeni ölüm haberleri ile kriz kendini süreğen olmayan ancak yer yer ortaya çıkan şiddet durumuna evirmiştir. Örneğin yaşanan şiddet olayları neticesinde 22'si ağır 1740 yaralı söz konusu olmuştur (BBC, 2018). Ayrıca Başbakan Erdoğan'ın eylemciler için kullandığı “çapulcu” sıfatı göstericilerin temel sloganı haline gelmiş, bu nitelemenin kullanımıyla birlikte Erdoğan'ın halkın taleplerine kulak asmadığı ve “kibirli”, “otoriter” bir lider olduğu söylemleri gündeme sürekli olarak getirilmeye çalışılmıştır. Siyaset dünyasında da muhalif partiler bu kavramı sürekli biçimde kendi lehlerine kullanmışlar, örneğin, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu o dönem katıldığı bir nikahta, Erdoğan'ın “üç çocuk” söylemine atıfla “sizden yeni çapulcular bekliyoruz” demiştir.

Yine 2 Haziran 2013'te sosyal medyadan yayınlanan mesajlarla Taksim Dayanışması, DİSK, KESK, TMMOB organizesinde Taksim Meydanı'nda yaklaşık 20.000 kişi toplanmıştır. Bu çağrı ve açıklamaların etkisiyle Taksim'de toplanan gruplar “Tayyip İstifa”, “Hükümet İstifa” şeklinde sloganlar atmaya başlamışlardır (Kılıç, 2013: 87-90).

Ayrıca Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube Başkanı Tayfun Kahraman bir basın açıklaması yaparak, “Gezi Parkı’nın park olmak dışında, Topçu Kışlası inşası da dahil talanına izin vermeyecekleri, Gezi Parkı’ndaki direnişten başlayarak halkın demokratik hak kullanımını engelleyen ve şiddet kullanan sorumluların başta İstanbul Valisi, Emniyet Genel Müdürü olmak üzere istifa etmeleri gerektiği, gaz bombası kullanılmasının yasaklanması, direnişe katıldığı için gözaltına alınanların, haklarında hiçbir soruşturma açılmamak üzere serbest bırakılmalarını istedikleri, Taksim başta olmak üzere Türkiye’deki tüm meydanlarda, kamusal alanlarda toplantı, eylem yasaklarına son verilmesi gerektiği” taleplerini ifade etmiştir (Bianet.org, 2013).

Tezin bu bölümünde sonraki sayfalarda da ele alınacağı gibi, bu talepler, ilerleyen günlerde Taksim Dayanışma Platformu tarafından açıklanacak olan ve bir uzlaşmanın ön şartı niteliğinde kamuoyuna sunulan taleplerle birebir aynıdır.

3 Haziran 2013: Gezi Parkı Olayları, 3 Haziran’da kendini ekonomik anlamda daha belirgin şekilde gösterir olmuş, Borsa o gün içinde %11’e yakın değer kaybetmiştir (Akşam Gazetesi, 2013b). Türkiye’nin farklı şehirlerinde eylemler halen devam ederken özellikle İstanbul’da Dolmabahçe ve Beşiktaş çevrelerinde artık daha yoğun yaşanan olaylarda göstericiler tarafından kurulan barikatlar polis müdahalesi ile kaldırılmış ve 200 civarında eylemci gözaltına alınmıştır (Radikal Gazetesi, 2013b). Öte yandan İstanbul’un farklı ilçelerinde de gösteriler “organize” STK’lar üzerinden yürütülmeye devam etmiştir. Örneğin Ümraniye’de TGB mensupları aktif şekilde eylemlere katılırken Güngören’de ise AK Parti Güngören eski ilçe başkanı Gezi Parkı Olayları’na destek veren bir grup tarafından bıçaklanmıştır (Radikal Gazetesi, 2013c).

Bu süreçte Ankara’da da eylemler tüm sertliğiyle devam etmiş ve eylemcilerin Kızılay ve civarında kurmuş olduğu barikatlar Beşiktaş’takiler ile benzer nitelikler taşımıştır. Polisin sert tavrı burada da değişmemiş ve 30 civarında gösterici gözaltına alınmıştır (Radikal Gazetesi, 2013d). İzmir’de de Gezi Parkı’ndaki eylemlere destek amacıyla yürüyüşe geçen grup bir süre sonra çevreye zarar vermeye başlamıştır (Radikal Gazetesi, 2013e). İzmir civarında Afyonkarahisar başta olmak üzere Balıkesir gibi illerde de olaylar yaşanmıştır.

Başbakan Erdoğan'ın, “evlerindeki %50'yi zor tutuyoruz” benzeri ifadeler kullanması, gerginliğin söylem düzeyindeki nedenleri arasında yer almıştır (Haber61.net, 2013).

Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün taraflarla görüşme girişimi de bu zaman diliminde başlamıştır. Böylece AK Parti kökenli ve Erdoğan'a yakınlığıyla bilinen Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, parti içindeki fikir ayrılığını ortaya çıkarmıştır. Öte yandan Devlet teamülleri açısından Hükümet ve Cumhurbaşkanı arasındaki bu farklı yaklaşım, kriz yönetiminin “irtibatsız” bir şekilde sürdürüldüğünü gösterir nitelikte bir işaret olmuştur. Bu durum yine de en kötü ihtimal olmayıp bir kriz yönetimi olduğu kabulünü içermektedir. Olaylar bu aşamaya geldiğinde dahi henüz üzerinde tartışılmış bir kriz yönetiminin hatta bunun niyetinin olmaması ihtimali akla gelmektedir.

Sonraki gelişmelere biraz daha genel hatlarıyla bakıldığında;

4 Haziran 2013 tarihinde; eylemcilerin Beşiktaş ve çevresindeki resmi binalara yönelmeleri ve bunun bir sonucu olarak da polisten çok şiddetli tepkilerin gelmesi söz konusu olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2013e).

Gezi Parkı Olayları'nın sokakta cereyan eden bölümlerinde yer almayan kitleler, İstanbul'un yanı sıra Anadolu'daki birçok şehirde balkon ve pencerelerden tencere-tavalarla tepkilerini belli etmeye devam etmişlerdir. İstanbul dışında, Ankara ve İzmir'in yanı sıra Eskişehir, Tunceli, Hatay, Mersin gibi şehirlerde büyüyerek devam eden eylemlerde polis neredeyse 1000 kişiyi gözaltına almış, göstericiler arasında bulunan provokatörlere karşı dikkatli olunması gerektiğine dair uyarılarını sık sık yinelemiştir. Göstericiler ve eylemler siber ortamdaki korsanlar tarafından da desteklenmiş, bu meyanda Anonymus ve Red Hack gibi grupların resmi sitelere saldırıları söz konusu olmuştur (Sözcü Gazetesi, 2019b).

Kriz yönetimi safhasında taktik müdahale araçlarına sahip güvenlik güçlerinin orantısız güç uyguladığı iddiası, sosyal medyada sıklıkla dile getirilmiştir. Nitekim can kayıpları ve yaralıların fazlaca olması bu iddiayı doğrular niteliktedir. Böylesi bir müdahale tarzı daha fazla eylemcinin Gezi Parkı Olayları'na destek vermesine neden olmuştur (T24.com, 2013). Şiddetin şiddeti kamçıladığı gerçeği bir kere daha ve bir belgesel havasında gözlemlenebilmiştir.

Aynı gün İçişleri Bakanı Muammer Güler, TBMM’de; “olayların tahribatının çok büyük olduğu, polisin müdahalesinin şiddet içerdiği ile ilgili iddiaları araştırmak üzere müfettiş görevlendirildiği, hak arama hürriyetine saygı duydukları ancak kanunsuz eylemlere de fırsat verilmeyeceği” minvalinde açıklamalar yapmıştır (Haberturk.com, 2013a).

5 Haziran 2013: Gezi Parkı Olayları’nın yol açtığı domino etkisiyle bazı işçi sendikaları buldukları illerdeki merkezi yerlerde destek amaçlı toplanmışlar (Hürriyet Gazetesi, 2013f), bu arada Hükümetten, eylemlere katılanlara yönelik “memuriyetten çıkarma” uyarıları yapılmıştır. Diğer taraftan eylemlerin sosyolojisi eylemcilerin heterojen yapısını da göstermiş, İhsan Eliaçık liderliğindeki “Antikapitalist” Müslümanların duaları ve iftar vakitlerinde yeryüzü sofraları öne çıkar hale gelmiştir (Radikal Gazetesi, 2013f).

6 Haziran 2013: Olaylar devam ederken, sosyal medya hesaplarında eylemcileri kışkırtan paylaşımlar yapanlara yönelik operasyonlar gündemdeki yerini almıştır. Bülent Arınç’ın göstericileri sakinleştirmek maksatlı açıklamalarına karşılık Başbakan Erdoğan’ın aksi yönde açıklamalarda bulunması dikkat çekmiştir (BBC, 2013). Hükümet içinde yaşanan “irtibat” eksikliği ve görüş farklılıkları hatta belki de hizipleşme ve inatlaşma belirginleşmiş ve göstericilerin gözünde Başbakan Erdoğan’a yönelik algı daha da karamsar ve “hedef alır” bir havaya bürünmüştür (Ayata, 2013: 10).

7 Haziran 2013: Fas gezisini tamamlayarak geç saatlerde Türkiye’ye dönen ve “demokratik taleplere can feda” diyerek sözlerini biraz yumuşatan Başbakan Erdoğan, diğer taraftan da Gezi Parkı’na yönelik projenin gerçekleşeceği yönündeki beyanını yinelemiştir. Diğer tarafta ise göstericiler arasında, muhtemel provokatörlerin de etkisiyle kimi şehirlerde zıtlaşma ve “birbirleriyle çatışan gruplar” daha sıklıkla görünür hale gelmiştir (Ayata, 2013: 10-11). Başbakan’ın olaylara yaklaşımındaki yumuşama ile beraber, eylemlerin dışarıdan yönetildiğini ima yahut iddia eden “üst akıl”, “faiz lobisi” veya “uluslararası faiz lobisi” benzeri kavramlar gündeme gelmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2013g).

8 Haziran 2013: Melih Gökçek Ankara’da ve Kadir Topbaş da İstanbul’da çeşitli açıklamalarda bulunarak sahada ve sosyal ağlarda üretilen yalan haberlere karşı önlem

almaya çalışmışlardır (Milliyet Gazetesi, 2013b). Ankara sokaklarındaki göstericilerin Kennedy Caddesi, Kuğulu Park ve Kızılay hattını neredeyse tamamıyla kapatmış bulunduğu bu ortamda, AK Parti, Ankara ve İstanbul'da yapacağı iki mitingin haberini duyurmuştur (Haberturk.com, 2013b). Bu arada olayların yoğunluğunda ve içerdiği şiddette düşüş seyri gözlemlenmeye başlamış ancak ülkenin çeşitli yerlerinde göstericilere yönelik gözaltına alma uygulaması devam etmiştir.

9 Haziran 2013: Taksim Meydanı'nda binlerce kişilik bir miting düzenlenerek Gezi Parkı mücavirindeki kitle yeniden motive ve mobilize edilmeye çalışılmıştır. Gösteri sırasında açılan kimi flamlalarda terörist Abdullah Öcalan ve terör örgütü PKK ibarelerinin bulunması ve etraftakilerin büyük çoğunluğunun da buna karşı çıkmıyor oluşu, eylemlerin daha da marjinalize olmasına yol açmıştır (Akşam Gazetesi, 2013c). Böylesi bir terör propagandası, bu eylemlere tamamen karşı olan kitlenin daha da karşıt bir pozisyonda konumlanmasıyla sonuçlanmıştır. Gezi Parkı Olayları'nın başladığı günden bu yana sahada bulunan ve ilk başta heterojen yapısıyla dikkat çeken kitle artık çoğunlukla aynı fikirleri benimsemiş kimselerden müteşekkil bir yapı arz etmeye başlamış, hatta kimi değerlendirmelere göre adeta bir "komün" görünümünü almıştır (Haberler.com, 2013a).

Yine aynı gün, Taksim Dayanışması tarafından dile getirilen konuşma metninde, özetle; "Taksim Dayanışması'nın, polis saldırısına rağmen Gezi Parkı'nı ve ağaçları koruyacağı, saldırıların sadece direnişi ve özgürlük mücadelesini büyüteceği, ülkenin tamamına yayılarak büyüyen mücadelenin mesajının 'yok sayılarak yönetilmekten bıkmış olmak' olduğu, 'oyu alanın her şeye karar verdiği' bir yönetim anlayışının halkı bıktırdığı, AKP'nin yönetim diline dur denileceği, bunun faşizme karşı bir haysiyet mücadelesi olduğu, sokağa inen halkın kendi gücünün farkına vardığı, Gezi'nin park olarak kalacağı ve Başbakan'ın her istediğinin hayata geçmeyeceği, uğruna mücadele edilen 'üç beş ağacın' çok fazla dalı olduğunun görülmesi gerektiği, milyonlarca insanın öfkesinin bir anda ortaya çıkmadığı, yıllardır biriken bir tepkinin yansıması olduğu ve hakkını arayan bu insanların başaracaklarının da farkında oldukları" hususları öne çıkarılmıştır (Taksimdayanisma.org, 2013a).

Konuşma metninin, içerik olarak, halkı, hükümetin "dayatmacı" ve "yok sayıcı" olduğu ileri sürülen politikalarına karşı konsolide etme ve üslubu göz önüne alındığında

“eşit bir muhatap olarak” gördüğü hükümeti de bu güç savaşını devam ettirmemesinin daha iyi olacağı yönünde ikaz eden bir anlayışla kaleme alındığı görülmektedir.

Bildiride gözetilen bir amacın da “yasal olmayan” bir hedef için yoğrulan, yüksek duygusal gerginliğe sahip, kolayca bir çete haline de gelebilecek ve ciddi bir güvenlik sorunu teşkil edebilecek “Agresif Kalabalık” kitlesini teşkil etmek olduğu söylenebilecektir.

10 Haziran 2013: Bakanlar Kurulu toplantısı neticesinde, marjinalize olmamış gruplarla en kısa zamanda görüşüleceğini duyuran bir açıklama yapılmıştır (TRT Haber, 2013).

11 Haziran 2013: Taksim Meydanı’nda bir grup tarafından “SDP Asayiş” yazılı kalkanla polislere yönelik saldırıda bulunulmuştur (Ayata, 2013: 11-12). Bunun üzerine polisin Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) binasına yaptığı baskının da etkisiyle zaman zaman zayıflayan gerginlik Taksim’de tekrar artmış, bu gelişmeler yaşanırken yabancı basın, BM ve AB başta olmak üzere bazı uluslararası örgütlerden Türkiye’nin olaylara daha yumuşak bir şekilde müdahale etmesi çağrısı gelmiştir (Milliyet Gazetesi, 2013c).

12 Haziran 2013: Avrupa Parlamentosu’nda, “Türkiye’deki Durum” başlıklı bir görüşme yapılarak Türkiye’ye muhalif isimler eşliğinde Gezi Parkı Olayları masaya yatırılmıştır. Ayrıca Başbakan Erdoğan aynı gün Gezi Parkı temsilcileri ile bir araya gelmiştir (Ayata, 2013: 12).

13 Haziran 2013: Gezi Parkı ile alakalı referandum önerisinin de gündeme geldiği bir ortamda Başbakan Erdoğan, AB ve bazı uluslararası örgütlerin göstericilere karşı şiddet kullanımına yönelik öne sürdüğü eleştirileri kabul etmediğini belirtmiştir. Aynı gün İçişleri Bakanı Muammer Güler, “Gezi Parkı’nın, kabul edilemez bir biçimde eylemcilerin işgali altında olduğu, Gezi Parkı’nı kullanarak polisle çatışmaya girmek isteyenlerin bulunduğu ve bunların ülkenin marka değerini düşürdükleri” yönünde bir açıklama yapmıştır (Sözcü Gazetesi, 2013).

14 Haziran 2013: Bu tarihe gelinene değin geçen süreçte Gezi Parkı Olayları kapsamlı bir şekilde devam etmiş, 1 Haziran 2013’te Ankara’da eylemler sırasında vurulan Ethem Sarısülük hayatını kaybetmiştir. Türk güvenlik bürokrasisi “güvenlikçi” yaklaşımla başladığı süreç yönetimini “müzakereci” yaklaşıma çevirmeye başlamış; bunun tezahürü olarak İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu göstericilerle görüşmeleri

sürdürürken Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da Taksim Dayanışması Platformu üyeleriyle yapmış olduğu görüşmeler neticesinde Gezi Parkı eylemcileri ile iletişimi bir nebze de olsa güçlendirmiştir (Radikal Gazetesi, 2013g). Bu meyanda Gezi Parkı Olayları'na Türk Tabipleri Birliği başta olmak üzere çeşitli meslek odalarının desteği devam edegelmiştir.

1970'lerde uluslararası konjunktürde yaşanan siyasal, ekonomik ve yönetsel sıkışma liberalizmin yeniden tartışıldığı bir ortama kendini evirmiştir. Böylelikle neo-liberalizm veya neo-kurumsalcılık ortaya çıkmıştır. İlk tartışılan konulardan birisi olan sermaye birikimi ve maliyetin azaltılması konuları devletin piyasaya yönelik müdahaleci tavrını ortadan kaldırarak özel sektörün ve rekabetin gelişmesine ortam hazırlamıştır. Böylece halk nezdinde talep ve eleştiriler çoğalmış, bu durum zaman zaman ayaklanma, sivil itaatsizlik gibi "krizlerin" ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tonak, 2013: 3).

Gezi Parkı Olayları da benzer şekilde "Taksim'in yayalaştırılması" veya "kentsel dönüşüm" gibi kavramlar üzerinden çerçevelenmişse de halkın muhtelif kesimlerinden bir grup, Türk siyasi ve bürokratik karar alıcılarının aldığı karara karşı çıkma çabası içine girmiştir. Ayrıca bu grup, parka yönelik alınan kararı "devlet gaspı" olarak nitelendirmiştir (Tonak, 2013: 3-4). Bu noktada kent hakkı, halk içinde bulunan bireyin kaynaklara erişiminin ötesinde bir duruma işaret etmekte, bir anlamda halkın kenti arzu ettiği şekilde biçimlendirmesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle kenti yeniden oluşturmak, kolektif bir haktır (Tonak, 2013: 14-15).

Gezi Parkı Olayları, temelde ve bazen de sadece, polisin gerçekleştirdiği "orantısız şiddet" üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Fakat olayların ortaya çıkışında, devam etmesinde ve sonuçlanmasında siyasi ve bürokratik iradeden kaynaklananların yanı sıra olaylar esnasında Taksim'de aktif olarak bulunan gruplardan kaynaklanan sebepler de söz konusudur. Özetle, Gezi Parkı Olayları çeşitli sebepleri, etkenleri bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin; Taksim'de bulunan gruplarda, Hükümetin Gezi Parkı'na uygulamak istediği projeyi ve genelde hükümet politikalarını hedef alan, temelde Hükümetin kendilerinin yaşam tarzını tehdit ettiğini düşünenlerin gerekçeleri söz konusudur (Helvacı, 2013: 41).

Yapılan araştırmalar ve derinlemesine mülakatlar neticesinde göstericilerin ve eylemcilerin neden Gezi Parkı eylemlerine katıldığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda demokrasi, devlet kavramları başta olmak üzere adalet, ekoloji, özgürlük ve eşitlik gibi kavramların eylemcilerde çağrıştırdığı anlamlar soru olarak yöneltilmiştir. Ancak, araştırmalar neticesinde Taksim’deki göstericilerin bu kavramlara yönelik “inançsız” tutumu dikkat çekmiştir. Devlet kavramını siyasi ve bürokratik bağlamda eleştiren göstericilerin beklentileri, muhalefet partileri tarafından destek görmemekteydi. Buna ek olarak, göstericiler “ideal” olandan ziyade “ütopik” bir istekte bulunuyorlardı. Bu istek, özünde uluslararası sistemdeki devlet modelinden farklıydı ve devletin aygıtlarının yeniden düzenlenerek; aslında devletin yerine yerel yönetimlerin ön plana çıktığı “küresel yönetim” modelinin gelişmesi gerektiğini öne sürmekteydi. Bu durum, yönetim ve siyasal sistemlerin üstünde bir durumu işaret etmektedir ve istenilen değişikliğin olması demek Türkiye’nin kendi devlet geleneği başta olmak üzere küresel sistemdeki devlet tiplerine de meydan okur nitelikte olacaktır (İplikçi, 2013: 11-14).

Bir yeni toplumsal hareket örneğinden de beklenileceği gibi, görüşülenlerin hepsi aynı kanaatte olmayıp kendi içlerinde esasen ikiye ayrılmışlardır. Eylemcilerin bir bölümü, demokratik taleplerin kendi isteklerini karşılayacağını dile getirirken diğer bir bölümü ise demokrasinin başlı başına sorunlu olduğunu vurgulamıştır. Güvenlik güçlerinin kullandığı şiddetin orantısız olduğu da dile getirilirken bir yandan da polislerin politize olduğu iddiası sıklıkla gündeme getirilmiş, böylesi bir uygulamanın Türkiye gibi demokratik bir ülkede olmaması gerektiği vurgulanmıştır (2013: 11-12). Ayrıca İplikçi’nin (2013: 12) görüştüğü LGBT üyesi bir şahıs;

“Hiçbir merkez yok. Kişi yok. Her şey aktarımlarla gidiyor ve herkes yapıyor. Tamamen yatay örgütlenme. Gezi tam bizim için uygun ortamdı: Hiyerarşinin olmadığı bir yer. Bu, tamamen bizim savunduğumuz şey”,

ifadelerine yer verirken, Gezi’nin tepeden “yönlendirilmediğini” ima ederek aslında herkesin “vicdani” olarak bir araya geldiğini iddia etmiştir. Bu noktada İplikçi’nin (2013: 14) yorumlarına göre;

“Birbirleriyle rahatlıkla iletişime geçebildiklerini söylüyorlardı. Bir araya gelebilmenin ve nereden gelirse gelsinler yan yana durabilmenin rahatlığı, onların bir noktadan sonra Gezi’yi ‘yuvaları’ gibi görmelerini sağlamıştı.

Birbirlerini konuşarak ikna edebildiklerini görmüş olmaları, ‘ikna’ fikrinin iletişimsizlik adına birçok engeli aşmanın da bir yolu olduğu gerçeğini keşfettirmişti onlara”.

3.5.3. Zayıflama Dönemi (15 Haziran 2013 ve Sonrası)

Hükümet ile yürütülen görüşmelerin süreceği ve olayların daha fazla şiddetlenmeyeceği düşünülmüş, Gezi Parkı Olayları’nın sonuçlanmasına yönelik yürütülen kriz yönetimine sahada “güvenlikçi” anlayışla devam edilirken, masada ise “müzakere” opsiyonu canlı tutulmuştur.

15 Haziran 2013: Taksim Dayanışması tarafından; “15-16 Haziran ruhuyla direnişe devam”, “Tekrar bilgilendirme: 18 gündür olduğu gibi direnişimize hep birlikte devam ediyoruz” şeklinde tweetler atılarak “direnişe devam” ilanı yapılmıştır. Bu meyanda AK Parti tarafından Ankara’da yapılan “Milli İradeye Saygı” mitingi ertesi gün de İstanbul’da yapılacağından Taksim Dayanışması çadırı haricinde herhangi bir oluşumun Gezi Parkı civarında bulunmaması önlemleri kapsamında, marjinal grupların Taksim ve civarını terk etmemesi üzerine polisin sert müdahalesi başlamıştır (Radikal Gazetesi, 2013h).

16 Haziran 2013: Taksim Dayanışması tarafından yapılan duyuruda, özetle; “Hükümetin, Gezi Parkı’nın yoğun olduğu, hiçbir gösterinin olmadığı bir anda, aynı zamanda diyalog sürecinin kurulduğu bir dönemde, vahşi bir saldırı gerçekleştirdiği, çok sayıda insanın yaralandığı, bunun AKP’nin parkı bahane ederek halkı sindirme niyetinin bir göstergesi olduğu, polisin, alerjik cilt reaksiyonuna neden olan tazyikli su kullandığı ve Hükümetin insanlık suçu işlediği, korkudan hastanelere gidemeyen göstericilerin seyyar revirlerine, ilaçlarına ve şahsi eşyalarına bile el konulduğu, basın izlemesine izin verilmeyerek saldırının delillerinin karartılmaya çalışıldığı” iddiaları dile getirildikten sonra, “20 gündür yaşanan bu halk tepkisini ancak bu tepkiye yol açanların atacağı somut adımların durdurabileceği, Gezi Parkı’nda ağaçlardan başlayarak yurttaşların hayatına müdahaleye dönüşen bu saldırgan tutumdan geri dönüşün yine Gezi Parkı’ndan başlayarak, yurttaşların yaşamına müdahale edilemeyeceğine dair net tutumlarla hayata geçebileceği, halktan ve tüm halklardan şiddetin durdurulması ve taleplerin karşılanması için dayanışma beklendiği” çerçevesi çizilmiştir (Taksimdayanışma.org, 2013b).

Burada, toplumdaki bireylerin, farklı hedeflerle veya belirli bir amaç olmaksızın bir araya gelmeleri ile oluşan kitlenin toplumsal ve psikolojik beklentileri doğrultusunda, duygu ve düşüncelerinin, inanç ve yaklaşımlarının “bireyler ve toplum gerçekleri veya kuralları” karşısında yön değiştirerek, kitleyi oluşturan bireylerin psikolojik özelliklerinden oldukça değişik özellikler barındıran yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkması sağlanmaya çalışılmış ve bu yolla “Kitle Psikolojisi” oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu tür yeni toplumsal hareketlenmelerde kitleyi ayakta ve eylemleri süregelen tutmanın bir yolunun da “ortak hedef”ten daha ziyade “ortak düşman” algısıyla motive etmek olduğu hususu burada da kendini göstermiştir.

16 Haziran 2013 polis müdahaleleri sırasında, Okmeydanı’nda, 14 yaşındaki Berkin Elvan, başına isabet eden gaz kapsülü ile ağır yaralanmış, gün içinde Başbakan’ın Kazlıçeşme’de gerçekleştirdiği mitinge ise yoğun katılım gerçekleşmiştir (Milliyet Gazetesi, 2013d).

17 Haziran 2013: Bazı meslek kuruluşlarının Gezi Parkı ile ilgili “itidal” çağrısına karşılık Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu’nun (KESK) keskin açıklamalarda bulunması ve greve gitmesi eylemlerin toplumsal açıdan ne kadar yaygın olduğunu gösterir niteliktedir (Türk Tabipleri Birliği, 2013). Gezi Parkı civarında bulunan Taksim AKM (Atatürk Kültür Merkezi) önünde performans sanatçısı Erdem Gündüz tarafından gerçekleştirilen aksiyon üzerine pasifist mahiyette “duran adam” adlı yeni bir eylem dalgası (EK-2) ortaya çıkmıştır. Sivil itaatsizlik ve mobilize olma taraftarı olan protestocular, şiddet eyleminin eşliğinden dönerek “durmak” suretiyle faaliyetlerini sürdürmeyi tercih etmeye yönelmişlerdir (Gazeteyolculuk.net, 2018). “Duran adam eylemleri”, Beşiktaş, Kadıköy ve Taksim’de geniş yankı bulmuş, buna karşılık bazı noktalarda polisler trafiğin akışını bozduğu gerekçesiyle bazı göstericileri gözaltına almıştır.

18 Haziran 2013: Gezi Parkı Olayları ülke genelinde devam ederken “duran adam” eylemleri ile eylemciler hem kendilerine müdahale edilmesine engel oluyor hem de şiddetin dozajının yükselmesini böylelikle engellemiş oluyorlardı. Bu görüntüler özellikle İstanbul’da Beşiktaş, Taksim ve Kadıköy civarında yoğunlaşmıştı (Milliyet Gazetesi, 2013e). Aynı süreçte kolluk kuvvetlerinin müdahaleleri yer yer devam ederken Ankara’daki eylemler sırasında ölen Ethem Sarısülük’ün faili polis memurunun kimliği de ortaya çıkmıştır (Akşam Gazetesi, 2013d).

19 Haziran 2013 - 23 Haziran 2013 dönemine bakıldığında; Göstericilerin yorgun düşmeye başladıkları, forumlar gibi sembolik nitelikli eylemlerin öne çıktığı dikkat çekmiştir. Başbakan Erdoğan'ın rutin gezileri sürerken “duran adam” eylemleri de devam etmiştir (Objektifhaber.com, 2013). Dikkat çeken bir husus olarak halktan belli grupların birbirleriyle olan kavgaları öne çıkmıştır (Milliyet Gazetesi, 2013f). İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün emriyle göz yaşartıcı gaz ve TOMA unsurları kullanılmak suretiyle kolluk operasyonları da sürdürülmüştür (Ayata, 2013: 14-15). Gezi Parkı etrafında yeniden hareketlenen gruplar, olaylar süresince hayatlarını kaybedenleri anmak amacıyla toplanmış, bu ortamda yeniden şiddet olayları ortaya çıkmıştır. Çeşitli iddialara göre bu olayların nedeni provokatörlerin girişimleri olarak gösterilirken, polisin Taksim civarında herhangi bir organize eyleme izin vermemeye yönelik aldığı ve uyguladığı taktiksel kararı da akla getirmiştir. İstanbul'da görünür bir hal alan bir gelişme olarak, düzenlenen tüm protesto vb. eylemlerin Gezi Parkı'na atfedilir bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. Örneğin; Sivas Katliamı'nın yirminci yılı dolayısı ile Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nde ve yine Trans Onur Yürüyüşü kapsamında İstanbul İstiklal Caddesi'nde gerçekleştirilen etkinlikler de bu cümledendir. (Ayata, 2013: 15).

24 Haziran 2013 – 26 Haziran 2013: Polis müdahalesine sebebiyet verecek olaylar peş peşe gelirken Ethem Sarısülük'ü vuran polis serbest bırakılmış (Milliyet Gazetesi, 2013), bu gerekçeyle yurdun farklı noktalarında ve Taksim'de protestolar başlamış (Posta Gazetesi, 2013), Gezi Parkı destekçilerinin İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Türkiye'nin farklı noktalarında yeniden yürüyüşler yapmaya başladıkları görülmüştür. Gezi Parkı eylemcileri bu kez de evrensel bir sembol olan Dünya İşkence Görenlerle Dayanışma Günü ile kendilerini özdeşleştirerek 26 Haziran'da çeşitli eylemler yapmışlardır (Ayata, 2013: 15-16). Bu vesileyle, küresel ve evrensel yüksek değerlerden referans alındığı ve dünyadaki ezilen herkesle yan yana olduğu mesajı verilmiş, böylece dünya kamuoyu önünde kendini konumlandırma açısından bir global duruşun da sergilenmesine dikkat edilmiştir.

27-28 Haziran 2013: Sosyal medyanın Türkiye tarafından kontrol altında tutulduğuna yönelik iddiaları cevaplayan Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Türk makamlarının Facebook ile irtibatının bulunduğunu ancak Twitter'ın resmi makamlarla irtibatlı olmak istemediğini vurgulamış, Binali Yıldırım'ın bu sözleri Facebook tarafından reddedilmiştir (Ayata, 2013: 16). Diyarbakır'ın Lice ilçesi Kayacık köyünde yapımı

o günlerde sürmekte olan jandarma karakolu inşaatının bölge halkı tarafından protesto edildiği ortamda, 28 Haziran 2013'te, jandarmanın müdahalesi sırasında hayatını kaybeden Medeni Yıldırım da gerekçe yapılarak Gezi Parkı Olayları üzerinden İstanbul'un muhtelif yerlerinde eylemcilerin toplanması söz konusu olmuştur.

29 Haziran 2013: Toplumdaki kutuplaşmanın da etkisiyle 100 sanatçı tarafından imza kampanyası başlatılarak göstericilere destek olunmuştur (Haber7, 2013). Ayrıca Medeni Yıldırım'ın hayatını kaybetmesinin bir yansıması olarak Gezi Parkı civarında eylemcilerin toplandıkları ve yoğun gösteriler düzenledikleri görülmüştür. Bu gösterilere müdahale eden polis, Taksim Dayanışması başta olmak üzere çeşitli gruplarla karşı karşıya gelmiş ve şiddet yoluyla eylemcileri dağıtmaya çalışmıştır (Radikal Gazetesi, 2013i).

30 Haziran – 30 Temmuz 2013: Gezi Parkı Olayları kapsamında eylemler devam ederken, polis müdahalesinin dışında bazı grupların da eylemcilere ara ara farklı bölgelerde saldırdığı gözlemlenmiştir. Örneğin, İstanbul-Kadıköy'de de bu meyanda eylemcilere yönelik taşlı sopalı saldırıda bulunulmuştur. Diğer taraftan, marjinal gruplar yürüyüşlerini Taksim civarında gerçekleştirmeye devam etmişlerdir (Ayata, 2013: 16-17). Bu ortamda 200 kişilik bir grup, "Gezi Parkı eylemlerinin tüm sorumluluğunu üstleniyoruz" yazılı dilekçelerini Savcılığa sunmuşlar, yine meslek gruplarının desteği de dikkat çekmeye devam etmiştir. (Ayata, 2013: 17). 2 Temmuz'da ise Sivas Katliamı'nın yıl dönümüne yönelik anma törenleri gerçekleştirilirken, anmalarda, Gezi Parkı Olayları'nda hayatını kaybedenlere de yer verilmiş ve eylemlerin her gerekçeyle ve çok sayıda mecrada devamlılığına çalışılmıştır.

3 Temmuz 2013'te, Gezi Parkı eylemlerinde Ethem Sarısülük'ün ölümünden sorumlu tutulan polisin annesi ile Ethem Sarısülük'ün annesi buluşturularak, devlet eliyle, sahada müzakereci yaklaşımın yayılmaya çalışıldığı dikkat çekmiştir. Diğer taraftan Redhack benzeri siber suç örgütlerinin saldırılarına yönelik soruşturmaların açılması ve eylemcilere yönelik polis müdahalesi devam etmiştir. Ayrıca Emniyet birimleri tarafından Gezi Parkı eylemcilerine saldıran grupların tespiti ve bu bağlamdaki adli süreçler de başlatılmıştır.

Gezi Parkı eylemlerinin başlangıcından bu yana kapalı olan parkın, 8 Temmuz 2013'te açılmasına karar verilmişse de olayların alevlenmesi ihtimaline karşı parkın

aynı gün içinde kapatılıp sonra yeniden açılması dikkat çekmiştir. Park açıldığı esnada gösterilerin sürmesi nedeniyle, polis, Taksim Dayanışması Platformuna yönelik göz altıları arttırmış, gözaltına alınanlar 11 Temmuz'da serbest bırakılmıştır (Ayata, 2013: 18).

Marjinal gruplara ev sahipliği yapmaya devam eden olaylar kapsamında, İhsan Eliaçık öncülüğünde Antikapitalist Müslümanlar ve Devrimci Müslümanlar adı altında toplanan gruplar, Ramazan ayı olması dolayısıyla Taksim Meydanı'nda "yeryüzü sofrası" isimli bir etkinlik düzenleyerek çeşitli grupların mobilize olmasını sağlamışlardır. Polisin aldığı önlemlerin yanı sıra siyasi iradenin, meslek odalarının eylemlere destek vermesinin önüne geçme çabası ise sürmüştür. Antikapitalist Müslümanlar adlı grubun muhafazakar camia içerisinde sayısal anlamda bir ağırlığının olmadığı bilinmektedir. Fakat Türkiye'de yeknesak ve birbirleriyle dayanışma içinde olan muhafazakar bir bloğun ortaya çıkmakta zorlandığı da aşikardır. Bu açıdan Antikapitalist Müslümanlar gibi "sol" motivasyonlu muhafazakar oluşumları Gezi Parkı veya bir başka toplumsal olay bazında dikkate alırken odaklanması gereken temel hususun, muhafazakar camia içerisinde bir grubun (ki farklı gruplar da söz konusu) kendi argümanlarını üretmediği için bir ideolojik çerçeve içinde kendini sunması durumu olduğu söylenebilecektir. Bundan dolayı, muhafazakar camiada, özellikle dünya görüşü olarak yakın hissettikleri bir iktidara karşı fakirlik, mağduriyet, eşitsizlik, adaletsizlik gibi olguları savunacak aktörlerin az olması, Antikapitalist Müslümanlar gibi "sol, antikapitalist ve muhafazakar" türde hibrit ideolojiye sahip oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yönüyle de Gezi Parkı eylemlerinde yer alan muhafazakarların, "sol" literatüre atıfla "örgütlenmiş" olması Antikapitalist Müslümanlar vb. oluşumları analiz sürecine dahil etmeyi değerli kılmaktadır.

30 Temmuz'a kadar olan günlerde süreç benzer bir karakterde devam etmiş, polis müdahalesi, eylemcilerin gösterileri ve marjinal grupların ısrarlı yürüyüşleri neredeyse her gün kendini tekrar etmiştir.

Gezi Parkı Olayları'na ilişkin olarak dönemin siyasi partileri AK Parti, CHP, MHP ve BDP'nin genellikle keskin duruşlar sergilediği gözlemlenmiştir. Bu keskin duruş, olayların ya karşısında ya da yanında yer alma şeklinde özetlenebilir. AK Parti ve MHP, eylemlerin derhal son bulması için gerekli çağrı ve çabayı gösterirken; CHP

ve BDP'nin gerek saha gerekse siyaset düzeyinde Türkiye'nin farklı bölgelerinde gerçekleşen eylemleri desteklemesi söz konusu olmuştur.

AK Parti ve MHP açısından eylemlerin “radikal” bir girişim olduğu nitelendirilmiş ve eylemcilerin her geçen gün farklı biçimlerde şiddete başvurması ile doğru orantılı olarak, üslup sertleşmiştir. Bu açıdan eylemlerin ilk günlerinde çevrecilikle ilgili Türkiye'ye kattığı değeri eylemcilerin önüne koyan Başbakan-AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, sonraki günlerde eylemlerde şiddetin dozajının yükselmesi sonucunda; siyasal kimlik, eylemci profillerinin ifşası ve kriminalizasyonuna yönelmiştir (Ete & Taştan, 2013: 110). O dönem AK Parti'ye dönük ciddi siyasal eleştiriler yürüten MHP'nin, AK Parti ile “yöntem” bakımından siyasal anlamda yakınlaşması da Gezi Parkı eylemleri başlamıştır. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, 11 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirdiği parti grup toplantısında AK Parti'ye yönelik yürütülecek muhalefet tarzının, şiddet eylemleri ile değil sandıkta olması gerektiğini belirterek Gezi Parkı eylemlerini “karanlık sokaklar” olarak nitelendirdiği görülmüştür. Bu kapsamda Bahçeli;

“İsterlerse AKP'yi iktidardan düşürebilecekler, isterlerse diledikleri herhangi bir partiyi iktidara getirebileceklerdir. Bunu da sandıkta oy kullanarak yapabileceklerdir. Sokaklar belirsizdir, sokaklar tehlikelidir, sokaklar karanlıktır ve sokaklar her şeye açıktır. Taksim'de suyun, gazın ve türlü zorluğun altında kalmaktansa, erken veya zamanında yapılacak bir seçimde tüm isteklerini, beklentilerini ve hayallerini sandığa yansıtmalıdırlar. Başbakan Erdoğan'ı görevden alacak demokratik iradeyi göstermelidirler” demiştir (MHP, 2013).

Bu ifadelerden de hareketle, MHP'nin, Gezi Parkı eylemlerinin başladığı ilk safhalarda “gençlik” teması üzerinden AK Parti'yi hedef aldığı, akabinde olayların şiddet eksenli tezahürü ile orantılı olarak siyasi pozisyonunu belirlediği söylenebilecektir. MHP, süreçte, gelişmelere göre duruşunu güncellemiş ve eylemcilerin karşısında olduğunu, “PKK ile işbirliği yapılmaması gerekli” vb. açıklamalar üzerinden vurgulamış, “Erdoğan karşıtlığı” pozisyonundan ayrılarak “Gezi'de dış mihraklar” söylemlerini geliştirmeye başlamıştır (Ete & Taştan, 2013: 128-130).

CHP ve HDP ise farklı düzeylerde eylemlere müzahir bir pozisyon benimseyerek angaje olmuş, CHP'nin söylem düzeyinde AK Parti'yi sürekli hedef

aldığı görülmüştür. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, “Yüzlerce miting yaptık, ama bu kadar genci hiçbir zaman, hiçbir partinin toplantısında da görmedim.” ifadeleriyle eylemleri seçimlere hazırlık için bir araç olarak nitelendirmiştir (Radikal Gazetesi, 2013j). Bu yönde ifadeleri yoğun bir şekilde kullanan CHP, eylemlere yönelik anlamlı ve çözümleneci bir pratik üretmediği gibi Türkiye’de “muhalifet boşluğu” iddialarının mesnetsiz olmadığını gösteren bir çizgide kalmaktan kurtulamamıştır. Bu minvalde de eylemlerin gerek saha boyutunda gerek söylem-siyaset boyutunda önemli bir boşluk ortaya çıkmıştır. Bu boşluğun BDP tarafından doldurulması yönünde “marjinal” niteliği haiz eylemciler arasında yoğun bir beklenti oluşmuştur. Neticede, PKK terörünü barışçıl yollarla çözümlenmeyi amaçlayan Barış/Çözüm/Açılım Süreci’nin atmosferinde Sırrı Süreyya Önder gibi birkaç milletvekili dışında gelişmelere “tam anlamıyla angaje olmayan” BDP, söylemleriyle Erdoğan’ı hedef almayı tercih eden bir konumda kalmayı seçmiş, bu bağlamda Gezi Parkı Olayları’nı, muhalif argümanlarını dile getirme aracı olarak görmüştür. İlerleyen yıllarda, Çözüm Süreci’nin de başarısız sonlanması üzerine, BDP bünyesinde bulunan isimlerin Gezi Parkı eylemlerine katılan gruplarla iş birliğini pekiştirecek hamleler yaptığı görülmüştür (Ete & Taştan, 2013: 135-136).

Liberal Demokrat Parti (LDP) kurucusu Besim Tibuk ise sonraki senelerde katıldığı bir televizyon programında Gezi sürecine farklı bir yorum getirerek, “Olayların AK Parti’den bıkmış ve aynı zamanda korkan toplumsal kesimlerin çok başarılı bir dışavurumu olarak başladığını, ılımlı devam ettiği hatta yumuşadığı bir anda Başbakan Tayyip Erdoğan’ın açıklamalarıyla kızıştırmasının etkisiyle maskeli militanların sokağa döküldüğünü, halkın 1970’lerin sokak eylemlerini hatırlayarak tekrar istikrara yani hükümete sarılmayı seçtiğini, eylemlerin AK Parti’nin güçlenmesine yaradığını, kısaca Gezi sürecinde AK Parti’nin eline oynandığını” öne sürmüştür (Tibuk - Aykırı Sorular, 2015).

3.5.4. Gezi’de Sembollerin Belirlediği Politik Atmosfer

Tezin ilerleyen sayfalarında, “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” başlığı altında ele alınacak olmakla birlikte, Gezi protestolarına kronolojik olarak yer verilmesinin ardından bazı tespitlerde bulunmakta yarar görülmektedir:

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, “demokratik niteliğini kaybedip vandallığa dönüştüğünü” belirterek bitirilmesini istediği eylemler, 1 Haziran 2013 itibariyle kitlesellik ve karşı şiddet içeriğiyle henüz başlamaktaydı. Süreçte, nedeni her ne olursa olsun, tartışılır nitelikte bir polis şiddeti sonrasında, apolitik olduğu varsayılan bir kuşağın siyasal farkındalığının tetiklenmesi yoluyla sokağa dökülmesinin belgesel niteliğinde bir örneğinin yaşandığı görülmektedir. “Siyasal katılımın sandıkta ve seçimle işleyen, mühür sahibinin tam yetkiyi alıp siyasal iradeyi temsil etmeye hak kazandığını” önceleyen bir hükümet anlayışı ile, “sandıktan ne çıkarsa çıksın hepimizi ilgilendiren tasarruflarınızı bize de sormalısınız” düşüncesindeki karşı taraf arasında bilek güreşine dönüşmüş bir “sokağa hakim olma mücadelesi” başlamıştır. Tarihi ve güçlü kent meydanlarının dünya tarihinde hep şahit olduğu “meydanı tutan her yeri tutar” savaşımı, bu kez İstanbul/Taksim, Ankara/Kızılay ve İzmir/Gündoğdu Meydanlarında bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de politik mücadelenin, ideolojik anlam yüklenmiş semboller üzerinden yapıldığı bilinen bir husustur. Bu anlamda; Taksim Meydanı, Osmanlı Devleti’nin inşa ettiği Topçu Kışlası, bu Osmanlı eserinin İsmet İnönü zamanında yıkılması, iktidar partisi olan AK Parti’nin Osmanlı’nın devamı olduğu yönündeki ideolojik atıfları, İsmet İnönü’nün siyasi bir rakipten çok öte bir “düşman” olarak görüldüğünün açıkça dile getirilmesi gibi hususlar, bazen çok açıktan ifade edilmese de, politik çekişmenin asıl zemindir. Taksim Yayalaştırma Projesi’ne yönelik olarak Gezi Parkı’na iş makinelerinin getirilmesinde “27 Mayıs” 2013 tarihinin seçilmesi Türk siyasi tarihini okumuş hiç kimse için tesadüf olarak görülmemiştir. Yine AK Parti’nin siyaseten sahip çıktığı, muhafazakar seçmenin gözünde AK Parti’nin bir nevi selefi olarak görülen Adnan Menderes’in Başbakanı olduğu Demokrat Parti iktidarına karşı “27 Mayıs” 1960 tarihinde gerçekleştirilen 1960 Askeri Darbesi ve başında İsmet İnönü’nün bulunduğu CHP’nin bu darbeyi desteklediği polemiki günümüzün siyasi iklimini de yoğurmakta ve şekillendirmektedir. Bu, Gezi’de de böyle olmuştur.

Tezin Kriz Yönetimi ve Kamu Politikaları başlıklı birinci bölümünde de ifade edildiği gibi, siyasi çekişmeler ve semboller üzerinden yürüyen o gündemde, Gezi Parkı sürecinin şiddetli bir krize evrildiğinin karar vericiler tarafından uzun bir süre farkına varılmadığı yahut kabul edilmek istenmediği akla gelmektedir. Bu da proaktif bir yaklaşımı imkansız kılmanın ötesinde, başarılı bir “reaktif kriz yönetimi” ihtimalini bile

zora sokarak “ülkeyi en az hasarla limana yaklaştıracak” bir kriz yönetimi pratiğinin gösterilemediğini düşündürmektedir.

3.6. Gezi Parkı Olayları Üzerine: “Kutuplaşmış Toplum”

Tezin bu bölümünde, “Politik Bağlama Oturma ve Marjinalleşme: Şiddet Sarmalı” başlığı altında ele alındığı gibi, Taksim Dayanışması'nın 9 Haziran 2013'te dile getirdiğı, “ülkenin tamamına yayılarak büyüyen mücadelenin mesajının, ‘yok sayılarak yönetilmekten bıkmış olmak’ olduğu, ‘oyu alanın her şeye karar verdiği bir yönetim anlayışı’nın halkı bıktırdığı, uğrunda mücadele edilen ‘üç beş ağacın’ çok fazla dalı olduğunun görülmesi gerektiğı, milyonlarca insanın öfkesinin bir anda ortaya çıkmadığı, yıllardır biriken bir tepkinin yansıması olduğu ve hakkını arayan bu insanların başaracaklarının da farkında oldukları” yönündeki beyanların öne çıkardığı gibi, sokaktakiler açısından, Gezi Parkı sadece bir ateşleyici olmuştur. Ülkedeki yönetim anlayışının ve gidişatın belli kesimlerde yol açtığı karamsarlık, yok sayılma duygusu, hayat anlayış ve tarzlarına müdahale endişesi, Taksim Yayalaştırma Projesi sürecinde de görüldüğü gibi kentli haklarının görmezden geldiğı düşüncesi, “eylemciler açısından yeterli gerekçeleri ve sokağına çıkmanın meşruiyetini” sağlamıştır.

Olaylar sırasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın ağırlıklı olarak güvenlikçi ve bazen müzakereci açıklamalarının yanı sıra sert tutumunun Gezi Parkı eylemcileri üzerinde önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Yine tezin bu bölümünde, “Gezi Parkı Olayları’nı Doğuran Etkenler” başlığı altında ve devamındaki sayfalarda ifade edildiğı gibi, Gezi öncesine kadar olan dönemde AK Partinin birtakım sosyo-politik karar ve uygulamaları toplumdaki kimi kesimlerde rahatsızlık uyandırmış, toplumsal kesimler arasındaki mevcut güvenlik kırıklarını derinleştiren girişimler olarak algılanmıştır.

AK Parti’ye ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a yönelen eleştiriler, geçilmesi planlanan “Başkanlık” sistemine atıfla ivme kazanırken, diğer taraftan, süreç boyunca muhalefetin de iktidara yakın kesimin de manipülatif söylemleri nihayetinde Gezi Parkı eylemlerini ortaya çıkarmıştır (Keyman, 2013: 25). İktidar partisi ile muhalif kesimler arasında yaşanan ve karşılıklı nefret ve güvensizlikten beslenen bu çıkmaz, siyasette sertliğin hem sebebi olmuş hem de bu sertliğı durmaksızın üreten bir kısır döngüye dönüşmüştür.

Tezin, Kriz Yönetimi ve Kamu Politikaları başlıklı birinci bölümünde de ifade edildiği şekilde, Gezi Parkı Olayları'nda karar alıcı pozisyonunda olanların arasındaki iletişim sorunu/irtibatsızlık, güvenlikçi-müzakereci kriz yönetiminin belirsiz bir seyir izlemesi neticesini doğurmuş, hükümetin göstericiler ve gelişmeler karşısında kararsız ve hazırlıksız bir görüntü vermesine yol açarak sürecin zaman zaman kontrolden çıkmasında bir etken olmuştur.

Gezi Parkı Olayları'nın süreç içinde geçirmiş olduğu dönüşüm ve giderek artan katılımcı sayısı göz önüne alındığında sivil itaatsizlik boyutunu aşarak şiddet içeren bir niteliğe dönüştüğü, hatta zaman zaman iç savaşa yol açma potansiyelini de taşıdığını söylemek mümkündür. Bunu destekler nitelikteki en önemli gösterge ise olayların “siyasallaşma” kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gezi Parkı Olayları'na destek veren grupların gittikçe aşırı sol marjinal yapılarla iç içe geçmesi sonucunda ülkücü/milliyetçi grupların tepkisine ve müdahalesine maruz kalması müşahade edilmeye başlamıştır. Bu noktada polis sadece göstericilere değil, göstericilerle çatışan Ülkücü gruplara da müdahale etmek zorunda kalmıştır (İhlas Haber Ajansı, 2013). Gezi Parkı Olayları sırasında; Mehmet Ayvalıtış (İstanbul), Abdullah Cömert (Hatay), Ethem Sarısülük (Ankara), Ali İsmail Korkmaz (Eskişehir), Ahmet Atakan (Hatay), Berkin Elvan (İstanbul), Burak Can Karamanoğlu (İstanbul), Mehmet İstif (Mersin) adlı siviller hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu isimlerden Mehmet Ayvalıtış, Abdullah Cömert, Ethem Sarısülük, Ahmet Atakan ve Berkin Elvan, doğrudan eylemlere yönelik polis müdahaleleri sırasında mermi yahut gaz fişegi isabet etmesi gibi sebeplerle ölürken, Mehmet İstif ise biber gazının tetiklediği komplikasyon üzerine hayatını kaybetmiştir. Ali İsmail Korkmaz, Eskişehir'de aralarında polislerin yanı sıra Gezi eylemlerine karşı çıkan şahısların da yer aldığı bir grupla yaşadığı kavga üzerine hayatını kaybetmiş, Burak Can Karamanoğlu ise “faşist olduğu” öne sürülerek İstanbul/Okmeydanı'nda Gezi eylemcisi şahıslar tarafından vurularak öldürülmüş, cinayeti DHKP/C terör örgütü üstlenmiştir. Sivil ölümlerinin yanında, Adana'da Gezi eylemcilerine müdahale eden polis komiseri Mustafa Sarı alt geçit köprüsünden düşerek yaşamını yitirmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2015: 101-111).

Ali İsmail Korkmaz ile Burak Can Karamanoğlu'nun “karşıt gruplarla çatışmaya bağlı” ölümleri, olayların ulaştığı boyutun tam olarak görülmesini de sağlamaktadır.

Toplumsal kesimler arası kutuplaşmanın ve güven bunalımının ulaştığı bu nokta, demokratik bir toplumda tolere edilebilir boyutların çoktan aşıldığını ortaya koymaktadır.

3.7. GENAR Araştırması (2013) ve KONDA Raporu (2014)

GENAR'ın yaptığı araştırmada eylemcilerin Gezi Parkı'nda bulunma motivasyonları kapsamlı şekilde anlatılmaktadır. Bu çalışma, 8-9 Haziran 2013 tarihlerinde 498 katılımcıyla görüşülerek yapılmıştır (GENAR, 2013).

GENAR'a nazaran daha detaylı ve uzun soluklu bir çalışma olan KONDA'nın "*Gezi Raporu: Toplumun 'Gezi Parkı Olayları' Algısı, Gezi Parkı'ndakiler Kimlerdi?*" başlıklı raporu, 5 Haziran 2014 tarihinde yayınlanmıştır. Gezi Parkı Olayları'nın birinci yıldönümünde yayınlanan raporun araştırma desenine bakıldığında, yaşanan olayların nicel ve nitel önemi anlaşılmaktadır. KONDA, 6-8 Haziran 2013 tarihlerinde toplamda 4411 kişi ile Gezi Parkı'nda görüşmüştür. Buna ek olarak olayların Türkiye'de derinleştiği ve yaygınlaştığı tarihlere tekabül eden 6-7 Temmuz 2013 tarihlerinde ise ülkenin 28 ilinde 18 yaş üstü 2629 kişi ile görüşülmüştür. Rapor bağlamında katılımcılara "Kimler, Neden Oradalar ve Ne İstiyorlar?", "Gezi Parkı Olayları Algı ve Değerlendirmesi" gibi temalar etrafında oluşan sorular sorulmuştur (KONDA, 2014).

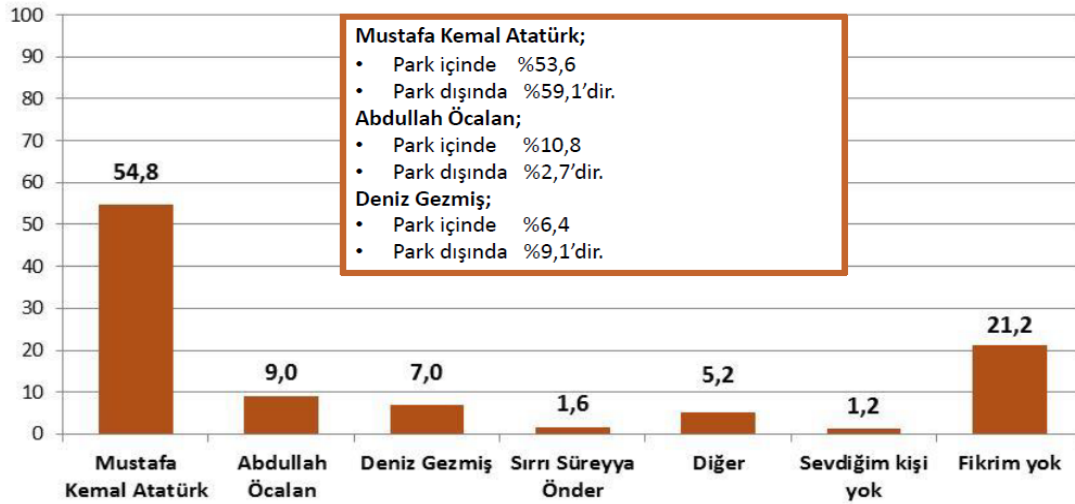
GENAR ve KONDA tarafından hazırlanan anket çalışmalarının tezde kullanılmasının, tezin araştırma yöntemleri ve içeriği bakımından üç temel sebebinin bulunduğu söylenebilir. Birincisi, Gezi Parkı Olayları'na ilişkin eylemlere yönelik "güncel" ve "doğru" anket verisinin 2021 şartlarıyla elde edilmesinin mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Neticede 2013'teki siyasi, toplumsal ve ekonomik bağlamın, 2021 itibarıyla dönüştüğünü ve bu yüzden yapılacak bir anketin olayların gerçekleştiği andaki sonuçlardan ziyade, "algılardan" ibaret olabileceği düşünülmektedir. Bu yüzden "dönemin ruhunu" yansıttığı düşünülen anketler seçilmiştir. İkincil olarak, Gezi Parkı eylemlerinin gerçekleştiği esnada yapılan bahse konu anketlerin her ikisinin de metinde kullanılmasının, tezin argümanları ve iddialarının "çapraz doğrulama" yöntemi ile gerekçelendirmesi bakımdan önemlidir. Bu açıdan her iki farklı anket şirketinin benzer soruları aynı zaman dilimlerinde eylemcilere sorduğu ve genel itibarıyla aynı cevapları aldığı görülecektir. Böylece metnin tutarlılığı ve bilimsel açıdan doğrulanabilirliği de gerekçelendirilmiş ve

pekiştirilmiş olacaktır. Anket şirketlerinin tercih edilmesindeki üçüncü gerekçe ise olayların detaylarına yönelik önemli ve çeşitli tespitleri barındırıyor olmasına dayanmaktadır. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere, anketlerin soru setleri ve alınan cevaplar önemli çıktılara işaret etmektedir. Bu çerçevede, anketlerin bilimsel bir tez çalışmasında bulunmasının gerekliliği öne çıkmıştır.

Bahsi geçen raporlara göre çeşitli kategorilerde şu sonuçlar analiz edilmiştir;

3.7.1. Eylemcilerin Kişisel - Sosyal Yaşamı Bağlamındaki Araştırmalar

Şekil 3.7.1.1. Eylemcilerin Aile - Arkadaş Harici En Çok Sevdikleri Kişi

* **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.⁵

"Aileniz dışında dünyada en çok sevdiğiniz kişi kimdir?" sorusuna yüzde 54,8 oranında “Atatürk” cevabı verilmiştir. Ayrıca yüzde 9,0 oranında katılımcı da “Abdullah Öcalan” cevabını vermiştir.

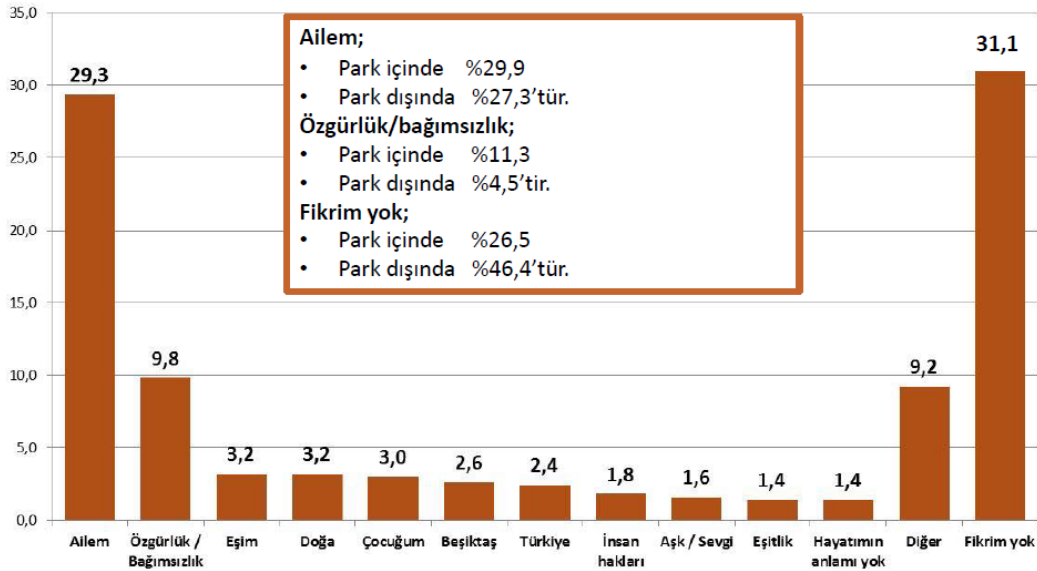
Daha önce bahsedildiği üzere CHP etrafında toplanan Gezi Parkı “cephe” her ne kadar Mustafa Kemal Atatürk’ü “en sevilen kişi” olarak adlandırıyor olsa da Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik terör saldırılarının düzenlenmesi emrini veren bölücü terör

⁵ GENAR tarafından yapılan araştırmada, Gezi Parkı içinde ve dışında toplamda 498 kişiyle görüşülmüştür. Bunların %22,1’i park dışından, %77,9’u ise park içindedir. Metin içindeki tablolarda bulunan “park içinde”, “park dışında” ve genel gezi parkı grafikleri incelenirken sayısal farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede genel grafiklerde 498 kişinin verisi oranlanırken; park içinde (%22,1) ve park dışında (%77,9) görüşülen kişilerin sayısal farklılığından dolayı aynı sorulara verilen cevaplarda farklı oranların çıkması söz konusudur.

örgütü elebaşı Abdullah Öcalan taraftarı kitlenin de eylemciler arasında bulunuyor olması dikkat çekicidir. Nitekim zıt kutupların Gezi Parkı “çatısı” altında buluşması ve AK Parti’ye karşı söylemler geliştiriyor olması Türk siyasi hayatı için doğrusal analiz yapma fırsatından çok kaotik bir analiz düzeyinin bulunduğunu gösterir niteliktedir. Bir başka deyişle, en azından dışarıya yansıdığı şekliyle bu “özgürlük ve adalet arayışı”nın, AK Parti ve liderinin söylem ve icraatlarına karşı ortaya çıkan tepkisellik bağlamında, normal koşullar altında yan yana gelmesi beklenmeyecek kişi ve kesimleri aynı parkta topladığı gözlemlenmiştir.

Tablo, bir başka açıdan, PKK/KCK’ya müzahir üniversite ve gençlik yapılanmalarının Gezi Parkı ve çevresindeki gösterilerde yer aldığını, “gösterilere katılmama” yönündeki örgüt talimatlarının örgüte müzahir tabanın tamamında karşılık bulmadığını da göstermektedir. Bu yaklaşımın ve otoriteden (örgüt otoritesi) bağımsız hareket etme pratiğinin, sonradan, 2019 Mahalli Seçimleri sürecinde daha derinlikli olarak İstanbul’da ikamet eden HDP tabanında karşılık bulduğu da söylenebilecektir.

Şekil 3.7.1.2. Eylemcilerin Hayatlarının Anlamı

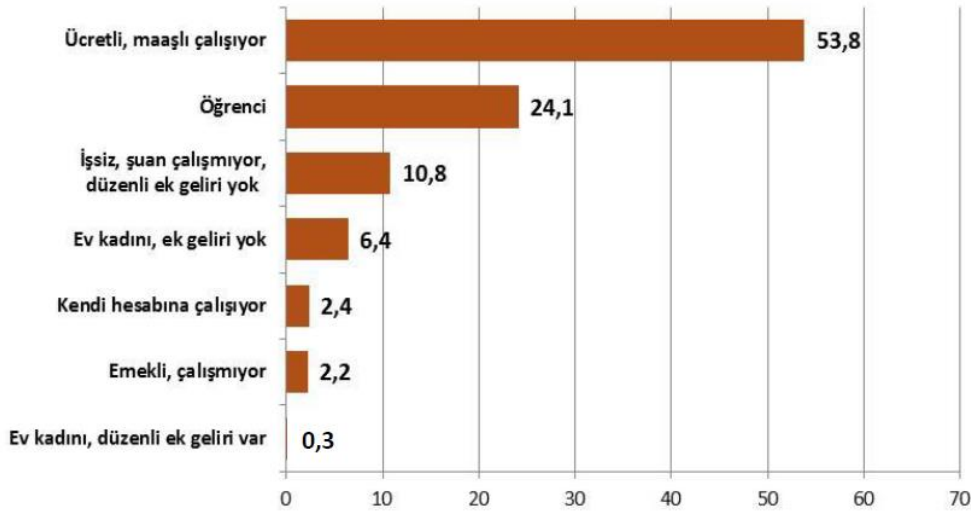
- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemcilerin hayata bakışlarında merkeze koydukları değerlere bakıldığında ise apolitik olma durumu dikkat çekmektedir. Bu açıdan, genellikle aile ve özgürlük temaları etrafında birleşen cevap skalasının ortaya çıkması şaşırtıcı olmakla birlikte eylemcilerin insan doğasına uygun olan cevapları, Gezi Parkı Olayları’nın, politize veya

şiddete varmayan aşırı davranışlara itme potansiyelini gösterir niteliktedir. Nitekim Gezi Parkı Olayları'nın sunmuş olduğu ortam, ailesi ve çevresine bağlı olan bir insanın nasıl iktidar karşıtı politik eylemlere itilebileceğini gösterir niteliktedir. Göstericilerin arasında, “kentime, parkıma, alışkanlıklarıma, hayatıma, aileme, kısacası bir anlamı ve değeri olan şu varlığıma saygı duyulduğunu ve bunların güvence altında olduğunu bilmek ve görmek istiyorum” mesajını verme motifiyle hareket edenlerin olduğu söylenebilir.

Ankete katılanlardan “parkın içinde olanlar”da “özgürlük” seçeneğinin yüksek oranda dile getirilmesi, park içindeki kitlenin daha ideolojik ve örgütsel tabanlı olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bu yorumu destekler nitelikte, devletin gözünde, kamuya ait bir parkta işgalci pozisyonunda olmak ve bir polis müdahalesinde en sert muameleyi görme ihtimali ve en ciddi direnişi gösterme sorumluluğu da daha güçlü bir ideolojik kişilik yapısı gerektirmektedir.

Şekil 3.7.1.3. Eylemcilerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

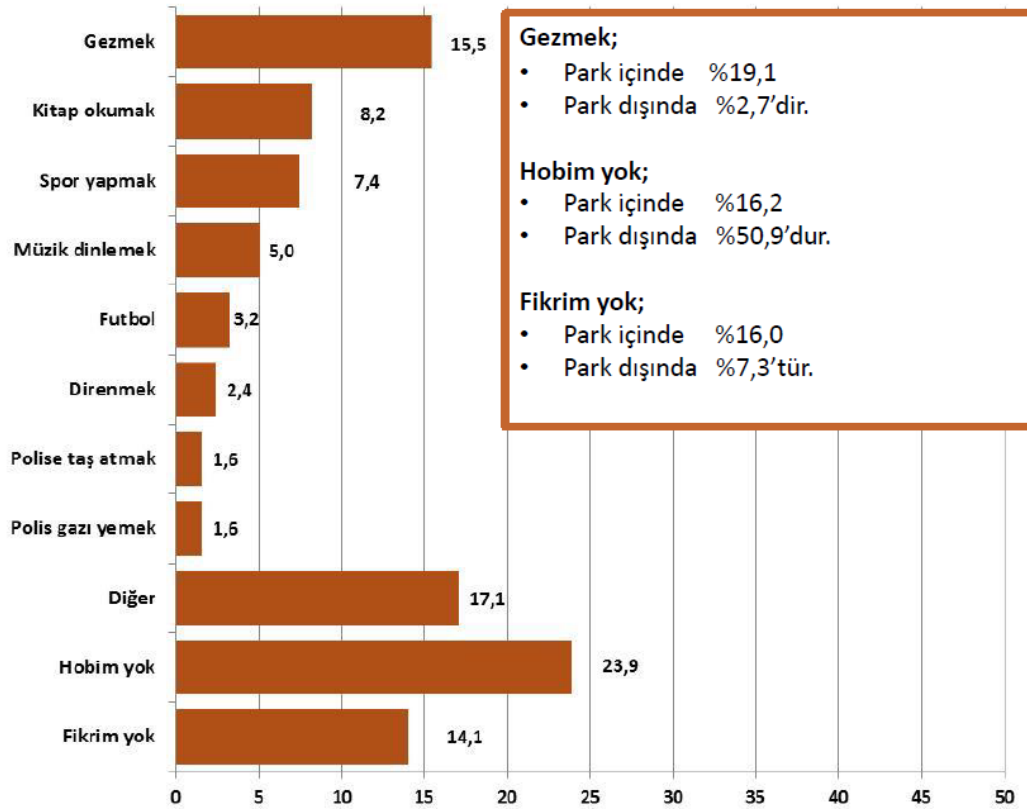

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemcilere sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında, %53,8’lik kısmın ücretli-maaşlı çalıştığı, %24,1’inin öğrenci olduğu, %10,8’inin işsiz ve düzenli gelire sahip olmadığı anlaşılmıştır. Elde edilen bu veriyle birlikte sadece çalışmayan kitlenin değil çalışan büyük bir grubun da siyasal gidişattan memnun olmadığını söylemek mümkündür. Şu an öğrenci ve çalışmayan -%34,9’luk bu devasa kitlenin iş bulması ve öğrencilik hallerinin nihayetlenmesi, önümüzdeki yıllarda “Gezi Ruhunu” devam

ettirecek potansiyel düzenli gelirli kimselerin ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir. Öte yandan genç kitlenin yahut sosyo-ekonomik seviye bakımından belli bir düzeye ulaşmış kişilerin dahi eylemlere katılabiliyor olması, eylemcilerin birbirlerini anlama ve empati kurma yeteneklerinin de güçlü olduğunu, dolayısıyla örgütlenme konusundaki başarısına kanıt olarak gösterilebilir.

Şekil 3.7.1.4. Eylemcilerin Sosyal Faaliyetlerine Göre Dağılımı

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemcilerin sosyal faaliyetler açısından zayıf kaldığını söylemek mümkündür. Nitekim %40 civarı bir eylemci grubu hobisinin olmadığını veya boş zamanlarında bir şey yapmadığını vurgulamıştır. Elde edilen verilerden çıkarılabilecek önemli bir sonuç da “hobim yok” cevabını verenler içindir. Hobisi olmayan Gezi eylemcilerinin belki de pek çoğunun ilk kez “sosyalleştiği” yer Gezi Parkı olmuştur demek yanlış olmayacaktır. Böylesi bir kitlenin dahi bu eylemlerle sosyalleşebilmiş olması, yeni eylemlerde bu kitlenin tekrar mobilize olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca park dışında hobisi olmayanların sayısının park içindekilerin 3 katı olması, sosyal bakımdan daha zayıf

durumda olduklarına işaret etmektedir. Gezi eylemcilerine sorulmuş hobilerle ilgili bir soruda “Diğer” seçeneğinin %17 karşılık bulması bireyler arasındaki bazı sosyal farklılıkları göstermesi yönünden ilginç olduğu kadar, “Gezi Ruhu” denilen şeyin, park içi ve dışındakiler açısından hobiler konusunda bile değişik tutumları olan bireylerin tamamını aynı potaya dahil edebildiğini düşündürmektedir.

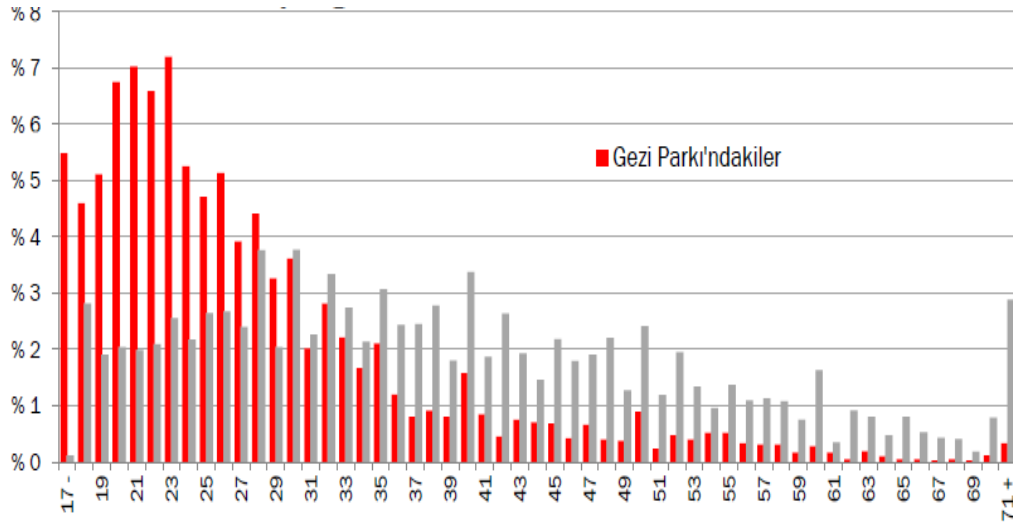
Şekil 3.7.1.5. Cinsiyet Dağılımı

	Kadın	Erkek
Gezi Parkı	50,8	49,2
İstanbul	51,5	48,5
Türkiye	48,8	51,2

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Cinsiyet dağılımına bakıldığında, Gezi Parkı eylemcilerinin ülke genelinde ve Gezi Parkı’nda eşit dağıldığını söylemek mümkündür. Araştırma kapsamında elde edilen yaşların ortalaması ise Türkiye genelinde 30,3; İstanbul’da ise 30,1’dir. Gezi Parkı’nın yaş ortalaması ise 28’dir.

Şekil 3.7.1.6. Gezi Parkı’nda Bulunanların Yaş Dağılımı

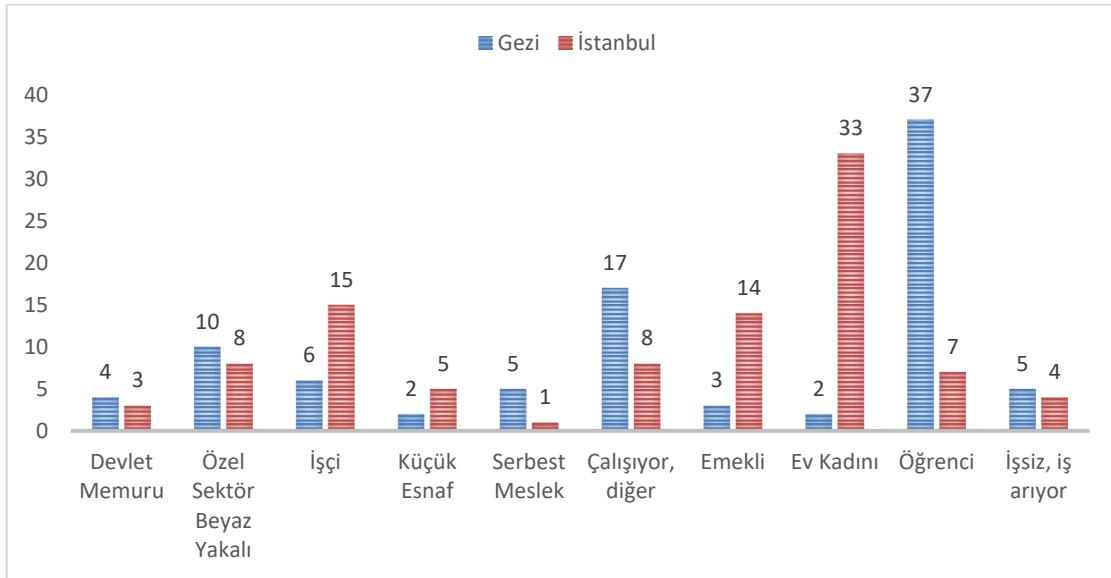

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır

Gezi Parkı’nda bulunan gençlerin oransal dağılımı ile alakalı bir analizde bulunan KONDA’ya göre ise Gezi Parkı’ndaki eylemci sayısının yüzde 30,8’i 21-25

yaş grubunu oluşturmaktayken, gelen her iki kişiden birinin 21-30 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Yaş gruplarının çalışma durumlarına bakıldığında ise çalışan ve öğrenci gruplarının ağırlıklı yüzdeyi temsil ettiği görülmüştür. Gezi Parkı eylemlerinde bulunan genç nüfusun çoğunluğu oluşturması eylemlerin etkisinin uzun soluklu olabileceğine işaret eden bir göstergedir. Türkiye'nin siyasal tarihi boyunca 60'lar ve 70'ler kuşağı olarak anılan kimi sol ve marjinal grupların önde gelen isimlerinin bugün halen anılır oldukları a posteriori bir gerçektir. Benzer şekilde "Gezi Ruhü" gibi adlandırmaların önümüzdeki yıllar boyunca Türkiye gündemini işgal etmesi olası görülmektedir.

Şekil 3.7.1.7. Gezi Parkı'nda Bulunanların Çalışma Durumu

- **Kaynak:** KONDA, 2014, "Gezi Raporu"ndan uyarlanmıştır

Buna göre özel sektörde çalışanlar, doktorlar ve mimarlar çalışma durumlarına göre Gezi Parkı'nda daha fazla temsil bulmuştur. Buna ek olarak öğrenciler de ciddi bir farkla öne çıkmıştır. Ülkenin genç ve okumuş nüfusunun eylemlerin ilk günlerindeki birincil aktör olarak ortaya çıkması, Türkiye genelinde okumuş ve vasıflı kimselerin politize olduğunu gösterir niteliktedir. Bu süreçte ülke nüfusunun yoğun bir siyasallaşma etkisine maruz kaldığını söylemek mümkündür.

Bu tablo, önceki tablolarla birlikte değerlendirildiğinde, olayların Gezi Parkı ve çevresinde yani vitrinde yer alan popülasyonunun; "örgütlere müzahir öğrencilerden ve kamuoyunda bilinirliği yüksek elit-sol 'aydın'lardan müteşekkil" şeklinde özetlenebilir.

Şekil 3.7.1.8. Eylemcilerin İstanbul'un İlçelerine Göre Dağılımı

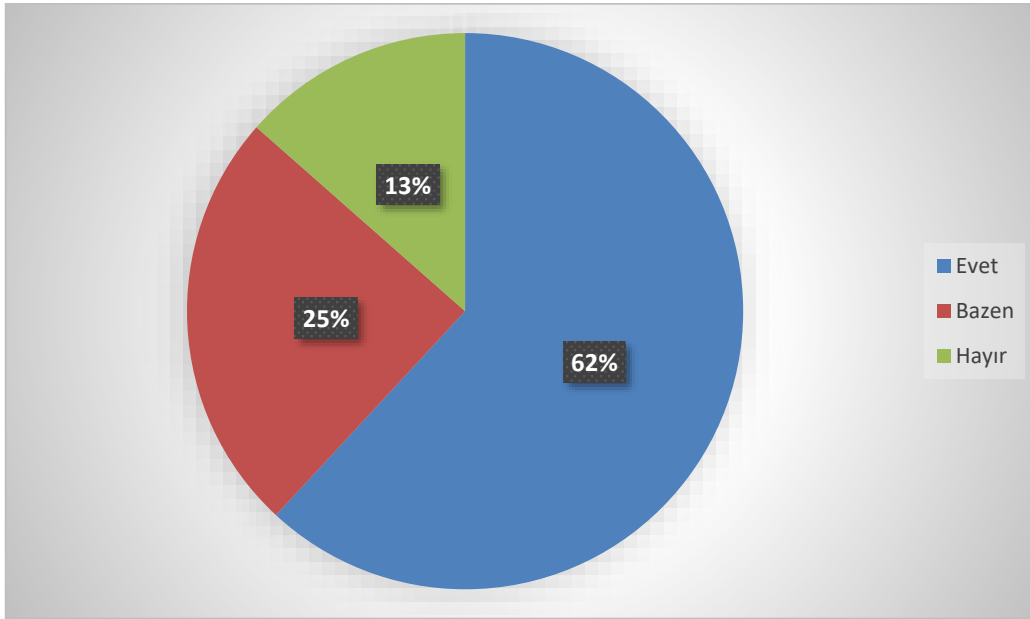
İlçe	Yüzde
Kadıköy	13,4
Şişli	11,4
Beşiktaş	7,3
Üsküdar	5,8
Fatih	5,4
Beyoğlu	5,1
Sarıyer	4,6
Bakırköy	4,1
Bahçelievler	3,7
Ataşehir	3,5
Maltepe	3,4
Kağıthane	2,6
Küçükçekmece	2,3
Avcılar	2,2
Kartal	2,2
Eyüp	2,0
<i>(Diğer ilçeler yüzde 2'nin altındadır.)</i>	

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Bakıldığında özellikle Beşiktaş, Şişli ve Kadıköy, katılımcıların yüzde 40'ını temsil ederken, İstanbul'un neredeyse tamamına yayılan bir eylemci profili ortaya çıkmıştır.

Gezi Parkı'nda bulunan unsurların örgütlü olma durumları incelendiğinde ise herhangi bir siyasi partiye veya STK'ya müntesip olmayanların oranı yüzde 78,9 iken üye olanların oranı yüzde 21,1'dir. Kadıköy, Şişli ve Üsküdar gibi İstanbul'un en eski yerleşim birimlerinin Gezi eylemlerinde bulunan nüfus içinde önemli bir yüzdeye sahip olması, eylemcilerin İstanbul'un yerel kesimini temsil ettiğini göstermektedir. Buradan hareketle eylemlerde yer alan nüfusun ilçe ve semtler bazında homojen olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte, İstanbul üzerinde temel tasarruf hakkına sahip büyük bir kitlenin AK Parti karşıtlığı üzerinden siyasallaşması ise muhalif ve aktif bir kitleyi akla getirmektedir.

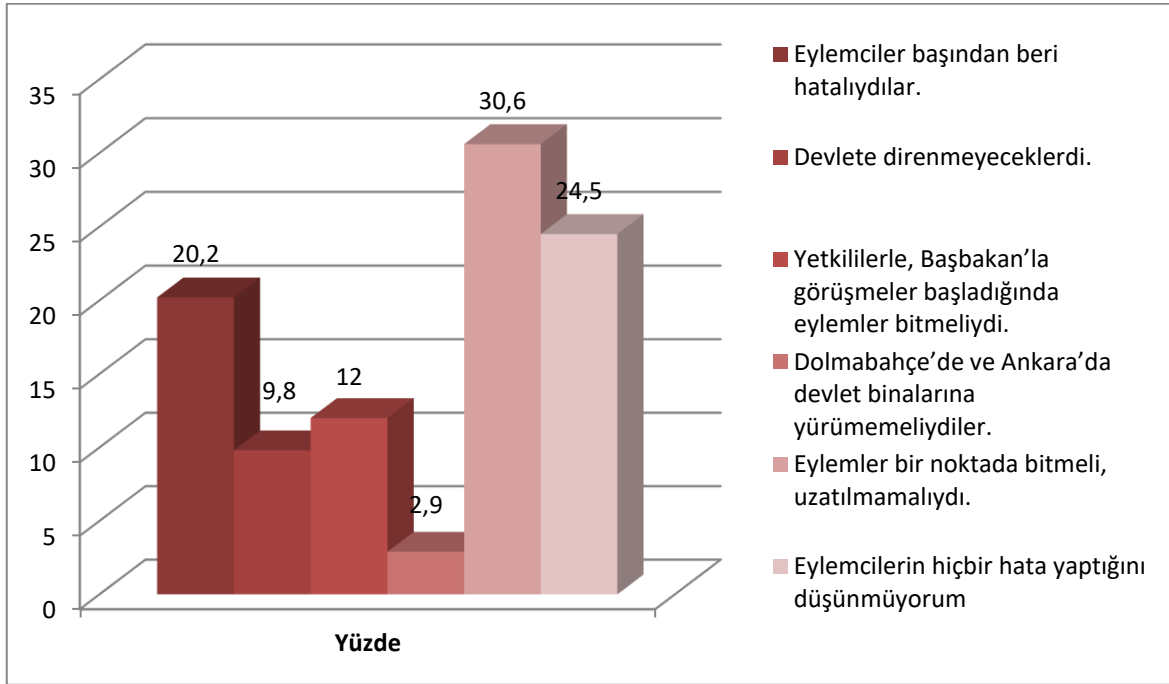
Şekil 3.7.1.9. İnsan hakları ihlaline uğramış hissediyor musunuz?

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

İnsan hakları ve liberal değerleri takip eden yüzde 62’lik bir kesimin olduğu çıkarımında bulunmakla birlikte, altta yatan hususun “mağduriyet duygusu” olabileceği de akla gelmektedir. Böylece insan hakları ve liberal değerlerin Gezi Parkı’nın muhatapları tarafından benimsendiği ve bu değerler üzerinden mobilize olmaya yatkın bir kitle ile karşı karşıya olduğu ortaya çıkmıştır. Arap Baharı ve Balkanlarda yaşanan halk hareketleri de bu tür ideolojik çerçeveden hayat bularak yayılmıştır. Böylece toplumsal hareketlerin insan hakları vb. iddialarla “yapıcı” olmak bir yana ziyadesiyle “yıkıcı” olma özelliklerinin de deneyimlenebileceği dünya siyasetinde geniş yer bulmuştur. Bunun en önemli örnekleri ise Suriye, Tunus, Libya vd. ülkelerde yaşanan halk hareketleri neticesinde ortaya çıkan güç boşluğundan istifade eden DEAŞ (Devlet’ül Irak ve’s Şam), PYD/YPG gibi terör örgütleri olmuştur.

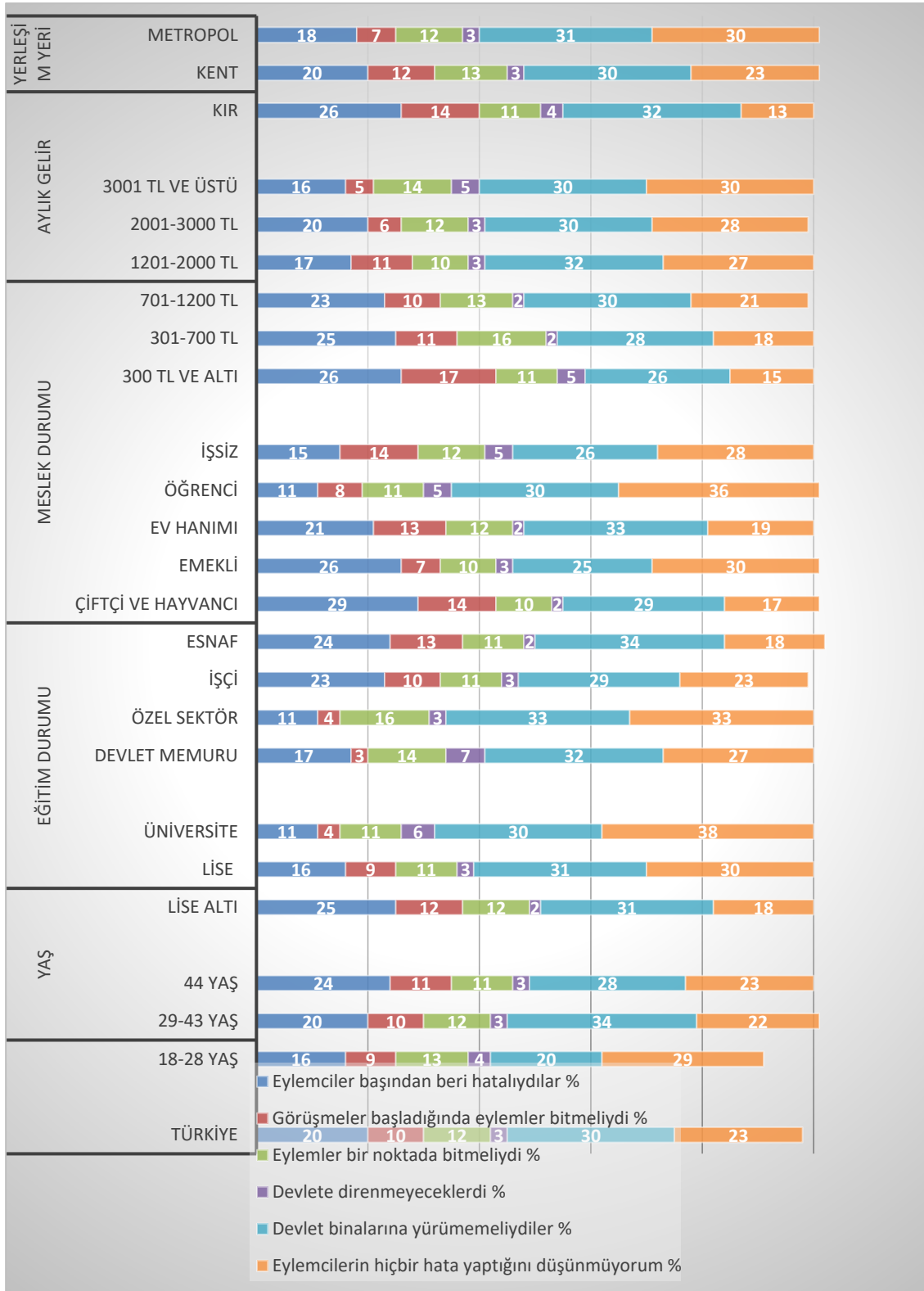
Şekil 3.7.1.10. Eylemcilerin Değerlendirilmesi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Olayların aktörlerinden biri olan eylemcilerin hata yapmadığını düşünenlerle neredeyse eylemlerin bir noktada bitmesi gerektiğine inananlar başa baş bir değerlendirme yapmış olarak gözükmektedir. Yine de, diğer parametreler göz önüne alındığında, genel kanı eylemcilerin hatalı oldukları yönündedir. Diğer veriler de göz önüne alındığında Türkiye genelinin AK Parti'nin argümanlarına yakın olduğu ve buradan hareketle adeta Gezi Parkı Olayları'nın Türkiye'yi iki zıt kutba böldüğünü söylemek mümkündür. Nitekim Gezi Parkı Olayları bu açıdan da ülke genelinde süregelen ve kemikleşen kutuplaşmanın boyutlarını açığa vuran bir olay olarak kendini göstermektedir. Bu grafik buradaki bağlamından çıkartılıp ülke insanının yapısı hakkındaki genel bilgilerle ele alınırsa, Türk toplumunun devlete yakınlığı, devleti benimseyişini de anlatabilecek bir sonuç ile karşı karşıya olduğu söylenebilir.

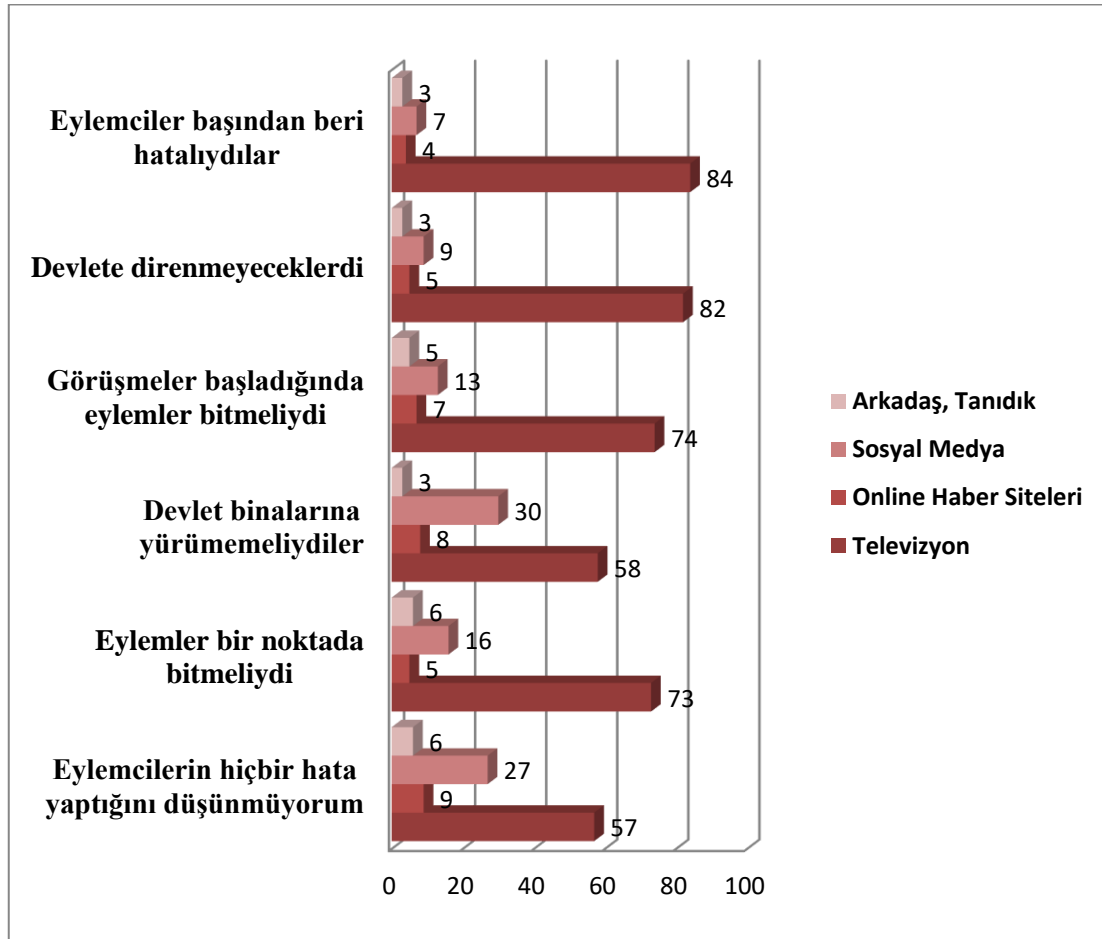
Şekil 3.7.1.11. Demografik Yapıya Göre Eylemcilerin Değerlendirilmesi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Grafiğe göre, yaş artışıyla doğru orantılı olarak, eylemcileri hatalı bulanların oranı artmaktadır. Eğitim durumu ilerledikçe de eylemcilerin hatasız olduğunu iddia edenlerin sayısı artmaktadır. Eylemcilere en çok destek öğrenci ve özel sektör çalışanlarından gelmektedir. Gelir arttıkça ve kırdan metropole gittikçe eylemcilerin hatasız olduğunu düşünenlerin sayısı da artmaktadır. Dolayısıyla şehirleşen nüfusun her yıl arttığı da düşünüldüğünde Türkiye’de “Gezi Paradoksu” oluşturacak bir sosyo-kültürel yapının bir tabii süreç olarak da inşa edildiği ifade edilebilir. Bu paradoksun Türkiye için getirecekleri arasında önceliği “siyasal kutuplaşma” olacaktır.

Şekil 3.7.1.12. Eylemcilerin Davranışlarının Değerlendirilmesi

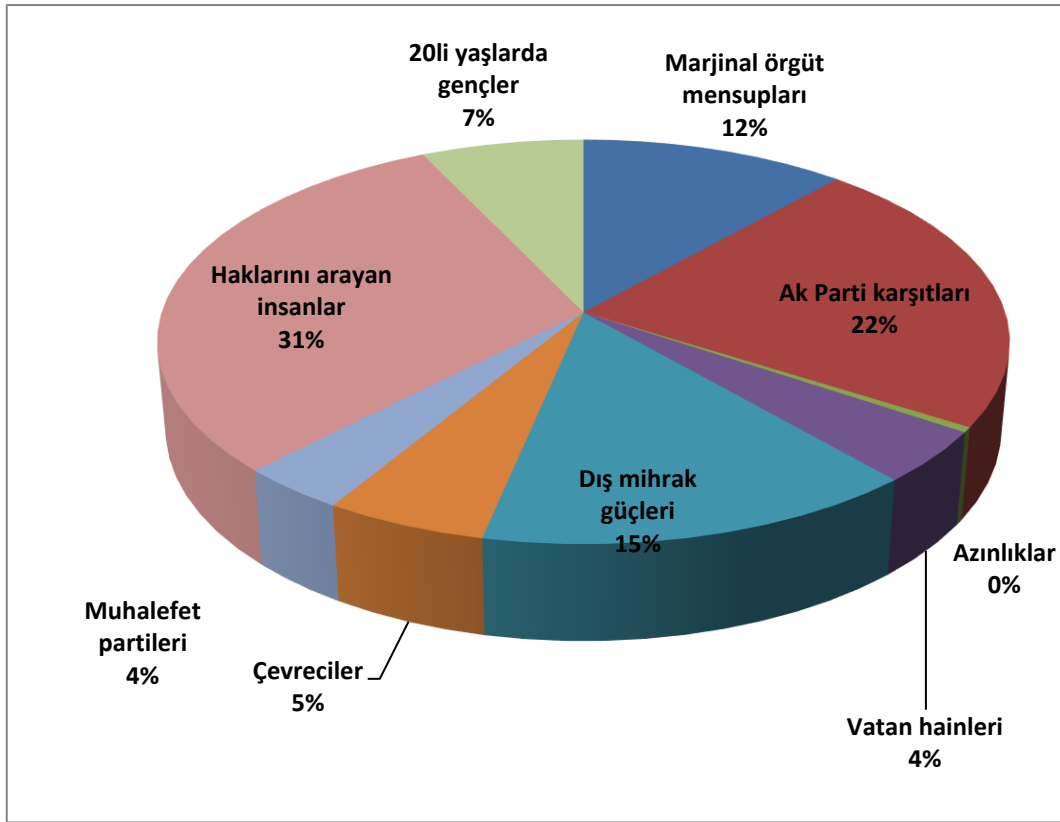
- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Gezi Parkı Olayları’yla ilgili birincil haber kaynağı “televizyon” olanlar arasında genel kanı eylemcilerin hatalı olduğu yönündeyken, olayları sosyal medyadan duyanlar en çok eylemcileri devlet binalarına yürümeyle eleştirmektedir. Buradan hareketle, bireyin olaylar hakkındaki kanaatlerini bireye sunulanların, yansıtılanların,

iletilenlerin çok önemli bir ağırlıkta şekillendirdiği düşünülebilir. Bu arada televizyonun, en az izlendiği grupta dahi %57 oranını yakalamış olması, halen en baskın medya/propaganda aracı olduğunu akla getirmektedir.

“Eylemcilerin hiçbir hata yaptığını düşünmüyorum” cevabı verenlerde sosyal medya kullanım oranının yüksek olması, “yeni toplumsal hareketler”de sosyal mecraların sismik fay etkisi potansiyelini de ortaya koymaktadır.

Şekil 3.7.1.13. Eylemcileri Tanımlama

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Bu grafikte en çok göze çarpan husus, “haklarını arayan insanlar”ın yüzde 31’de iken “AK Parti karşıtları”nın da yüzde 22’lerde seyretmiş olmasıdır. Bu noktada, iç etkenler ve sorunlar nedeniyle sahada olduğu düşünülen göstericilerin oranı, dış mihrak etkisinin en belirleyici husus olduğu yönünde hükümet çevrelerinde ve hükumete yakın medyada yoğunlaşan görüşün aksi bir seviyededir.

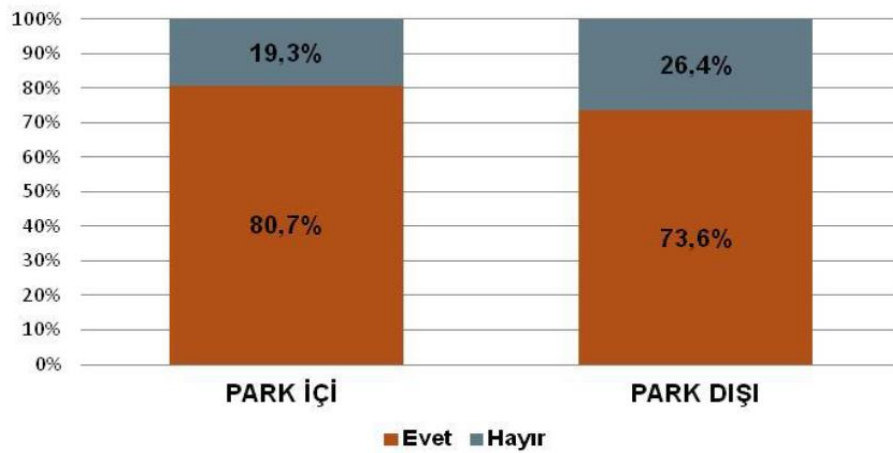
Dünyanın tamamında yükselen ve yeni toplumsal hareketler yoluyla kendini açığa vuran iktidar karşıtlığı eğiliminin Türkiye’de de Gezi Parkı Olayları yoluyla

gözlemlendiği söylenebilecektir. Gezi süreci itibariyle 10 yılı aşkın süredir AK Parti iktidarı ile karşı karşıya kalan, özgürlük ve özerklik alanlarının tehlike altında olduğunu düşünen, 30 yaşın altında ise daha önceki iktidarlar ile AK Parti iktidarının özgürlük anlayışı arasında bir karşılaştırma yapma imkanı da bulunmayan çok sayıda gösterici sahada bulunmaktadır. “Beni ve haklarımı yok sayamazsınız” inanç ve itirazıyla motive olan ve siyasi iktidarı teşkil eden bir partiye karşıt olanlarla iç içe geçen bir kitlenin varlığı dikkati çekmektedir.

Tablodaki dağılımı farklı temel iki görüşü yansıttığından hareketle iki ana gruba indirirsek; $\{(31+7+5+4=47 \text{ ve } 22+15+12+4=53)\}$ sayılarına ulaşıyoruz. Bu sonucun, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimindeki dağılımla neredeyse örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu da Gezi ve sonrasında yaşanan kutuplaşmanın seçmen tercihleri ile de teyit edildiği şeklinde yorumlanabilir.

3.7.2. Eylemcilerin Siyasi Tutumlarına Göre Yapılan Araştırmalar

Şekil 3.7.2.1. Eylemcilerin İdeolojik Tutumu (Mekânsal)

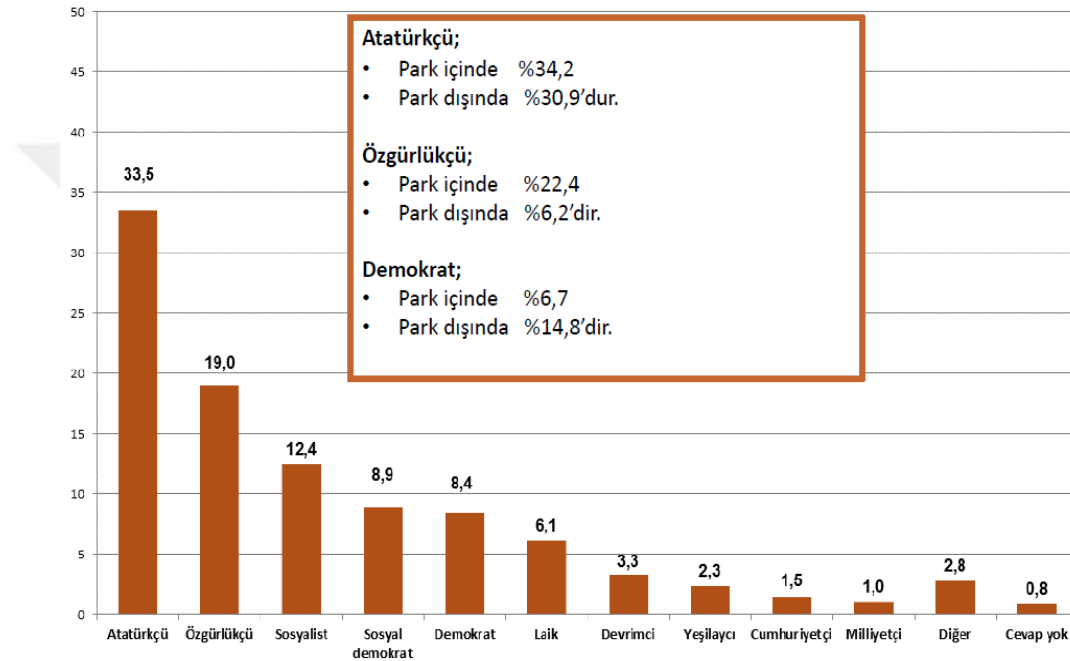

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemcilerin park içinde de park dışında da ideolojik tutumlarının bulunuyor olması esasında Gezi Parkı eylemlerinin “fikri radikalleşme” sonucunda ortaya çıktığını ispatlayabilir bir kanıttır. Bu açıdan Gezi Parkı sadece siyasi “cephelşmeye” değil aynı zamanda sosyolojik bir veya birden çok cephenin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Eylemciler tesadüfen orada değildiler; parkta bulunmalarının ve bir tavır sergilemelerinin gerisinde bir dünya görüşü, bir ideolojik çerçeve de mevcuttur. Şekil

3.7.2.1 ve Şekil 3.7.2.2’ye ülkemizin genel politik bağlamında göz atıldığında, 12 Eylül Askeri Darbesi’nin depolitize ettiği, bir başka deyişle siyaset dışına ittiği ve sonrasındaki yıllarda apolitize bir tutumu, başka bir anlatımla siyasete kayıtsız kalmayı ihtiyari olarak seçtiği konusunda haklarında genel bir kanı bulunan gençliğe ilişkin “apolitik gençlik” nitelemesinin artık geçerli olmadığı düşünülebilir. Toplum ciddi bir biçimde ve oranda politize durumdadır denilebilir.

Şekil 3.7.2.2. Eylemcilerin İdeolojik Profili

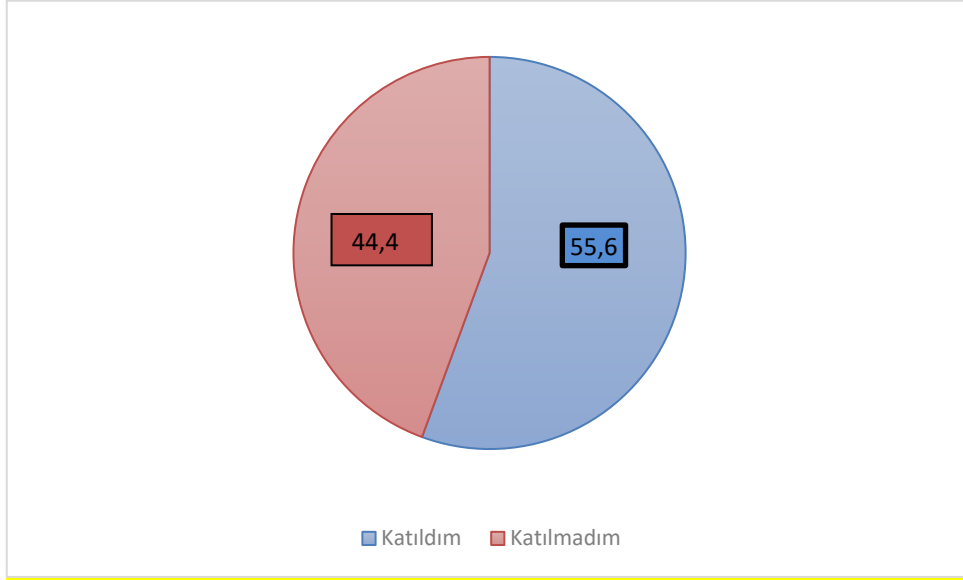
***Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır. (Bu soru, herhangi bir ideolojisi olduğunu belirtenlere sorulmuştur.)

GENAR araştırmasına göre yoğunlukla Atatürkçü ideolojiyi haiz kişi ve grupların Gezi Parkı Olayları’nda yer alıyor olması dikkat çekicidir. Demokratlık ve özgürlükçülük seçeneklerinden özgürlükçülüğün daha fazla ilgi görmüş olmasının, yaşam biçimi ve yaşamsal varlığını teminat altında görme talebinin bir göstergesi olduğu, geniş anlamıyla demokrasidense hemen şimdi, somut ve acilen özgürlük algısının öne çıktığı söylenebilecektir.

Daha geniş bir perspektiften, tablodaki “özgürlükçü” ve “demokrat” tercihleri, iki açıdan, parktaki sol-marjinal sol ideolojik eğilim yoğunluğunun da göstergesi şeklinde okunabilir. Birincisi, “özgürlükçülük”, “demokratlık”a kıyasla sol siyasal tandansa daima daha yakın bir söylemdir. İkincisi, “özgürlük” söyleminin sol ve aşırı sol

jargondaki karşılığı PKK/KCK jargonundaki “demokratik” ile bire bir örtüşmektedir ve son tahlilde, devletin, otoritenin ve güvenlik güçlerinin boşa çıkarılmasını ifade etmektedir.

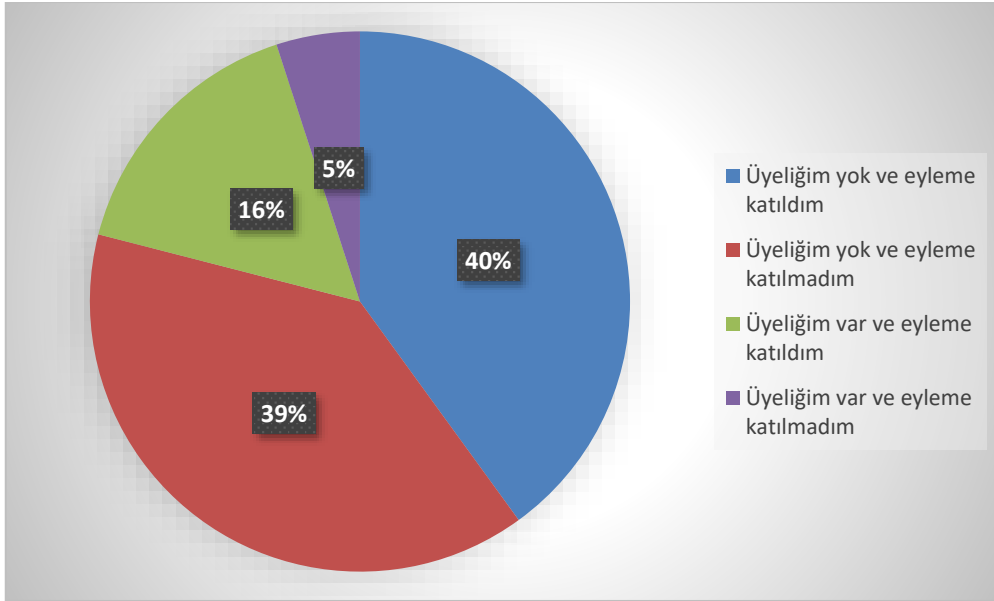
Şekil 3.7.2.3. Son Haftadan Önce Eyleme Katılma Durumu

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Dikkat çekici bir nokta olarak son 1 haftada eylemlere katılanların oranı yüzde 55,6 iken katılmayanların oranı yüzde 44,4’tür. Bu bağlamda STK’lar bağlamında hareket eden grupların yanı sıra hiçbir grupta ilgisi olmayan insanların Gezi Parkı’nda bulunuyor olması yeni araştırma sorularını akla getirir niteliktedir. Bunların başında ise “neredeyse yüzde 50’lik dilime hitap eden ve daha önce eylemlere katılmayan kitleleri Gezi eylemlerine iten sebep neydi”, sorusu gelmektedir. Bu soruya hem diğer veriler hem de konjonktürel gelişmeler ışığında verilebilecek en makul cevap “siyasallaşma”, bir başka deyişle “siyasal uyanış” ile başlamış “siyasal farkındalık” kavramında yatmaktadır. Nitekim en genel cevap olan siyasallaşma, halkın demografik ve eğitim düzeyine bakmaksızın Gezi eylemleri ile adeta vücut bulmuştur.

Şekil 3.7.2.4. Parti Üyeliği - Protestolara Katılma Oranı

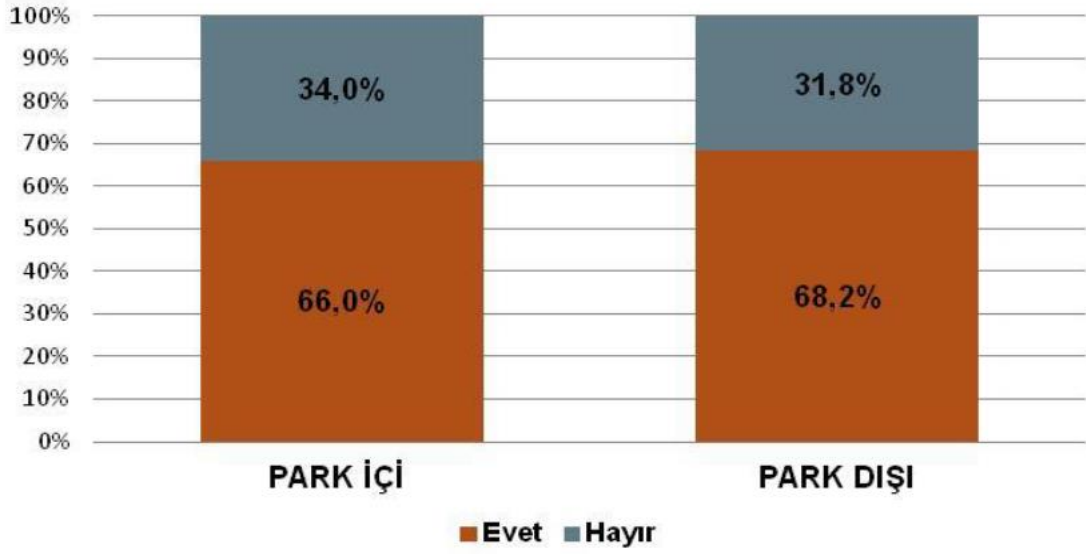

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Kendini sade vatandaş olarak tanımlayan yüzde 40’lık bir kitlenin herhangi bir örgütlü yapıya tabi olmadığı söylenebilecektir. Yine üyeliği olmayan ve eylemlere de katılmayan bir yüzde 39 söz konusudur. Herhangi bir siyasi parti veya STK’ya üyeliği olan yüzde 16’lık kısım eylemlerde bulunmuş ve yüzde 5’lik kısım ise eylemlere katılmadığını dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında eylemlerde her iki kişiden biri aslında toplumsal olaylarla yakından alakalıdır. Siyasi parti üyesi olmayan yüzde 80’lik bir kesimin ise önümüzdeki dönemde herhangi bir siyasi partiye kayması halinde daha önceki bölümlerde sıklıkla dile getirilen “siyasallaşma” mefhumunun STK veya “örgütlülük” halinden kurumsal bir düzeye evrilmesinin muhtemel olduğunu söylemek gerekmektedir. Böylece çeşitli siyasi partiler düzeyinde geliştirilen “beka”, “ekonomi”, “israf” ve “demokratikleşme” gibi söylemlerin yerini Gezi Parkı eylemlerinde kullanılan “diktatör”, “faşizm”, “özgürlük” vb. retorilere bırakması da önümüzdeki dönemler için muhtemel görülmektedir.

Neticede, içinde bulunduğumuz bir paradigmanın sonucu olan “Trump Dönemi ABD’si”ne benzer bir şekilde, Türkiye’de de sağ popülizm ve faşizm gibi kavramların da yine orta vadede tartışmaya açılması söz konusu olabilir (Zabcı, 2017: 30-43).

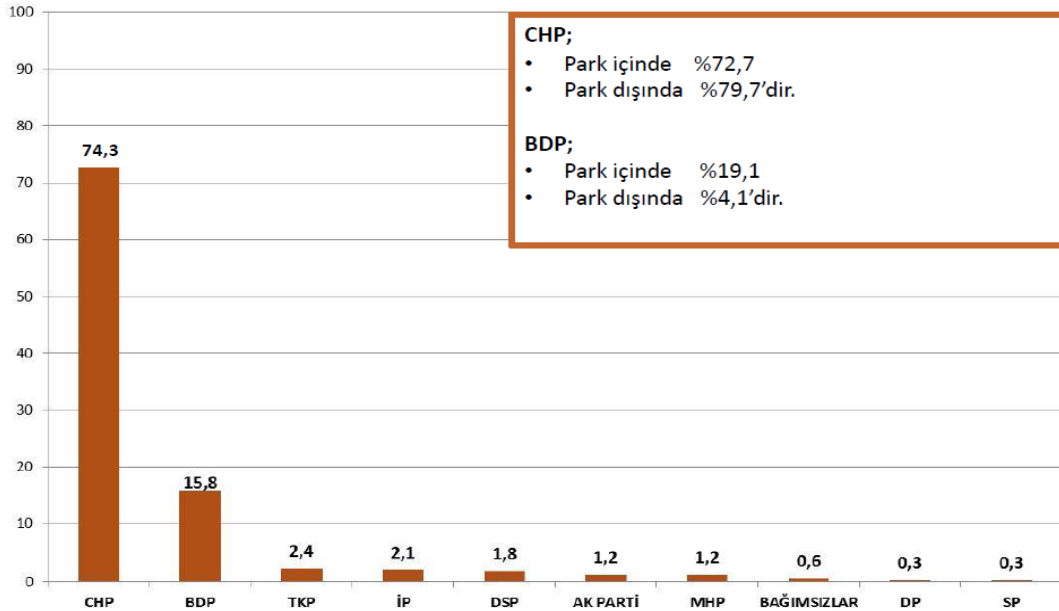
Şekil 3.7.2.5. Eylemcilerin Oy Kullanımının Mekânsal Dağılımı

Kaynak: GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Gerek Gezi Parkı içinde gerek park dışında bulunan eylemcilerin çoğunlukla oy kullanan ve siyasi süreci yakından takip eden kimseler olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya göre eylemcilerin %60’tan fazlası oy kullanırken %40 civarında bulunan bir kısım ise oy kullanmamıştır.

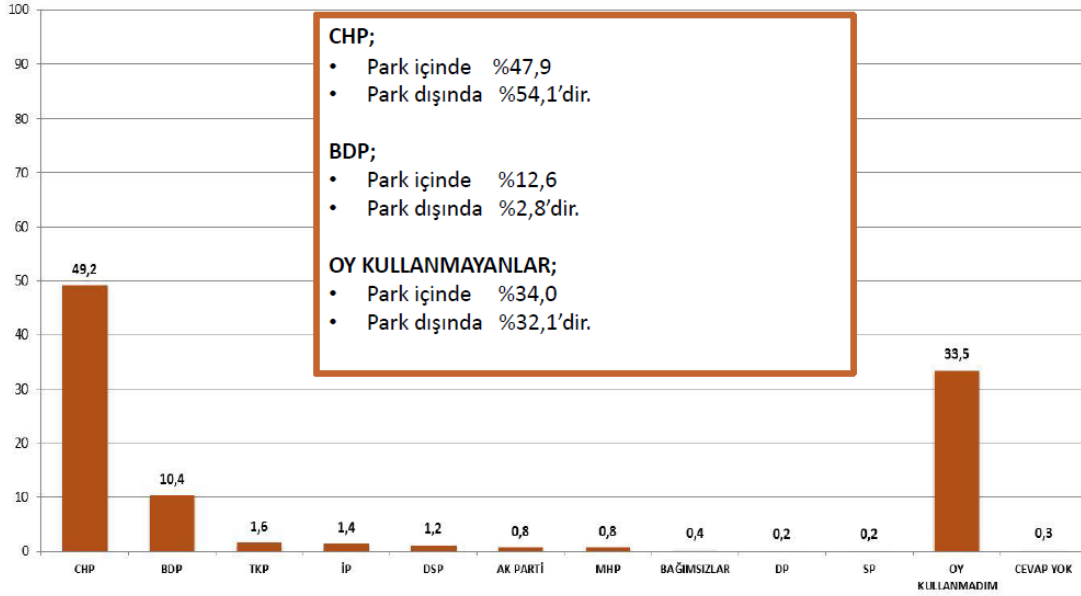
Şekil 3.7.2.6. Eylemcilerin Son Seçimdeki Siyasi Parti Tercihi

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır. (Daha önce oy kullandığını belirtenler için)

Oy kullanan %60'lık kesimin daha çok CHP, BDP ve sol menşeli siyasi partilere oy verdiğini söylemek mümkündür. Bu oy diziliminde CHP %74,9 alırken, BDP %15,8; geriye kalan tüm siyasi partiler ise %10'a yakın oy almıştır. Eylemlerin genel gidişatında artan AK Parti muhalifliğinin kökeninde eylemcilerin siyasi/ideolojik profillerinin de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

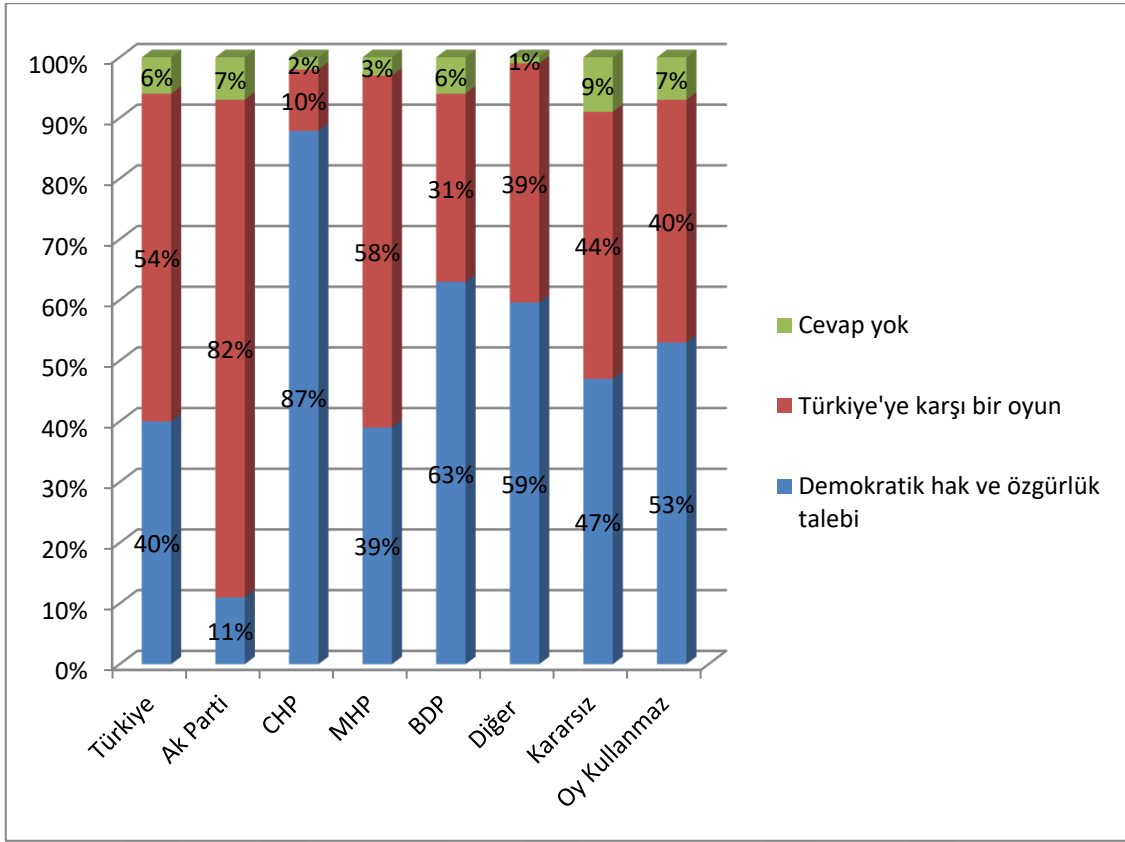
Şekil 3.7.2.7. Eylemcilerin İlk Olası Seçimdeki Siyasi Parti Tercih

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Önümüzdeki seçimlerde de benzer oy verme davranışını sergileyecek olan eylemcilerden özellikle CHP ve BDP'ye oy veren kitlenin büyük bir kısmının “oy kullanmayacağına yönelik bir oy verme davranışı” geliştirdiğini söylemek mümkündür. Oy kullanmayanların bu davranışının kendilerine alternatif bir muhalif parti bulamamasından kaynaklandığı düşünülmekle birlikte, BDP, TKP ve İP gibi sol grupları temsil eden partilerin bahse konu oy kullanmayan kesimle irtibatlandırılması yanlış olmayacaktır. Çünkü bahsi geçen partilerin de oy kullanmayan kitlelerin de temel eleştirisi siyaset üstü olup, devletin bizatihi işleyişini hedef almaktadır. Gezi eylemlerindeki birincil çıkış noktası da zaten burasıdır. Gezi eylemleriyle siyasallaşan kitlenin artık daha net olarak CHP ve AK Parti gibi hakim partilerden, “çevre” olarak nitelendirilebilecek marjinal ve sol eğilimi haiz siyasi oluşumlara yöneleceğine dair bir öngöründe bulunulabileceği gibi küçük ve kemikleşmiş kitleye sahip bu grupların daha hızlı mobilize olduklarına dair bir çıkarım yapmak da imkan dahilindedir.

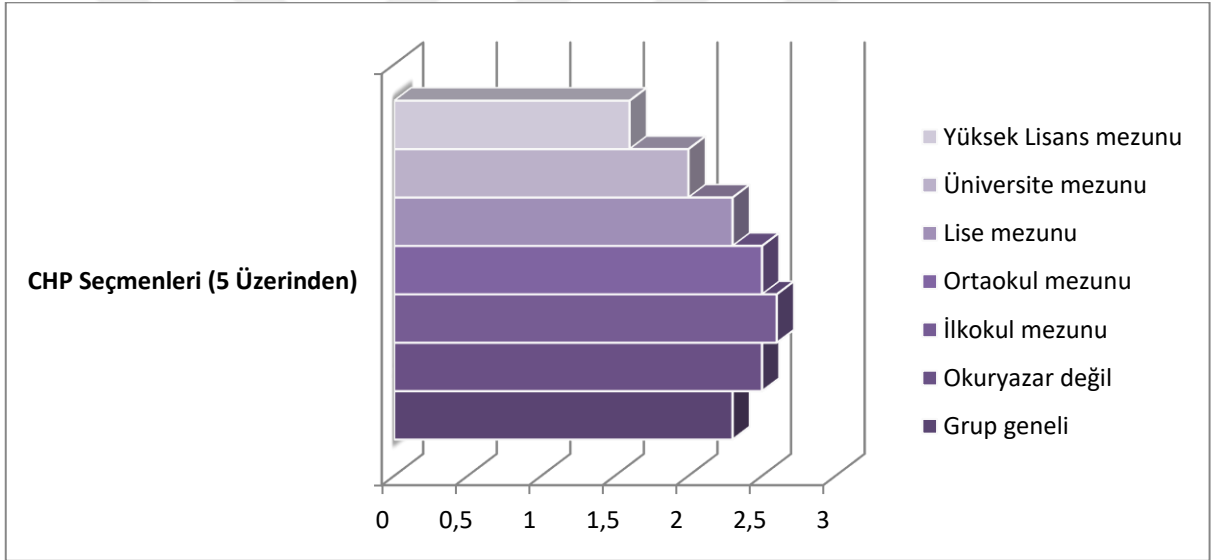
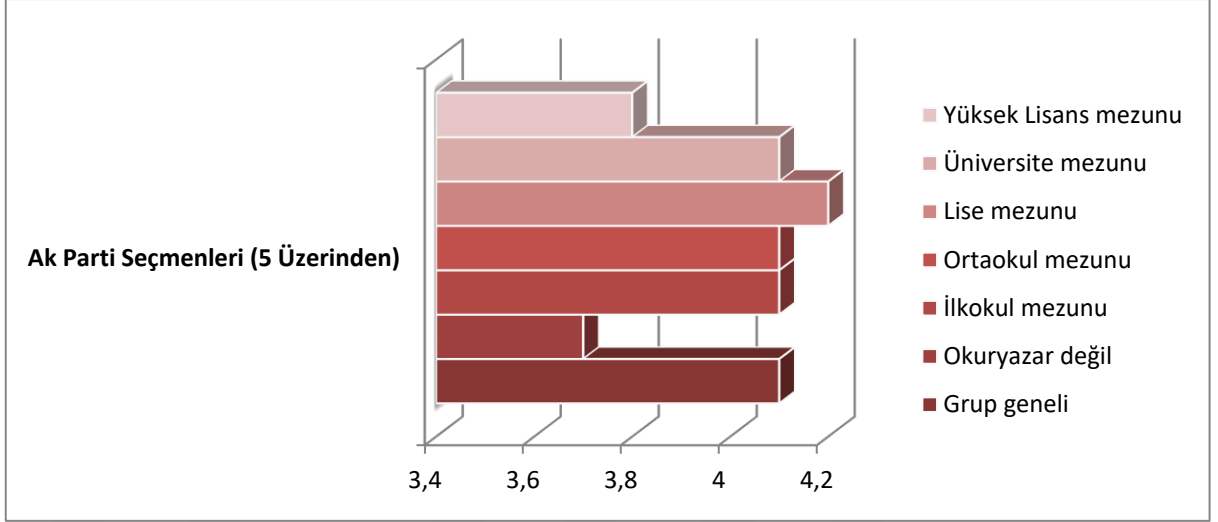
Şekil 3.7.2.8. Parti Tercihine Göre Olaylara İlişkin Görüşler

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

AK Partili ve MHP’li seçmenin yarısından fazlası olayları Türkiye’ye karşı bir oyun; CHP’lilerin ve BDP’lilerin yarısından fazlası ise demokratik hak ve özgürlük talebi olarak değerlendirmiştir. AK Parti ile beraber hareket eden grupların ekseriyetle geliştirdiği söylem olan “dış mihrak” tanımlamasının anketlerde de öne çıktığı gözlemlenmiştir. Anketlerde CHP ve BDP seçmenlerince demokratik hak ve özgürlük talebi cevapları verildiği gözlemlenmiştir. Neticede AK Parti ve çevresindeki partilerin Türkiye’de yüzde 50 üzerindeki karşılığı bahse konu söylemler üzerinden de kendini göstermiştir. Siyasi eğilim ve bir açıdan da fanatizmin, Gezi Olayları’nı değerlendirmede de temel filtre görevi gördüğü, sokaktaki insan için siyasal inançların ve alışkanlıkların, gündem, geçmiş ve gelecek okumalarında çok etkili bir faktör olduğu söylenebilecektir.

Şekil 3.7.2.9. Eğitim Kriterine Göre Dış Mihrak Etkisinin Sorgulanması

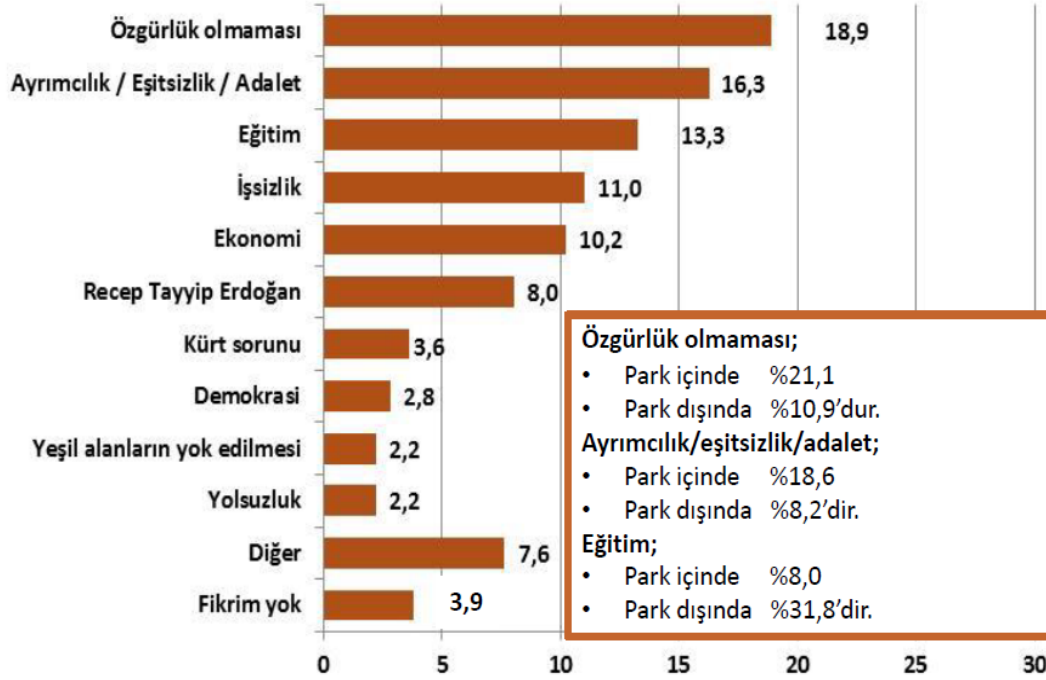

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemlerin dış mihrakların kışkırtmasıyla gerçekleşmiş olduğu iddiasının toplum genelinde yüksek oranda kabul görmüş bir seviyede seyrettiği gözükmektedir. Hükümet yetkililerinin ve hükumete yakın medyanın dış mihrak etkisi konusundaki tespit ve açıklamalarda ısrarcı olmasının yanı sıra eylemlerin uzaması, marjinal grupların öne çıkması ve dolayısıyla göstericilerden kaynaklı şiddetin de dikkat çekici bir hal alması, yabancı yayın organlarının tüm dünyaya 24 saat Gezi Parkı yayınları yapmasının rahatsızlık yaratması ve Batılı devlet ve uluslararası örgütlerin Türkiye’yi ve Türk hükümetini suçlayıcı açıklamalarda bulunmalarının, toplum üzerinde dış mihrak etkisine inanma konusunda yönlendirici bir etkisinin olduğu söylenebilecektir.

3.7.3. Eylemcilerin Genel Düşünce-Kanıları Bağlamındaki Araştırmalar

Şekil 3.7.3.1. Eylemcilere Göre Türkiye'nin En Önemli Sorunu

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

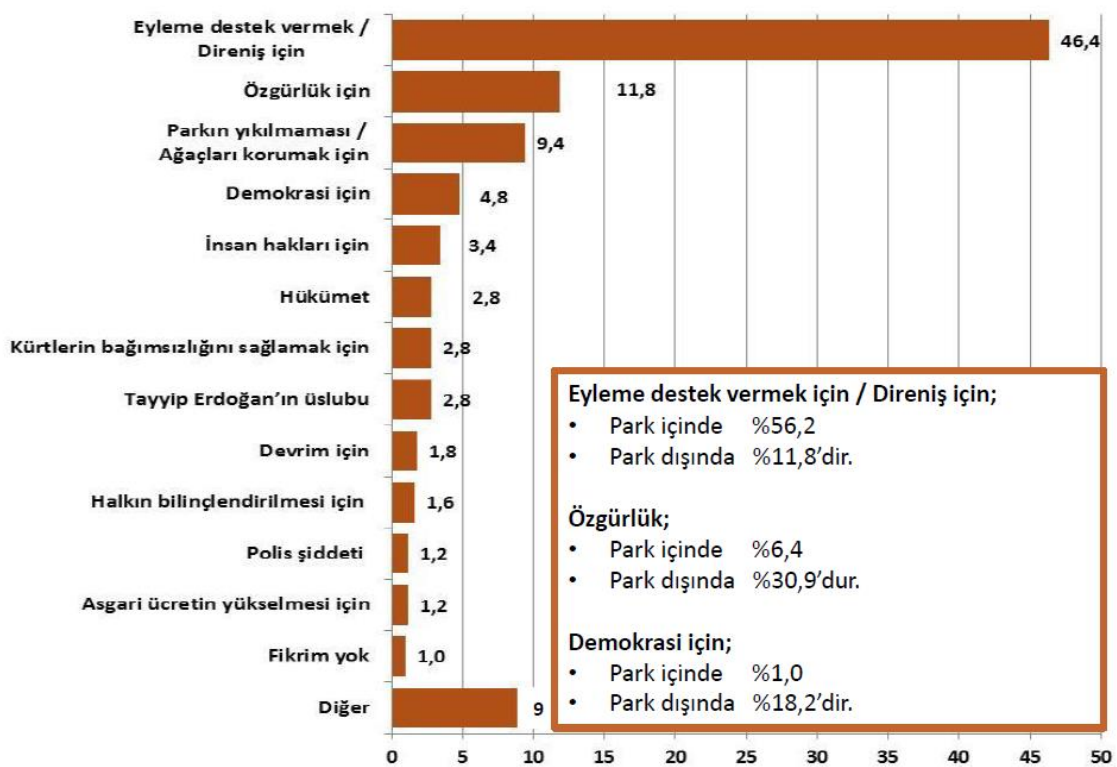
Gezi Parkı eylemcileri, kendilerine yöneltilen “Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” sorusuna, yüzde 18.9 oranında “özgürlük olmaması”, yüzde 16.3 oranında “ayrımcılık/eşitsizlik/adalet sorunu”, yüzde 13.3 oranında eğitim, yüzde 11 oranında “işsizlik” ve yüzde 10.2 oranında “ekonomi” cevabını vermiştir. Yine aynı soru kapsamında yüzde 3.6 oranında “Kürt sorununu”, yüzde 2.8 oranında “demokrasiyi” ve yüzde 2.2 oranında “yeşil alanların yok edilmesini” sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Gezi Parkı Olayları’nı değerlendirmek için Marketing Türkiye de bir araştırma yapmış ve araştırmaya 1105 kişinin katıldığı belirtilmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 61’i “yeşil alanların korunmadığını” belirtmiş ve bunu büyük bir sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Eğitim düzeyi yüksek bir profille oluşturulan bu araştırmada, katılımcıların yüzde 74’ü, “kamuya ait açık alanların özelleştirilmesini” de sorun olarak görmüşlerdir.

Buradan hareketle, eylemcilere göre Türkiye'nin en önemli sorunları; özgürlüklerin önündeki engeller, ayrımcılık, eşitsizlik ve adaletsizliktir. Eylemcilerle yapılan mülakatlarda en önemli sorun olarak “rantçı anlayış” vurgusu ön plana çıkmıştır. Ayrıca dayatmacı ve “ben ne dersem o!” söylemleri de eylemcileri Gezi Parkı eylemlerine “çeken” sebepler arasında gösterilmektedir (MAZLUMDER, 2013: 22)

3.7.4. Eylemcilerin Gezi Sürecine İlişkin Görüşleri Bağlamındaki Araştırmalar

Şekil 3.7.4.1. Eylemcilerin Gezi Parkı Eylemlerine Katılma Nedeni

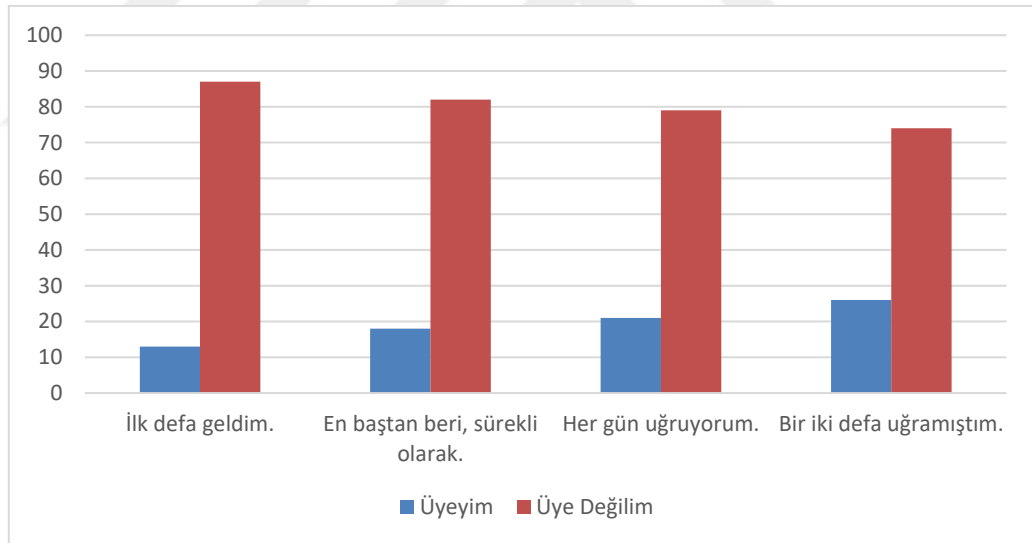
- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

GENAR'ın anket çalışmasını doğrular nitelikte sonuçlar elde eden, bunu, olayları, başlangıcından itibaren alanda gözlemcileri ile izleyip yüz yüze görüşmelerin yanı sıra medyadan derlenen güncel bilgilere dayanarak hazırladığı rapor ile açıklayan MAZLUMDER'in gerçekleştirdiği mülakatlardan elde ettiği veriler de dikkatle incelenmelidir. Bu kapsamda eylemcilerin Gezi Parkı eylemlerine katılma nedenleri arasında bulunan “eylemlere destek verme” amacı, “polis şiddetinin ve devletin buyurucu dilinin sonlanması” talebiyle desteklenmiştir (MAZLUMDER, 2013: 21).

“Baskıcı politikalar” ve “Erdoğan karşıtlığı” üzerinde uzlaşan Gezi eylemcileri, AK Parti hükümetlerinin siyasi anlamda elde ettiği gücün toplumun belli kesimlerinde “siyasal meşruluk” zemininde sorunlu yönlerine işaret etmektedir. Bu açıdan Gezi Parkı Olayları başlı başına bir Erdoğan karşıtlığından önce siyasal meşruluk zemininde değerlendirilebilir. Öte yandan orantısız güç ve ortaya çıkan şiddet hadiselerinin Erdoğan karşıtlığını yeniden ürettiği gözlemlenmekle birlikte, eylemciler açısından çok önemli bir endişe ve gerekçe olan “sosyal hayata müdahale” kavramının önümüzdeki yıllarda AK Parti muhalifi kesim tarafından sıklıkla kullanılabilmesi öngörülmektedir.

KONDA'nın 2014 yılı “Gezi Raporu”na göre de eylemlere katılan ve bu anlamda süreklilik arz eden bir kitlenin varlığı söz konusudur. Buradan hareketle, Gezi Parkı Olayları sırasında ortaya çıkan, sonrasında “Gezi Ruhu” olarak ifadelendirilen, görünmez, siyasi olarak temsil edilemeyen ve fakat güçlü gerekçelere sığınan toplumsal muhalefet hareketini bu sürekliliğin belirlediği akla gelmektedir.

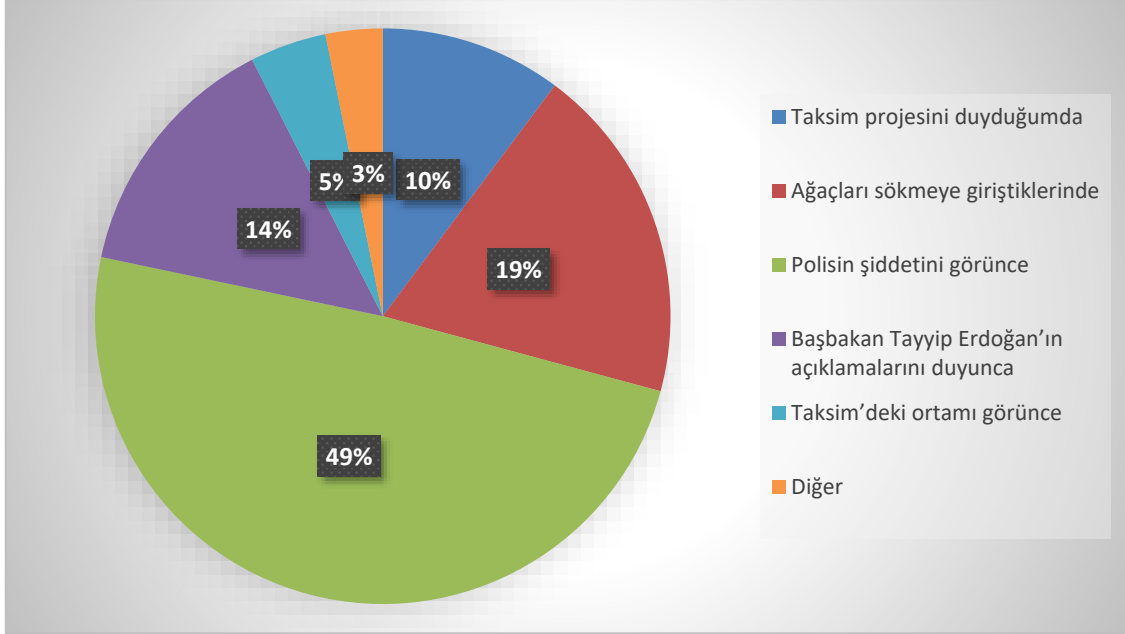
Şekil 3.7.4.2. Parka Geliş Sıklığı ve Siyasi Oluşuma Üye Olma

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Görüşülenlerin yüzde 87'sinin herhangi bir üyeliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda KONDA'nın tespitlerine göre Gezi Parkı'nda bulunan grupların hiçbir şekilde örgütlü bir yapıya sahip olmadığı düşünülebilir. Buradan hareketle, ortaya çıkan “Gezi Parkı Topluluğunu”, aslında şiddete odaklanmayan ama politize olmaya aç bir kitle olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

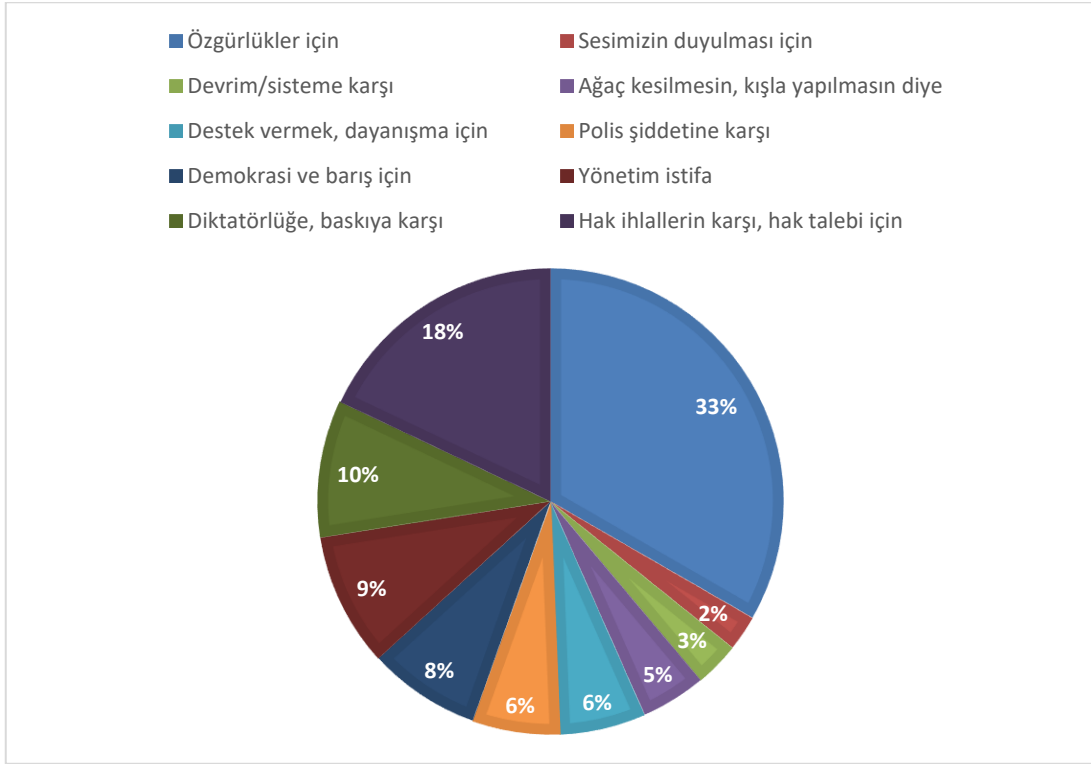
Şekil 3.7.4.3. Gezi Parkı'na Gelmeye Ne Zaman Karar Verdiler?

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Polis şiddeti, eylemcilerin yüzde elli civarının parka gelmesinde etkili olmuştur. Şiddet olayları ile birlikte esasen göstericilerin de şiddete başvurma yöneliminin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Şiddet olayları özellikle Gezi eylemlerinin ilk günlerinden itibaren etkisini göstermiştir. Yüzde 50'lik bir kısmı temsil eden ve polis şiddetinden etkilenerek eylemlere katılan kitle üzerinden daha derinlikli bir analiz yapılırsa, eylemcilerin medya organlarında sıklıkla Gezi eylemleri sırasındaki polis kaynaklı şiddet olaylarına tanık olduğunu ve buradan hareketle “sürekli” olarak eylemlere katılma durumunun devam ettiğini söylemek mümkündür.

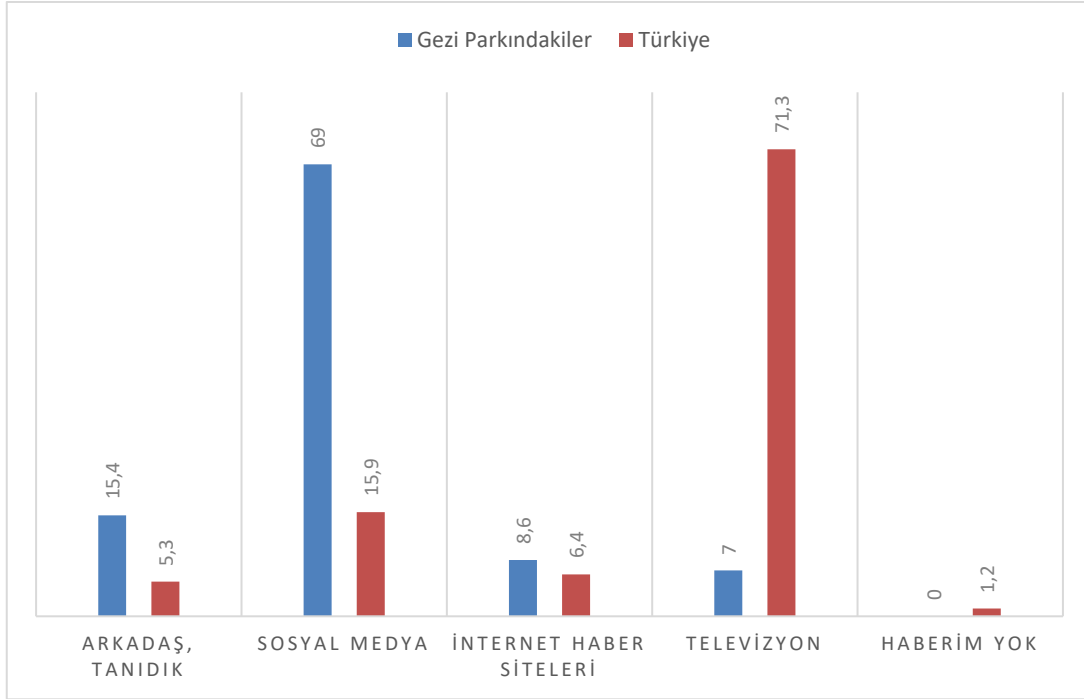
Şekil 3.7.4.4. Neden Gezi Parkı'ndalar, Ne Talep Ediyorlar?

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Veriler ışığında, Gezi Parkı'nda toplanan grubun temel talepleri hükumete yöneliktir. Nitekim bu talepler arasında özgürlük talebi ön plana çıkmaktadır. Yüzde 90'a yakın bir kesimin kendi haklarının çiğnediğini düşünmesi ile de ilintili olarak her on kişiden dokuzu hükümetin ürettiği politikalardan rahatsız olduğu gerekçesiyle Gezi Parkı'na geldiğini öne sürmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi “kentime, parkıma, alışkanlıklarıma, hayatıma kısacası bir anlamı ve değeri olan mevcudiyetime saygı duyulduğunu ve bunların güvence altında olduğunu bilmek ve görmek istiyorum” diyen bir kitlenin söz konusu olduğu söylenebilecektir.

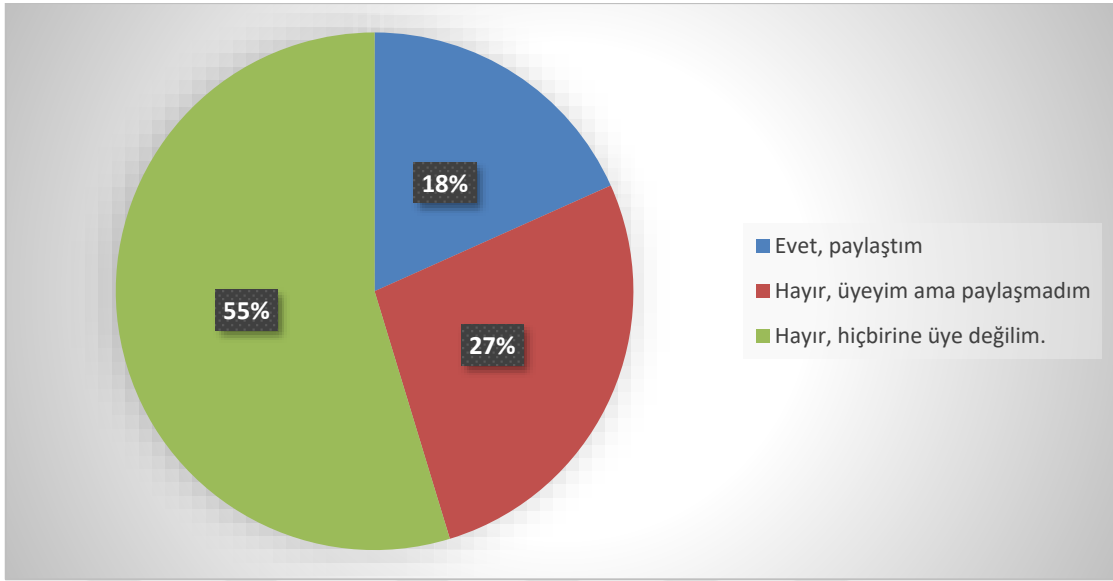
Şekil 3.7.4.5. Gezi Parkı Hakkındaki İlk Haberi Nereden Aldınız?

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Gezi Parkı Olayları ile ilgili ilk haberin, park özelinde sosyal medyadan, Türkiye genelinde ise televizyondan alındığı görülmektedir. Bir açıdan da parka yaklaştıkça sosyal medya, parktan uzaklaştıkça televizyon gibi klasik haber alma araçları etkili olmaktadır. Bu nokta, yeni toplumsal hareketlerde, hareketin itici gücünü oluşturan “merkez”de, benzetme yerinde ise kasırganın gözünde, sosyal medya temelli iletişim, etkileşim ve harekete geçirme potansiyelinin geldiği noktayı göstermesi bakımından da önemlidir. Tezin; Giriş bölümünde hipotezlerin belirlendiği safhada, dördüncü bölümünde “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” başlığı altında ve Sonuç bölümünde ele alındığı/alınacağı gibi, Gezi Parkı Olayları, küresel ölçekte daha sıklıkla karşılaşılmaya başlanan, sosyal medyanın son derece etkili olduğu yeni toplumsal hareketlerin örneklerinden biridir.

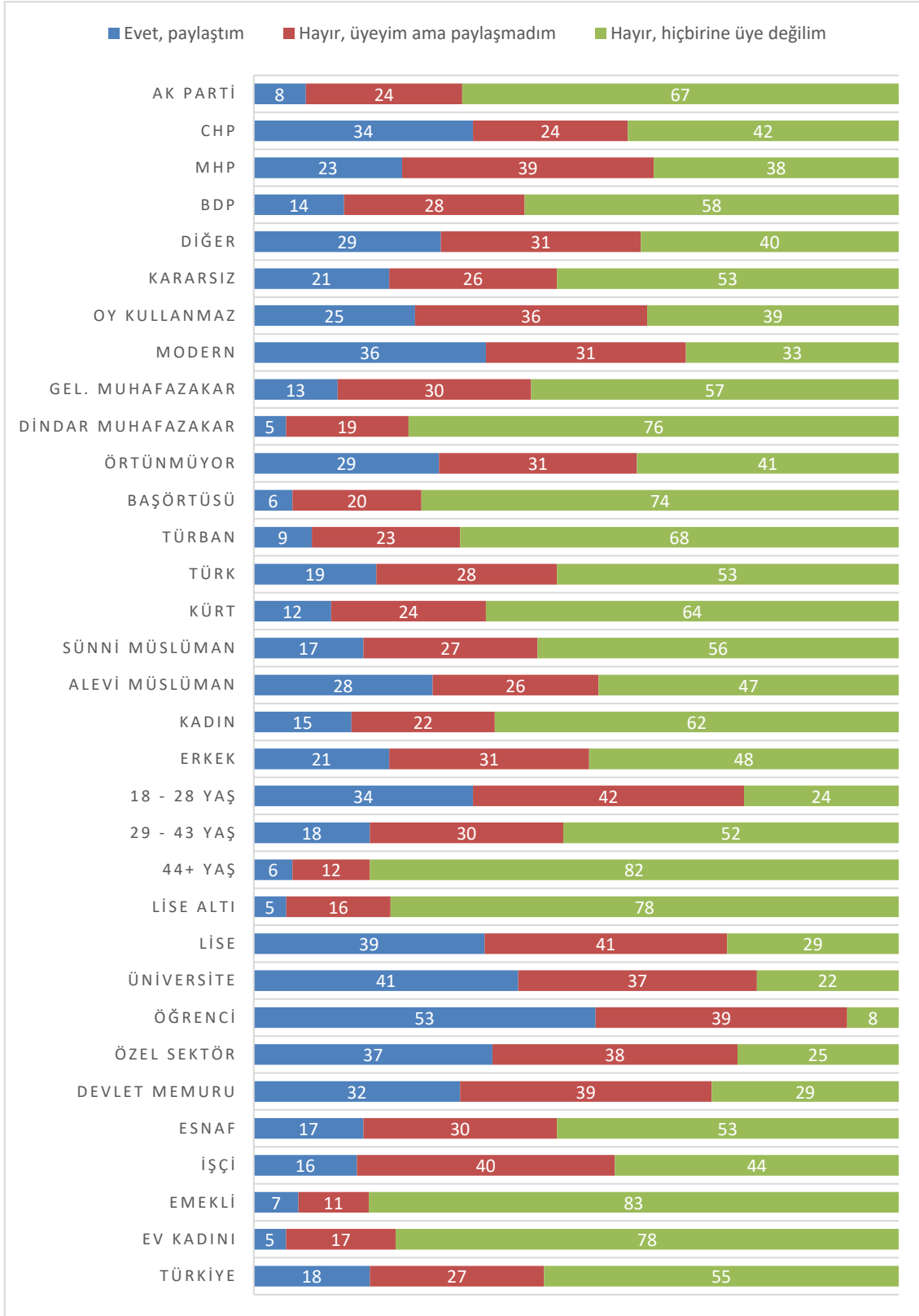
Şekil 3.7.4.6. Son Ayda Sosyal Medyada Gezi Parkı Paylaşımı

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

İnternet kullanıcılarının yüzde 30'u Gezi Parkı Olayları'yla alakalı olarak sosyal medyada görüş bildirmiş veya bilgi içerikli paylaşımda bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında, sosyal medyadan gelişmeler ile alakalı mesaj paylaşmayanların yüzde 55'i hiçbir sosyal medya organına da üye değildir.

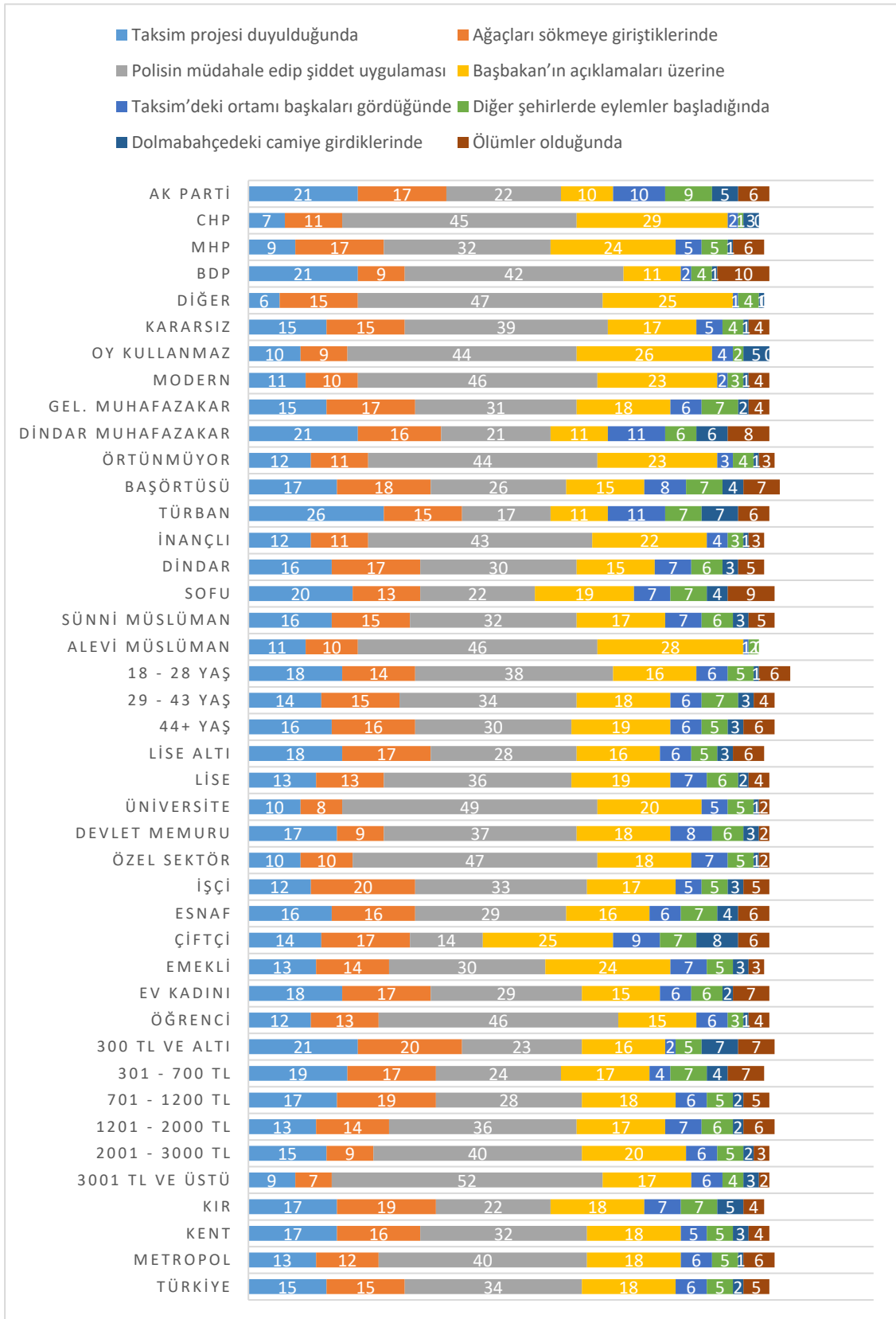
Şekil 3.7.4.7. Son Ayda Gezi Paylaşımı Yapanların Siyasi Dağılımı

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Daha detaylı bakıldığında, sosyal medyada mesaj atanların yüzde 55'i hiçbir sosyal medya unsuruna üye olmamakla birlikte hiç mesaj da atmamış, paylaşımlar da genellikle üye olanlarca yapılmıştır. Fakat bunların Türkiye genelindeki yüzdesi 18'dir. Sosyal medyadan Gezi Parkı Olayları ile alakalı mesaj atanların en büyük kısmını yüzde 53 ile öğrenciler oluşturmuştur. Grafikler yorumlandığında ise; AK Partililerin olaylara dair paylaşımı yüzde 8 iken CHP'lilerde bu oran yüzde 33'tür. Daha önce elde edilen "siyasallaşma" örüntüsüne uygun olarak Türkiye'de siyasi partilere üye olmayan fakat Gezi Parkı ile alakadar olan kesimin büyüklüğü dikkat çekmektedir. Bu kesim hakkında, genç ve teknolojiyi takip eden, dolayısıyla sosyal medya paylaşımlarına aşina ve fakat Gezi öncesinin şartlarındaki değerlendirmeler bağlamında apolitik olarak nitelendirilebilir oldukları söylenebilecektir. Genelde apolitik ve zaman zaman asosyal olarak nitelenen bir kitlenin, sürekli hatalı değerlendirildiği gibi bir ihtimali dışarıda bırakırsak, Gezi eylemleri ile siyasal ve sosyal olarak bir kırılma yaşaması ve deyim yerindeyse beklenmedik bir siyasal reflekse imza atması söz konusudur.

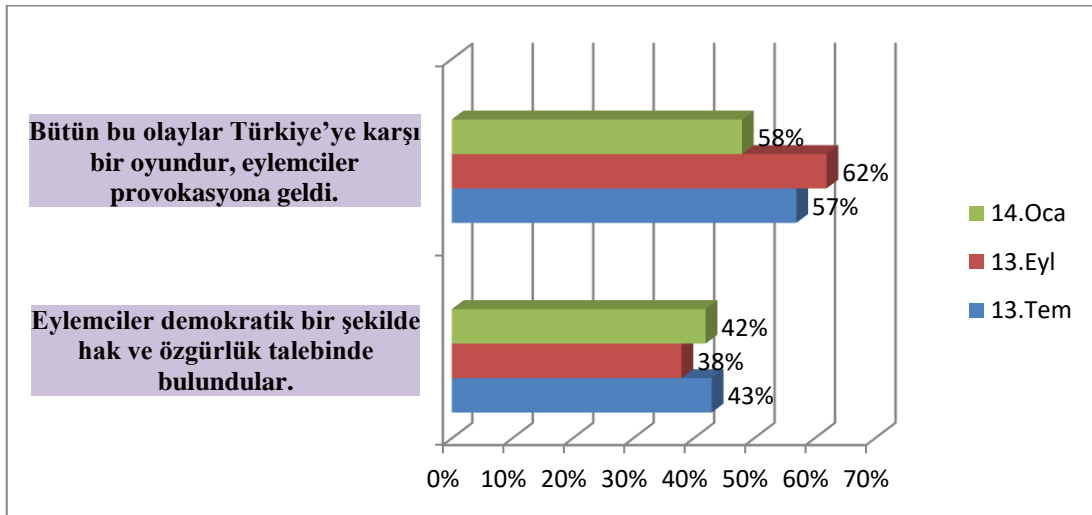
Şekil 3.7.4.8. Olayların Seyrini Değiştiren Hususlar

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Olayların ne zaman büyüdüğü ve seyrini değiştirdiği konusuna detaylı bakıldığında polisin müdahalesi ve şiddet uygulaması durumlarının öne çıktığı görülmüştür. Öte yandan ağaçların sökülmesiyle alakalı girişim de dikkat çeken bir diğer husustur. Siyasallaşan genç ve apolitik kitlenin elde edilen veriler ışığında “Erdoğan karşıtlığı” üzerinde yoğunlaşması söz konusudur. Böylece STK düzeyinde siyasallaşan bu kitlenin önümüzdeki dönemde AK Parti karşıtlığı ile özdeşleşen partilere müzahir veya iltisaklı olabileceği düşünülebilir. Başka bir nokta ise kendini Alevi Müslüman olarak niteleyen kesimin, olayların seyrini değiştiren hususlar sorusuna, kendini CHP’li olarak tanımlayan kitle ile birlikte “Başbakan’ın Açıklamaları” yanıtını yüksek bir oranda vermiş olmasıdır. Bu, ana muhalefet partisi CHP açısından siyasi rakibin beyanlarını takip edip ona göre konumlanma mekanizması kapsamında anlaşılır bir durumdur. Ancak Alevi kesimin de Başbakan Erdoğan’ın açıklamalarını, bir sonraki adımı ne yönde atacaklarını belirlemek açısından takip ediyor olması, yahut Başbakan’ın açıklamalarının Alevi kesimi tepkisel bir reflekse yönlendirebilir ölçüde etkiliyor olması, sosyo-psikolojik açıdan, “güven duyulması” ve “ikna edicilik” başlıklarında sorunlar yaşandığını akla getiren bir konudur.

Şekil 3.7.4.9. Olaylarla İlgili Görüşlerin Açıklanması

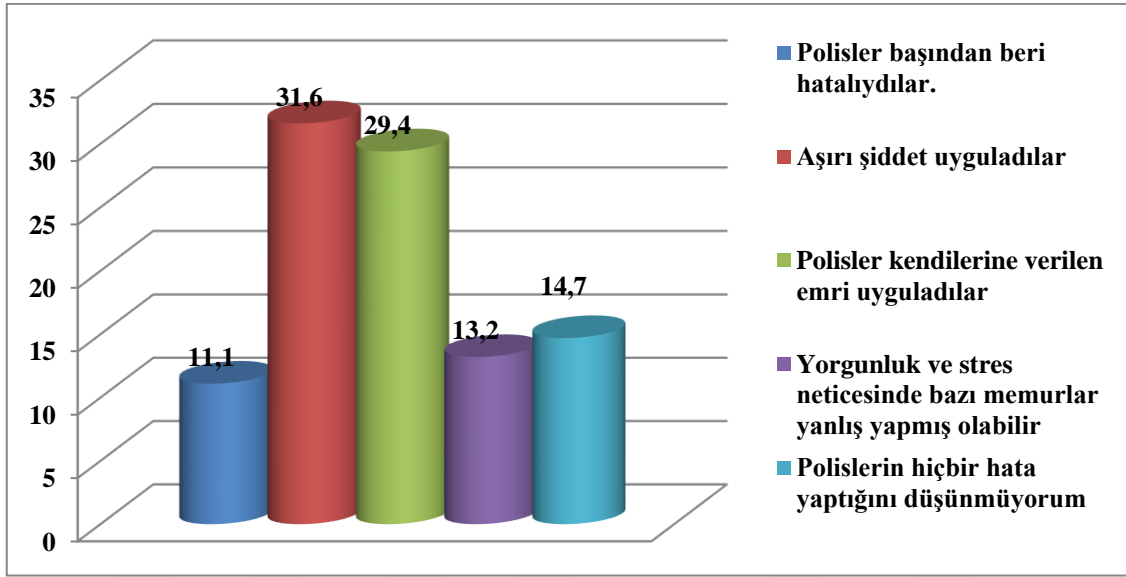

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Olaylar hakkında ne düşünüldüğü konusunda, 17-25 Aralık 2013 Ekonomik Darbe Girişimi/Operasyonundan sonraki 2014 Ocak ayı araştırmasındaki durumun,

2013 Temmuz ayına benzediği görülmektedir. Bu da Gezi Parkı Olayları bağlamında toplumda, insanların zihin ve duygu dünyasında kolayca değişmeyecek kanaat ve fikirlerin yerleşmiş olduğunu, arada yaşanan kimi önemli sosyal-siyasal hadiselerin dahi bunu çok değiştirmedini düşündürmektedir.

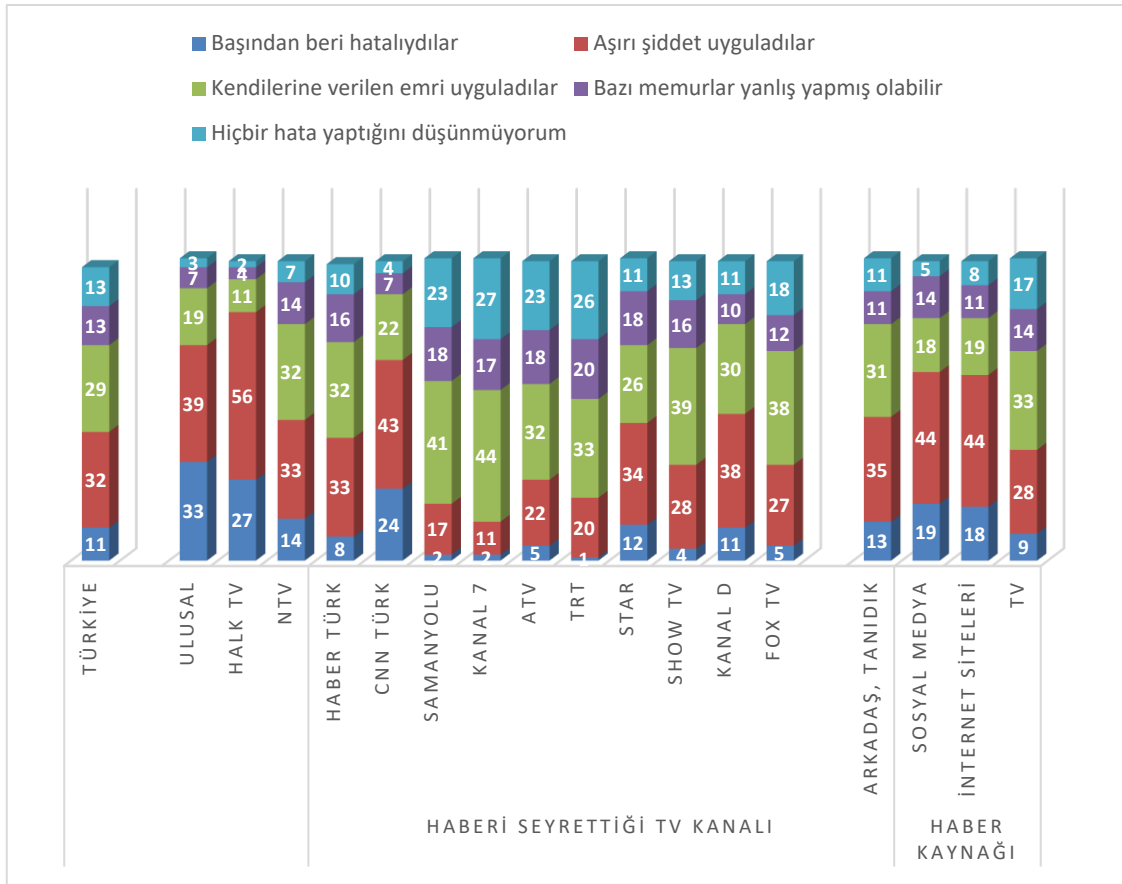
Şekil 3.7.4.10. Polislerin Tutumunun Eylemcilerce Değerlendirilmesi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Olayların bir diğer önemli aktörü polislerin davranışları değerlendirilirken çoğunluğun polisin aşırı şiddet kullandığını ifade ettiği görülmektedir. Polisin de neticede “emir kulu” olduğu anlamına gelecek diğer bir seçenek de ikinci sırada yoğunlukta değerlendirilmiştir. Polislerin kendilerine verilen emirleri uyguladıkları görüşü, aşırı şiddet içeren müdahalelerin sorumluluğunu polisten almakla birlikte bu yönde emir ve talimat verenlere yüklemiş olmaktadır. Yine tezin; Giriş bölümünde hipotezlerin belirlendiği safhada, dördüncü bölümünde “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” başlığı altında ve Sonuç bölümünde ele alındığı/alınacağı gibi, FETÖ’nün Gezi Parkı Olayları’nda “müdahaleci etken” olarak görülmesinde, FETÖ’cü polis amirlerinin bilinçli ve maksatlı şiddet emirleri vermiş olmaları belirleyici olmuştur.

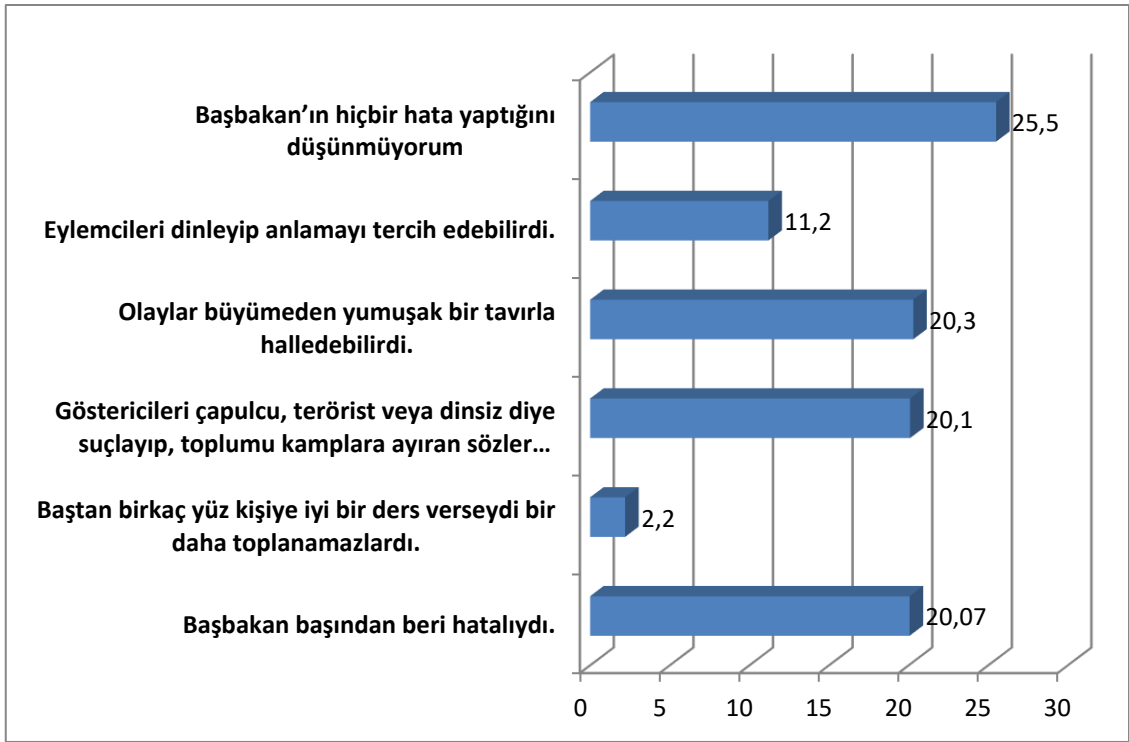
Şekil 3.7.4.11. Haber Kaynağına Göre Polislerin Değerlendirilmesi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Halk TV ve Ulusal Kanal izleyicileri, belirgin bir oranda polisin başından beri hatalı olduğunu ve aşırı şiddet kullandığını ifade ederken Kanal 7, TRT ve Samanyolu izleyicileri polisin hatasız olduğunu düşünmektedir. Burada da siyasal eğilim ve taraftarlığın kanaatleri yönlendirdiği belirginleşmektedir. Başka bir çalışmanın konusu olarak derinlemesine incelenecek bir konu da hükumete çok yakın olan Kanal 7 ile hükumeti Gezi Parkı Olayları yoluyla zor durumda bırakmaya çalışan FETÖ'nün yayın organlarından Samanyolu TV izleyicilerinin, polisin uygulamaları hakkında neredeyse aynı kanaatlere sahip olmasıdır. Bu benzerlik, temeldeki muhafazakarlığın insanları aynı işçilikle şekillendirdiği ve aynı düşünce iklimine evirmekte olduğunu akla getirmektedir.

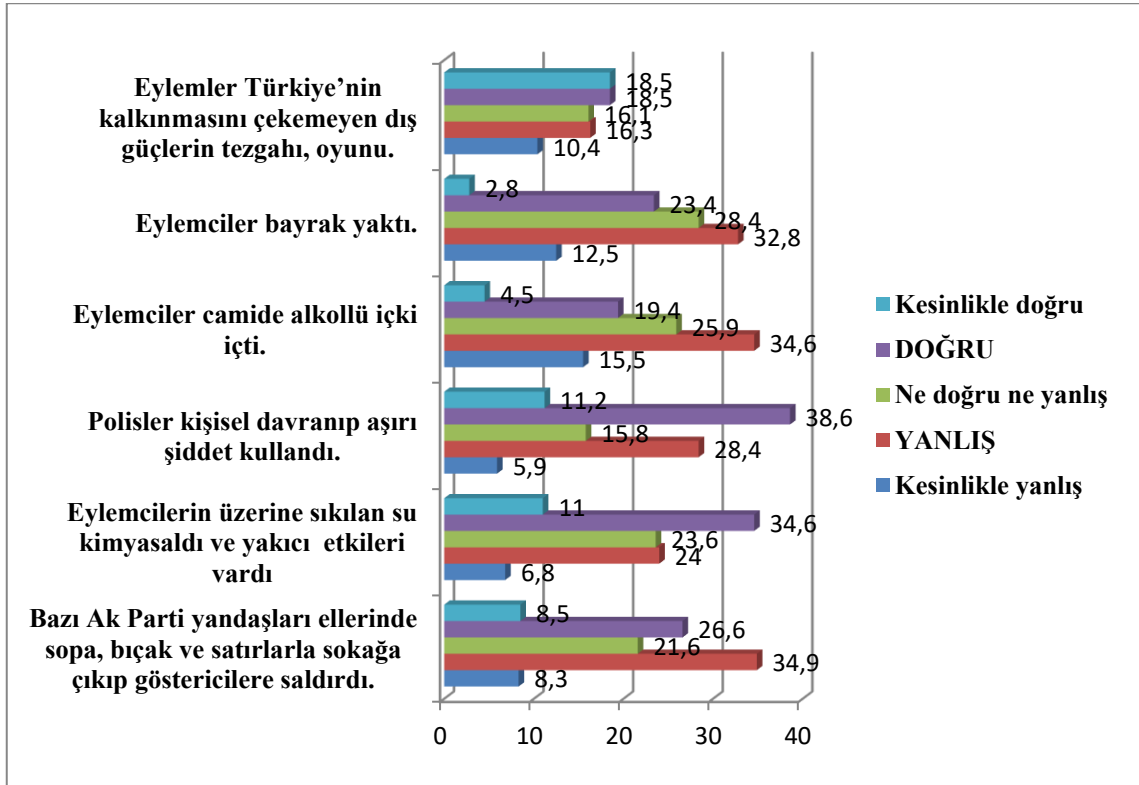
Şekil 3.7.4.12. Başbakan'ın Olaylardaki Tutumunun Değerlendirilmesi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Gezi Parkı Olayları sürecinde, Başbakan'ın hatasız olduğunu düşünenlerin oranı oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra, yumuşak bir tavır kullanmış olmasını belirten kesim de fazladır. Burada da siyasal eğilim ve taraftarlığın somut bir olay hakkındaki yaklaşım ve kanaatleri belirlemedeki etkisi akla gelmektedir.

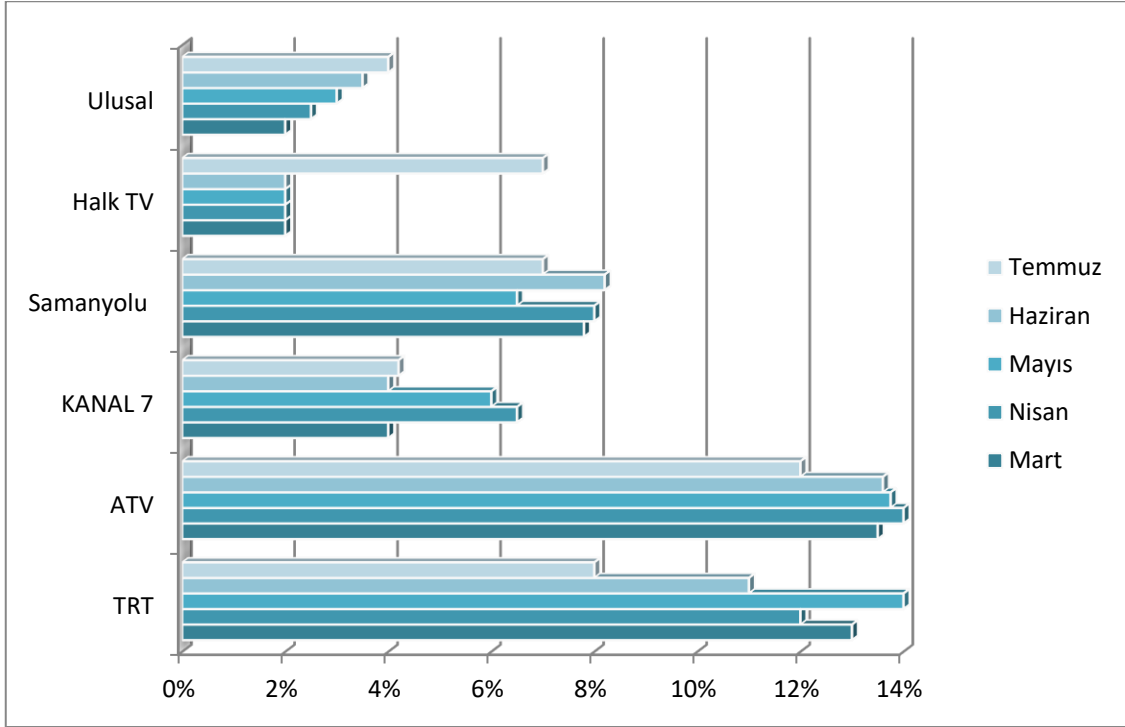
Şekil 3.7.4.13. Olaylarla İlgili İddiaların Gösterimi

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Bu grafikte, en yüksek kısım polislerin aşırı şiddet kullandığından yanadır. Bu iddiaya itiraz edenlerin oranı yüzde 35'ten daha azdır. Yine, eylemcilerin alkol içtiğine dair oran da oldukça fazladır. Bu kanaatlerin altında da, “Polis çok kötü davrandı, tamam, ama göstericiler de durmadan içki içiyorlardı” türünden, aidiyet hissedilen ve karşı olunan dünya görüşleri bağlamındaki ön kabullerin, peşin hüküm içeren değerlendirmelerin yattığını söylemek mümkündür.

Şekil 3.7.4.14. TV Kanallarında Haber İzlenme Oranlarındaki Değişim

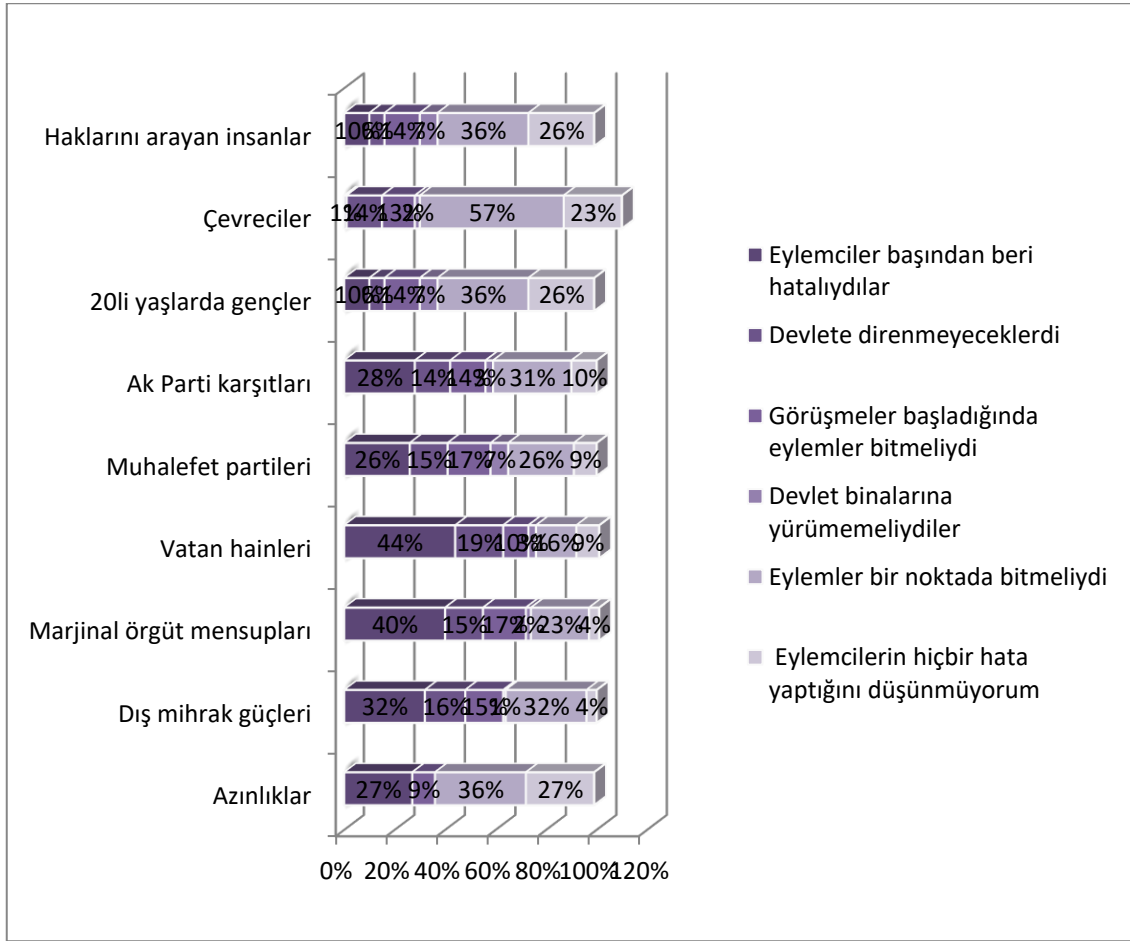

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Bu grafikte, eylemler ve eylemcileri destekler bir çizgisi olan Halk TV’nin Temmuz ayı öncesi ve Temmuz ayındaki izlenme oranlarındaki farklılık, diğer bir deyişle Halk TV’nin izlenme oranının Gezi Parkı Olayları ile yaşadığı artış dikkat çekicidir.

Gezi Parkı Olayları’ndan bağımsız olarak, son beş aylık süreçte haber kanallarının daha fazla, genel izleyici kanallarının ise daha az tercih edilmeye başlandığı görülmektedir. Bunda, ülkede gittikçe ısınmakta olan ve siyasi tartışmalarla sürekli gerilip kutuplaşan gündemlerin de etkili olduğu düşünülebilir.

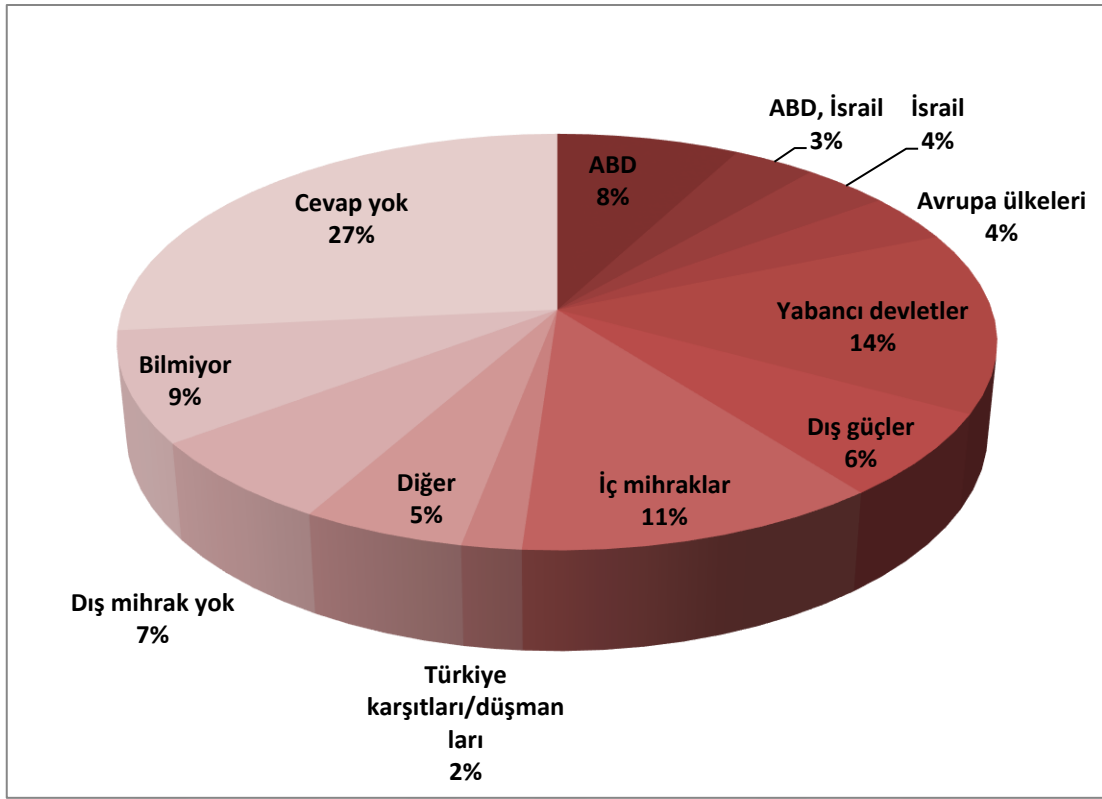
Şekil 3.7.4.15. Eylemci Tanımlarına Göre Eylemciler

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Eylemleri yüksek oranda yanlış bulanların, eylemcileri de “vatan hainleri”, “marjinal grup mensupları” ve “dış mihrak güçleri” olarak değerlendirmekte olması göze çarpmaktadır. Olaylar hakkındaki toplumdaki yaklaşımların temel olarak siyasi taraftarlık ekseninden kopamadığı ve klişelerden arınmaktan çok uzak olduğu burada da görülmektedir.

Şekil 3.7.4.16. Gezi Parkı Olayları'nda Dış Mihrakların Tanımı

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

Grafiğe baktığımızda, halkın üçte birinin dış mihrakların ne olduğu konusunda fikri olmadığı söylenebilir.

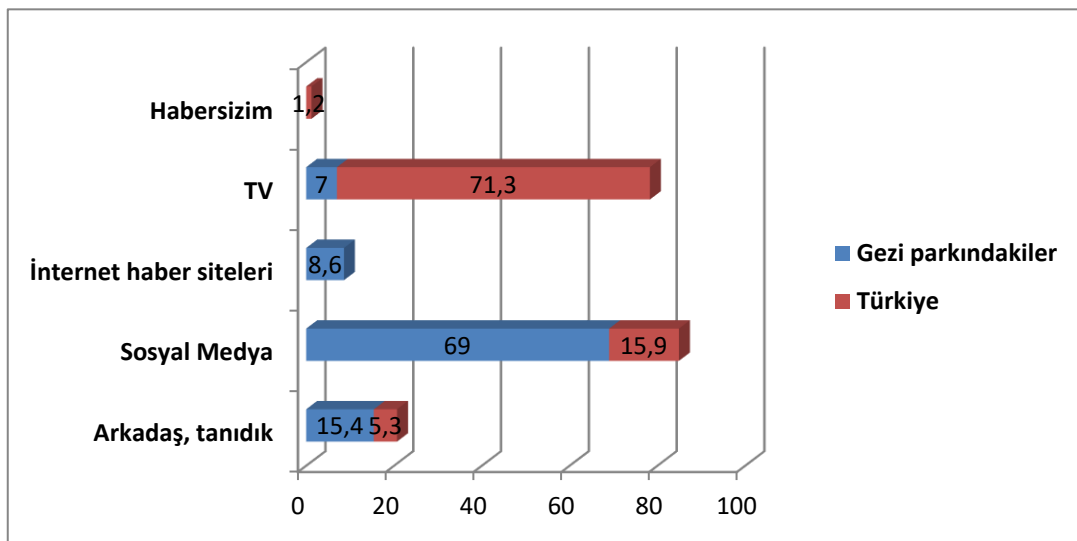
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Türkiye son asrın en büyük hamlelerini yapıyor ve bu hamleleri yaparken gerek Batı'sı gerek dışımızdaki dünya aslında ciddi manada Türkiye'yi kıskanıyor" şeklindeki açıklamasından da yola çıkarak, genel konjonktürde bu durumun asılsız bir düşünce olmadığı iddia edilebilir. Dünyada ve kendi ülkelerinde yaşanan polis şiddetini, felaketleri ve insanlık dramlarını görmeyen ve es geçen ABD ve Avrupa medyasının, Taksim'den, olaylar boyunca canlı yayın yapması da bu kapsamda sürekli ön plana çıkartılmıştır. Gezi Parkı Olayları'nın yaşandığı dönemde Türkiye'nin eleştirilir ve sorgulanır tarzda Batı medyasında manşetlere taşındığı da göz önüne alınmalıdır.

Batı medyası, olayların en başından sonlandığı zamana değin demokrasi ve insan hakları uygulamalarını gerekçe göstererek, Türkiye'yi özellikle Mısır'da ve

Suriye’de yaşanan ihlallerin benzerlerini yapmakla itham ederek bir yerde yargılamaya yeltenmiştir. Avrupa Birliği (AB) ise üst perdeden demeçlerle Türkiye’nin imajını zedelemeye çalışmış ve Türkiye’nin AB’ye tam üyelik kapılarını kapatmaya gerekçe yapılmakta kullanılacak hususların arayışına girmiştir. Yine de, Gezi Parkı Olayları’ndaki zaaf ve yanlışlar konusunda tamamıyla dış mihrak olarak tanımlanan “Avrupa ve ABD”ye yani “Batı”ya sorumlu görmek son tahlilde doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Burada, iktidarın krizi yönetiminde yeterli etkinlik ve başarıyı sağlayamamış olması da önemli bir husustur. Temelinde ne yatarsa yatsın, söz konusu kitlesel hareketlenmenin doğasının sürekli değişebileceği yani evrilebileceği düşünülerek gerekli tedbirlerin zamanında alınmamış olması olayların gidişatını büyük oranda etkilemiştir.

Sonuçları itibarıyla hem siyasi hem de sosyolojik olarak analiz edilmesi gereken ve ilerleyen dönemlerde de adından sıklıkla bahsettirecek toplumsal hareketlerden birisi olan Gezi Parkı Olayları, katılımcıları açısından içinde çok çeşitli kesimleri ve görüşleri buldurmuştur. Bir hayli “heterojen” olan Gezi Parkı eylemcileri ve destekçileri iktidar tarafından ilk önce “çapulcular” sıfatıyla, daha sonra “faiz lobisi” ve akabinde “dış mihraklar” olarak ifade edilmiştir. Eylemcilerin, “Zello”, CNN International ve BBC’nin desteklediği iddia edilen CIA’ye bağlı bir örgüt ile sonra da ABD’deki “neo-con” etkisi altındaki kuruluşlarla bağlantılı oldukları iddia edilmiştir.

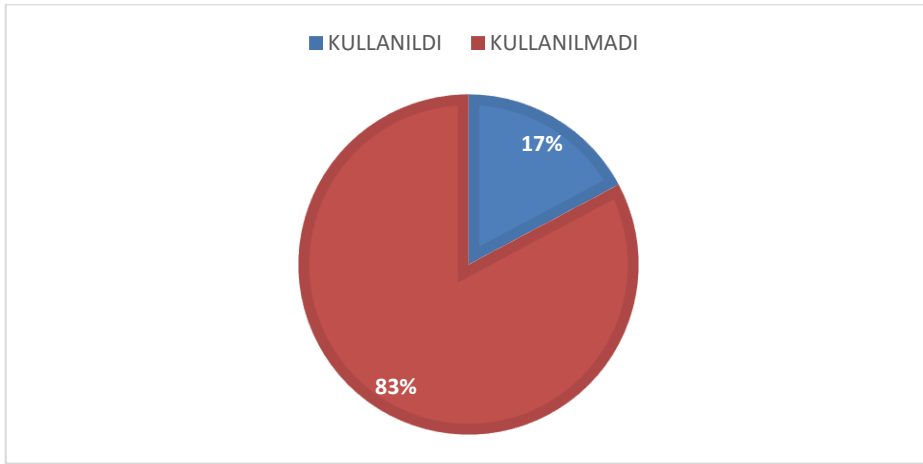
Şekil 3.7.4.17. Olayların Takip Edildiği Araç/Kanal

- **Kaynak:** KONDA, 2014, “Gezi Raporu”ndan uyarlanmıştır.

İletişim teknolojilerinin kullanımı değerlendirildiğinde, parktaki eylemlere katılanların yüzde 69’luk oranının gelişmeleri ilk olarak sosyal medyadan takip ettiği belirtilmiştir. Burada, sokakta yani evinin dışında bulunan insanın tüm dünyadan her an için haberdar olması imkanını sağlayan sosyal medya iletişiminin gücü ve önemini farkına varmakta yarar görülmektedir.

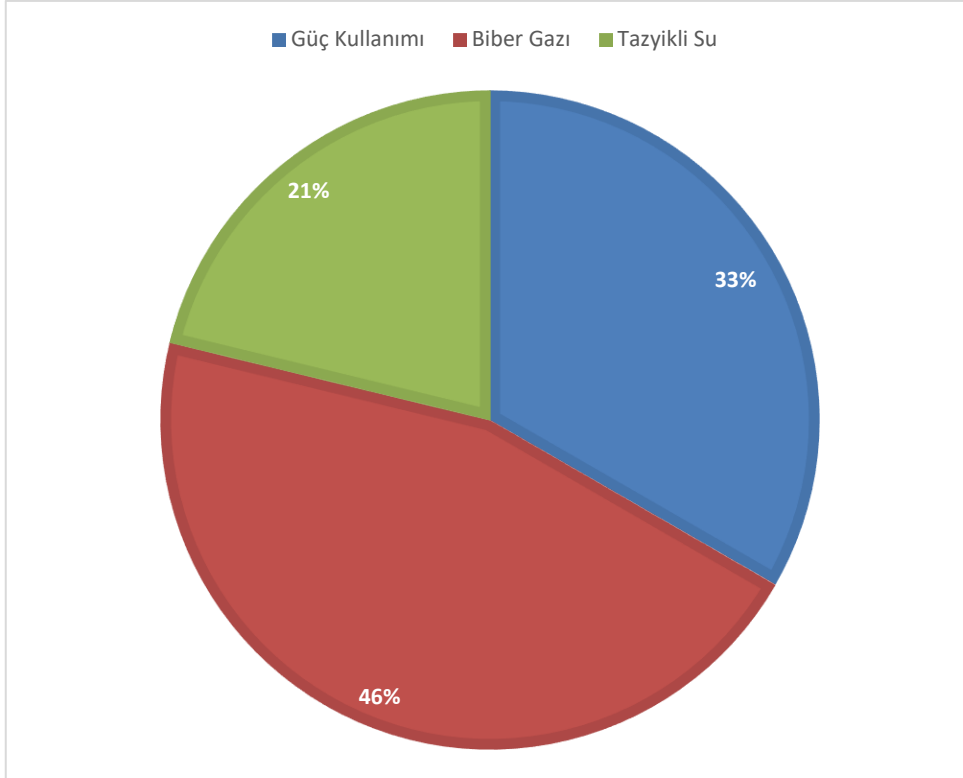
Şekil 3.7.4.18. Polisin 2011-2013 Dönemindeki Aşırı Şiddet Kullanımı (Tahmini)

- **Kaynak:** Açık Kaynaklardan Elde Edilmiştir.

Şekil 3.7.4.18.’den anlaşılacağı üzere güvenlik güçlerinin 2011-2013 yılları arasında aslında yüzde 17 oranında şiddete başvurduğu gözlemlenmiştir. Anılan dönemde, “Çözüm Süreci” ve “Kürt Açılımı” gibi müzakereci politikaları benimseyen Devletin, dönemin paradigmasına uygun bir şekilde ekseriyetle şiddete başvurmaksızın alternatif siyasi çözümlerle sulh yolunu tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Şekil 3.7.4.19. Güvenlik Güçlerinin Eylemcileri Caydırmadaki Yöntemleri

- **Kaynak:** Açık Kaynaklardan Elde Edilmiştir.

Güvenlik güçleri, güç kullanımının farklı yollarını (cop, silahlı müdahale, bedensel şiddet) yüzde 33 oranında kullanmıştır. Buna karşın biber gazı kullanımı yüzde 46, tazyikli su kullanımı yüzde 21'dir. Böylece güvenlik güçlerinin şiddet kullanımından olabildiğince uzak hareket ettiği gözlemlenmiş öte yandan diğer müdahale yöntemlerine başvurulduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte biber gazı ve tazyikli suyun ölçsüz kullanımının da şiddet içerecek bir husus olduğu söylenebilir.

Öte yandan, Gezi Parkı ile ilgili İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının hazırlamış olduğu iddianameye göre, olayların başladığı 27 Mayıs 2013 tarihinden olayların devam etmekte olduğu 6 Haziran 2013 tarihine kadar ülke çapında 78 ilde 746 gösteri gerçekleştirilmiştir. 280 iş yeri işlevsiz hale getirilirken, 259 özel araç, 103 polis otosu, 1 konut, 1 polis merkezi, 5 kamu binası, biri Cumhuriyet Halk Partisi, 11'i de AK Parti teşkilatlarına ait 12 parti binası hasar görmüştür. Öte yandan

sokak lambaları ve trafik levhaları başta olmak üzere pek çok kamu malına da zarar verilmiştir. Ayrıca yine iddianameye göre 58 kamu binası, 68 mobese kamerası, 337 işyeri, 90 belediye otobüsü, 214 özel araç, 240 polis aracı, 45 ambulans zarar görmüştür. CHP'ye ait 14 parti binası da zarar görürken, yapılan gösteriler neticesinde 140 milyon TL'lik toplam maliyet ortaya çıkmıştır (EK-2).

3.7.5. Tablo ve Grafikler Temelinde Bütüncül Değerlendirme

GENAR ve KONDA'nın çalışmalarından hareketle ele alınan tablo ve grafiklerden ulaşılan çıkarımlar, Gezi Parkı'nda yaşananlar, katılımcı profili ve eylemcilerin temel motivasyonları ile birlikte bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda;

- Gezi eylemlerinin vitrinini örgütsel tabandan gelen veya bu tabana müzahir üniversite öğrencileri ile toplumda ve sosyal medyada bilinirliği yüksek “elit-sol” aydın/sanatçıların oluşturduğu,
- Sosyal medyanın sunduğu “özgürlükçü” alanın kontrolsüz ve suistimale açık bir toplumsal fay hattı oluşturduğu,
- 12 Eylül Rejiminin ve anayasal düzenlemelerin “apolitik toplum ve üniversite” hedeflerinin geri dönülemez şekilde tarihin çöplüğündeki yerini aldığı,
- Sosyal-siyasal kutuplaşmanın yeni Cumhurbaşkanlığı sistemi ile birlikte kurumsal bir karşılık bulduğu,
- Eylemcilerin ana muhalefet partisine yakın/müzahir profilinin, anakronik şekilde “parti devleti” kimliğinin iktidar partisine özgülmesine neden olduğu,
- Öznesi, mahiyeti ve içeriği belli olmayan “dış güçler söyleminin”, bu söylemin altını doldurabilecek kayda değer verilerle topluma anlatılamamasının idare açısından bir başarısızlık olduğu, bunun da kamuoyunda bu söylemin altının boş olduğu gibi bir algının yerleşmesine yol açtığı,
- (Tezin birinci bölümünde “Krizin Özellikleri” başlığı altında ele alındığı gibi, Gezi Parkı'ndakilere yönelik “ölçsüz-gereksiz polis şiddeti”nin, Gezi'de

sürecin şiddet sarmalına/krize dönüşmesi açısından “tetikleyici olay” olarak görüldüğünü belirtmiştik.) Tezde üzerinde durulan ve daha ziyade polisin tutumu bağlamında ele alınan FETÖ değişkeninin, Gezi eylemleri öncesinde ve esnasındaki rolüne/hedeflerine ilişkin 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü sonrasında dahi somut/hedef odaklı adli ve istihbari çalışmaların henüz tam anlamıyla yapılmamış olmasının önemli bir eksiklik olduğu, daha etkili çalışmaların, kimi partilerin gençlik kolları gibi aparatlarına sızan FETÖ’nün Gezi sürecinde bu yolla geliştirdiği olası bir etkiyi de ortaya koyabileceği,

- Eylemler neticesinde gelişen iki taraflı (iktidar ve muhalefet) “ayrıştırıcı” dilin “sağladığı” siyasi konsolidasyon dolayısıyla henüz iki tarafta da kayda değer bir özeleştirinin yapılmak istenmediği, yönünde çıkarımlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Gezi sürecine yönelik yararlanılan yukarıdaki tablo ve grafiklerden ulaşılan değerlendirmelerle paralel şekilde tez boyunca da dile getirilen “Türkiye’deki siyasi-kültürel bölünmüşlük, karşıtlık, fay kırıkları” bağlamında, Akın’ın şu tespitlerini hatırlamakta yarar görülmektedir:

“Farklı sosyal bilim alt disiplinleri üzerinden yapılan çalışmalarda Türkiye’nin arada kalmışlığı, analiz için sıkça başvurulan ve değinilen bir duruma karşılık gelmektedir. Bu bağlamda, Batı ile Doğu, köylülük ile kentlilik, modernlik ile geleneksellik, dindarlık ile laiklik gibi arada kalmışlık durumlarından bahsedilebilir. Türkiye modernleşmesi, çok boyutluluğuna rağmen temelde bir siyasal süreç olarak işlediği için bütün bu arada kalmışlık durumlarının bir şekilde siyasal kültürümüzde karşılıkları vardır. Zaten kendi içinde karşıtlıkları barındıran ve yeniden üreten siyaset, diyalektik bir şekilde Türkiye’deki arada kalmışlığın hem bir üreticisi hem de sonucudur. Türkiye’nin 1950’lerden itibaren halk mobilizasyonuna bağlı gelişen alternatif modernleşmesi de kaynakları ve kendisini yeniden üretmesi açısından siyasetle çok yakından ilişkilidir. Böylece hem genel kültürel bölünme, hem de buna bağlı olarak gelişen siyasal kültür bölünmesi de bu alternatif süreç dolayısıyla anlaşılabilir.” (Akın, 2018)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI SÜREÇ YÖNETİMİ VE DEĞERLENDİRMESİ

4.1. Giriş

Bu bölümde, küreselleşme konusunun tez bağlamında ele alındığı İkinci Bölüm ile Gezi sürecinin geniş bir biçimde incelenip irdelendiği Gezi Parkı Olayları başlıklı Üçüncü Bölümden elde edilen bilgi ve çıkarımların da desteğiyle, Gezi Parkı Olayları'nın küresel ve bölgesel ölçekte son yıllarda sıkça rastlanan “sivil itaatsizlik eksenli” ve sosyal medya etkisinin çok yoğun olarak müşahade edildiği bir yeni toplumsal hareket örneği olduğu ortaya konulmaktadır. Bölüm sonunda, Gezi deneyiminin çok geniş bir analizinin yapıldığı “Gezi Parkı Olayları'nın Eleştirel Analizi” başlığı altında, sosyo-politik bir krize dönüşen Gezi sürecine Devletin hazırlıksız yakalanmasının da etkisiyle, istenen başarının gösterilemediği hususu irdelenmektedir.

4.2. Gezi Sürecinin Yönetimindeki “Kararsızlık - Şiddet Sarkacı”

Gezi Parkı Olayları'nın, en başta iktidar olmak üzere karar alıcı düzeyde bulunan, etkili-önemli aktörlerin iç ve dış politikaları yeniden gözden geçirmesi için önemli bir kırılma noktasını işaret ettiği iddia edilebilir. Süreç boyunca gerçekleşen hadiseler ve eylemci profilindeki çeşitliliğin, muhalefeti ve iktidar partisini yeniden düşünmeye ittiği, genel kabul gören bir ifadedir.

Gezi Parkı süreci iç politikada keskin ve kesin cephelerin ortaya çıkmasına neden olmuş, cepheleşme özellikle AK Parti ve CHP ekseninde toplanan siyasi partilerle görünür hale gelmiştir. Gezi Parkı Olayları neticesinde dış politika ve diplomatik ilişkilerde Türkiye'ye yönelik olumsuz tavır belirginleşmiştir. Nitekim AB ülkeleri daha önde olmak üzere ABD, Türkiye'nin Gezi Parkı sürecini iyi yönetemediğini dile getirmiş ve özellikle ekonomik baskı üzerinden dolaylı ve görünmez bir yaptırım mekanizması geliştirmiştir. Örneğin, olayların başlangıcında 1,7 TL seviyelerinde olan Dolar, Gezi Parkı Olayları'nın sonunda 3,1 TL'yi görmüştür. Bu durumun “komple” olduğunu dile getiren Türk karar alıcılar, bu koşulların ortaya çıkmasında Batı medyasının önemli rolünün olduğunu özellikle vurgulamışlardır (Saha Notları, 2020).

Literatürde toplumsal olayların devlet tarafından yönetiminin niteliği, ilgili olayların devam etmesinde veya sonlanmasında en temel faktör olarak değerlendirilir. Fakat devletin toplumsal krizleri yönetmesi sürecinde hem küresel ve bölgesel hem ulusal faktörlerin kaçınılmaz bir şekilde ve atmosferi değiştirecek ölçüde devreye girdiği de görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Gezi Parkı Olayları'nı yönetmesinde temelde dört faktörün etkin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar; küresel ve bölgesel ölçekte ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, Türkiye merkezli kriz yönetim şekli, FETÖ meselesi ve Gezi Parkı'nda bulunan gruplardır.

Türkiye'nin bahse konu olayları yönetimini ve bu olayların üzerinde kriz yönetiminin etkisini anlamak adına ilgili faktörler ve bu faktörlerin etkileri irdelenmelidir.

4.2.1. Gezi Parkı Olayları'nın Yönetimini Etkileyen Faktörler

Bu kısımda Gezi Parkı Olayları'nın yönetimini etkileyen temel faktörler olan; küresel ve bölgesel anlamda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, Türkiye merkezli kriz yönetim şekli, FETÖ meselesi ve Gezi Parkı'nda bulunan gruplar tartışılmaktadır.

4.2.1.1. Küresel - Bölgesel Odaklı Faktörler ve Sosyal Medya Etkisi

Küreselleşme ile birlikte dünyada devletleri aşan ve hatta devletleri direkt olarak hedef alan toplumsal hareketler mefhumunun ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Böylece toplum ve devlet arasında 1215 Magna Carta'dan beri ortaya çıkan hak talep etme ve imtiyaz kazanma durumu adeta zirve seviyesine ulaşmıştır (Beray ve Harrison, 2014). Sivil toplum kuruluşları, farklılıklar ve muhalif düşünceleri adeta halk adına vurgulayan örgütlü bir hal almış böylece kitlesel hareketler neticesinde hükümetler, rejim tipleri ne olursa olsun, STK'lar ya da toplumsal hareketlerin istekleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Küreselleşmenin getirdiği toplumsal hareketlerin küresel yayılım durumu, sosyal medyanın hızlandıran işlevinin de etkisiyle tam anlamıyla “yeni toplumsal hareketler” olgusunu ortaya çıkarmıştır. Farklı bölgelerde birbirleriyle etkileşebilen, benzer metotları uygulayabilen, aktif şekilde dünya basınına “doğru” veya “yalan”

bilgi gönderebilen, hem pasif hem interaktif bir iletişim ortamı ortaya çıkmıştır. Bu itibarla, sosyal medya dinamiği küreselleşmenin bir getirisi olmakla birlikte, insanların veya yeni toplumsal hareket olarak adlandırılabilen grupların birbirleriyle kolay iletişibilme kabiliyetiyle küreselleşmeyi yeni bir boyuta taşımıştır. Bu boyut, uluslararası sistemi krize sürükleyen, uluslararası toplumun ötesinde “küresel köy” betimlemesidir. Bu betimlemeye sebep olan da hiç şüphe yok ki iletişim organlarının yeni medya düzeyine ulaşmış olmasıdır. Bu düzey, kendi içinde birbirinden haberdar olan ve aynı düşünebilen grupların, STK’ların bir araya gelmesi ve benzer şekilde hareket etmesinin önünü açmaktadır (Day, 2005: 6-10).

Bu kısımda, sosyal medyanın belirleyici bir etken olduğundan ziyade bunun nasıl küresel ve bölgesel bir trend olduğu, böylece sosyal medya vb. unsurlar üzerinden Gezi Parkı Olayları’nda aktif olarak eylem yapan kliklerin küresel ve bölgesel denkleme gerçekleşen yeni toplumsal hareketler deneyimini nasıl Taksim’e taşıdığı tartışılmaktadır.

4.2.1.2. Yeni Toplumsal Eylem Trendinin Dünyadaki Görünümleri

1990’lı yılların başlarından itibaren ortaya çıkan “yeni” toplumsal olay trendi kendini önce ABD ve Avrupa ülkelerinde, akabinde de Ortadoğu’da göstermiştir. Nitekim halk desteği alamayan otoriteler ya iktidar ya da toprak kaybı gerçeği ile yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bu durum, 1997’de Türkiye’de “Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” eylemleri ile ortaya çıkmıştır. Bu eylemler neticesinde halihazırda kırılan olan siyasi konjonktür çok daha parçalı bir hale gelmiş ve nihayetinde dönemin koalisyon hükümeti istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Küresel anlamda eylem paradigmasının öne çıktığı en önemli eylem, şüphesiz 1999’da gerçekleşen Dünya Ticaret Örgütü Protestolarıdır. “Seattle Savaşı” da denilen bu protestolar kapsamında ABD’nin Seattle şehrinde yollar kapatılmış ve hayat durma noktasına gelmiştir. Yaklaşık bir hafta süren eylemlerde şehrin önemli yerlerinde şiddet olayları yaşanmıştır. Bu eylemler sırasında ölen ve yaralananlar da olmuştur. Nitekim hadiselere müdahale eden güvenlik güçleri gelişmeleri tam algılayamadan eylemler amacına ulaşmış, hem ulusal hem de uluslararası basına gerekli talepler eylemciler tarafından duyurulmuştur. Bu eylemler kapsamında güvenlik güçlerinin şiddetli müdahalesinin yanı sıra hukuksal yöntemlere veya önlemlere başvurmaması

eylemlerin uzun sürmesinde ve eylemcilerin halk desteğini arkalarına almasında önemli bir değişken olmuştur (Smith, 2019). Bu tür “yeni” doğaya sahip toplumsal olayların aniden başlayıp büyümesi ve amaçladıkları sonuca ulaşımlarındaki hız, güvenlik bürokrasisini ve dolayısıyla kriz yönetimlerini en çok zorlayan noktalardan biri haline gelmiştir.

Bu eylem daha çok ulusal sınırlar içinde kalmıştır. Fakat ABD'nin New York şehrinde 2003 yılında ortaya çıkan Irak Savaşı gösterileri ise ABD'nin uluslararası hukuk açısından yanlış karar aldığı kanıtlar niteliktedir. Nitekim uluslararası hukuka dayanmaksızın, bir anlamda meşruluk tesis etmeksizin ABD, Irak'ı “şer eksenine” dahil etmiş ve kitle imha silahlarına sahip olduğu “gerekçesiyle” 2003 itibarıyla işgal etmiştir. Bu durum, Ortadoğulu halklarda toplumsal hareketlilik bilincini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca genellikle yumuşak müdahale araçlarını kullanmayı yeğleyen ABD güvenlik güçleri, New York'taki bu gösterilere sert müdahalede bulunmuştur (Bennis, 2003).

Londra'da Ağustos 2011'de kolluk kuvvetlerinin aşırı şiddet ile bastırmaya çalıştığı ve bir İngiliz gencin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan hadiseler bağlamında, ülkenin neredeyse tamamında gösteri ve yürüyüşler gerçekleştirilmiştir. Bu eylemlerin yayılmasında sosyal medya “kolaylaştırıcı” bir işlevi yerine getirmiştir. Ayrıca çeşitli hacker gruplarının faaliyetlerinin de etkisiyle, olaylar, siber ortamda girişilen çeşitli protestolarla etkin şekilde adından bahsettirmiştir. Yine aynı yıl Vancouver Olayları şeklinde anılan ve Kanada'da gerçekleşen gösteriler, sosyal medyanın “kolaylaştırıcı” rolden “bağımsız değişken” olma aşamasına geçtiğini gösterir niteliktedir. Diğer taraftan spor hadiselerinin rolünün de hala geçerli olduğu, bu olaylarla kanıtlanmıştır. 2011'de Stanley Kupası'nın sezon dışı maçlarında Vancouver takımının Boston'a yenilmesi sonucunda sayıları 100 ila 150 bin arasında değişen bir grup Vancouver taraftarı sokaklarda dükkan ve arabalara zarar vermiştir. Bu olayların “şiddet” yanlısı olması ise halkın geri kalan kısmını rahatsız etmiştir. Facebook sayfalarına yüklenen foto ve videolar neticesinde bahse konu göstericiler ifşa edilmiş ve polisin gerekli tahkikatı neticesinde olaylara karışan pek çok kişi gözaltına alınmıştır. Hatta bu durum olaylarla ilgili resmi raporlara da yansımıştır.

Raporlarda çeşitli yapay zeka unsurları üzerinden göstericilerin yüz tanıma sistemiyle tespit edildiği vurgusu ise dikkat çekicidir (The Guardian.com, 2011).

Küresel ve bölgesel ölçekte son dönemde karşılaşılan sosyal medya etkileşimli “yeni” toplumsal eylem trendinin “yeni” paradigmasının “devleti dönüştür” olduğunu söylemek iddialı bir yaklaşım olarak görülmemelidir.

2011 sonrasında küresel ve bölgesel düzlemde yeni bir paradigma ortaya çıkmıştır. Bu paradigma bağlamında yeni toplumsal hareketlerin sahne almasıyla devletler derin ekonomik, siyasi ve toplumsal bunalımlarla karşı karşıya gelmiştir. Bu duruma en belirgin örnek” Occupy the Wall Street” - “Wall Street’i İşgal Et”, Arap Baharı ve Balkan Baharı denemesi eylemleridir (EK-2). Bu eylemlerin ortak yönü, kitlelerin ilgili devletleri “yönlendirme” ve adeta hali hazırdaki sistemleri dönüştürme gayretidir. Birer sivil itaatsizlik örneğine işaret eden her bir eylem, özünde iktidarları ve devletleri yıkma, dönüştürme ve kendi istekleri doğrultusunda biçimlendirme arayışlarının yansıması olmuştur (Levitin, 2015).

2011 yılında başlayan paradigma dönüşümü ile yeni toplumsal hareketlerin devletler karşısında baskın olma yetenekleri artmıştır. 2011 Eylül’ünde New York’ta, ABD’nin finansal açıdan kalbi durumunda olan Wall Street’i “İşgal Et” eylemleri, devlet kurumlarında bankaların etkilerini kırmaya yönelik olarak kendini göstermiştir. İyi örgütlenmiş ve kitlesel olma kapasiteleri ile derinleşme ve yaygınlaşma kabiliyeti geliştiren ve eski kıyafetleri ile dikkat çeken bu insanlar, Wall Street’te dünyanın ilgisini toplamanın yanı sıra sosyal medya üzerinden sürekli dış dünya ile irtibat kurmuşlardır. Geniş kitlelere ulaşan bu eylemler Twitter, Facebook ve diğer sosyal medya unsurlarının tek ve çok taraflı kullanımlarıyla önemli bir potansiyel kazanmıştır. Çok geniş kitlelere yeni medya araçlarıyla ulaşan bu eylemler neticesinde dünyada “yeni bir eylem tipi”nin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Cao, 2017: 3164-3168).

2010 Aralık ayında başlayıp 2011’de yayılan Arap Baharı ile birlikte, sosyo-politik ve ekonomik anlamda kırılğan devlet yönetimine sahip Ortadoğu merkezli devletlerin yönetim değişiklikleri geçirmesi, parçalanması ya da derin kaotik durumlara sahne olması söz konusu olmuştur.

Arap Baharı olarak adlandırılan süreçteki eylemlerin fitilini ateşleyen ilk kıvılcım, 17 Aralık 2010'da Tunus'ta seyyar satıcı Muhammed Buazizi adlı bir gencin, seyyar tezgahına el koyulması üzerine kendini yakarak intihar girişiminde bulunması olmuştur. Bu olay üzerine başlayan gösteriler polislerin sert müdahalesine tepki olarak daha yaygın hale gelmiş, polis müdahalesi arttıkça gösteriler de daha kitlesel hal almıştır. Ekonomik dar boğazda olan ülkede, işsiz gençlerden sadece biri olan ve işportacılık yaparak hayatını kazanmaya çalışan Buazizi olaydan kısa bir süre sonra hastanede hayatını kaybetmiştir. Ekonomik koşullar ve bu bağlamda gerçekleştirilen eylemlere karşı kullanılan resmi-orantısız güç, çatışmaları kitlesel hale getirirken 2011 yılı ile birlikte mezkur olaylar Arap Ortadoğusu'na yayılmıştır. Bu olaylar literatüre “Arap Baharı”, “Arap Hareketi”, Arap Ayaklanması” ve “Arap İsyancıları” olarak geçmiştir. Küresel çapta gerçekleşip bulaşan yeni toplumsal hareket dalgası böylelikle Arap dünyasına yayılmış, Tunus'un akabinde Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'ye sıçramıştır (Haas & Lesch, 2013; 219-230).

Nihai kertede bu ülkelerin halklarının ayaklanması; otorite boşluğu, yeni anti-demokratik hareketler (darbeler) ortaya çıkarmıştır. Bu otorite boşluğu hali de bu ülkelerin bazılarında DEAŞ, PYD/YPG gibi terör örgütlerinin yeşermesine zemin hazırlamıştır. Böylece Arap Baharı adeta sonbahara dönüşmüş ve Ortadoğu'yu terör örgütlerinin ve başka devletlerin müdahalesine açık hale getirmiştir. Bu olayların yayılmasında ise hiç şüphe yok ki internet tabanlı Youtube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya vasatları başat rol oynamıştır (Aktaş, 2018: 199-201). Bundan hareketle, ilgili ülkelerdeki otoriteler internet ortamını engellemeye yönelik hamleler yapmışlar ancak bu girişimler Batılı devletlerin Arap ülkelerinin yönetimlerine baskı yapmasını tetiklemiş, o ülkelerdeki muhalif kesimlerin elini daha da güçlendirmiştir. Protestolar kitlesel olarak yayıldığında ise devlet otoritesini tamamıyla ortadan kaldıran ve yer yer şiddet seviyesine ulaşan hadiseler, “sivil itaatsizlik” olgusunun giderek artan etkisini gösterir niteliktedir.

2011 sonrası ortaya çıkan sivil itaatsizlik paradigması, küresel bağlantıları göz ardı edilerek anlaşılabilir türden değildir. Genelde Ortadoğu'da ve özelde Tunus ve Mısır ülkelerinde 2010 sonu ve 2011'de başlayan ayaklanmalarda önemli role sahip olan “Otpor” (bkz. 4 numaralı dipnot) şirketinin payına değinmek gerekmektedir.

“Direniş” anlamına gelen Otpor Hareketi, en azından felsefi anlamda, önümüzdeki sayfalarda tekrar ele alınmakta olan Gezi Parkı Olayları’nın dışında, Ortadoğu’da da rol almıştır. Bahse konu hareketin eylem konseptinde de yine sosyal medya ve internet kullanımı olgularının öne çıktığı gözlemlenmektedir. Nitekim 6 Nisan Gençlik Hareketi olarak ortaya çıkan ve Mısır’da eylemlerin ve gösterilerin başlatılması yönünde gençleri aktif şekilde kanalize eden hareket de Otpor şirketi ile yakından ilişkilidir. 6 Nisan Gençlik Hareketi, Mısır’da, seçimle gelmiş Muhammed Mursi’yi devirecek önemli meydan okumaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Yine Tunus’ta da benzer şekilde Facebook ve Twitter gibi sosyal medya uygulamaları üzerinden kara propaganda ve yanlış haberlerle halk isyana teşvik edilerek, isyancıların Otpor’un direktifleri doğrultusunda hareket etmesinin sağlandığı tespit edilmiştir (Haberler.com, 2013b).

4.2.1.3. Yeni Toplumsal Hareket Paradigmasında Gezi Eylemleri

Gezi Parkı Olayları da sosyal medya etkileşimli benzer yeni toplumsal hareket paradigmasının bir yansımasıdır. Sosyal medya kullanımı tıpkı Londra ve Wall Street eylemlerinde olduğu gibi önemli bir ara değişkendir. Buna göre Gezi Parkı eylemlerinde de kullanıcıların daha çok internet ve sosyal medyadan faydalandığını söylemek mümkündür. Son 20 yılın eylemleri bunu gösterir niteliktedir.

Gezi Parkı Olayları bağlamında sosyal medya ve özellikle Twitter kullanımı ile ilgili sayılara bakıldığında; Gezi Parkı Olayları ile birlikte “sosyal medya”nın bir iletişim ve etkileşim enstrümanı olarak çok farklı bir şekilde yaşamımıza girişine tanık olunmuştur. Protesto eylemlerini gerçekleştirenler, medyanın ve özellikle ana akım medyanın gelişmeleri kamuoyuna yeterince ve tarafsız şekilde aktarmadıkları iddiasıyla özellikle Twitter üzerinden iletişimde bulunmayı yeğlemişler ve Twitter ile Facebook neredeyse Gezi eylemlerinin “ana iletişim şebekeleri” hüviyetini kazanmıştır.

Şekil 4.2.1. Gezi Eylemlerinde Twitter Kullanımı

- **Kaynak:** (Türker, 2015 - <https://dilatr.wordpress.com/2015/01/10/turkiye-gezi-parki-protestolari/>)

Twitter, bir anlamda, gelişmelerden haber iletmesi beklenen geleneksel medyanın da boşluğunu doldurma işlevi yüklenmiş ve bu bağlamda #direngeziparki hashtagi göstericiler arasında ve tüm sosyal medya kullanıcıları açısından bir bilgi üretimi ve aktarımı fonksiyonunu üstlenmiştir. 29 Mayıs 2013 günü 1.8 milyon olan Türkiye'deki aktif Twitter kullanıcılarının sayısı 10 Haziran 2013 tarihinde 9,5 milyona ulaşmıştır. Medyada eylemleri ve fikirlerinin yeterince yer bulamadığını gören ve sayıları sürekli artış gösteren bir eylemci ve sempatican kitesinin ağırlıklı kısmını oluşturduğu söylenebilecek Twitter kullanıcıları, 29 Mayıs 2013-10 Haziran 2013 tarihleri arasındaki zaman diliminde Türkiye'den neredeyse 144 milyon tweet göndererek hem haber-bilgi-fikir paylaşmışlar hem de gündemi belirlemeye çalışmışlardır.

Gezi Parkı Olayları boyunca, sosyal medya, bir toplumsal hareketin çok önemli bir unsurunu oluşturma açısından oldukça etkili bir işlev icra etmiştir. Yine Twitter açısından durum irdelendiğinde, Gezi eylemleri, ilk on günlük bölümünde

beş katına yükselen kullanıcı sayısı ve yine ilk on günde yaklaşık 144 milyona ulaşan tweet miktarı ile, sosyal medya etkisinin çok belirgin şekilde hissedildiği dünyadaki örneklerden Occupy Wall Street eylemleri, Arap Baharı ayaklanmaları ve 2011'deki İran Protestoları gibi öne çıkan protestolar arasına girmiştir. Bir başka şekilde ifade edilirse, Twitter üzerinden yandaş ve meraklılarını bulan ve deyim yerindeyse “kar topu gibi büyüyen” kitlesel hareketler arasına Gezi Parkı Olayları da dahil olmuştur. Gezi Parkı Olayları bağlamında atılan tweetlerin %88'inin Türkçe, %12'sinin ise diğer dillerde olduğu görülmüş; 24 milyon mesajın 16.3 milyonunun Türkiye sınırları içinden diğer kısmın ise başka ülkelerden gönderildiği belirlenmiştir. Bu dağılımda Türkiye'yi Almanya, İngiltere, Kanada ve Hollanda takip etmiştir. Türkiye dahilinde #direngeziparki etiketi yoluyla sağlanan etki, uluslararası hacker grubu Anonymous'un #occupygezi etiketini dünya çapında dolaşıma sokmasıyla milletlerarası bir ilgiye ulaşmıştır (İnsanhaber.com, 2013).

Şekil 4.2.2. Gezi Sürecinde Türkçe Tweet Sayıları

- **Kaynak:** <https://sosyalmedya.co/gezi-parki-twitter-analizi-somento/>

Somemto adlı firmanın yaptığı bir araştırmaya göre, 31 Mayıs 2013-6 Haziran 2013 arasındaki bir haftalık süreçte Twitter'daki tweet, retweet ve hashtagler açısından; en fazla tweet gönderilen gün 1 Haziran 2013 Cumartesi olmuştur. Bahsedilen gün boyunca yaklaşık 19 milyon tweet atılmış, en yoğun tweet trafiği ise aynı günün akşamı 20:00'deki saat diliminde 1.359.351 olarak tespit edilmiştir. Gezi Parkı Olayları süresince hashtagler açısından ise #direngeziparki hashtag'i en aktif olmuş, en yüksek paylaşımı ise yaklaşık bir milyon adet ile 31 Mayıs 2013 tarihinde almıştır. Hashtagler, popülerlik açısından ise #direngeziparki, #direnankara, #occupygezi olarak sıralanmıştır (Arslan, 2013).

Konu ile ilgili bir araştırma yapan Starbird adlı şirket, Gezi Parkı Olayları sırasında Türkiye'den gönderilen protesto tweetlerinin yüzde 50'sinin İstanbul'dan gönderildiği, Türkiye'deki eylemler sırasında atılan tweetlerin yüzde 88'inin yerel nitelikte olduğu ve bunun yüksek bir oranı ifade ettiği, Mısır'daki Arap Baharı eylemleri sırasında atılan tweetlerin yalnızca yüzde 30'unun mahalli nitelikte olduğu saptamasında bulunmuştur. Ayrıca o dönemde bazı bölgelerde yaşanan 3G bağlantı sıkıntısına rağmen çok yüksek sayıda tweet atılabilmesinden hareketle, çok sayıda ev ve işyerinin Wi-Fi şifrelerini kaldırdıkları neticesine de ulaşılmıştır (NTV, 2013a).

Gezi Parkı Olayları sürecinde gönderilen tweetlerin ciddi miktarı Türkiye içinden gönderilmiş ayrıca göstericilerin internet bağlantı sıkıntısı çektiği anlarda, destek amacıyla, ev ve işletmelerin Wi-Fi şifreleri kaldırılmıştır. Tezin; Giriş bölümünde hipotezlerin belirlendiği safhada, dördüncü bölümünde "Gezi Parkı Olayları'nın Eleştirel Analizi" başlığı altında ve Sonuç bölümünde ele alındığı/alınacağı gibi, bu hususlar, protestolar sürecinde sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanılması yanında Türkiye'de sosyal medyanın -güven kaybetmekle eleştirilen- klasik medya araçlarının alternatifine geldiğini, söz konusu kayda değer yükseliş ve bu dönüşümde Gezi Parkı deneyiminin belirleyici rolünü işaret etmiştir.

Küreselleşme, yeni toplumsal hareket eğilimi ve bu eğilimin sosyal medya alışımı ile kazandığı yeni paradigmaya ilişkin olarak son başlıklar altında irdelenen hususlar ve bu bağlamda Gezi Parkı sürecine ilişkin yapılan

değerlendirmeler, Giriş bölümünde bu bağlamda ifade edilmiş olan hipotezleri destekler niteliktedir: Gezi Parkı eylemleri, sosyal medyanın da yoğun olarak kullanıldığı bir yeni toplumsal hareket örneğidir ve dünyadaki gidişat, küresel konjonktür ve sosyal medya ortamının etkilediği bu yeni toplumsal hareketlerin, zamanla, “daha birden bire” ortaya çıkma ve öngörülemez riskler içerme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

4.2.1.4. Küresel ve Bölgesel “Sivil İtaatsizlik” Trendi

Sivil itaatsizlik temelli toplumsal olaylar bağlamında, 2011’de Wall Street’te ortaya çıkan eylemler örnek alınarak 2011 itibarıyla “İstanbul’u İşgal Et/Ayaklan İstanbul/Occupy İstanbul” adlı bir sosyal medya hesabı üzerinden “Revolt İstanbul” eylemlerinin düzenlenmesi çağrısında bulunulduğu belirtilmiştir.

Gezi Parkı Olayları’na ilişkin Başsavcılık iddianamesine göre, bu dönem bazı sanatçılar küresel ve bölgesel eylemlerin Türkiye’de de vuku bulmasını temenni ettiklerini dile getirmişlerdir. Buna ek olarak, Ortadoğu’daki kimi devletler nezdinde gerçekleşen radikal dönüşümün Türkiye’de de gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmıştır (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 12).

4.2.1.4.1. Sivil Başkaldırı Konsepti

Sivil itaatsizlik kavramının yanına “siyasi başkaldırı” veya “sivil direniş” adlı kavramları koyan ve ülke halklarının diktatörlerle bu yöntemlerle mücadele etmesinin teorisyenliğini yapan Amerikalı siyaset bilimci Gene Sharp (2010: 9-10) “Diktatörlükten Demokrasiye” adlı kitabında, bir anlamda lansmanını yaptığı “şiddet içermeyen yoğun muhalefet” yöntemi ile ilgili olarak şu tespit ve yorumlarda bulunmaktadır:

“1980’li yıllardan bu yana Estonya, Letonya ve Polonya, Doğu Almanya, Litvanya, Çekoslovakya ve Madagaskar, Mali, Bolivya Slovenya’nın yanı sıra Filipinler’de diktatörlüklerin, halkın ‘şiddet içermeyen yoğun muhalefeti’ karşısında bozguna uğradığını, üzerinde durduğu ‘şiddet içermeyen direniş’in ayrıca Nepal, Güney Kore, Şili, Arjantin, Haiti, Zambiya, Malavi, Brezilya, Uruguay, Tayland, Bulgaristan, Macaristan, Nijerya ve (1991 yılı Ağustos ayındaki darbe girişiminin başarısızlığında önemli bir rol oynayan) Eski Sovyetler Birliği’nin çeşitli yerlerinde demokratikleşme yolunda ilerleme sağlatmıştır” saptamasında bulunduktan sonra, “adı geçen ülkelerdeki diktatörlüklerin çöküşü bu toplumlardaki tüm sorunları tamamen ortadan kaldırmadı. Yoksulluk, suç,

bürokrasideki yetersizlikler ve çevresel yıkım büyük ölçüde acımasız rejimlerin mirasıdır. Yine de bu diktatörlüklerin çöküşü, minimal manada kurbanların baskılar yüzünden maruz kaldıkları eziyetlerin önemli bir bölümünü ortadan kaldırdı ve bu toplumların daha geniş kapsamda siyasi demokrasiyle, kişisel özgürlüklerle ve sosyal adaletle yeniden kurulmalarının yolunu açtı.”

Sharp, örnek olarak verilen ülkelerde diktatörlüklerin güç kaybetmesinde önemli role sahip olan “şiddet içermeyen direniş”in, ülkelerin sorunlarının tamamını çözmesine de bu toplumları kişisel özgürlükler, demokrasi ve sosyal adaletle tanıştırdığını vurgulayarak yeni durumun her halükarda diktatörlüklerden daha iyi olduğu yorumunda bulunarak bir anlamda teorisi ve yönteminin işlerliğini öne sürmektedir.

Sharp (2010: 23) ayrıca;

“Şiddetin her zaman hızlı bir çözüm olduğuna ve şiddet içermeyen bir çözümün uzun zaman aldığına dair eski önyargı, açık bir şekilde tamamen yanlıştır. Geri plandaki durumlar ve toplum bünyesindeki değişiklikler için çok fazla zaman gerekse de bir diktatörlüğe karşı yapılan fiili savaş, şiddet içermeyen bir mücadele ile oldukça hızlı bir şekilde ortaya çıkar...Politik başkaldırı ve pasif direniş, diktatörlükleri yıkabileceği gibi, o ülkelerin yeni diktatörlerle karşılaşma ihtimalini de zorlaştıracaktır”

görüşlerini dile getirerek barış ve özgürlük isteyenler için siyasi başkaldırının farklı ve işe yarar bir seçenek olduğunu vurgulamaktadır.

Öte yandan, tarihsel olarak, 1989 yılında Çekoslovakya’da meydana gelen ve komünist idarenin kansız bir devrimle yıkılması ile neticelendiği için “Kadife Devrim” denilen ayaklanmalarda, 1989 Kasım’ında Prag’da, “Uluslararası Öğrenciler Günü” dolayısıyla toplanmaya başlayan ve sayıları sürekli artan üniversite öğrencileri, barışçıl nitelikte bir eylem başlatmışlardır. Polis güçlerinin öğrencilere yönelik çok katı müdahalesi ile bastırılma seyrine giren ancak devamında Slovak ve Çek şehirlerinde çok büyük sayılarda katılımcının sokağa inmesiyle büyüyen olaylar bir ayaklanma niteliğini almış, 27 Kasım 1989’da Çekoslovakya halkının ısrarlı direnişi sonucunda komünist idare yenilgiyi kabul etmiştir. Bu olaylar silsilesi, hükümetin geri adım atmak zorunda kalması ve rejim değişikliği ile sonuçlanmıştır. Barışçıl öğrenci eylemleri ile başlayıp hükümetin güvenlik güçleri marifetiyle uyguladığı sert müdahale üzerine halk ayaklanmasına dönüşen ve sonuçları itibarıyla bir anlamda “mutlu son” ile neticelenen “kansız” “Çekoslovak

Kadife Devrimi” akabinde, devrimin fikri önderi Vaclav Havel, 1989’da devlet başkanlığına getirilmiş, 1990’daki serbest seçimlerde ise cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yine ilginçtir ki 1968 Prag Baharı’nın öncüsü olan ancak bilahare kurulan Varşova Paktı sonrasında politikadan kopmak zorunda bırakılan Alexander Dubček de siyasete geri dönerek Federal Çekoslovakya Devletinin meclis başkanlığına seçilmiştir (Vikipedi, 2020).

Çekoslovak “Kadife Devrimi” ve yine aynı dönemde Berlin Duvarı’nın yıkılması gibi gelişmeler, 2000 yılı itibariyle Balkanlar, Rusya mücaviri denilen Asya ve Ortadoğu’da “içsel birikmiş sorunlardan” kaynaklanan taleplerin yanı sıra “dış kaynaklı istikrarsızlaştırmalar ve manipülasyonlar” yoluyla ülkelerin yönetimlerini hedef alan ve yeni toplumsal hareketler başlığı altında değerlendirilen halk hareketlerine ilham vermiştir. Bu bağlamda, Putin’in, Rusya’yı bir normatif güç haline getirmesi ve “dünyanın temel gidişatına ters” olmakla tenkit edilen merkezileşme odaklı güçlü adımları (Türker, 2008: 292-293), “renkli devrimler”in en önemli nedenlerinden biri haline gelmiştir. 2000 yılında Sırbistan’daki “Buldozer Devrimi”, 2003 yılında Gürcistan’daki “Gül Devrimi”, 2004 yılında Ukrayna’daki “Turuncu Devrim”, 2005 yılında Kırgızistan’daki “Lale Devrimi” ve hatta 2011’den itibaren de Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelere başlayarak en son Suriye’yi de etkileyen “Arap Baharı”, bu sürecin tetiklediği ve şekillendirdiği sosyo-politik gelişmeler kapsamında sayılabilir. Ancak bu renkli ve çiçekli “devrim” örnekleri Çekoslovakya’nın “Kadife Devrimi”nde olduğu gibi olumlu ve umut verici yenilikler getirmemiş, aksine; toprak kaybı, zayıf yönetimler, istikrarsızlaşma, küresel ve bölgesel güçlerin etki alanına daha fazla girme ve hatta topraklarının bir bölümünü terör gruplarıyla paylaşmak zorunda kalmak gibi ciddi hayal kırıklıklarına yol açmıştır (Darabadı, 2013).

4.2.1.4.2. Gezi Parkı - “Sivil Başkaldırı” - Otpor

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Gezi İddianamesi’nde savunulduğuna göre, OCCUPY (işgal) hareketlerinin teorisyeni olarak adlandırılan Gene Sharp, “sivil itaatsizlik” kavramını dönüştürerek “sivil başkaldırı” olarak nitelendirmiş ve bu anlayış Gezi Parkı Olayları’nda birebir uygulanmıştır. Keza Arap Baharı’nın yaşandığı ülkelerde de faaliyetlerini sürdüren ve Sharp’ın teorik tesirinde olan Otpor

(Direniş) adlı örgütün George Soros tarafından fonlandığı da ortaya atılmıştır. Bu hareket kapsamında, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan dağınk haldeki “benzer fikirlere sahip” insanların kitlesel ve örgütlü hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM), benzer iddiaları doğrular nitelikte ifadeler kullanmıştır;

“İstanbul Taksim Bölgesi Yayalaştırma Projesi kapsamında 28 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Gezi Parkı’nda bazı ağaçların taşınması ve parkın bir duvarının yıkılmaya başlanması üzerine başlayan ve polis tarafından müdahale edilen olaylar ülke çapında protesto gösterilerine dönüşmüştür. Gösteriler sırasında çok sayıda polisimiz ve vatandaşımız yaralanmış, kamu binaları ve mallarına ciddi oranda zarar verilmiştir.

Her ne kadar basın-yayın organlarında ve sosyal medyada gösterilerin toplum refleksi ile bir anda oluştuğuna dair kanaat oluşturulmaya çalışılsa da olayın sosyal medyada yayılış biçimi, olayı başlatan ve yayılmasında rol oynayan aktörler, seçilen slogan ve imgeler; eylemin ilk gününden itibaren meydanlarda ve sosyal medyada en önde yer alan ve organize bir şekilde hareket eden, ayrıca uluslararası aktörlerden destek alan şahıslarca bilinçli bir şekilde yönlendirildiği ve yönetildiği kanaati edinilmiştir. Bu durum söz konusu olayın PLANLI BİR SENARYONUN ürünü olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Benzer faaliyetlerin; Gürcistan’daki "Gül Devrimi" ile 2012 yılında Mısır, Tunus, Yemen gibi ülkelerde görülen ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan, sosyal medyanın kullanılarak halkın mevcut yönetimlere karşı toplantı ve gösteri yapmalarını sağlayan hareketlerde de etkin olduğu gözlenmiştir” (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 25).

Nitekim bu “oluşum” dünyanın pek çok yerinde yeni toplumsal hareket görünümünde yapılanarak, ilgili ülkelerdeki siyasi konjonktürü kırılğan hale getirmek ve toplumu kutuplaştırmakla görevlidir. Bir ifadeye göre “Devrim Profesörleri” veya “Profesyonel Devrimciler” gibi adlandırmalarla anılan Otpor adlı yapılanma, “şiddet içermeyen devrimi” yaymak ve bunu ilgili ülkelerde muhalif ve marjinal gruplara öğretme maksadı taşımaktadır. Böylelikle kitlesel eylemlerin halk tabanına yayılması ve daha geniş bir kitlenin ilgili ülkede muhalif hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Pasif direniş ve sivil itaatsizlikten farklı olan bu girişim, şiddetin en düşük seviyede tutularak hükümet otoritelerinin sarsılmasını hedeflemektedir. Bilinen uzantıları Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan, İran ve Rusya’da da varlık göstermektedir (Jackson, 2011).

Gezi Parkı Olayları’nda da benzer role sahip olduğuna ilişkin çokça bulgu göze çarpan bu yapı tarafından, sosyal medya hesaplarında #OccupyTurkey adlı hashtag ve gruplarla Türkiye genelinde 2011’den bu yana Gezi Parkı Olayları’nın

hazırlığı yapılmıştır. Gezi İddianamesi'ne göre olaylarda Türkiye'de faaliyet gösteren kimi göstericilerin bir dönem Otpor mensupları ile 2011-2012 yıllarında görüştüğü tespit edilmiştir. Tespitler, Otpor adlı grubun farklı ülkelerde gerçekleştirdiği eylemlerle Türkiye'de yürütülen Gezi Parkı eylemlerinin birebir aynı olduğuna yöneliktir (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 35-49).

Görüldüğü gibi Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın, Gezi Parkı eylemleri sırasında 15 Haziran 2013'te İstanbul Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ile yazışmalarında eylemler konusunda Otpor'u işaret etmesinin yanı sıra 2019 Mart ayında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca açıklanan Gezi İddianamesi'nde de bu yönde “resmi iddialar” öne sürülmüştür. Bununla birlikte, Aralık 2014'te BBC Türkçe'ye konuşan Otpor lideri İvan Maroviç, “hakkındaki iddiaların 'uydurmaca' olduğunu, Otpor örgütünün 10 yıldır varlığını sürdürmediğini, Gezi Parkı eylemcilerini yönlendirdiği söylentilerinin doğru olmadığını, Mısır'ın başkenti Kahire'de Mehmet Ali Alabora, eşi Ayşe Pınar Alabora, Defne Anter, yazar Handan Meltem Arıkan, reklamcı Melin Osasogie Edomwonyi'yle görüştüğü iddialarının da asılsız olduğunu, bahsi geçen insanların adını daha önce hiç duymadığını, Gezi Parkı eylemlerini örgütleyenlerle de, bu insanlarla da hiçbir temasının olmadığını” iddia etmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yazısında geçen ve eski Otpor liderlerinden Slobodan Djinoviç ve Srdja Popoviç'in 2004 yılında kurdukları, 'dünya çapında şiddet içermeyen toplumsal eylemlere strateji ve taktik aktarımı yaptığını” belirten CANVAS (Şiddet İçermeyen Eylem ve Stratejiler Uygulama Merkezi) adlı sivil toplum örgütü de, Srdja Popoviç vasıtasıyla yaptığı açıklamada, Gezi Parkı eylem ve eylemcileri ile ilişkili oldukları iddialarına, “Türkiye'den hiçbir grupta çalışmadık” şeklinde cevap vermiştir (BBC Türkçe, 2014).

4.2.1.5. Gezi Sürecinin Yönetiminde Türkiye Merkezli Faktörler

Türkiye merkezli faktörler göz ardı edilerek Gezi Parkı Olayları'nın ortaya çıkması, uzunca bir süre devam etmesi ve neticelenmesi ile ilgili gelişmelerin anlaşılması mümkün görünmemektedir. Türkiye merkezli faktörler ise toplumsal hareketlerden kaynaklı olayların yönetimi, güvenlikçi-müzakereci kriz yönetimi,

FETÖ etkisi: medya, siyaset ve STK üçgeni ile Gezi Parkı'nda bulunan aktörler etrafında şekillenmektedir.

4.2.1.5.1. Toplumsal Hareketlerden Kaynaklı Olayların Yönetimi⁶

Toplumsal hareketlerden kaynaklı olaylar yeni yüzünü küreselleşmenin hızı ve niteliği bağlamında tam anlamıyla göstermiştir. Küreselleşmenin bireye tanıdığı geniş özgürlük ve kamusal alan, ona, Locke'un da deyimiyle "direnme hakkı"nı sunmuştur. Bu hak ise çoğu kez örgütlü toplumsal yapılar, bir başka deyişle STK'lar tarafından suiistimale açık hale getirilmiştir. Bazı dönemlerde ise haklı taleplerini almak için ilgili sosyal yapılar tarafından sürekli atf verilen bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla ortaya, devletin ve STK'ların birbirleriyle karşı karşıya geldiği toplumsal olaylar çıkmaktadır. Toplumsal hareketlerden kaynaklanan olayların yönetimi sorunu ise güvenlik güçlerinin çözmesi gereken temel hususların başında gelmiştir.

Kalabalıkların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan toplumsal hareketler, Fransız İhtilali'nden günümüze değin "modern" anlamda devam etmektedir. Türkiye'de ise yine 1789 sonrasında ortaya çıkan özgürlük hareketleri kendini göstermiştir. Bu durum Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile süreklilik kazanmıştır. Türkiye'de 1960, 1971, 1980, 1997 öncesindeki dönemlerde toplumsal hareketler aktif bir şekilde toplumsal olaylara neden olmuştur. Bu süreçler de toplumsal hareketler bağlamında yaşanan/gelişen olaylar neticesinde genellikle kaotik ve kamu düzenini bozucu bir ortamın gündeme gelmesi ve nihayetinde "bozulan kamu düzenini düzeltme" söylemiyle yapılan askeri müdahale ve darbelerle karakterize olmuştur. Özgürlük arayan sokağın bir noktadan sonra karışarak kaosa direksiyon kırması, bunun, kışlanın harekete geçmesine yol açması ve bu gelişmenin ülkeyi her seferinde biraz daha koyu bir haki tonuna boyayan askeri müdahalelere gerekçe yapılmasındaki paradoks da başka çalışmaların detaylı şekilde ele almasında yarar olan konulardandır.

⁶ Bu kısım yazarın kendi saha notları ve deneyimlerinden hazırlanmıştır.

Toplumsal olaylar düzleminde ortaya çıkan eylemsel gelişmelere müdahale eden birimler, ekseriyetle ilgili ülkenin kolluk gücüdür. Konu ile ilgili birimlerin eş güdümlü çalışma sergileme yönünde gerekli eğitimi almış ve tecrübeyi kazanmış olmaları da bir gerekliliktir. İlgili kolluk kuvveti çalışanlarının seçilmesi aşamasındaki kriterlerin objektifliği de kolluğu saygı duyulan ve güvenilen bir birim, devleti de saygın bir konuma getirecektir. Ayrıca kolluk gücünün ve idari amirlerinin süreci/gelişmeleri takip, okuma ve analiz kabiliyetlerinin bulunması/sürekli geliştirilmesi gereklidir. Bu tür bir donanım sayesinde, yaşanan ve/veya olması muhtemel olaylar üzerine rasyonel bilgi ve analiz üretimi yapılabilecektir. Böylece potansiyel toplumsal olaylar zamanında fark edilerek önlenebilecek yahut olası zararlı etkileri sınırlı tutulacaktır.

Toplumsal olaylara müdahalede gerekli nitelikler ise çeşitlidir. Kolluk gücü öncelikle müzakereci bir tavırda olmalıdır. İlgili toplumsal hareketle irtibat kurma yanında iki zıt toplumsal hareket karşı karşıya gelmişse arabulucu bir rol üstlenen yöntemlerle olaylara müdahale benimsenmelidir. Bunlar yapılırken de toplum huzuru ve kamu güvenliği çerçevesindeki sorumluluğun daima bilincinde olunmalıdır. Literatürde öne çıkan, toplumsal hareketlerden kaynaklı olaylara müdahale biçimleri kısaca şu şekilde tanımlanabilir (Bazemore & Griffiths, 2003; Palmer & Whelan, 2007; McGovern, 2011: 13-40, 114-127);

Müzakereci Yaklaşım

Önleyici müdahale tarzı diyebileceğimiz, eylemcilerin arasında bulunan önemli kliklerle diyalogu açık tutma, gerektiğinde olayların sönümlenmesi için inisiyatif alma ve caydırıcı olma özelliği bulunan davranışlar müzakereci yaklaşım çatısı altında değerlendirilmektedir. Müzakereci yaklaşım bu açıdan her türlü saldırıyı yumuşatmayı ve sönümleyerek ortadan kaldırmayı hedefler. Böylece ikna edilen toplumsal hareket mensuplarının dağılması amaçlanmaktadır.

Güvenlikçi Yaklaşım

Sadece kolluk kuvvetini değil aynı zamanda askeri unsurları da yakından ilgilendiren bir yaklaşımdır. İlgili toplumsal hareketin kamu düzenini bozmayı hedeflemesi neticesinde kolluk ve diğer güvenlik güçleri sert müdahalede

bulunabilecektir. Bu müdahale biçimi genellikle ilk alınan önlem olmasa da en etkin olanıdır. Nitekim toplumsal hareketin ısrarlı talepleri ve hukuksal kotanın dışına çıkmaya yönelik meyli, güvenlik güçlerini önce fiziksel şiddete akabinde gözaltına alma durumlarına iter. Dolayısıyla ortaya çıkan manzarada ilgili devlet, insan hakları ve kamu düzeninin tesisi dikotomisinde kalır. Bu sonuç, hemen hemen tüm kamu düzenini sarsmaya çalışan toplumsal hareketler ve devletlerin karşılaştığı bir durumdur.

Her iki yaklaşım ışığında, Türkiye’de devlet bürokrasisinin Gezi Parkı Olayları’nı yönetimi, dönemin karar alıcıları ve siyasal aktörlerinin demeçleri bağlamında değerlendirilmektedir.

4.2.1.5.2. Gezi’deki Güvenlikçi - Müzakereci Kriz Yönetimi İkilemi

Literatürde, kamu düzenini hedef alan grup veya kliklere müdahale etme noktasında güvenlikçi ve müzakereci yaklaşımın aynı anda kullanılması belki de karar alıcıların verebileceği “en kötü” karar olarak ifade edilebilir. Çünkü bir taraftan sert güç öteki taraftan müzakereci yaklaşım sahada eylem veya protesto yapan göstericilerin “nefret” ekseninde ürettiği yeni talepleri beraberinde getirmektedir. Bu talepler, güvenlikçi anlayışın geliştirildiği ilk günden itibaren nefret ve iktidara düşmanlık ekseninde artmakta; halihazırda sahada bulunan marjinal gruplar üzerinden sivil itaatsizliğin terörize olması neticesini doğurmaktadır. Bu noktada, sivil itaatsizliği gerçekleştiren gruplarla müzakere edildikçe sivil itaatsizlikten pasif direniş eylemlerine dönüşün ve akabinde göstericilerin geri çekilmesinin önü açılabilir. Yinelenirse, müzakereci ve güvenlikçi yaklaşımların bir arada uygulanması, marjinal grupların pasif direnişten sivil itaatsizliğe; sivil itaatsizlikten şiddet içeren aşırıcılığa yönelmesini ve nihayetinde sokak terörüne evrilen şiddet sarmalının ortaya çıkışını tetiklemektedir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, “Taksim Meydanı aşırı uçların meydanı olamaz” diyerek polisin Taksim Meydanı’ndaki varlığının gerekliliğini vurgulamıştır. Gezi Parkı’na dair gerçekleştirdiği konuşmasında öne çıkan bu ifadeleriyle Erdoğan, diğer taraftan bir öz eleştiriyi de beraberinde dile getirmiştir. Bu öz eleştirinin temelinde ise polisin şiddete varan müdahalesi yatmaktadır.

Nitekim Erdoğan, şiddet veya güvenlikçi yaklaşıma bu denli aşırıya kaçan şekilde başvurulmasını yanlış gördüğünü ve konu ile alakalı olarak dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler ve İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'yu uyardığını dile getirmiştir (Youtube, 2013).

Bu kısımda, Gezi Parkı eylemlerinde en üst karar verici olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı güvenlikçi ve müzakereci yaklaşımlara iten sebepler irdelenmektedir. Böylelikle Gezi Parkı Olayları'nın yaklaşık iki ay sürmesinin sebepleri, özellikle iktidar partisi koltuğundaki AK Parti mensuplarının ve İstanbul'dan sorumlu mülki idare amirlerinin konuya ilişkin açıklamaları ile vurgulanmaktadır.

Başbakan Erdoğan'ın konuşmaları başta olmak üzere AK Parti ve kamu yetkililerinin dile getirdiği ifadeler bağlamında ne tam güvenlikçi ne de tam anlamıyla müzakereci yaklaşımın bulunduğunu söylemek mümkündür. Erdoğan ve üslubunun destekçileri "sert müzakereci" olarak ifade edilebilir. Bir başka ifadeyle, karar alıcıların Gezi Parkı Olayları sürecindeki duruşları, her iki yaklaşımın arasında gidip gelen ve kamu düzenini net olarak tesis etmek kaygısını taşıyan bir anlayış şeklinde tanımlanabilir. 11 Haziran 2013'te AK Parti grup toplantısında konuşan Başbakan Erdoğan, göstericilere yönelik, "...bunların önünde diz çöküp ne olur şu AKM'den paçavraları indirin mi diyeceğiz? Gezi Parkı işgal alanı değildir" ifadeleriyle, müzakereci bir dilin geliştirilmesi açısından, böylesi sivil itaatsizlik girişimlerinin kendisini (Başbakanı) ikna edecek yöntemlerden olmadığını dile getirmiştir. Yine aynı günlerde "...yüzde 50'yi evde zor tutuyoruz" söylemiyle benzer bir vurguda bulunmuştur (Youtube, 2013).

Gezi Parkı Olayları'nda güvenlikçi ve müzakereci yaklaşımın bir dönüm noktası olan 14 Haziran 2013'te, eylemcilerin arasından sanatçı ve göstericiler hükümetle görüşmek adına Ankara'ya çağırılmıştır. Bu görüşme sonrasında yapılan açıklamalara bakıldığında müzakereci yaklaşımın sürdürülebilir olabileceğine yönelik sinyaller alınmıştır. Bununla birlikte, bu görüşmenin AK Parti'nin organize ettiği "Milli İradeye Saygı" mitinglerinden hemen önce yapılmış olması, hükümet kanadının, olayların, eylemcilerin çekilmesi ve polisin müdahalesinin sona erdirilmesi yoluyla çözüme kavuşturulmasını umduğunu göstermiştir. Fakat

eylemcilerin taleplerine yönelik somut adımların atılması meselesi ise belirsizliğini korumuştur. Bu aşamada yargının kararına saygı duyulacağı konusu da hükümet kanadından vurgulanmıştır. Görüşmeden çıkan sanatçılardan Sunay Akın, "Mutlu ayrıldığını, artık herkesin ve tüm Türkiye'nin beklentilerinin altının çizildiğini, Gezi Parkı'nda şiir ve sanatla bu işi demokratik anlamıyla bir finalle taçlandırmak gerektiğini" belirterek görüşmelerin istenilen sonuca ulaştığını vurguluyordu (Hürriyet Gazetesi, 2013h).

15 Temmuz 2013 tarihinde Başbakan Erdoğan, Ankara'daki "Milli İradeye Saygı" mitinginde;

"Yarın İstanbul mitingimiz var. Bakın çok açık, net söylüyorum, Taksim Meydanı boşaldı boşaldı, boşalmadığı takdirde bu ülkenin güvenlik güçleri orayı boşaltmayı bilir. Çünkü geldiler kabul ettik, kendilerine anlattık, her şeyi söyledik. Bana söyledikleri hep şu oldu: 'Tamam mademki plebisit yapacaksınız, halk oylaması yapacaksınız' çoğunluk dedi ki 'ne kadar güzel'. 'Ne kadar güzel' dediler ama hala birilerinin orada direndiğini gördüm. Sabah 10.00'da karar açıklayacağız dediler, açıklamadılar. Saat üçte dediler, açıklamadılar. Bu devlet sizin oyuncağımız değil, kusura bakmasınlar" (CNNTürk, 2013).

ifadelerini kullandıktan hemen sonra, polis, Gezi Parkı ve civarından dağılmayan göstericilere yoğun müdahalede bulunmaya başlamıştır. Bu şekilde, ertesi gün, 16 Haziran 2013'te yapılacak İstanbul mitingi öncesinde göstericilerin arasında bulunan marjinal grupların çekilmesi beklenmiştir. Bu sonuç elde edilemeyince, polis müdahaleleri bu tarihten itibaren artarak devam etmiştir. Ayrıca Başbakan'ın eylemcilere yönelik söylemlerinin de sertleştiği görülmüş ve yer yer "vandallık", "çapulculuk" ve "darbe" benzeri söylemler kullanılarak Gezi Parkı Olayları'nın uzlaşılabilir hale geldiği ifade edilmiştir. Erdoğan'ın kabinesinde bulunan hemen hemen her isim, gelişmelere Erdoğan'ın baktığı açıdan yaklaşmayı benimsemiş, örneğin, dönemin Gümrük ve Ticaret Bakanı Hayati Yazıcı, Erdoğan'ın "İstanbul Sevdalısı" olduğunu vurgulayıp "eylemcilerin daha dikkatli hareket etmesi gerektiğini" belirtmiş ve "Parktaki düzenlemeye neden karşı olduğu anlaşılamayan, değişik grupların sürüklediği kitlelerin, sakin bir şekilde düşündüklerinde, yaptıklarının kime yaradığını, neye hizmet ettiğini ve ülkemize sonuç itibarıyla katkı sağlamayacağını göreceklerini, yakarak, yıkarak, eylemle hak aramanın

demokrasiyle bağdaşır hiçbir tarafı olmadığını" (Anadolu Ajansı, 2013b) ifade etmiştir.

Dönemin Başbakanlık Başdanışmanı Yalçın Akdoğan da benzer cümlelerle Erdoğan'ı savunurken, "Tayyip Erdoğan'ın dönüştürücü ve karizmatik özellikleri ile yüzyılda çıkan bir lider olduğunu, bu nitelikte şu anda başka bir lider de bulunmadığını, Başbakanı kimseye yedirtmeyeceklerini, gelecek yıl yapılacak seçimler nedeniyle siyaset mühendislikleri yoluyla Başbakanın imajına zarar verilmek istendiğini ancak halkın Başbakan'a sahip çıkacağını" (Milliyet Gazetesi, 2013h). vurgulamış, Gezi sürecinin olası sebepleri konusunda siyasi seçim yarışını en öne çıkarmayı tercih etmiştir.

"Dış güçler" vb. atıflara yer veren dönemin Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış, "oyunan oyun" olarak ifade ettiği Gezi Parkı eylemlerine yönelik olarak "Erdoğan'ın (PKK terörünü bitirmeye yönelik) 'çözüm süreci' ile birlikte hedef alınmasına" vurgu yaparak, "meselenin Gezi Parkı değil Recep Tayyip Erdoğan'ı tasfiye girişimi olduğunu, ancak milletin buna izin vermeyeceğini" (Anadolu Ajansı, 2013c) dile getirmiştir.

Perde gerisinde kurmaylarının Başbakan Erdoğan'a neler söylediklerinin, önerdiklerinin yahut Başbakan'ı bazı konularda uyarıp uyarmadıklarının bilinmesi mümkün olmasa da kamuoyuna yansıyanlardan hareketle, Erdoğan'ın güvenlikçi yaklaşımdan yana daha ağır basan kararları almasında AK Parti'nin önde gelen isimlerinin açıklamalarının da etkili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, dönemin AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, Erdoğan tarafından görevlendirilen kimselerin hedef alınmaması gerektiğini vurgulayarak;

"Sürecin hükümetin kontrolü altında olduğunu, tahripkarların ayıklanmasıyla daha da normalleşeceğini, makul, meşru talepleri dinlemeye hazır olduklarını, yeniçeri tarzı kelle isteyenlerin yanıldığını, Başbakan'ın, suçlu olmadığına inandığı bir arkadaşının kellesini hiçbir zaman vermeyeceğini, hükümetin de hatası olan kamu görevlilerini zaten cezalandıracağını, görevini yapan insanlarla uğraşılmasının doğru bir yaklaşım olmadığını"

(Anadolu Ajansı, 2013d) ifade etmiştir.

Böylece güvenlikçi yaklaşımla hareket eden ve bir anlamda olayları şiddetle bastırmak isteyenlerin arkasında bulunduğu hissettirilerek, aslında "doğal" bir

müdahale sürecinin olduğu vurgulanmıştır. Bundan hareketle, dönemin İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu siyasetçilerle benzer açıklamalara yer vererek güvenlikçi yaklaşımın ve bu bağlamdaki şiddet kullanımının meşruluğunu vurgulamış oluyordu. Bu bağlamda, Gezi Parkı birkaç saatliğine açık kalıp polis müdahalesiyle kapatıldıktan sonra, Vali Mutlu, "Gezi Parkı'nın halka ait bir park olduğunu, parkın bir gösteri alanı haline dönüşmesine fırsat verilmeyeceğinin söylenmesine karşın açılışla birlikte Taksim Platformu'nun 'yine hep birlikte Taksim'e ve 'Gezi Parkı'na çıkıyoruz' yönünde yapmış olduğu çağrının tekrar olumsuz tablolara sebebiyet verdiğini" (Anadolu Ajansı, 2013e) belirtmiş, şiddet kullanımının eylemciler çekilmediği takdirde süreceğinin işaretini vermiştir.

Güvenlikçi yaklaşımın daha dominant olduğu takip eden günlerde polisin kullandığı şiddet neticesinde yaralanan ve hayatını kaybeden eylemciler söz konusu olmuştur. Erdoğan, 25 Haziran 2013'te, "konunun Gezi Parkı olmadığını açık olduğunu, hükumete hitaben yapılan, 'şu valiyi, şu emniyetçiyi görevden al' yönündeki açıklamaların hadsizlik olduğunu, bu tutumdaki bir platformu ciddiye almadığını, milletin vermiş olduğu yetkiyi kullanamaz duruma gelmenin bitmek demek olacağını" (Anadolu Ajansı, 2013f) _sert bir üslupla dile getirerek bir kere daha eylemcilere yönelik müzakereci tavrın kapandığını ve göstericilerin sadece geri çekilmesi gerektiğini yinelemiştir.

Gezi sürecinin siyasiler ile yerel ve güvenlik bürokrasisi kaynaklı yönetimi böylesi bir kararsızlık - sertlik sarkacı arasında gidip gelmiş, bu duraksama görüntüsü göstericiler nezdinde daha motive edici bir atmosfere yol açmıştır.

Sivil itaatsizliğin ön plana çıktığı bu tür durumlarda müzakereci ve demokratik tutumlar, kamu düzenini tehdit eden veya iç güvenliğe dair verilen gözdağını reddetmemektedir. Bunun varlığını kabul eder ve sürdürülecek politikanın diyalog vb. yumuşak unsurlarla sürdürülmesini desteklemektedir. Böylece müzakereci tutumdan yana olan bürokratlar, sivil itaatsizlik durumlarında ortaya çıkabilecek potansiyel veya reel gerilim hatlarını ortadan kaldırırken iletişim kanallarını aktif bir şekilde kullanırlar. Burada araç kamusal iletişim kaynaklarıdır. Böylece direkt temas sağlanır ve taraflar arasında ortaya çıkabilecek her türlü yanlış anlaşılma ihtimalinin ortadan kaldırılması amaçlanır (Allen, 2011: 131-132).

Diğer taraftan, Erdoğan'a katılmayan ve üçüncü haftaya gelmiş olan eylemlerin diyalogcu - barışçıl yollarla sonuçlandırılması gerektiğini savunanlar da söz konusu olmuştur. Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, "bundan sonra bir durağın yerini değiştirirken bile halka danışılmalı" ifadelerini kullanmıştır. Yine AK Parti İzmir Milletvekili Ertuğrul Günay, "husumet, şiddet ve nefretle yönetim olamayacağını, bir siyasi partinin 'iktidarı' olabileceğini ama hükümetin Türkiye Cumhuriyeti'nin bütününün hükümeti olduğunun unutulmaması gerektiğini" ifade ederek polisin müdahalesini ve süreci kontrol eden karar alıcıları eleştirmiştir. Başbakan Erdoğan'ın, "yüzde elliye evde zor tutuyoruz" söylemine ilişkin de

"muhalif güçlerin arkasına sığınan yasa dışı güçlerin bu basit ama iyi yönetilemeyen süreçten sanki iktidara karşı bir ayaklanma, iktidar değiştirme hevesi ve hayali ürettiklerini, bunun da çok geniş bir çoğunluğu ve başlangıçta çevre duyarlılığına yakınlık hissedenden AK Parti kitlelerini rahatsız ettiğini, olaylardaki can kayıpları ve ekonomik zarardan daha kötüsünün ise birlikte barış içinde yaşama duygumuzun, yurttaşlığın temeli olan duygudaşlığın ciddi biçimde zarar görmesi ve böyle devam ederse zarar görmeye devam etmesi olduğu"

vurgusunda bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 2013g).

Günay'ın vurguladığı hususlar, her krizden birçok ders çıkarılabileceği, Gezi Parkı'nın da öğreteceği önemli hususlar olduğu yönündeki genel kabullerin altını çizmektedir. Öte yandan, Gezi Parkı Olayları'nın toplumdaki kesimler arası güvenme duygusu ve ihtiyacını, bir başka deyişle Günay'ın "duygudaşlık" şeklinde ifade ettiği, "anlamlarda ortaklaşma" denilebilecek yönleri yaraladığı görülmekte, tez boyunca vurgulanan "Gezi sürecinin var olan fay kırıklarını derinleştirdiği gibi yeni bir fay hattına da yol açtığı" yönündeki hipotezle örtüşmektedir.

Günay'ın, Gezi Parkı Olayları'nın idaresine yönelik müzakereci minvaldeki eleştirisi, Başbakanlık Başdanışmanı Yalçın Akdoğan tarafından, üstü örtük ifadelerle, "polis ilk andaki müdahalesinden dolayı birtakım eleştirilerde haklılıklar olabileceği ancak polise dönük bir şiddetin de söz konusu olduğu, Dolmabahçe'deki Başbakanlık Ofisi'ne yönelik bir imha ve işgal saldırısı yaşandığı, bunu engelleme amaçlı polis müdahalesi ile ilk etaptaki uygulamaları birbirine karıştırmamak gerektiği" biçiminde (Milliyet Gazetesi, 2013h) eleştirilmiştir.

Yine Bülent Arınç, gösterilerin ilk haftasında yaptığı açıklamalarda göstericilere dönük kimi tarz müdahalelerin olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu ifadeleri destekleyen dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, “Çevre duyarlılığıyla hareket edenlere karşı uygulanan ilk andaki aşırı şiddetin yanlış ve haksız olduğunu, o yurtttaşlardan özür dilemekle birlikte sokaklarda tahribat yapıp insanların özgürlüklerine engel olmaya çalışanlara bir özür borcu bulunmadığını düşündüğünü” (NTV, 2013b) belirtmiş, göstericilere yönelik öteleyici tarzda tümdenci bir yaklaşım yerine, haklarını şiddetten uzak durarak arayanlarla sokakları çatışma ortamı olarak kullananları ayırma yaklaşımını tercih etmiştir.

Diğer taraftan, olayların gelişiminde Gezi Parkı’ndaki iş makinelerinin önüne geçmek suretiyle önemli bir rol oynayan dönemin Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili Sırrı Süreyya Önder’in, süreç içinde, Abdullah Öcalan tarafından uyarıldığı iddia edilmiştir. Uyarının kaynağında ise “Çözüm Süreci” kapsamında 8 Mayıs 2013 tarihi itibarıyla PKK’nın Türkiye’den Irak’a “geri çekilmesi” hususundaki uzlaşmanın yattığı değerlendirilmiştir. Tam da çözüme ilişkin bir süreç ilerlerken böylesi bir olayla BDP mensuplarının gündeme geliyor olması “cezaevinde hükümlü bulunan terör örgütü lideri Abdullah Öcalan” tarafından ikazda bulunulmasına neden olmuştur (Türkiye Gazetesi, 2013).

Başbakan Erdoğan’ın azınlığın çoğunluğa baskın gelemeyeceğini ifade ederek eylemcileri ve destek olan siyasi partileri eleştirmesi de yine müzakereci bürokratlar tarafından karşı çıkılan argüman olmuştur. Ayrıca Erdoğan’ın, kendisine karşı çıkan bürokratlara sık sık demokrasi ve seçimler üzerinden mesaj verdiği gözlemlenmiştir (Anadolu Ajansı, 2013h). Bu ortamda Erdoğan’a cevap mahiyetindeki bir açıklama dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’den gelmiştir;

"Demokratik bir toplumda, tepkiler istismara mahal vermeyecek şekilde, kurallara uyarak, sağduyu ve sükunet ile verilebilmeli; buna mukabil, yönetenler de farklı düşüncelere ve kaygılara kulak vermek için daha çok çaba sarf etmelidir."

Devleti yöneten ve hükümeti teşkil eden siyasetçilerin arasında katılımcı demokrasinin anlam ve tatbiki açısından çok ciddi anlayış farkları olduğu, hatta demokrasilerde çok önemli olan siyasal katılım, meşruiyet, siyasi irade ve siyasal

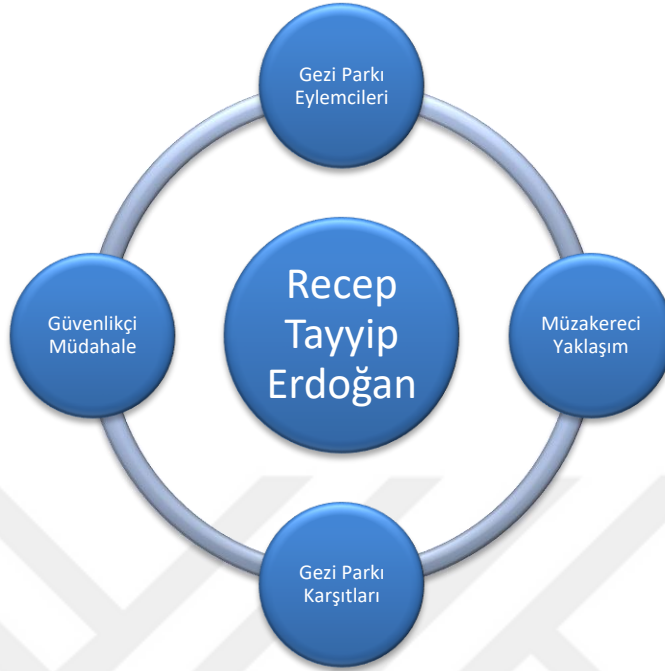
ikna gibi bir dizi kavramın sokağa yönelik gündemde pek de yer bulamadığı dikkat çekmiştir.

Cumhurbaşkanı Gül ayrıca, “polis müdahalesinin daha ölçülü hale gelmesi ve üzücü görüntüler vermekten uzak durulması gerektiği, bu hususları başta Başbakan olmak üzere ilgili hükümet ve devlet yetkilileri ile de paylaştığı, sükunetin sağlanması ve konunun yeniden bizlere yakışır bir şekilde tartışılarak neticelendirilmesi için herkesin üzerine düşeni ivedilikle yapacağına inandığı” hususlarını gündeme getirerek, polis müdahalesinin ölçülülüğü ve müzakereci tutumu açısından oldukça net bir tutum göstermiştir. Nitekim 2020 yılında verdiği bir röportajda Abdullah Gül, o dönem kendisine yöneltilen, “Gezi Parkı Olayları hakkında ne düşünüyorsunuz” sorusuna, “gurur duyuyorum” diyerek cevap verdiğini dile getirecek ve katılımcı demokrasi açısından bir konumlanmada bulunarak, “demokrasi sadece seçim değildir” vurgusunu da yapmayı ihmal etmeyecektir (Sondakika.com, 2013).

Bu çağrı, dönemin Avrupa Birliği Komisyonu Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle tarafından da destek görmüştür (Anadolu Ajansı, 2013i).

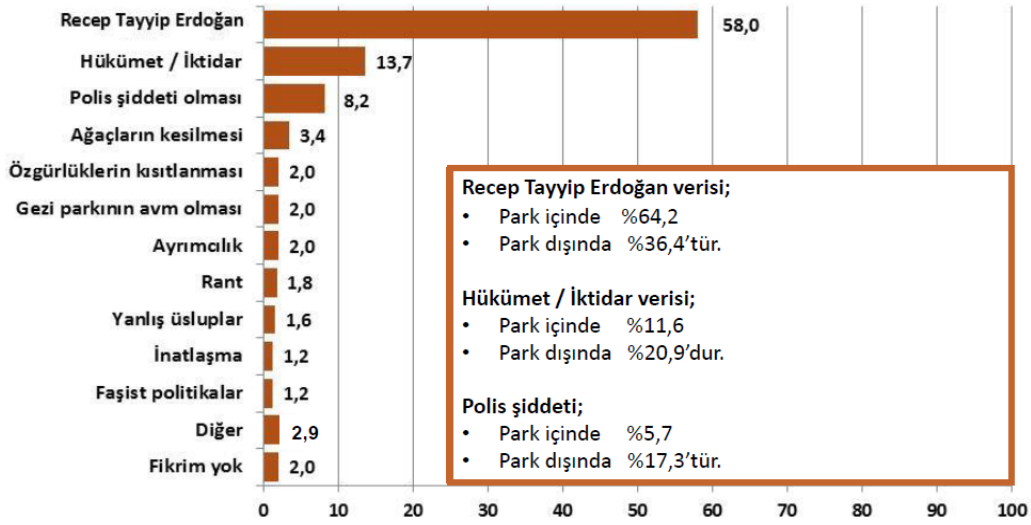
Gezi Parkı süresince Türkiye genelinde 6 bine yakın gösteri gerçekleştirilmiş, bu gösterilerin çoğunda polisin şiddetli müdahalesi söz konusu olmuştur. Olayların ilk gününden başlamak suretiyle dönemin İçişleri Bakanı dahil olmak üzere mülki idare yetkililerinin şiddete başvurarak müdahalede bulunduğu ancak Abdullah Gül, Ertuğrul Günay ve Bülent Arınç’ın başını çektiği bir grup siyasetçi ve bürokratın şiddet içeren müdahalelere karşı olduğu müşahede edilmiştir. Güvenlikçi mülki idare ile müzakereci siyasi ve bürokratların ortasında ise dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan yer almıştır.

Şekil 4.2.3. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı "Etkileyen" Faktörler

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bir taraftan Gezi eylemcilerinin gerçekleştirdiği protestoları ve sorumlularını eleştiren ifadeler kullanarak güvenlikçi yaklaşımla hareket eden mülki idare amirlerine destek vermiş; öte taraftan eylemcilerin taleplerini dinlemeyi ve müzakere etmeyi savunan müzakereci Gül ve Arınç'ın önerilerine yaklaşarak gösterilere katılan sanatçılarla görüşmüştür.

Şekil 4.2.4. Eylemcilerin Algısında Gezi Parkı Olayları'nın Asıl Sebebi

- **Kaynak:** GENAR, 2013, “Gezi Parkı Profili Raporu”ndan uyarlanmıştır.

GENAR'ın yaptığı araştırmanın sonucu, her halükarda Erdoğan'ın tavrının ve üslubunun eylemcilerin Gezi Parkı eylemlerini sürdürmesindeki en önemli etken olduğunu gösterir niteliktedir. Araştırmaya göre, 498 kişiden % 58'i Erdoğan'ı Gezi Parkı Olayları'nın temel sebebi olarak “algılamaktadır”.

Bu noktada, Başbakan Erdoğan'ın, süreci doğru yönetmek bağlamında olası önerilerin iletilmesine açık olup olmadığı, açık idiyse kurmaylarından yeterli ve anlamlı bilgi ve öneri desteği alıp alamadığı ve nitelikli bir kurmay desteği aldıysa buna gereken önem ve değeri verip vermediği ayrı bir tartışmanın konusudur.

Süreçte müzakereci ve güvenlikçi kamu düzeni spektrumunda Türkiye, kimi zaman müzakereci kimi zaman da güvenlikçi yaklaşıma “aşırı” şekilde kaymış ve ortaya Gezi Parkı Olayları'nın iki ay civarında sürmesi sonucu çıkmıştır. GENAR ve KONDA'nın Gezi Olayları hakkındaki çalışmalarına değinilirken yer verilen “Gezi Parkı'na Gelmeye Ne Zaman Karar Verdiler?” başlıklı Şekil 3.7.4.3.'te de ele alındığı gibi, göstericilerin neredeyse yarısının “polis şiddetini görünce” eylemlere katıldığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. İşin polis şiddeti açısından daha ironik bir yönü ise olaylar da nihayetinde tam anlamıyla bastırılmamıştır.

Sürece ilişkin biraz müzakere, çoklukla ise kararsızlık ile sertlik (hatta şiddet) arasında gidip gelen yönetim anlayışı, bu tür yeni toplumsal hareketlere hazırlıksız yakalanıldığı, netice itibariyle siyasal ve bürokratik aktörlerde bir duraksamanın gözlemlendiği yönünde Tezin Giriş bölümünde ifade edilmiş olan hipotezi destekler niteliktedir. Bunda FETÖ gibi müdahaleci bir faktörün devleti zaafa uğratmış olmasının da payının bulunduğu hususu ilerleyen başlıklarda ele alınmaktadır.

Gezi Parkı Olayları'nın "hazırlıksız ve başarısız" bir yaklaşım ve uygulama zeminindeki yönetimi, sürecin şiddete evrilip uzamasını da beraberinde getirdiğinden, toplumsal kesimler arasındaki güven eksikliğini iyice derinleştirmiştir.

2013 Mayıs-Temmuz aylarından itibaren 1 Mayıs, Gezi Parkı Olayları'nın yıl dönümü vb. önemli siyasi günlerin yıl dönümlerinde Gezi Parkı'nda aktif olarak bulunan gerek marjinal gerek apolitik aktörlerin tekrar görüntü verdikleri gözlemlenmektedir. Bu durum, halen benzer bir sivil itaatsizlik durumunun ortaya çıkabileceğini veya en azından belli grupların bu olaylar vasıtasıyla yeniden mobilize olma motivasyonunu canlı tutma niyetinde olabileceklerini akla getirmektedir.

4.2.1.5.3. Gezi'de FETÖ Etkisi: Medya - Siyaset - STK Üçgeni

Türkiye'de 1970'lerin sonlarından itibaren başlarda dini bir topluluk, sonraları sosyal bir örgütlenme görüntüsü çizen ancak illegal bir "istihbarat" örgütü gibi yapılanıp faaliyet yürüttüğü anlaşılan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), nihai amacı olan devleti ele geçirme hedefi doğrultusunda, devlet kurumlarını yeri geldiğinde kilitlemeyi, karar alma mekanizmalarını tıkamayı ve Türkiye Cumhuriyeti'ni bir çatışma zeminine sürüklemeyi hedeflemiştir. Böylece perde arkasında, kararlarının olası negatif sonuçlarını veya maliyetlerini "seçilmiş" karar alıcıların üzerine yıkarak devlet içindeki varlığını korumayı sürdürmüştür.

2019 Mart ayında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açıklanan iddianamede Gezi Parkı Olayları ve FETÖ bağlantısına detaylı olarak değinilmiştir. Bu kısımda, hem sahadaki icracı güvenlik güçlerini nasıl yönlendirdiği hem ortaya çıkan "kriz" ve "sivil itaatsizlik" durumuna yönelik diğer girişimleri ele alınarak Gezi Parkı Olayları'nın devam etmesinde FETÖ'nün etkisi tartışılmaktadır. Bu tartışma, bahse konu Başsavcılık İddianamesine atıfta bulunularak sürdürülmektedir.

2010 yılı sonrasında, siyasi iktidarı elinde bulunduran AK Parti ile siyasetten uzak durma düsturunu sürekli dile getiren ancak “parti bizim eşeğimiz, hangisi iyi götürürse ona bineriz” tarzındaki bir politik çıkarıcılığı benimseyen ve devlet bürokrasisinde yargı ve güvenlik başta olmak üzere birçok kritik noktayı sınav ve terfi hileleri gibi illegal yolları da kullanmak suretiyle tutmuş olan FETÖ arasındaki derinleşen çekişme, FETÖ’nün, sızdığı devlet kurumlarından tasfiye edilmesine evrilen bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu noktadan sonra FETÖ elebaşı Fetullah Gülen’in ABD’den verdiği talimatlar neticesinde, terör örgütü mensupları, devleti çeşitli krizlerle karşı karşıya getirmek adına karar alıcı mekanizmaları tıkamaya, adeta devleti devletle çatıştırmaya başlamışlardır. 7 Şubat 2012 MİT Krizi, Mayıs-Temmuz 2013 Gezi Parkı Olayları, 17-25 Aralık 2013 Ekonomik Darbe Girişimi Süreci ve Selam-Tevhid Örgütü Kumpası-sözde davaları akabinde, AK Parti iktidarı, FETÖ’nün de diğer terör örgütleri ile aynı amaca hizmet ettiğini vurgulayarak, terör örgütleri ile topyekun mücadele safhasına geçmiştir. Bu safhada, FETÖ’nün baltaladığı ve nihayetinde PKK’nın kendi lehine kullanmaya çalıştığı 2015 Çukur Operasyonları başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’ni tam anlamıyla kendi amaçlarına uygun bir şekilde yönlendiremeyeceğini anlayan FETÖ, son ve en kanlı terör saldırısını 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi ile gerçekleştirmiştir (Anadolu Ajansı, 2013j).

Sonrasında, FETÖ ile alakalı çeşitli iddianameler hazırlanmış ve davalar açılmış olup bunlardan biri de Gezi Parkı Olayları kapsamındadır. Bu iddianame içeriğinde FETÖ ile iltisacı ve direkt bağlantısı olan kişilere yönelik deliller sunulmuştur. Bu deliller kapsamında, FETÖ sözde yayın organı olan Zaman gazetesi yazarının konuşmalarında “biz Geziyi tamamen destekliyoruz zaten...bizim öyle bir derdimiz yok” dediği tespit edilmiştir. Ayrıca, gazete olarak, Gezi Parkı eylemlerinin sürmesinde en önemli etkenlerden olan, “parkın imar planının, iptal edilmesine rağmen kamuoyundan saklandığı” ve böylece Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin yıkılmasına yönelik kara propaganda sürdürülmesinde katalizör rolü üstlenildiği öne sürülmüştür (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 456-457).

Gezi Parkı Olayları yaşandığı dönemde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdür Yardımcısı olarak görev yapan Mithat Aynacı, olaylar

esnasında güvenlik güçlerine “orantısız güç” emrini veren amirlerden biri olarak tanınmıştır. Aynacı'nın, daha sonra, 15 Temmuz 2016 FETÖ Darbesi Girişimini yönlendiren ve halka karşı İstanbul'da bizzat tankları kullanan darbecilerden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Gezi Parkı Olayları'nda çadırların yakılması ve sembolik bir önem kazanan kırmızı elbiseli kadına biber gazı sıkılması talimatlarını veren dönemin Güvenlik Şube Müdürü Yunus Dolar ve Emniyet Müdür Yardımcısı Ramazan Emekli'nin de örgütün haberleşme yöntemi olan bylock kullanıcısı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca Gezi Olayları ile alakalı iddianameyi hazırlayan Cumhuriyet Savcısı Adnan Çimen ve davaya bakan Hakim Muzaffer İrem'in de FETÖ üyesi oldukları tespit edilmiştir. Balyoz Davası'nda yetkili olan ve bilahare FETÖ üyesi olduğu ortaya çıkan Savcı Hüseyin Kaplan, Gezi Parkı Olayları'na dair; “Gezi Olayları esnasında hükümet zarar görsün istedik” ifadesini kullanmıştır. İddianame kapsamında alınan ifadelerle göre FETÖ mensuplarının topyekun bir mahiyette Gezi Parkı Olayları'nın devam edeceğine inandıkları ve ortaya çıkan kaos ortamının terör örgütüne yeni fırsatlar sağlayacağı beklentisi içinde oldukları vurgusu dikkat çekicidir. Bu durumla paralel olarak daha önce de bahsedilen güvenlik güçleri amirlerinin ihracı sürmüştür. Yine Gezi Olayları'nın sürdüğü dönemdeki Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürü, Çevik Kuvvet Şube Müdürü, Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünden sorumlu İl Emniyet Müdür Yardımcısı da ihraç edilen FETÖ mensupları arasındadır (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 237-238).

FETÖ mensubu bazı şahısların verdikleri beyanlar, Gezi Parkı Olayları “kalkışmasının” terör örgütü tarafından örgütün hedefleri doğrultusunda bir fırsat olarak görüldüğü, ülkenin geneline yayılması suretiyle de hükümetin istifası sonucuna ulaşılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Bu beklentinin akamete uğraması neticesinde 17-25 Aralık Ekonomik Darbe Girişimine başvuran terör örgütü mensuplarının, bunda da başarısız olunması üzerine, 15 Temmuz 2016 tarihinde darbeye yeltenerek hükümeti silahla yıkmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Bu durum, iddianamede şu şekilde özetlenmiştir;

“...giriştiği, daha sonrasında ise 15 Temmuz 2016 tarihinde doğrudan canına kast ettiği, o tarihte Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olan ve halen Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Sn. Recep Tayyip ERDOĞAN'ın, aynı oluşumun yurt dışında giriştiği eylemlerin sonucunda da olduğu gibi yeniden aday olmayacağı/olamayacağı/yapılmayacağı beklentisi ile Gezi Parkı

Olayları olarak sempatik gösterilen bu kalkışmaya emniyet bünyesinde yer alan hücresel yapıları aracılığıyla etkili, orantılı ve yerinde müdahaleler yapılmasına engel olduğu veya yeri geldiğinde bu grubun mağduriyet algısı oluşturmasına zemin hazırlamak maksadıyla olayları tahrik edecek, toplumun haklı tepkisini çekecek uygunsuz, orantısız müdahalelerde bulunduğu değerlendirilmiştir. Bu sayede kendi emelleri açısından en büyük engel olarak gördüğü o tarihte Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olan ve halen Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Sn. Recep Tayyip ERDOĞAN'ı pasifize etmek suretiyle devletin maalesef hemen her kadrosunda mevcut militanları aracılığıyla devlet yönetimini ele geçireceği beklentisi içinde bulunan FETÖ/PDY silahlı terör örgütü, bu eylemlerin akamete uğraması sonrasında bu defa kendisi sahneye doğrudan çıkacak, önce 17/25 Aralık kumpası ve sonrasında da 15 Temmuz 2016 tarihinde benzer yönde girişimlerde bulunacaktır” (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 240).

Özetle, Gezi sürecinde olayların çığırından çıkmasında FETÖ mensubu mülki idare amiri ya da güvenlik gücü adı altında kamufle olabilen örgüt mensuplarının etkisi ön planda olmuştur. Örgütün bilinen ve açığa çıkan hedefleri göz önüne alındığında, FETÖ üyelerinin, Gezi Parkı Olayları'nın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı “devirme” potansiyelini taşıdığını görmüş ve bunu fırsata çevirmekten geri durmamış oldukları akla gelmektedir. Nitekim dönemin FETÖ yayın organı Zaman gazetesinde “Erdoğan'ı Seviyorsanız Ona Gerçekleri Söyleyin” başlığıyla kaleme aldığı yazısında İhsan Dağı, şu ifadelerle yer vermiştir;

“Tabii ki mesele sadece Gezi Parkı meselesi değil. Park meselesinin tetiklediği, fakat özünde gittikçe otoriterleşen ve toplumsal mühendislik projeleriyle herkesi kendine benzetmeye girişen bir iktidara yönelik tepki var” (Yeniakit, 2013).

Genellikle “sükut altındır” prensibiyle hareket ettiği, önemli ve hayati konulardaki görüşlerini doğrudan ifade etmek yerine “bilmesi gerekenlerin zaten anlayacağı” inancıyla daha sembolik tarz ve ifadelerle dile getirdiği, aynı doğrultuda, gizemli durmanın muhataplarında uyandırdığı vehimsel gücü ve manevra alanlarını sonuna kadar kullanmaya imkan tanıyan ezoterik anlayışı benimsediği bilinen FETÖ, Dağı'nın bu ifadeleriyle, aslında Erdoğan'ın gittikçe (FETÖ aleyhine) farklı bir çizgiye kaydığını ve FETÖ mensuplarını dışladığını üstü örtülü bir şekilde dile getirmiştir. Otoriterleşmekten bir anlamda kasıt, Erdoğan'ın cemaat mensuplarını (FETÖ'cülerini) tasfiye sürecini de işaret eder niteliktedir. Nitekim hükümet ile ilişkileri bozulduktan sonra devletin çıkarına olabilecek her türlü karar ve uygulamanın önüne engel koyma yolunu seçen FETÖ mensuplarının, Başbakan Erdoğan'a bir noktadan sonra/daha fazla nüfuz edemeyişlerinin de bir başka şekilde

dile getirilmesi durumu söz konusudur. Sonuç itibarıyla Dağı, cemaate (FETÖ'cülere) kulak verilmediği takdirde, altını çizdiği otoriterleşmeye yönelik tepkilerin dinmeyeceğini, bir başka anlatımla sokağın, siyaseti değişime mecbur bırakacağını ima etmiş, en azından FETÖ'nün öyle bir beklenti içinde olduğu satır aralarından okunabilmektedir.

FETÖ mensuplarının kimi karar alıcı veya icracı pozisyonlarda bulunuyor olmalarını kullanarak uygulama fırsatı buldukları gereksiz, kışkırtıcı ve orantısız şiddet, Gezi Parkı Olayları boyunca marjinal grupların sokağa inerek ortak hareket etmesine, şiddet içeren protestolara yönelmesine, makul insanların bir kısmının şiddete tavır alarak marjinalleşmesine, kalan makul kesimin ise bir anlamda ürkerek evine dönmeye yol açan etkenlerden biri olmuştur. Kısacası, sokak, dikkat çekecek bir şekilde marjinallere, bir başka deyişle şiddete bırakılmıştır.

Gezi Parkı Olayları'nın pasif direniş ve sivil itaatsizlik yöntemlerini kullanan bir yeni toplumsal hareket ekseninden, şiddet içeren uzun süreli çatışmalara evrilmesinde, arkasında FETÖ faktörü de tespit edilen orantısız polis şiddetinin etkisinin olduğu teyit görmüş olmaktadır.

Tez boyunca vurgulanan, “devletin Gezi türü yeni toplumsal hareketlere karşı hazırlıksız yakalandığı, siyasal ve bürokratik aktörlerde bir duraksama gözlemlendiği” varsayımı ve tespitlerine, bu noktada, “devletin bu denli savrulmasında FETÖ gibi müdahaleci bir faktörün devleti, özellikle güvenlik bürokrasisinin işleyişi açısından zaafa uğratmasının da payının bulunduğunu” eklemek gerekmektedir.

4.2.1.5.4. Gezi Süreci ve STK Etkisi

Kamu politikalarının belirlenmesine kaynak teşkil eden sorunlar ile ilgili olarak kamuoyunun dikkatinin çekilmesinde sivil toplum kuruluşlarının payı yadırganamaz. Demokratik toplumlarda bu tür toplumsal taleplerin, prestij ve meşruiyeti haiz sivil toplum kuruluşlarınca gündeme getirilmesi sistemin sağlıklı işlemesi açısından değerli, bu vasıftaki taleplerin politika süreçlerinde yer alan kişilerce önemsenmemesi ise olumsuz bir durumdur. STK'ların uzun vadede önleyici

katkıları da olabilecek birtakım önerilerini yok saymak, belirli riskleri de göze almak olacaktır (Kutlu & Kahraman & Dinçer, 2019: 396-397).

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal yükümlülük olan “sorunları kamu politikası oluşturulma sürecine taşıma” işlevini demokratik yollarla gerçekleştirmesi beklendiği gibi, bu işleyişin demokratik teamüllerle çalışmayı prensip edinen bir kamu kuruluşları düzleminde mümkün olacağı açıktır. Öte yandan, sivil toplum kuruluşlarının sadece öneri sunmalarına değil, bu önerilerin kamu yararına katkı sağlamasına zemin hazırlayan bir süreç sağlanmalıdır. Politik iktidarın ideolojik yakınlık hissettiği sivil toplum kuruluşlarını önceleyip diğerlerini dışlayan bir tutumla hareket etmesi türünden, politika oluşturma sürecine zarar verebilecek alışkanlıklardan uzak durulmasına da özen gösterilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının kendi verimlilik seviyeleri açısından kamu yararını ön planda tutan ve gönüllülüğü önceleyen bir anlayışla performans ortaya koymaları da sürecin kalitesi açısından çok önemlidir (Kutlu & Kahraman & Dinçer, 2019: 396-397).

Bu ön bilgilendirmenin ardından, diğer “Yeni Toplumsal Hareketler”de olduğu gibi Gezi Parkı Olayları’nda da temel dinamiğin STK’lar olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Taksim Platformu/Dayanışması çatısı altında toplanan siyasi, çevreci, kadın hakları savunucusu vb. pek çok grup “Taksim Bizimdir” sloganı ile İstanbul ve Türkiye’nin farklı merkezi bölgelerinde eylemlerini sürdürmüşlerdir. Gezi Parkı Olayları’nın öncesindeki dönemlerde, Taksim Dayanışması, 2 Mart 2012’de, sendikalar, siyasi parti ve oluşumlar, kadın, çevre, vb. örgütlerce kurulmuştur. Taksim Meydanı’nın o dönemki görüntüsünün korunması amacını taşıyan bu platform, Gezi Parkı Olayları’ndan sonra Taksim Dayanışması olarak ismini değiştirmiştir (EK-1).

Gezi Parkı’nı da içeren yayalaştırma projesine muhalif unsurların bir araya gelerek oluşturduğu Taksim Dayanışması, sadece 27 Mayıs 2013 tarihinde etkin şekilde eylemlerini yürütmemiş aynı zamanda bu tarihten önce pek çok kez bir araya gelen oluşum mensupları, yürüyüşlerini olayların çıktığı tarihe kadar sürdürmüştür. Platform, 27 Mayıs 2013 itibarıyla Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülmeğe başlanması üzerine harekete geçmiş ve Gezi Parkı içerisine çadırlarını konumlandırmıştır (Sancar, 2013: 66-73). Bu noktadan sonra halkın Gezi Parkı’na çağırılması ve

özellikle marjinal grupların burada toplanması olası bir eylem dizisinin ön gerekliliklerini tesis etmiştir. Nitekim bir toplumsal hareket olarak başlayan süreçte, Taksim Dayanışma Platformu etrafında toplanan gruplar, müdahalelerin içerdiği şiddetin de etkisiyle, giderek sivil itaatsizlik vb. metotları terk etme eğilimi göstermiş ve olayların seyri, taşlı-sopalı kavgalara dönüşmeye başlamıştır. Bu gelişmeden sonra ortaya çıkan her türlü olayın söylem ve eylem boyutunda şiddete varan bir hal aldığı söylemek mümkündür. Gezi Parkı'nın ağaçlardan yoksun bırakılacağı iddiasıyla başlatılan eylemler çerçevesinde, hem medya hem STK'lar düzeyinde şiddete varan bir eylem dalgasının ortaya çıkacağı ilk mesajları verilmiştir. Bu da marjinal grupların ve Türkiye'nin dört bir yanından muhtelif eylemcilerin mobilize olmasını tetiklemiştir.

Gezi Parkı protestolarında yer alan yahut dışardan destek veren STK'lar, Gezi Parkı eylemlerinin sosyal medya ve ağlar üzerinden, hükümet karşıtı bir motivasyonla, “hükümet istifa”, “sokakta kazanacağız” gibi söylemler başta olmak üzere “Polis Halkına Saldırıyor” ve “Devlet Terörü” benzeri temalar içeren mesajlar kullanılarak, halkı galeyana getirecek ve infiale yol açacak çeşitli yalan/abartılı/güdümlü haberin sunulmasında öne çıkmıştır. Diğer taraftan dönemin Türkiye Barolar Birliği (TBB) Başkanı Metin Feyzioğlu'nun öncülüğünde hazırlanan “Türkiye Ağaca Neden Sarıldı?” adlı raporda, “orantısız şiddetin” parkta da yaygın olduğu dile getirilmiştir. Bu sebeple şiddete başvuran kamu görevlileri ve yöneticileri hakkında idari işlem başlatılması talep edilmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2013: 98-102).

Gezi Parkı'nın basın açıklamalarına bakıldığında, “sivil itaatsizlik” anlayışına uygun bir modus operandi (yöntem) takip eden Taksim Dayanışma Platformu'nun, talepleri incelendiğinde ise özellikle siyasi ve bürokratik iradenin kendini feshetmesi gibi özel ve ulaşılmaz istekleri vurguladığı görülmektedir.

Bu bağlamda, ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması kapsamında Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlar ve kamusal alanlara ilişkin yasakların sona erdirilmesi, Taksim Gezi Parkı'nda en temel demokratik hak kullanımını engelleyen ve şiddetle bastırma emrini veren sorumluların görevden alınması, gaz bombası ve benzeri materyallerin

kullanılmasının yasaklanması, gözaltına alınanların serbest bırakılması, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin açıklama yapılması, afet zamanlarında da toplanma ve korunma yerlerinden olan Gezi Parkı başta olmak üzere halkın kullanımına kapalı tutulan tüm parkların bir an önce açılması (Taksimdayanışma.org, 2013c) türünden taleplerin yanı sıra yaşanan hadiselerle derinleşen ve yayılan bir Gezi Parkı eylemleri dizisi ortaya çıkmış, bu eylemler olayların hararetini yitirdiği 2013 Ağustos, Eylül ve Ekim periyodunda da yer yer görülmeye devam etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin dört bir yanında konferans, yürüyüş ve kitlesel hareketliliği ifade eden eylemler gerçekleştirilmiştir. Taksim Dayanışması Platformu'nun kitlesel bir hal almasında, içinde barındırdığı STK'ların –sol tandans ağırlıklı olmak üzere- farklı kesimlerden oluşu (Taksimdayanışma.org, 2013d) büyük rol oynamıştır. Örneğin; Hatay'da; 30 Ağustos 2013 tarihinde “Gezi Direnişi ve Öğrettikleri” konulu panel, 6 Eylül 2013'te İzmir'de yapılan forum, 1 Ekim 2013'te Hatay Mitingi, İsyen Söyleşileri, 1 Eylül Barış Zinciri Eylemleri, 13 Ekim 2013 Diyarbakır Toplantıları, 31 Ekim 2013 tarihinde gerçekleştirilen ODTÜ eylemleri benzeri eylemler ve faaliyetler, Taksim Dayanışması Platformu'na destek verme amacını gütmektedir.

4.2.1.6. Hafızalara Kazınan “Marjinal Şiddet Travması”

Marjinal/sol grupların Gezi Parkı'na yönelik desteklerinin ilerleyen dönemlerde şiddete evrilen bir toplumsal hareketliliğe kapı aralaması ise muhtemel bir senaryo olarak bugün de karşımıza çıkmaktadır. Bunun en belirgin göstergelerinden biri, Eylül 2020 itibarıyla Emniyet birimlerince 6-8 Ekim 2014'teki olaylara yönelik başlatılan Kobani Operasyonu olmuştur. Operasyonla birlikte HDP'li milletvekillerinin yanı sıra Gezi Parkı eylemlerini destekleyen sol grup ve kişilere yönelik de gözaltı talebinde bulunulmuştur. Bu grupların gözaltına alınmasındaki en büyük ve yasal gerekçe ise Gezi Parkı'ndan 1 yıl sonra, 2014 yılında gerçekleşen 6-8 Ekim Olaylarıdır. Kobani Olayları olarak da anılan 6-8 Ekim Hadiseleri, DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinin karşı karşıya gelmesi neticesinde PYD/YPG'ye, Türkiye'nin, -geçiş amaçlı olarak- topraklarını kullandırmaması sonucunda ortaya çıkmıştır (Bianet.com, 2020). Türkiye'nin 35 ilinde yoğun silahlı çatışma ve gösteri eylemi gerçekleştiren PKK müzahiri ve iltisaklı yapılar arasında Gezi Parkı'na destek veren MLKP gibi marjinal ve sol gruplar da bulunmaktaydı

(Yeşilgazete, 2020). Kobani Olayları'nın akabinde 2015-2016 yıllarında PKK'nın Türkiye'nin güney illerinde yapmış olduğu eylemlerde de bahse konu Gezi Parkı unsurlarının tavrı değişmemiştir.

Benzer şekilde 29 Ekim 2020 tarihinde DHKP/C terör örgütüne yönelik olarak İstanbul başta olmak üzere 12 ilde eşzamanlı olarak düzenlenen operasyonda, haklarında gözaltı kararı verilen 120 şahıstan 93'ü yakalanmıştır. İstanbul Başsavcılığı'nın konuya ilişkin açıklamasında dikkat çeken husus, yakalanan şahıslar arasında örgütün “direniş meclisi”, “halk meclisi”, “alan komitesi” ve “mahalle komitesi” gibi toplumsal hareketliliğe yol açması muhtemel “silahsız propaganda” yapılanmalarında faaliyet yürüten üyelerinin ağırlıkta olmasıdır. Covid-19 pandemisi dolayısıyla üniversitelerin de kapalı bulunduğu bir ortamda, DHKP/C gibi son derece “yeraltı” faaliyet yürüten bir örgütün 120 unsuruna yönelik gözaltı kararı alınması, bahse konu şahısların olası kitlesel eylem hazırlığı kapsamında zemin hazırlama faaliyetleri yürütüyor olması ihtimalini akla getirmektedir.

2020'nin Eylül ve Ekim aylarında gündeme gelen bahse konu son iki Emniyet operasyonunun, bu örgütlerin toplumsal hareketlenmelerde başı çekebilecek potansiyeli haiz şehir yapılanmalarını hedef alıyor olması da kayda değer bir husustur.

Buradan hareketle, Gezi Parkı eylemcilerinin, özellikle de bölücü, marjinal ve aşırı sol gruplara üye olan kişi ve kliklerin siyasi ve toplumsal şartların oluşması ve uygun rüzgarın yakalanması durumunda önümüzdeki dönemlerde de şiddet odaklı toplumsal hareketlere girişmesi Türkiye açısından beklenebilir hususlardandır.

Yukarıda anlatılan gelişmeler, devletin son dönemde özellikle Gezi ve Kobani Olayları ile hafızasına kazınmış bulunan marjinal şiddet travmasının da etkisiyle, “ön alma” nitelikli güvenlik konseptini uygulamaya koymakta olduğunu akla getirmektedir. Gezi deneyiminden ders çıkaran ve kamu düzeninin korunması ile özgürlüklerin yara almaması arasındaki dengeyi de gözeten bir güvenlik yaklaşımı, öğretici olduğu düşünülen Gezi sürecinden dersler çıkarıldığını düşündürebilir adımlardandır.

4.2.2. Gezi Parkı'nda Mekanlar - Aktörler - Fırsat İklimi

Bugüne kadar yapılan analiz ve değerlendirmelerin çoğu Gezi Parkı Olayları'nı “açıklamaya” yahut “anlamaya” yönelik bir çabadan çok, olayların, “sübjektif” ifadelerle “ne” olduğuna yönelik tanımlayıcı olma özelliğini haizdir. Bu eksiklik ise bu tez boyunca giderilmeye çalışılmış ve benzer eğilimde araştırmalara kapı aralanması maksadı güdülmüştür. Bu noktadan hareketle, bu kısımda Gezi Parkı Olayları'nın “neden” ve “nasıl” başladığı, sürdüğü ve halen tartışılabilir bir boyutta olduğu ele alınarak olayların analiz ve değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Gezi Parkı Olayları'nın analiz edilebilmesi için üç temel katmanın iyi tanımlanması elzemdir. Bunlar; mekanlar, aktörler ve her iki katmanın cereyan ettiği fırsat iklimidir. Tezin bu kısmına kadar olan içeriği üç katman açısından değerlendirildiğinde, olayların başlaması, sürmesi ve sonuçlanmasına yönelik doğru bir analizin yapılabileceği öngörülmektedir.

Gezi Parkı Olayları aracılığıyla aktörlerin ve ortaya çıkan fırsat ikliminin, eylemlerin devam etmesinde etkili olduğu görülmüştür. Her iki faktör mekanla birleştiğinde ise eylemlerin kriz safhasına doğru yön değiştirdiği bir durum ortaya çıkmıştır.

4.2.2.1. Gezi Parkı Olayları'na Neden Olan “Fırsat İklimi”

Fırsat ikliminin Gezi Parkı Olayları'ndan önce başladığı ve eylemler esnasında da devam ettiği anlaşılmıştır. Buradan hareketle; 2010 sonrasında Hükümetin almış olduğu Gezi Parkı'nı da içeren “Taksim Yayalaştırma Projesi” kararı, idari yargının yürütmeyi durdurma kararına karşın, siyasi kanat tarafından yürütülmeye devam edilmiştir. Bu, olayların başlaması için ilk fırsatı doğurmuş ve potansiyel eylemci kitlenin eline olası bir eylem için “bahane/gerekçe” sunmuştur. İkinci fırsat ise uluslararası çapta hareket eden “sivil itaatsizlik” gruplarının Türkiye'deki iletişim kişileri ve STK'larıdır. Küresel destekli grupların Türkiye'de finanse edilmesi durumu, ortaya “planlı” bir eylemlilik halini çıkarmıştır. Belki de fırsat ikliminin tam anlamıyla oluşmasını sağlayan bir diğer ve çok önemli bağımsız değişken ise güvenlik güçlerinin Gezi Parkı Olayları'nın ilk gününden itibaren olayları yönetme şekli ile alakalıdır. Nitekim orantısız ve gereksiz şiddet

uygulanması Gezi Parkı Olayları'nın aşırı sol ve marjinal gruplara açık bir hal almasına neden olmuştur. Daha sonradan, orantısız gücün temel sorumlusunun devlet içinde uzun süredir örtülü ve adeta illegal bir istihbarat yapılanması gibi örgütlenen FETÖ/PDY olduğu anlaşılmıştır. Polis birliklerini/gücünü yönlendiren amirler ve orantısız şiddet kullanımına yönelik emir verenlerin FETÖ/PDY mensubiyetleri, 15 Temmuz 2016 FETÖ/PDY Darbe Girişimi ile tam anlamıyla ortaya çıkarılmış ve sorumlular hakkında tahkikat ve yargısal işlemler başlatılmıştır.

Gezi Parkı Olayları'nın yaşandığı dönemde İstanbul Valisi olarak görev yapan Hüseyin Avni Mutlu, 15 Temmuz “FETÖ”cü Darbe Girişimi sonrasında Fetö'nün Mülkiye yapılanmasına yönelik dava kapsamında yargılanmış, “örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte örgüte bilerek ve isteyerek yardım etme” suçundan 3 yıl 1 ay 15 gün hapis cezasına çarptırılmış, bu cezası onanmıştır. Mutlu, yargılamalar sırasında, “Gezi eylemcilerini desteklediği” yönündeki iddialara karşılık olarak, “Gezi Parkı'ndaki herkesin şiddete karışan eylemciler olarak görülmesi halinde attığı tweetlerin muhatabının eylemciler olabileceğini” belirtmiş, "Ancak, orada farklı kesimlerin olduğu bilinirse amacımın ne olduğu anlaşılabilir" demiştir. Dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın da aynı kapsamda yargılanarak 2 yıl bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Çapkın, yargılamalar sırasında, “Fetöcü polislerin İstanbul'da Fetöcü savcılarla birlikte, kendi (Çapkın) bilgisi dışında fezleke, iddianame ve dinleme kararları hazırlayıp uyguladıklarını sonradan öğrendiğini, kendisinin by-pass edilme nedeninin de İçişleri Bakanı Muammer Güler ile eski görev arkadaşı ve sıkı ilişki içinde olmasından kaynaklandığını” ifade etmiştir. Çapkın'ın, dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler bağlamında belirttiği hususlar, FETÖ'nün, Bakan Güler'i oğlu Barış Güler üzerinden 17-25 Aralık 2013 Ekonomik Darbe Kumpası'nda bilinçli olarak hedef almış olabileceğini, bunun da Bakan Güler'in FETÖ'ye karşı net bir tutum içinde olmasından kaynaklanmış olabileceğini, özetle Bakan Güler'in, FETÖ'nün hükümeti düşürmek adına polis ve savcılarıyla kurduğu “güdümlü radar”ın doğrudan kapsamına alınmış olabileceğini akla getirmektedir.

Öte yandan küresel ve bölgesel denklemde meydana gelen “sivil itaatsizlik” trendi, Gezi Parkı Olayları'ndan anlaşılacağı üzere, Türkiye'de de bir paradigma

dönüşümüne neden olmuştur. Sosyal medyanın “kolaylaştırıcı” etkisiyle yayılma özelliğini hızla kazanan yeni toplumsal hareketler, hem iletişime hem provokasyona açık bir zemin sunarak, eylemcilerin Gezi Parkı Olayları ile ilgili daha seri mobilize olabilmesine olanak sağlamıştır.

4.2.2.2. Gezi Parkı Olayları’na Neden Olan “Aktörler” - “Mekanlar”

Gezi Parkı Olayları’nda ortaya çıkan fırsat iklimi, özellikle terör örgütleri ve marjinal gruplar açısından eşsiz bir “fırsat” olarak görülmüştür. Aktörlerin, ortaya çıkan fırsatları kendi lehlerine kullanmaları neticesinde, özellikle Taksim ve Kızılay gibi, pek çok aşırılıkçı ve marjinal oluşumun aşına olduğu ve adeta “mesken” edindiği “mekanların” Gezi Parkı Olayları kapsamında aktif bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Bu mekanların başında ise Taksim, Kadıköy, Beşiktaş ve Kızılay gibi olayların başladığı ve sürdüğü yerler gelmektedir. Neticede bu mekanlarda eylemlerin sürmesi yönünde bir müdahale tarzı benimseyen ve örtülü hareket eden FETÖ/PDY mensubu güvenlik güçlerinin, radikalize olmamış yahut herhangi bir terör örgütü mensubu olma niteliği taşımayan kişilere yönelik gerçekleştirdiği orantısız güç neticesinde; nispeten nötr aktörlerin pasifize olması durumu söz konusu olmuştur. Böylece bahse konu mekanlar yoğunluklu olarak terör örgütleri ve marjinal gruplara açık hale gelmiş, akabinde bu grupların güvenlik güçlerine yönelik şiddet eylemleri gerçekleştirmeye başladığı bir safhaya tanık olunmuştur. Bununla beraber FETÖ/PDY taraftarı oldukları değerlendirilen kolluk kuvvetlerinin gözaltına alma işlemlerini yürüttüğü esnada dikkat çeken bir şekilde sabıka kaydı olmayan ve terör örgütü mensubiyeti şüphesi taşımayan kişileri pasifize etmesi; eylemleri marjinal bir kalıpta kitlesel hale getirme ve radikalleştirme potansiyeli olan bireylerin işleri ele aldığı ve/veya nötr denilebilecek bazı bireylerin marjinal çizgiye kaydığı safhayı doğurmuştur. Böylece aktör bazlı bir dönüşüm ortaya çıkmış “eylemci/aktivist” profili ilk üç günden sonra yerini terör örgütleri ve marjinal gruplara bırakmıştır. Ayrıca bahse konu mekanların marjinal ve terör oluşumlarıyla özdeşleşen bir tarihi arka plana sahip olması durumu da ilgili gruplarda “isteklilik” ortaya çıkarmıştır. Böylece ilgili gruplar, “tarihsel” olarak pek çok kez “yasaklandıkları” bu meydanlarda “alan hakimiyeti” gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir. “Meydan güçtür, güç iktidardır, meydan ve güç ve iktidar bizim olmalıdır” şeklinde ifade

edilebilecek bir söylem-eylem birlikteliğinin yansıması görülmüştür (İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, 2013: 30-33). Nihai kertede aktörleri ve mekanları çerçeveleyen medyanın etkisinin burada da kendini gösterdiğini söylemek gerekir. Örneğin, CNN International, Gezi Parkı eylemlerinden günler önce Taksim'e gelerek "güvenlikleştirici" bir dil oluşturmuştur. Bu dilin ardında marjinal grupları aktivist gibi gösterme retoriği bulunmaktadır. Bu noktada AK Parti mitingini sanki bir kitlesel protestoymuş gibi gösteren CNN, ayrıca eylemcilere helikopterlerle saldırıldığına dair yalan ve kara propaganda içeren iddiaları sıklıkla dile getirmiştir (Takvim Gazetesi, 2013).

Gezi Parkı Olayları ile Türkiye'ye yönelik daha da "görünür hale gelen" FETÖ/PDY kumpası, 17-25 Aralık ve 15 Temmuz 2016 "gerici-askeri darbe" girişiminin peyda olmasının yolunu açmıştır. Bu olaylar neticesinde; yurt içinde görece istikrarsız ama dönüştürücü bir Türk siyasal sistemi ortaya çıkarken; yurt dışında ise Türkiye'yi hedef alan söylemlerin artması söz konusu olmuştur. Yine de Gezi Parkı Olayları, nihai tahlilde temel olarak devlet yönetimini hedef almış olmakla birlikte, ekonomik maliyetlerini göz ardı ettiğimizde, küresel ve terör örgütü bazlı aktörlerin hedeflediği ölçüde olumsuz sonuçlara yol açamamıştır. Öte yandan, yine nihai tahlilde, sadece siyasi bileşenlerin (siyasi partiler, örgütler ve marjinal gruplar) ayrışmasına değil aynı zamanda 2013 sonrası dönemde çeşitli kutuplaşmaların (AK Parti-FETÖ çatışması gibi) aşikâr hale gelmesine kapı aralamıştır.

Gezi Olayları; aktörleri, yaşandığı mekanlar ve siyasi fırsat iklimi çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu unsurların, buluştukları tarihsel konjonktürün de etkisiyle Gezi Parkı bölgesinde ve Türkiye'nin çeşitli kentlerinde eylemlerin uzun sürmesine neden olduğu söylenebilecektir.

Sivil itaatsizlik ekseninde bir yeni toplumsal hareket olarak ortaya çıkan Gezi Parkı Olayları, değinilen fırsat iklimi, aktör ve mekanlar düzleminde, evrildiği şiddet sarmalında, terör örgütleri ve marjinal grupların da etkisiyle bu tanımın dışına çıkmıştır.

4.2.3. Gezi Parkı Olayları'na Teorik Yaklaşım

Gezi Parkı Olayları'nın bir başka boyutu da eylemcilerin ve eylemcilere destek veren kişi ve kuruluşların tavırlarından müteşekkildir. Her ne kadar Gezi Parkı eylemleri Türkiye'nin tamamında belli ölçülerde karşılık bulmuş olsa da tüm ülkeye aynı nitelikte yayıldığını ve aynı ölçüde “derinleştiğini” söylemek mümkün görünmemektedir (Milliyet Gazetesi, 2013i). Fakat bu eylemlerin önümüzdeki yıllarda birikerek ilerleyen ve giderek evrim geçirecek bir karaktere sahip olduğunu söylemek, daha önceki bölümlerde yapılan tespitler çerçevesinde, ihtimal dahilindedir. Bu açıdan “potansiyel” bir “toplumsal olay”ı tetikleme niteliğini halen sürdüren “Gezi Ruhunu”nu ve Gezi Parkı Olayları'nı eylemcilerin argümanları üzerinden de değerlendirmek bu tezin temel amaçları arasındadır. Bu kısımda nitelnicel, politik-apolitik zıtlıklarının yanı sıra eylemcilerin “talep”leri, muhalefet partilerinin yetersizliği ve eylemcilerin ifadelerine göre “iktidar partisinin göz ardı ettikleri” bakımından Gezi Parkı eylemlerinin bir kritiği yapılmaktadır. Böylelikle eylemler boyunca ortaya çıkan “kriz” durumu daha önceki bölümlerde akademik literatür kapsamında ele alındığı gibi, bu kısımda da “Gezi eylemcileri ne istiyordu?” ve “Gezi Parkı eylemlerinin ürettiği talep ve siyasi miras neydi?” sorularına cevap aranmaktadır.

Çoğunluk, kitle ve bu oluşumların “ruhu” söylemleri toplumsal olaylar ve anarşizm temalı çalışmaların çerçevesini oluşturmaktadır. Bir üst kategoride bulunan siyaset ve toplum çalışmaları ise bu temaları barındırdığı gibi ortaya çıkması halinde bahse konu meselelerle mücadele yöntemlerine de eğilmektedir. Fakat her iki çalışma alanının dinamiğinde, ortaya çıkan toplumsal olayın nicel yönlerinin mi yoksa niteliğinin mi önemli olduğuna dair bir tespit yapmanın zor olduğunun öne çıktığı söylenebilir (Goldman, 2006: 88). Goldman'a (2006: 89) göre;

“Siyasette, nicelikten başka hiçbir şey geçerli değildir. Artışlarına rağmen prensipler, idealler, adalet ve haklar, sayılarca berbat bir şekilde kuşatılmıştır. Üstünlük çabası içinde, çeşitli siyasal partiler birbirlerini kandırmakta, yalan söylemekte, hile yapmakta ve birtakım entrikalarla dolandırmaktadırlar; sonuçta başaran kişinin kitle tarafından kucaklanacağından çok emindirler.”

Dolayısıyla, Goldman'a (2006: 60-61) göre;

“Bir toplumsal olayın aktörü haline gelen herhangi bir STK yahut toplumsal oluşum, içinde bulunduğu siyasal sistemin aktörlerinden önce yapısına meydan okur. Fakat bu meydan okuma özünde nicel bir çoğunluğun değil nitel bir bağlamın konusudur. Her ne kadar ilgili toplumsal oluşum etik, ahlak, adalet ve talep etme hakkı gibi vatandaşların ve devlet ricalinin de sürekli cümle içinde kurmaktan geri durmadığı retorileri savunuyor iddiasında olsa da, baskın rolde olan nicel anlamda “güçlü” aktördür. Bu yüzden toplumsal oluşumlar ekseriyetle siyasetin doğasına karşıdır. Özetle nicel anlamda zayıfın nicel anlamda güçlüye meydan okuduğu bir tartışma söz konusudur. Ayrıca dolayısıyla STK benzeri nicel anlamda zayıf fakat “nitel” iddiaları kapsamında güçlü olan aktörler, siyasetin doğasını pratize eden her türlü nicel anlamda güçlü aktörü elimine etme çabası içindedirler”.

Hoffer’e (1993: 181-182) göre;

“Uyuşuk toplumların uyanmasında ve modernleşmesinde kitle hareketleri yegane olmasa da çoğu zaman önemli bir faktördür.” Yine Hoffer’a göre, “Rusya, Hindistan, Çin, Arap dünyası ve hatta İspanya gibi büyük ve çeşitli halkı bulunan ülkelerde modernleşme ancak bir kitle hareketinin getireceği sinerjiye bağlıdır ve nitelikli kitle hareketi yaratma kabiliyetsizliği, bir toplum için önemli bir noksanlık olabilir. Son yüzyıl zarfında Çin’deki kitle hareketlerinin (Taiping isyanı ve Sun Yat-Sen devrimi gibi) yarım kalması Çinliler için belki de büyük bir talihsizlik olmuştur”.

Gasset’e (2010: 259-260) göre de;

“Kitlelerin ayaklanmasının çok iyi bir yanı vardır; kitlelerin ayaklanması insan yaşamının çağımızda akıl almaz oranda büyümesiyle aynı şeydir. Öte yandan aynı olgunun korkutan bir diğer yüzü de vardır; şöyle ki kitlelerin ayaklanması insanlığın ahlakının temelinden bozulmuş olmasıyla da aynıdır. Bir toplumun gerçek bir kitle hareketi üretme yeteneksizliği, o ülkede bazı etnolojik kusurlar bulunduğunu gösterir”.

Bu ifadelerden hareketle; toplumsal oluşumlardan veya kitlelerden müteşekkil hareketlerin, içinde bulunduğu siyasal atmosfer ve neticede yapıya olan karşıtlık hali, bu kitleleri başlıca harekete geçiren dinamik olarak öne sürülemez. Kitle hareketini mobilize eden ve onun yayılmasını ve derinleşmesini sağlayan şey, aslında hedeflediği “düşmanın” “niceliği” ve “niteliği” ile doğru orantılıdır (Hoffer, 1993: 114). İlgili kitle hareketinin “düşmana” yönelik yürüttüğü faaliyetler iktidara karşı çıkabilecek başka toplumsal oluşumların ortaya çıkmasına veya canlanmasına da sebebiyet verir. Böylece literatürde çoğu kez yanlış kullanılan, “kaosun ‘düzensizlik’ getirdiği” söylemi de tartışmaya açılmış olur. Ve toplumsal olaylar neticesinde ortaya çıkacak kaosun düzensizlikten çok “bir başka düzenin başlangıcı” yahut habercisi olduğu kanısı da literatürde a posteriori bir gerçek olarak nitelendirilir (Hayles, 2010: 64-72).

Nitekim Gezi Parkı Olayları da bir kaos olmaktan çok, AK Parti'nin ve daha sonrasında gelecek iktidarların uzunca bir süre halk tarafından eleştiril(ebil)mesinin önünü açmıştır. Bu argümanı çok daha detaylı açmak ve Tılıç'ın (2014: 22) ifadelerine bakmak gerekir;

“Gezi’de Başbakanı korkutan şeyle Fatsa’da Demirel’i, Evren’i korkutan şey aynıydı. Geziciler yerleştikleri parkta komünal bir hayatın tohumlarını yeşerttiler. Paranın geçmediği, ihtiyaç fazlasının ortaya konulup ihtiyaç sahiplerinin kullanımına sunulduğu ‘acayıplığı’ yarattılar. Kendi marketlerini, revirlerini, kütüphanelerini kurdular. Kendi kültürel üretimlerini gerçekleştirdiler. Her koyunun kendi bacağından asılmasını kutsayan, özelleştirmeyi ve bireyciliği tanrı buyruğu gibi algılayan düzenin karşısına, dayanışmanın güzelliğini çıkarttılar”.

Böylesi bir siyasi atmosferin veya “politikanın tekerrürü” hali ortaya çıktığında, Gezi Parkı vb. olayların yeniden meydana gelebileceği imkan dahilinde görünmektedir (Kuyaş, 2014: 50-51). Diğer taraftan ortaya çıkabilecek “politika tekerrürü” durumunda Gezi Parkı Olayları'nın ortaya çıkarabileceği “potansiyel” ve “reel” atmosferi Wacquant'ın şu ifadeleri ile somutlaştırmakta fayda vardır;

“Gezi’yi, mekanı, kendi hayat imkanlarını, özellikle de kültürel sermayelerini değerlendirmek için kullanmak isteyen küçük kültür burjuvazisinin öncülük ettiği kent eylemlerinin erken bir işareti olarak görüyorum. Gezi, kenti eski usullere göre yönetmek isteyen otoritelere karşı tepki eylemiydi. Kenti, hayat imkanlarının gerçekleştirileceği bir tüketim mekanı olarak gören kültürel sermaye sahipleri, yeni bir kent yönetimi talep ediyordu” (Aktaran: Akçaoğlu, 2014: 71-72).

Politikanın tekerrürü söylemi bir başka kavramsallaştırmayla; “miras” olarak da nitelendirilebilir. En genel anlamıyla “Gezi Dinamizmi” olarak adlandırılan ve gençliğin artık “baskılara direnen” bir pozisyona kendini evirdiği bu eylemler, aynı zamanda Türkiye'nin katılımcı demokrasiden yana ibreyi çevirmesinde itici bir faktördür. Böylece “apolitik gençlik” olarak nitelendirilen kitlenin aslında herhangi bir siyasi “parti” üslubuna veya fanatizmine teşne olarak değil, tam tersi partiler üstü bir siyasallaşma evresini bu olaylar aracılığıyla deneyimlediğini/tamamladığını söylemek mümkündür (Ertem & Esayan, 2013: 23-26). Nitekim Gezi Parkı Olayları süresince bahse konu “Gezici gençlik” özgün üslup geliştirebiliyorken; AK Parti gençlik kollarının Liverpool gibi çeşitli futbol takımlarının söylemlerini veya tezahüratlarını kullanarak Recep Tayyip Erdoğan'ı yalnız bırakmadığını göstermesi

“parti” fanatizminin siyasi sığılaşmaya neden olduğunu gösterir bir sonuçtur (Kesgin, 2013: 95-99).

Goldman ve Hoffer’ın ifadeleri üzerinden Gezi Parkı eylemcilerinin perspektifini yeniden ve eleştirel bir gözle değerlendirmek gerekmektedir. Gezi Parkı Olayları’nın “90’lar kuşağı” olarak nitelendirilen genç bir nesli harekete geçirdiğini söylemek mümkündür. Literatürde “Apolitik Genç” olarak tanımlanabilen ve yeni bir sosyolojinin oluşmasında önemli bir insan kaynağına işaret eden bu tanımlama, yeni toplumsal hareketlerin öncüsü olarak da nitelendirilebilir. (Bahar, 2013: 34). Gezi Parkı eylemleri göstermiştir ki; “Apolitik Genç” tanımlaması büyük bir yanılgıydı (Tuğal, 2013: 3-9). Hoffer’ın (1993: 114) da dediği gibi, “Kitle hareketleri bir tanrıya inanmaksızın doğabilir ve genişleyebilir fakat ortada nefretleri üzerine çekecek bir düşman olmaksızın asla genişleyemezler. Bir kitle hareketinin kuvveti, seçmiş olduğu düşmanın canlılığı ile doğru orantılıdır”.

Gezi sürecinde de göstericiler, yeni toplumsal hareketlerin yaygın doğasına uygun bir şekilde, “ortak hedef” belirlemekten ziyade “ortak düşman” belirlemeyi seçmiş, bu yolla da kitleyi güçlü, kararlı ve hevesli tutmayı amaçlamışlardır. Şöyle ki ortak hedefte buluşmak daha zor ve hedefe götürecek yolların seçimi daha “tartışmalı”; ortak düşmanda buluşmak ise çok daha kolay, daha motive edici ve daha “az tartışmalı” bir süreç gerektirir. Buradan hareketle, protestocuların Başbakan Erdoğan üzerinde kurdukları “ortak düşman” algısına bir cevap olarak AK Parti kurmayları da Başbakan’ın hemen yanında ve arkasında konumlanmışlardır. Bu noktada mesele artık ağaç değildir; protestocular açısından “yönetim tarzıyla nefret edilen Başbakan” ile kurmayları ve sevenleri açısından “liderliği dolayısıyla arkasında durulan Recep Tayyip Erdoğan”dır.

Hoffer’ın yukarıda ifade ettiği, “bir kitle hareketinin kuvveti, seçmiş olduğu düşmanın canlılığı ile doğru orantılıdır” tespitini doğrularcasına, Başbakan Erdoğan da Gezi kitle hareketini kuvvetlendirecek canlılıkta bir “düşman karakteri” olarak görülmüş ve gösterilere yönelik siyasi üslubu da kendisine yüklenen “düşman” algısını destekler nitelikte olmuştur.

4.2.3.1. Gezi'deki "Apolitik Gençlik" Sanılan Gençlik

90'lar dönemi gençleri, iktidar partisinin "güçlü" olmasının kendileri açısından dezavantajlı ve kendini ifade etme özgürlüğü açısından engel teşkil ettiği iddiasını tersine çevirmiştir. Bu söylem üzerinden, Gezi Parkı eylemlerinde kendilerini iktidarın karşısında konumlandırarak "apolitik genç"i "kutsal isyan" söylemiyle siyasallaştırabilmişlerdir. Gezi Parkı'nın 90'lar gençlerini siyasallaştıran bu yönü, Bahar'a (2013: 34) göre;

"Çevreci olarak başlayan, sonra da hükümet karşıtlığına dönüşen eylemlere katılan gençlerin apolitik oldukları iddiası da böylece ortadan kalkmış oldu. Gençler apolitik olsalar bile talepleri çevre ve yaşam tarzı kaygılarının ötesine geçti; politik kaygılar gençlerin gösteri ve eylemlerdeki tutumlarını belirledi...90'lar kuşağının apolitiklik iddiasıyla hem Gezi eylemlerinin meşruiyetinin sağlanması hem de eylemlerin sadece Gezi Parkı'yla sınırlı kalmayarak başka yerlerde de kitlesel eylemlerin başlaması hedeflendi. Nitekim başarılı da olundu".

Görüldüğü gibi, apolitiklik nitelemesi, başka bir deyişle algısı, eylemlerin ve eylemcilerin kamuoyunun kayda değer bir kesimi açısından meşru olarak görülmesi için de bulunmaz bir fırsat sunmuştur.

Gezi Parkı protestolarında temel özne gençler olmuştur. Sosyal medyada çok iyi örgütlenen ve 90'lar veya Y kuşağı olarak da adlandırılan bu gençler, eylemlere katılmayan arkadaşlarını da sosyal medya yoluyla ve mahalle baskısı ile gösterilere gelmeye ikna etmişlerdir. Kimi üniversiteler ve liselerde idareciler, öğretim elemanları ve öğretmenlerin de öğrencileri eylemlerde yer almaya teşvik ettikleri görülmüştür. Böylece en önde gençlerin bulunduğu Gezi protestoları, sosyal medyanın da etkisiyle İstanbul'dan Ankara, İzmir ve diğer kentlere yayılmıştır (Bahar, 2013: 34).

Hatta Gezi Parkı eylemleri süresince 60'lar ve 70'lerin gerçekleştiremediği "devrimci" hedeflerin 90'lar kuşağı ile gerçekleştirebileceğine yönelik cesaret verici söylemler geliştirilmiştir. Böylesi bir beklenti AK Parti'nin eylemcilere göre "otoriter" duruşu ile perçinlenmiştir (Erdağı, 2013: 174-178). Ve öyle ki; AK Parti tabanını oluşturan kimi muhafazakar oluşumlar, Gezi Parkı eylemcilerinin yanında yer alarak "Anti Kapitalist Müslümanlar" adlandırması ile eylemlerde bilfiil yer almıştır. Hatta taşlı-sopalı kavgalar Anti Kapitalist Müslümanların girişimleri ile

yeryüzü sofrası vb. etkinliklere kadar dönüştürülmüştür. Geliştirdikleri söylemler arasında; “Biz ihale ve rant için dilenenlerin değil, sirke ve limonla direnenlerin yanındayız - Devrimci Müslümanlar” (Aydın, 2013: 119) benzeri ifadeler öne çıkıyordu. Doğan’a (2013: 309) göre;

“Anti-Kapitalist Müslümanlar olarak inancımız doğrultusunda, en başından beri Gezi Direnişinin içinde yer aldık. Çünkü bizler mülkün ve otoritenin Allah’a ait olduğuna inanan bir grubuz...Yeryüzünün bütün kaynakları Fussilet Suresi’nde de belirtildiği gibi tüm canlıların ihtiyacı oranında eşitçe istifade etmeleri için yaratılmıştır. Gezi Parkı’nda da egemenler eliyle bu temel inanın aksine bir uygulamaya gidilmiştir”.

Böylece apolitik bir gençlik siyasallaşırken, diğer taraftan, İslam başta olmak üzere halkın tüm kesimlerinin değerlerinin de Gezi Parkı ile kesişebileceği somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Gezi Parkı eylemcilerinin ortamında “öteki” olarak nitelendirilebilen kimsenin olmayışı da dikkat çekicidir.

Birbirleriyle rahatlıkla konuşabilen, iletişime geçebilen ve birbirlerini anlamak için özel bir çabaya ihtiyaç duymadıklarını söyleyen protestocular, bir araya gelebilmenin ve nereden gelirlerse gelsinler yan yana durabilmenin rahatlığıyla bir noktadan sonra Gezi’yi “yuvaları” gibi görmüşlerdir. Birbirlerini konuşarak ikna edebildiklerini görmüş olmaları da “ikna” fikrinin iletişimsizlik adına yaşanabilecek bir çok engeli aşmanın bir yolu olduğunu görmelerini sağlamıştır (İplikçi, 2013:15-17).

Bu tespitlerle örtüşür bir şekilde, ateist, anarşist veya marjinal grup mensubu herhangi bir kişi Anti-Kapitalist Müslümanları ötekileştirmemiş, aksine, “sizin tekbirle başlattığımız direniş çağrısı bize büyük güç verdi” ifadelerini kullanabilmiştir (Doğan, 2013: 309-310). Gezi Parkı özelinde, geçiciliğe ve bozulmaya uğramayacağı hayal edilen ve tıpkı Goldman’ın (2006: 3);

“Anarşizm, insanın ufkunu açıp onu serbest kılan ve özgürleştiren bir güçtür; çünkü insanlara kendi yeteneklerine güvenmeyi, onlara özgürlüğe inanmayı öğretir, kadınları ve erkekleri, herkesin özgür ve güvende olacakları bir toplumsal hayat için mücadele etmeye teşvik eder”,

ifadelerinde çerçevesini çizdiği bir atmosfer ve iklim gözlemlenmiştir.

Gezi Parkı Olayları ile birlikte dikkat çeken ayrı bir husus ise dönemin muhalefet partilerinin temsil etmediği, fakat oy aldığı bir kesimin ortaya çıkması

olmuştur. Bu kesim, muhalefet partilerinin çevresinde olmasına karşın talepleri yerine getirilemeyen bir kitleden ibaret durumdadır.

Gezi deneyimi Türkiye’deki muhalefet partileri ve muhalif yapının gerçek niteliğini, bir başka anlatımla kifayetsizliğini meydana çıkarmıştır. Protestocuların ağırlığının dayatmacı yaklaşımlara hayır diyecek gençlerden oluştuğu görülmüştür. Türkiye’nin bu noktada katılımcı demokrasinin işlerliğini sağlayacak kanalları hakkıyla açmasının işleyen bir demokrasi açısından çok yerinde olacağı söylenebilecektir (Ertem, 2013: 23).

Bu yönde farklı araştırmacılar da benzer ifadeleri kullanmıştır. Küçük kültür burjuvazisi kapsamı içinde yer alan ve entelektüel birikime sahip belli bir kitlenin kent eylemlerine alışmamız gerekmektedir. Gezi Parkı Olayları ile birlikte eski yöntemlere dayalı yönetim şekli ve bu yönetim şeklinin getirdiği otoriter hava artık dışlanmış, bu dışlama “kutsal isyan” olarak nitelendirilmiştir (Fırat & vd., 2013: 7-19). Tıpkı Hoffer’ın öne sürdüğü gibi, yeni toplumsal hareketler, siyasal aktörlerden önce siyasal sistemin ahlaki ve etik sorunlarına meydan okumaktadır. Bu kapsamda kenti yeni usullere göre yönetmek gerekmektedir. Fakat bu noktada çok ilginçtir ki Gezi Parkı eylemcileri bile ortak bir uzlaşya varamamış, her biri kendi içinde Gezi kitesinin dışında kalan ve iktidar yanlısı olan kitleyi eleştirmekle kalmayıp birbirlerini de en radikal şekilde tenkit etmişlerdir. Bu da bu tarz eylemlerde yer alanların ortak hedeflerde buluşmakta zorlanıp ortak düşman üzerinden bir araya gelebildikleri yönündeki saptamalarla aynı yönde bir gelişmedir.

Eylemlere katılanlar arasında, parkın eylemlerden önceki sakinlerinin alt sınıflar, özellikle de alt sınıf eşcinseller olduğu fakat kentsel mekânın ticarileşmesine karşı olanların, parkı eğitimli orta sınıflar için talep ettiği, Gezi’yi; hem devleti, hem de parkın marjinalleşmiş alt sınıf kullanıcılarını karşısına alan, dipten gelen bir soylulaştırma mücadelesi olarak görmek gerektiği hususu, tartışma konularından biri olmuştur. Bu anlamda Gezi’nin muğlak bir hareket olarak nitelenebileceği, devletin daha demokratik, daha kapsayıcı, kültürel çeşitliliklere daha saygılı olmasını talep eden yanı sıra ilerici; parkın önceki kullanıcılarını marjinalleştiren yanı sıra da muhafazakâr bir hareketin söz konusu olduğu türünden tartışmalar da eylemciler arasında var olagelmiştir (Akçaoğlu, 2014: 71).

Gezi Parkı protestocularının, “haklı talepleri” olarak nitelendirdikleri ve biraz da mizahi dille vurgulanan slogan, pankart ve duvar yazılarında, süreci özetleyen çokça söylemi bulabilmek mümkün olmuştur. Nüktedan bir üslupla dile getirilen bu sloganlarda, apolitik olduğu değerlendirilen bir gösterici kitlesinin, yeni toplumsal hareketlerin tabiatına son derece uygun bir “politika üstü politiklikte” mesajları yer almıştır. Bunların bazılarını göz atıldığında;

- Polis şiddetine atıfla; “Biber gazı çok kötü, servis çok yavaş. Çevik kuvvet suratsız. Bir toma için 25 dk bekledik. Bir daha gelmem” (Akkuş, 2013: 89), Ankara’da yeni semt isimleri: Gazılay, Dövenpark, Tomalı Hilmi (Aydın, 2013: 164),
- Geleneksel medyanın olayları bilinçli olarak kamuoyu ve dünyaya yansıtmadığını belirtmek için; “Maç TRT’de, belgesel NTV’de, penguenler CNN Türk’te, devrim SOKAKTA.” (Akkuş, 2013: 111), “Yazmıyooor!” (Aydın, 2013: 167), Makyaj yapmadım nasılsa televizyonda çıkmayacak! Sansüre hayır!!! #yandaşmedyadefol (Akkuş, 2013: 123),
- Gezi Parkı Olayları’na kadar olan dönemde 2008 ve sonrasında Başbakan tarafından gündeme getirilen ve sol siyasi yelpaze tarafından “faşistlik” olarak nitelenen “en az üç çocuk sahibi olunması” ve 2012’de yoğunlaşan “kürtajın cinayet olduğu” tartışmalarına da atıfla; “Bizim gibi 3 çocuk istediğine emin misin?” (Akkuş, 2013: 12), “En az 3 çocuk yapacağım, Söz ! Çapulcan, Çapulnaz, Çapulnur” (Aydın, 2013: 169), “Tomanı yolumdan gazını burnumdan elini bedenimden çek!” (Aydın, 2013: 15),
- Alkol satışı ile ilgili kısıtlamalar ve ayranın milli içecek olarak ön plana çıkartılmasına atıfla; “Alkolü yasakladın millet ayıldı!” (Aydın, 2013: 13),
- İktidarın, Gezi Parkı Olayları öncesindeki süreçte sıklıkla dile getirdiği “ileri demokrasi” hedefine atıfla; “İleri demokrasi kurulurken bir hatayla karşılaşıldı. En güzeli format atmak olsa gerek:)” (Aydın, 2013: 17),
- 2013 öncesindeki yıllarda sayıları hızla artarak ülkenin belirli bir ölçeğin üzerindeki tüm şehirlerinde inşa edilen, dünyada kapitalist yaşam tarzının en büyük simgelerinden biri olarak görülen ve Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında inşa edilecek Topçu Kışlası’nda da yer alacağı açıklanan

AVM'lere yer vererek; "AKP yıkılsın yerine 'AVM' yapılsın!" (Aydın, 2013: 21),

- Hem vahşi kapitalizme hem de Gezi Parkı'nda kesileceği iddia edilen ağaçlara ilişkin olarak; "Kapitalizm gölgesini satamadığı ağacı keser! Karl Marx" (Aydın, 2013: 35),
- Başbakan'ın evde tutmakta zorlandığını belirttiği ve taraftarı olan kitleye yönelik "aşağılayıcı" bir üslup da kullanılarak; "Taksim bir haftadır yılbaşından daha kalabalık ve bir kadın bile tacize uğramadı... bence birilerini evde tutmaya devam edin..." (Aydın, 2013: 41),
- Yok sayıldıklarını öne süren göstericilerin bu algı yahut fikrini ifade eder nitelikte; "Bu dünyada iki tane kör tanıdım: Biri gazdan göremeyen ben, diğeri kendi %50'sinden başkasını göremeyen sen..." (Aydın, 2013: 83), "Ben bir ceviz ağacıyım 'Gezi Parkı'nda. Ne sen bunun farkındasın ne de polis !?" (Aydın, 2013: 113),
- Eylemcilerin, bir siyasi parti ya da gruba bağlı olarak hareket etmediklerini vurgulamak amacıyla; "Hiçbir parti altında direnmiyoruz. Biz Halkız." (Aydın, 2013: 115), "Analar bugün meydanlara indi. Başbakan yüzyılın 'ana' muhalefetiyle baş başa. Allah sonunu hayır getirsin..." (Aydın, 2013: 106), "Kimsenin askeri değiliz." (Aydın, 2013: 135),
- Anti-kapitalist Müslümanlar olarak hareket eden grubun, kendilerini sürece konumlandırmaları kapsamında; "Biz ihale ve rant için dilenenlerin değil sirke ve limonla direnenlerin yanındayız. -Devrimci Müslümanlar" (Aydın, 2013: 119),
- Dini bir referansla; "Burası senin mi olum Allah'ın ki..." (Aydın, 2013: 155), "Onlar bir zorbalıkla ve saldırıyla karşılaştıklarında yardımlaşıp yek vücud olurlar. Şura, 39." (Akkuş, 2013: 122),
- Hayat tarzı ve yaşam anlayışının dokunulmazlığı ve her kesim için istendiğini vurgulamaya atıfla; "Türbana da alkole de özgürlük" (Aydın, 2013: 160),
- Eylemlerde yer alan başörtülü yurttaşların, örtünün illaki bir partiye yakın olmak anlamına gelmeyeceğini dile getirmek açısından vurguladığı; "Başım kapalı gözlerim değil be Tayyip..." (Aydın, 2013: 163),

- Göstericilerin, eylemlerinde haklı olduklarına, tepkisel hareket ettiklerine, buna mecbur bırakıldıklarına, siyasilerin uzlaşmaz olduğuna, yaptıklarının karşılık vermekten ibaret olduğuna atıfla; “Zulüm meşru ise isyan haktır...” (Aydın, 2013: 156),

içeriklerinin kullanıldığı görülmüştür.

Bu sloganların atıfta bulunduğu;

-Yok sayılma, vahşi kapitalizm, yaşam tarzına müdahale, demokratik eksiklikler gibi hususlar, Gezi Parkı eylemcilerinin sokağa çıkmasını;

-Polis şiddeti, siyasetin uzlaşmaz tutumu, medyanın görmezden gelici tavrı, protestocuların sadece karşılık verdikleri hususları, eylemlerin büyümesi ve devam etmesini;

- Eylemcilerin bir siyasi parti ya da gruba bağlı olarak hareket etmedikleri, aralarında başörtülülerin ve dindarların da bulunduğu vurgulanması ise yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasal süreçlerden rahatsızlık duyanlar arasında her kesimden insanların bulunduğunu vurgular niteliktedir.

Eylemcilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, olaylar, bir anda ortaya çıkan ve “çevre” teması etrafında cereyan eder bir niteliğe sahip olmakla birlikte; o dönemde olayların yönetiminde etkin rol alan hükümet ve güvenlik güçlerini eleştirir bir rolü de bünyesinde barındırmıştır.

Bu kapsamda eylemcilerin taleplerinin sahaya nasıl yansıdığına daha önceki bölümlerde yer verilmiştir. Fakat eylemcilerin ne talep ettiği ve bunları hangi ideolojik retoriklere dayandığına yönelik irdellemeler “isteyerek” kısıtlı bırakılmış ve detaylı tartışma bu başlığın altında tartışılmak üzere ayrılmıştır. Nitekim eylemcilerin perspektifinden Gezi Parkı Olayları’nın sonuçları ve etkilerini tartışarak bu bölümün neticelendirilmesi uygun görülmüştür.

Eylemciler, sosyo-politik anlamda Gezi Parkı eylemlerini sadece bir takım çevre sorunlarından hareketle hayata geçirmemiştir. Aynı zamanda hükümetin “otoriterleştiği” iddiasını bizatihi kendi üzerlerinde ispat etmek için bu eylemlere başvurmuştur. FETÖ mensuplarının o dönem Emniyet Teşkilatı bünyesinde aktif söz sahibi olduğu gerçeğinden kaynaklı bir “orantısız şiddet” ve dolaylı otoriter davranış kalıbı söz konusu olsa da hükümetin belli üst düzey yöneticilerinin bu yaklaşımı

benimsediği görülmüştür. Bu çerçevede Erdoğan'ın “aldatıldık” diyerek dolaylı yoldan da olsa özür dilediğini söylemek mümkündür (NTV, 2016).

O dönem AK Parti Kütahya Milletvekili olan İdris Bal da benzer şekilde, Gezi'den bir yıl sonra, “Başbakan'ın yanlış yönlendirildiği”, “stratejik hata yapıldığı” ve “projenin halka danışılması gerektiği” yönünde açıklamalar yaparak özeleştiride bulunmuştur (TEMPO Arşiv, 2014: 38). Öte yandan, 15 Temmuz 2016 FETÖ Darbe Girişimi öncesinde açılan 75 sanıklı Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) Çatı Davası'nın 2019 Ocak ayında açıklanan gerekçeli kararında;

“FETÖ'nün, AK Parti içine örgüt mensubu bazı milletvekillerini yerleştiği ve bunların Gülen'in talimatıyla 17/25 Aralık 2013 sürecinde birer birer istifa ettikleri, bu milletvekillerini arasında dönemin Kütahya milletvekili İdris Bal'ın 30 Aralık 2013'te, İstanbul milletvekili Hakan Şükür'ün 16 Aralık 2013'te, Ordu milletvekili İdris Naim Şahin'in 25 Aralık 2013'te, İzmir milletvekili Ertuğrul Günay'ın 27 Aralık 2013'te partilerinden istifa ettikleri”

belirtilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

Bu bağlamda, Gezi süreci ve sonrasında, AK Parti içinden Gezi hakkında dile getirilen kimi eleştirilerin arka planında hangi etkilerin bulunduğu, konuşanların; hak namına mı, kendi adlarına mı yoksa başka mahfillerin hesabına mı konuştukları dikkat edilmesi gereken noktalardandır.

4.2.3.2. Gezi Ruhu'nun Farklı Boyutları

2013'te yaşanan Gezi Parkı Olayları sonrasında “Gezi Ruhu” olarak ifadelendirilen, görünmez, siyasi olarak temsil edilemeyen ve fakat güçlü gerekçelere sığınan bir “toplumsal muhalefet hareketi” oluşmuştur. Fakat dönemin koşulları içinde göstericilerin mağduriyeti ve inşa ettikleri anlayış henüz bitmemiştir. Neticede devletin, şiddet tekeline kullanma meşruiyetini halktan aldığı halde yine “halk için ve halka yönelik” kullanıyor olması; bahse konu toplumsal muhalefetin hükümeti ve devleti pozisyonunu yeniden sorgulamaya ittiği söylenebilir. Böylece ideolojisi anarşizm olan ve operasyonel seviyede “sivil itaatsizlik” yöntemine başvuran Gezi Ruhu'nun devlete muhalif olma tutumu her kesimden (ağırlıklı olarak sol olmak üzere, muhafazakar, seküler, milliyetçi, terör örgütü ve marjinal grup mensubu vd.) taraftar bulmuştur.

Gezi Ruhu, “Anti-kapitalist Müslümanlar” denilen oluşum gibi muhafazakar dünyaya ait insanları da bünyesine katabildiği halde, süreç boyunca yaşanan şiddet ve yıkımı aklında ve vicdanında bir yere konumlandıramayan milliyetçi-muhafazakar kesimin çok büyük bir çoğunluğu açısından “ürkütücü” ve karanlık” kalmıştır.

Kutlu (2015b), Gezi’nin tam da çekinilen bu yüzü konusunda;

“...Gezi Parkı Olayları toplumda geniş kesimleri korkutuyor. Bu kesimler, nasıl ortaya çıkıp ne yöne evrildiğini anlayamadıkları bu garip ittifaktan rahatsızlık duyuyor. Birkaç ağacı bahane ederek ayaklanma çıkarılması ve devletin otoritesine baş kaldırılmasının görünmeyen yüzü ve arka planı toplumu geriyor. Gezi Parkı Olayları bahanesiyle gündeme getirilen taleplerle 6 ay sonra topluma karşı kurulan komponun bir sonraki basamağı olan 17-25 Aralık sürecinde hedef gösterilen girişimcilerin uyuşması toplumun gözünden kaçmıyor. Gezi ruhunun itiraz ettiği Üçüncü Köprü, yeni havaalanı ve diğer önemli imar projeleri ile bunları hayata geçirenler aleyhine başlatılan 25 Aralık soruşturmaları aradaki ilintiyi açıkça ortaya koyuyor.”

yönünde tespit ve değerlendirmelerde bulunurken, Gezi Ruhu’nun bu belirsiz ve ürkütücü yönüne dikkat çekmiştir.

Görüldüğü gibi, Gezi süreci ve o sürecin mirası olan Gezi Ruhu, herkesin çok haklı gerekçeler ortaya koyarak hakkında olumlu ya da olumsuz bir kanaate varabileceği tarihsel olay ve mefhumlar haline gelmiştir. Toplumsal hafızada, “peri” yahut “hayalet” olmak arasında arafta kalmış bir tasarım formunda olduğunu söyleyebileceğimiz Gezi Ruhu, bugün ve gelecekte, küresel gelişmeler, Türkiye’deki siyasal süreç ve toplumsal fay hatlarının etkisi gibi nedenlerle siyasal hayatta tekrar boy verme istidat ve ihtimali taşıyan bir tohum olarak nitelendirilebilir.

Bir başka yönden de Gezi eylemcileri, Türkiye’de 1960’lardan bu yana olgunlaşmaya çalışan, kendi içlerinde çatışan ve devletle ters düşen kitleyi yekpare bir çatı altında toplayabilmiştir. Nitekim 2021 Ocak ayında Boğaziçi Üniversitesi’ne yeni rektör atanması sonrasında yaşanan protesto eylemleri/olayları bu durumun son örnekleri arasında sayılabilir. Protestocu üniversite öğrencileri arasında, eylemlerin şiddetlenmesine ve ‘otorite karşıtlığı’ düzeyine ulaşmasına neden olan kimi terör örgütü sempatanlarının bulunduğu güvenlik güçlerince tespit edilmiştir. Bahse konu şahısların silahlı çatışma tecrübesi olduğuna yönelik bir bulgu olmamakla birlikte, bu kişilerin sosyal medya hesaplarına bakıldığında, terör örgütüne müzahir,

şiddet içeren terör faaliyetlerini öven paylaşımlar yaptıkları ve güvenlik güçlerini hedef alan hakaretamiz ifadelerle yer verdikleri gözlemlenmiştir (Ensonhaber.com, 2021). Buradan hareketle, Gezi Ruhunun en mikro toplumsal, siyasal ve ekonomik olaylarda dahi ortaya çıkabileceği görülmektedir. Buradaki risk, bu türden bir harekete geçirici ruhun, demokratik protesto girişimlerine daima açık olacak sosyo-politik zemini, gizli ajandalar marifetiyle, kriminalize bir atmosfere dönüştürebileceğidir.

Bu noktada bir parantez açarak halihazırda marjinal olan gruplar ve marjinal hale getirilmeye çalışılan kimi Alevi kökenli Türk vatandaşlarının Gezi Parkı Olayları'ndaki tutumlarına vurgu yapmak gerekmektedir. Gezi Parkı eylemlerinin taşlı ve sopalı evreleri sırasında İstanbul, Eskişehir, Hatay ve Ankara'da sürekli Alevi kökenli göstericilerin hayatlarını kaybetmiş olması dikkat çekicidir. Bu yolla, Gezi Parkı eylemlerinin şiddet sarmalına dönüşmesinde rolü olan başta FETÖ mensupları olmak üzere gizli ajandası olması muhtemel diğer yapıların, Alevi-Sünni ve Alevi-Devlet çatışması retoriğini pratize etme faaliyeti içinde bulunmuş olabileceğini göz önünde bulundurmak yanlış olmayacaktır. Nitekim Gezi Parkı İddianamesinde de sıkça zikredilen bu durum, Alevi kökenli yurttaşların kaosa zemin hazırlayacak olaylara bilhassa çekildiğini dile getirmektedir. Bu kapsamda, Alevi kökenli yurttaşların nüfusça yoğun olduğu yerlerde örgütsel altyapısının daha güçlü olduğu söylenebilecek DHKP/C'nin (ki buna MLKP, TKİP, TKEP/L, TİKB vb aşırı sol yapılar da dahil edilebilir) kentli taraftarlarının oyuncular ve sendikalar bağlamında olaylara çekilmeye çalışıldığı (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 180), Alevi kökenli vatandaşların ise Gezi Parkı Olayları'nın “kurgulayıcıları” tarafından siyasallaştırılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bunun için özellikle Hatay (Antakya), Eskişehir gibi Alevi kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı yerler tercih edilmiştir. Hatta bir şahsın, Alevi kökenli bir Türk vatandaşı için dile getirdiği; “yani şey solcu, Antakyalı herhalde. Alevi, siyasi şeyi olmayan düzgün birisi herhalde ama yani” diyerek bu şahsın vereceği desteğin tüm Alevi kökenlilere Gezi Parkı eylemlerine katılması yönünde “etki” etmeyeceğine yönelik vurgusu da, olaylarda mezhepsel çatışmaya yönelik girişimleri göz önüne sermektedir (Gezi Parkı Olayları İddianamesi, 2019: 344).

Daha çok sol cenahı temsil eden ama diğer tüm cenahları “haksızlıklara karşı” örgütleyebilen ve bir “Gezi Ruhü”nü miras bırakarak tarihteki yerini aldığı söylenebilecek Gezi Parkı Olayları’ndan, devlet dahil olmak üzere tüm kesimlerin çıkarması gereken pek çok ders bulunmaktadır. Bunların başında yaşam hakkının ihlal edilmesi gelmektedir. Eylemcilere yönelik orantısız şiddet uygulayarak çeşitli yaralama ve ölüm sonuçlarını doğuran davranışların cezasız kalmaması gerekmektedir. Devletin sorumluluğunu gizleyen veya karartan yahut saklayan her türlü girişime dair soruşturma açılmalıdır. Bu kapsamda güvenlik güçlerinin dışında, şiddet kullanma hakkını kendinde bulan bir takım grup, klik ve kişilerin hakkında da yine soruşturma ve kovuşturma yapılmalıdır. Bu tür davranış ve müdahalelere caydırıcı önlemler alınmalıdır. Öte yandan güvenlik görevlilerinin de aralarında bulunduğu “yasal” statüye sahip kamu görevlilerinin Gezi Parkı Olayları’na müdahale biçimi yeniden gözden geçirilerek; ölümle sonuçlanmasa dahi gerçekleştirilen biber gazı vb. müdahale türlerinin de ilgili genelgelerle “aykırılık” ilkesi çatısı altında değerlendirilmesi gereklidir. Gezi Parkı benzeri olaylara müdahalede güç kullanımının amaçları, gerekçesi ve yöntemleri gibi konularda güvenlik güçlerine yoğun eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır (Ayata, 2013: 28-29).

4.3. Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi

Tezin, Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölümünde “Gezi Parkı Olayları’nı Doğuran Etkenler” başlıklı kısımda da değinildiği gibi, Gezi Parkı süreci öncesindeki orta ve kısa dönemde, hükümetin söylemlerinde yer verilen “tarihi bir millet inşa etme” ülküsü, Türkiye’de en belirgin olarak sol yelpazede yer alan kesimler ile Alevi kökenli yurttaşlarda, toplumu “tek tipleştirme amaçlı kültür politikaları” olarak değerlendirilmiştir. Bu türden, güvensizlik duygusu oluşturan kimi karar ve uygulamalar; tehlikeli, düşmanca ve iktidarın gerçek niyeti konusunda belirsizlik ve güvensizliği besleyip derinleştiren girişimler olarak algılanmıştır. Anılan kesimlerdeki bu karamsarlık, yok sayılma duygusu, hayat anlayış ve tarzlarına müdahale endişesi, Gezi Parkı eylemcilerinin meseleyi ağaçla sembolize etmelerine karşın, gerçekteki gerekçeler olmuştur.

Öte yandan bir yerel yönetim unsuru olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin, Taksim Gezi Parkı Yayalaştırma Projesi’nin plan ve icrasında yerel

demokrasi ilkelerini dikkate almakta özen göstermediği, daha da ötesi merkezi hükümetçe kararı alınmış bir projenin taşeronu olma imajını üzerinden atamadığı, kısaca, temelde ait olduğu kentin halkının duyarlılıklarını dikkate almadığı ve koruyamadığı da altı çizilebilecek itiraz noktalarındandır. Akın'ın da belirttiği gibi, “.....sadece siyahlar ve beyazlar üzerinden tahlilde bulunamayız; herkesin kendi ezberinin ve kendi kurgusunun doğrulanması peşinde koşması halinde ilim dahi yapılamaz.” (Akın, Hayat Memat Meseleleri, 2021).

Gezi Parkı Olayları başlıklı üçüncü bölüm boyunca kronolojik olarak Gezi sürecinin anlatımının yanı sıra grafiklerin de yer aldığı sayısal veriler, iktidarın ve protestocuların beyanları, teorik açıklamalar ve dünyadan örnekler üzerinden geniş bir şekilde irdelenmeye çalışılan süreci, bu aşamada, tezin, Giriş bölümünde ifade edilen hipotezleri bağlamında, eleştirel bir analizle sonlandırmakta fayda görülmektedir. Bu bağlamda:

- **Gezi Protestoları Bir Yeni Toplumsal Hareket Örneğidir**

Gezi Parkı Olayları'nın pasif direniş ve sivil itaatsizlik ekseninde bir yeni toplumsal hareket olarak ortaya çıktığı yönündeki hipoteze dönersek, Gezi Parkı Olayları, yeni toplumsal hareketler tanımına da uygun bir şekilde, geniş ideolojik ve kimlikli imajları barındıran, kimlikler etrafında değil “yeni” denilen kolektif hareketi tetikleyecek çevrecilik, azınlık hakları, hükümet karşıtlığı vb. kategoriler altında toplanmış protestoculardan müteşekkil, tipik bir yeni toplumsal hareket olarak nitelenebilir. Küreselleşmenin, küresel sivil toplum ve küresel şehirler gibi kimi alt unsurları yoluyla ve bölgesel benzer nitelikli sosyal hareketlerin de ilham olma ya da taklit edilme işleviyle etkilediği bir yeni toplumsal hareket örneği olan bu protestoların; doğuş ve uygulanış şekli ile temelde bir sivil itaatsizlik örneği olduğu, tezin buraya kadar olan bölümünde gösterilmiştir.

Gezi Parkı Olayları ilk üç günü takiben sivil itaatsizlik rolüne bürünen eylemcilerden müteşekkil bir hal almıştır. Nitekim yapılan anket ve mülakatlara bakıldığında, Gezi Parkı'nda bulunan kitlenin “siyasi parti taraftarlığı gibi bakımlardan apolitik” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu itibarla da yeni toplumsal hareket şablonuna uyar şekilde sivil itaatsizlik anlayışı çerçevesinde bir yöntemin izlendiği

görülmüştür. İdeolojik bir kaygıdan çok, hedef alınan iktidara yönelik olacak şekilde, Gezi Parkı üzerinden tepki verilmiş ve eylem yürütülmüştür.

Gezi Parkı Olayları'nda eylemciler, sürecin başında, yine sivil itaatsizlik mefhumunun altını dolduracak şekilde, şiddet yoluyla değil zaman zaman gösteri, yürüyüş ve pasif direniş yöntemlerini aktif şekilde kullanarak hareket etmişlerdir. Bununla beraber, yapılan eylemler “izinsiz ve yasal olmayan” eylemlerdir. Fakat talep ve istekleri, yine bahsedildiği üzere, ilk günlerde “meşru” niteliktedir. Sonrasında bu talepler kolluk kuvvetleri ile zıtlasma haline dönüşmüş, zıtlasma ise eylemciler açısından o tarihteki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef almıştır.

Siyasilerin; eylemlerin daha en başında, pasif direniş ve sivil itaatsizlik aşamasında, bir başka deyişle gündemin şiddete evrilmediği safhada, sürecin gerektirdiği farkındalığı gösterememeleri, sokaktaki talep sahiplerinin ise gelişmelerin marjinal grupları sokağa hakim kıldığı aşamadan sonra sürecin gerekli kıldığı şiddetten uzak durma duyarlılığını yitirmeleri oldukça belirleyici olmuştur. Gezi akla geldiğinde ilk altı çizilmesi gereken nokta, “ulusal ortak iyi”yi bulma yönünde bir çabanın bir türlü şans bulamamış olmasıdır.

Öte yandan, “gösterilerin tamamen barışçıl başlayıp devam ettiği, her açıdan masum olan her türlü niyeti ve tüm eylemcileri polisin orantısız şiddetinin azdırdığı” gibi, haklı olarak aşırı indirgemeci olduğu yönünde eleştirilebilecek bir çözümleme sağlıklı olmayacaktır. Temelde, her yönüyle hala ortaya konulamamış iç-dış faktörlerin yanı sıra FETÖ, küresel güçler, siyasal etkiler, seçim yoluyla iktidardan uzaklaştırılamayan “taşralı Siyasal İslamcılar”dan kurtulma motivasyonu da sokaklardaki hareketliliğin yakıtları olmuştur. Eylemcilerin, olayların şiddet sarmalına dönüşmesindeki rolünün göz önünde bulundurulması da zaruri görülmektedir. Nitekim ilk 3-4 günün sonrasında şiddet sarmalının ortaya çıkmasında eylemcilerin yoğun bir şekilde güvenlik güçlerini kışkırtmasının önemli payı söz konusudur. Gerçekleştirilen kalabalık eylemlere çeşitli marjinal ve radikal unsurların katılımı, adeta “şiddet öncelikli” bir hareket tarzının eylemcilerin tutum ve davranışlarına egemen olmasına neden olmuştur. Bu açıdan karşılaştırmak ve açıklamak gerekirse, 2007 yılındaki Cumhuriyet Mitingleri ve 2013 tarihli Gezi Parkı Olayları'nı gerçekleştiren kitlelerin hareket tarzı ve güvenlik güçlerinin tutumu doğru

orantılı seyretmiştir. Parktaki eylemci çadırlarına yönelik olarak gerçekleştirilen ve FETÖ unsurlarının başının altından çıktığı söylenebilecek kışkırtıcı müdahale dışında, şiddet veya barışçıl gösteriler, güvenlik güçlerini de benzer davranışlara itmiştir denilebilecektir. Cumhuriyet Mitingleri'nde, 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimi öncesinde, rejime bağlılık göstermeyeceği iddia edilen Milli Görüş siyasetinden birinin cumhurbaşkanı seçileceği/seçilmesi üzerine, “Cumhuriyetine Sahip Çık” şiarıyla hareket eden kitlelerin gösterileri mevzu bahis olmuştur. Devletin yanında olmanın da ötesinde “Devleti başka hiç kimse ile paylaşmama” gibi bir çizgiye sahip olan göstericilerin gerek deklare ettikleri içsel harekete geçirici motifleri ve gerekse eylemlerin fiziksel aşırılıklar içermemesi güvenlik güçlerini de mukabil bir tutuma yönlendirmiş, 14 Nisan-13 Mayıs 2007 tarihleri arasında Ankara, İstanbul, Manisa, Çanakkale ve İzmir'de gerçekleştirilen eylemlerin barışçıl bir ortamda yaşanmasıyla sonuçlanmıştır.

Gezi sürecinde, polis şiddeti, bazı anlarda iyi niyetli eylemcileri dahi karşı şiddete yöneltmiş, yine bu durumun tam tersi olarak eylemcilerin arasındaki militan grupların saldırgan tavırları da polisi tümdenci bir orantısız müdahaleye itmiş ise de çoğunluğun oylarını alarak iktidara gelmiş bir hükümetin varlığı, görevde olduğu ve yönetme hak ve yetkisini kullandığı hususunun demokrasilerdeki varoluşsal önemi daima akılda tutulmalıdır.

- **Gezi Sürecinde FETÖ Faktörü Bir Müdahaleci Etkendir**

Gezi süreci, hipotezlerde de belirtildiği gibi, “arkasında FETÖ faktörü de tespit edilen ölçüsüz-gereksiz polis şiddeti”nin tetiklemesiyle marjinal grupların ve terör örgütlerinin etkisi altına girmiştir. FETÖ plancılığı ve işçiliği de gözlemlenen ve 2019 Gezi Olayları İddianamesinde de bu yönüyle öne çıkan orantısız ve kışkırtıcı polis şiddeti, psikolojik eşiğin aşılmasına yol açarak protestocular arasındaki nötr unsurları marjinalliğe kaydırması veya sahadan ayrılıp evlerine gitmelerine yol açmıştır. Döneme ilişkin anketler de göstermiştir ki büyük miktarda göstericiyi sokağa çeken gelişme yine polisin gereksiz ve haksız olduğu değerlendirilen bu ilk şiddeti olmuştur. Bu gelişmeler, polisle çatışmaya meraklı ve alışkın olan marjinal (sol) gruplarla polisi oldukça uzun bir dönem için karşı karşıya bırakmış, bir noktadan sonra yumuşak güç unsurlarının kullanımı ihtimali de kalmamıştır.

Gezi İddianamesi gibi yeni bilgi kaynaklarının da katkısıyla Gezi dönemi tekrar irdelendiğinde, FETÖ'nün, karar alıcı veya icracı pozisyonlarda unsurları bulunması yoluyla hayata geçirdiği kışkırtıcı ve orantısız şiddet yoluyla Gezi Parkı sürecinde marjinal grupların sokağa inerek ortak hareket etmesine ve şiddet içeren protestolara yönelmesine yol açan etkenlerden biri olduğu daha belirgin görülmektedir.

Gezi Parkı Olayları'nda, krizlerdeki tetikleyici olay ve bunun toplumsal yapıda var olan potansiyeli harekete geçirmesi olgusu, “parkta bulunanlara yönelik orantısız şiddet” yoluyla yaşanmış, bunun, toplumsal yapıda var olan potansiyeli harekete geçirdiği ve olayların bu potansiyel bağlamında bir kriz aşamasına evrildiği gözlenmiştir. Bu nokta da Gezi Parkı Olayları'nın pasif direniş ve sivil itaatsizlik ekseninde bir yeni toplumsal hareket olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, arkasında FETÖ faktörü de tespit edilen orantısız polis şiddetinin tetiklemeyle marjinal grupların ve terör örgütlerinin etkisi altına girip şiddete evrildiği yönündeki hipotez kapsamındadır.

- **Devlet, Yeni Toplumsal Hareketlere Karşı Hazırlıksız Yakalanmıştır**

Hipotezlerden biri de, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Gezi Olayları türü ‘Yeni Toplumsal Hareketler’e hazırlıksız yakalandığı, krize dönüşen siyasi ve bürokratik aktörlerde bir duraksama gözlemlendiği ancak bunda FETÖ gibi müdahaleci bir faktörün devleti zaafa uğratmasının da payının bulunduğu”dur.

Kriz Yönetimi konusunun teorik olarak ele alındığı birinci bölümdeki bilgiler, Gezi Parkı Olayları'nın çok geniş biçimde irdelendiği üçüncü ve dördüncü bölümlerdeki hususlarla birlikte ele alındığında, Devlet, bir yeni toplumsal hareket örneği olan, adına “Gezi eylemleri” denilen ve sosyo-politik bir krize dönüşen sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Dahası, yeni toplumsal hareketler, sosyal medyanın da etkisiyle hızla dönüşen doğası bağlamında, “aniden ve öngörülemez” çehresiyle Gezi'de de tecrübe edilmiştir. Bu hususlar da, yeni toplumsal hareketlere ilişkin olarak hipotezlerde ifade edilen, “daha birden birelik ve öngörülemez riskler içerme” önermelerini destekler niteliktedir.

Gezi Parkı eylemlerinin yönetilmesinde önemli bir role sahip olan Başbakan, kabinesinde bulunan kurmaylar, Gezi Parkı eylemcileri, Gezi Parkı karşıtları, müzakereci ve güvenlikçi yaklaşımların arasında ve gel-gitler yaşayan bir konumda kalmışlardır. İlk birkaç gün Başbakan'ın tavrı netleşmemekle beraber kabinesinde bulunanların bir kısmı diyalog ve müzakere etme çağrısında bulunurken, diğer bir grup ve yerel kolluk kuvvetlerinin başında bulunanlar güvenlikçi yaklaşımın “şiddetli” bir şekilde devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu durum ortaya güvenlikçi-müzakereci ikilemini çıkarmıştır.

Karar alıcıların yaşadığı ve sergilediği iletişim sorunu/irtibatsızlık, güvenlikçi-müzakereci kriz yönetiminin belirsiz bir seyir izlemesine yol açmıştır. Ayrıca hükümetin, “bilgi kirliliği”nin de beslediği gelişmeler karşısında hazırlıksız ve kararsız görünmesi sürecin zaman zaman kontrolden çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, kriz yönetimi kabiliyetlerini geliştirmek açısından muhtemel kriz senaryoları tasarlayıp bunlara karşı olası mücadele yol ve yöntemlerini sınamanın önemi, Gezi sürecinin yönetilmesindeki zaafarla tam anlamıyla görünür hale gelmiştir. İşlerin krize varmasını önleyecek proaktif bir yaklaşım gösterilemediği gibi krizi minimum hasarla atlarmaya dönük reaktif bir müdahale becerisi de sergilenememiştir. Böylece krizle, kriz yokken önlemler olarak mücadele etmeye başlanması gerektiği görülmüştür.

Ortaylı, 9 Haziran 2013 tarihinde, Gezi Parkı Olayları'nın en hareketli günlerinde kaleme aldığı ve eylemcilere atıfla, “Türkçeleri Düzgün Değil Belki Ama Dünyayı Çok Daha İyi Kokluyorlar” başlığını verdiği yazıda, “daha az okumaları ve bilgisayar kullanmaları dolayısıyla daha bozuk Türkçe kullandıkları gözlemlenen protestocuların, aralarında hemen her kesimden insanı barındırmasının önemli ve değerli olduğunu, vandallık yapanların zaten yıkma anlayışında olduklarını, Taksim’de belirli bir taleple bulunan insanlara vandal denmesinin yanlış olacağını, eylemcilerin dünyayı anlamada başarılı olduklarının görüldüğünü, ortada dolaşan bilgi kirliliğinin toplumu birbirine kırdırma tehlikesi taşıdığını” ifade etmiştir (Ortaylı, 2013). Bu tespitler, eylemcilere yönelik “önyargıdan arınmış bir iletişim üslubunun eksikliği” ve ortada dolaşan kışkırtıcı nitelikteki “bilgi kirliliğinin” Gezi Parkı sürecine yönelik kriz

yönetiminin en büyük sorunlarından olduğu yönündeki varsayımlarımızla örtüşür niteliktedir.

- **Küresel Konjonktür ve Sosyal Medyanın da Etkisiyle Türkiye’de Toplumsal Hareketler Gelişmektedir**

Yönetişim denilen, “toplumsal yaşamın eşgüdümünde kullanılan muhtelif yollar” anlamına gelen, bir toplumsal-politik sistemdeki tüm aktörlerin ortak katkı ve emeğine dayanma-güvenme anlayışının Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında dikkate alınmadığı en başta gelen eleştirilerden biri olmuştur. Gezi sürecini yöneten siyaset ve bürokrasi ekibinin yeni toplumsal hareketlerin küresel ve bölgesel örneklerini iyi analiz edememiş olduğu, bir sosyo-politik krizle yüzleşilmekte olmasına karşın kamuoyu ile sağlıklı bir iletişim dili kurulamamasından da anlaşılmaktadır. Öyle ki Taksim Dayanışması Platformu’nun açıklamalarında, protestocuların söylem ve sloganlarında; “hükümetin dediği olur anlayışındaki bir iktidarcı yönetilmeye itiraz”, “yok sayılmak”, “görüşü sorulmamak” en çok işlenen temalardan olmuş ancak bu mesajlar taktik ve stratejik politik kararlarda bir yansıma bulamamıştır. Bu yaklaşım, “Türkiye’de toplumsal hareketlerin gelişmekte, bunda küresel konjonktür ve sosyal medyanın da etkisi bulunmakta olduğu” hipoteziyle ilişkili olmanın yanında, politik atmosferin yeni toplumsal hareketlerin doğmasına yol açacak bir zemin görüntüsü verdiğini de akla getirmektedir.

Gezi sürecinde, yine yeni toplumsal hareketlerde göze çarpar bir mahiyette, “ortak hedef” üzerinden değil, “ortak düşman” seçilerek kitlenin motive edildiği görülmüştür. Protestocular, Başbakan Erdoğan üzerine kurdukları “ortak düşman” algısında ve bunu kitleye kabul ettirmekte başarılı olurken, AK Parti kurmayları da, karşılık olarak, Başbakan’ın etrafında konumlanmışlardır. Bu kerte mesele artık “ağaç” değil; protestocular açısından “yönetim tarzıyla nefret edilen Başbakan” iken AK Partililer açısından “liderliği dolayısıyla arkasında durulan Recep Tayyip Erdoğan” haline gelmiştir.

Burada vurgulanacak iki husus daha vardır. Birincisi, Gezi eylemleri ilerledikçe, Başbakan’ın, tutum ve açıklamalarıyla karşısındakilerin inşa ettiği “düşman” kurgusunu daha da güçlendirdiğidir. İkincisi ise bu “düşman” algısı

pekiştikçe şiddetçi tabiatı artan eylemlerin, AK Partili olmayan milliyetçi-muhafazakar yurttaşları da Erdoğan'a yaklaştırdığıdır. Bu “yaklaşma” ise akli selim denilen kitlenin, devletin zora düştüğünü gördüğü anlarda hemen her zaman gösterdiği bir duygusal temelli reflektir. Bu aşama, aynı zamanda, ilk günlerde eylemcileri balkon ve pencerelerden tencere-tava çalarak destekleyen kitlenin de belirsizlik karşısında korkmaya başladığı aşamadır. O günlerin sisi ortadan kalktığında elde kalan ise “keskinleşmiş saflar” ve “çok daha derin toplumsal uçurumlar” olmuştur.

Gezi sürecine bakarken, dünyada son dönemde “diktatörlüklere isyan” kapsamında ve “sivil başkaldırı” konseptinde yaşanan Arap Baharı türünden örnekleri de hatırlamakta fayda vardır. 2011 itibarıyla Ortadoğu’da yaşanan Arap Baharı halk hareketlerinin başlamasının temel motivasyonları arasında halkın tirana veya diktatörlerin “keyfi” nitelikli yönetimlerine karşı “şiddete başvurmaksızın” karşı çıkışı söz konusudur. Locke’un kast ettiği “direnme hakkı” tam da böylesi ortamlar için dile getirilebilir. Ne ki, Ortadoğu’nun demokratik ve çoğulcu bir yapıya büründürülmesine katkı sunmak isteyen bu hareketler, süreç sonunda, kırılğan devlet yapıları ve teritoryal güç boşluklarının oluşmasına sebep olmuştur. Böylesi bir ortamda, diktatörlerin büyük bir kısmı yıkılmış olsa da yeni toplumsal hareketlerin yerini terör örgütleri ve devlet dışı silahlı gruplar almıştır/doldurmuştur. Ayrıca çoğunluğun veya herhangi bir koalisyonun başa gelemediği devlet yönetimleri de ortaya çıkan bir başka sorun olma özelliğine sahiptir. Bu anlamda, yeni toplumsal hareketler tirana karşı direnmiş fakat meşru haklarını meşru ve istikrarlı bir yönetime dönüştürememiştir.

Benzer şekilde, Balkanlar, Rus etkisinin bulunduğu Kafkaslar ve Ukrayna başta olmak üzere mücavir coğrafyada rastlanan yeni toplumsal hareketler, adeta küresel bir salgın gibi bahse konu bölgelerde doğup gelişerek “azınlık tarafından seçilmiş” ya da “diktatörlük” mahiyetindeki yönetimlere meydan okumuştur. Bu görünümdeki bir ortamda, küresel düzende liberal olmayan herhangi bir rejimin kalmaması için çaba gösteren Batı menşeilili kimi iş adamları da belli başlı küresel yapıları desteklemek suretiyle, “sivil itaatsizlik” nosyonu ve eğitimlerini sosyal medya unsurlarını da harekete geçirerek çeşitli yollarla yaymaya çalışmıştır.

Bu gelişmeler, aslında, “beklenmeyecek bir şekilde” Türkiye’ye de yansımıştır. Nitekim teorik ve objektif kriterler kapsamında bakıldığında, Türkiye’de çoğunluk tarafından seçilmiş, diktatör olmayan fakat kısmen geleneksel Türk lider profiline uygun bir karaktere sahip ve daima “otoriter” olmakla hedef alınan bir parti lideri ile iktidar partisi, Gezi Parkı Olayları yoluyla yeni toplumsal hareketlerin hedefi olmuştur. Bu durum, yeni toplumsal hareketlerin hangi gerekçe ve motiflerle başlarsa başlasın, sosyal medya temelindeki işleyiş ve sokaktaki seyrinin benzeşen niteliğini göstermektedir.

- **Gezi Süreci Öğretici Olsa da Sağlıklı Dersler Çıkarmada Başarılı Olunamamıştır**

Gezi Parkı Olayları’nın öğretici birçok tarafı olduğu ancak devletin bu olaylardan sağlıklı dersler çıkarma konusunda çok da başarılı olamadığı hipotezi bakımından, Gezi sürecindeki gelişmelerin öncesini de içerecek şekilde ele alındığı tezin üçüncü bölümündeki “Gezi Parkı Olayları’nın Safhaları” başlığını hatırlamakta yarar vardır. Gezi sürecinde, “cari bilgi tuzağına” yani gündelik gelişmelere odaklanmanın, geçmişten geleceğe ilişkin panoramik, bir başka deyişle vizyonerlik katacak bir bakış açısı yakalama imkanını ortadan kaldırdığı söylenebilir. Siyaset kurumu açısından, biraz geriye çekilerek, dünyadaki akışı da içeren büyük resme bakmanın ve süreç okuması yapmanın daha işlevsel ve stratejik kararlar alınmasını sağlayacağı bir gerçektir. Böylesi bir tutum, yeni toplumsal harekete yönelik en azından reaktif bir kriz yönetimi şansı vermektedir. Sürecin yönetilmesi konusunda siyasal ve bürokratik aktörlerde yaşanan duraksama, yeni toplumsal hareketler bağlamında Gürcistan, Ukrayna, Yunanistan ve Arap coğrafyası gibi mücavir coğrafyamızda yaşanmış olan küresel gelişmelerin iyi süzülemediğini akla getirmektedir. Başka bir anlatımla, krizlere yönelik olarak “sürprizlere sürpriz yapma” kabiliyetinin güçlendirilmesi gerekliliği ortadadır.

- **Gezi Sürecinde Sadece Türkiye’nin İç Kamuoyunun Değil, Dış Çevrelerin de Etkisi Bulunmaktadır**

Gezi Parkı sürecinin yaşanmasında küresel etkenlerin ve Türkiye’nin mücavir coğrafyasında gerçekleşen “benzer” yeni toplumsal hareketlerin bir anlayış ve akım olarak etkisi, göstericilerin kullandığı yöntem, slogan, hatta sosyal medya

hashtaglerinin küresel yeni toplumsal hareketlerdekiyle neredeyse aynı olmasından da anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, “Gezi Parkı Olayları sürecinde sadece Türkiye’nin iç kamuoyunun değil, dış çevrelerin de etkisi bulunmaktadır” hipotezine atıfla; bir akım ve felsefe olarak “küreselleşmenin yeni toplumsal hareketler dalgası”ndan nasibini almanın yanı sıra bir üst akıl ve yönlendirme anlamında dış çevrelerden strateji ve taktik alma, öğrenme, etkilenme, onları taklit etme veya bu tür odakların önerilerini uygulama yönleri de akla gelmektedir.

Gezi Parkı eylemlerinin, Osmanlı’nın son dönemleri olarak nitelendirilebilecek olan Tanzimat yılları ile benzer ve farklılık arz eden, dış ve iç politika bağlamında analiz edilebilecek yönlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Dış politika literatüründen hareketle; devletlerin “otonom” bir dış politika izlemesi çabasının sınırlarının genellikle bir “büyük güç” tarafından verildiği görülmektedir. Orta ve küçük büyüklükteki güç olarak belirtilebilecek devletler, “büyük güç” niteliğini haiz devletlerle “hiyerarşik” anlamda bir ilişki kurmasa da “asimetrik bağımlılık” söz konusudur. Bu yüzden orta ve küçük çaptaki devletler dış politikada genellikle “peşine takılma” stratejisi uygular ve bir “büyük güç”ün ekseninde bulunur. Bu durumda “büyük güç rolündeki devlet”; temel etkileyen, küçük ve orta çaptaki güçler ise etkilenen pozisyonundadır (Mearsheimer, 2001:133-140).

Strateji çalışmaları etrafında şekillenen bu teorik çerçeve ışığında, dış politikada “otonom” ve “bağımsız” Osmanlı Devleti, 1800’lerin sonu itibarıyla çeşitli sebeplerle gerileme dönemine girmiştir. Osmanlı; İngiltere, Fransa ve Rusya devletleri arasındaki çekişmenin ortasında ve yönlendirmesinde kalmış ve gerileme safhalarının en önemli aşamaları, ilgili devletlerin Osmanlı’ya müdahale etmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. İngiltere, Fransa ve Rusya; Osmanlı’nın yerel yönetim anlayışını suiistimal eden etnik ve dini temelli çatışmaları destekleyen bahse konu “dış güçler” haline gelmiştir. Böylelikle “kırılgan/zayıf devlet” yapısı Osmanlı’da yeşermeye başlamış ve sonucu yıkılmaya kadar varacak “iç güvenlik” olaylarının yaşanması söz konusu olmuştur. Bu durum, literatürde, “Şark Meselesi”, “Hasta Adam Osmanlı” gibi ifadelerle karşılık bulmuştur. Sonuç itibarıyla Osmanlı’nın dış

politikada “otonom” davranış sergileme çabası, dönemin büyük güçlerinin Osmanlı'nın zaten kırılğan olan “iç” işleyişini hedef almasıyla tamamıyla ortadan kalkmıştır.

Osmanlı Devleti döneminde adı konulan “Şark Meselesi” merkezli dış ve iç politika ilişkisinin mirası, 1923 itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'ne devredilmiştir. Yönetici elitlerin Osmanlı tebaasından gelmesi ve belirli bir siyasal ve toplumsal hafızaya sahip olması içeride muhtelif etnik ve dini oluşumların faaliyetlerinin “güvenlikçi” anlayışla ele alınması, yorumlanması ve karşılık bulmasına yol açmıştır. Böylece iç politikada devlet ve bahse konu grupların arasındaki sürtüşme, Türkiye'nin dış politikada “otonom” ve bağımsız davranamamasına yol açan bir “pranga” haline gelmiştir. Bu durum Türkiye'yi kendi ekseninde tutmak isteyen dönemin dış mihrakları tarafından da fark edilmiş ve dışarıdan içeriye çeşitli müdahaleler söz konusu olmuştur. Türkiye'nin dış politikada otonom olma çabası ve iç politikadaki sorunlarını özetlediğimizde;

1- Cumhuriyet rejiminin pekiştirilmeye çalışıldığı, dış politikada “iç işlerine karışmama” sloganıyla ilk kurulduğu 1923-1938 tarihleri arasında;

- a. Kürt İsyanları,
- b. Şeyh Said Ayaklanması,
- c. Dersim İsyanı (Hatay'ın Anavatana katılma sürecinde) gerçekleşmiştir.

2- 1950'lerde Türkiye ile Yunanistan gerginliği neticesinde, Türkiye'nin otonom dış politikadan çıkarak NATO çatısı altında yer alması,

3- 1950'lerin sonunda Türkiye'nin yeniden otonom bir dış politika izleme çabası ve millileşme hamleleri esnasında, Sovyet Rusya ile yaklaşması, (akabinde ABD'nin 1960 Askeri Darbesi'ni desteklemesine yol açan önemli sebeplerdir.)

4- 1960 ve 1980 arasında Türkiye'nin giderek dış politikada bağımsız olma çabası ile doğru orantılı olarak iç politikayı ve toplumu felce uğratan “sağ-sol” çatışmaları ve marjinal grupların ortaya çıkması, söz konusu olmuştur. Ayrıca;

- a. 1964 Johnson Mektubu ile Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde ABD'den beklediği desteği görememesi,

- b. 1974'te otonom bir dış politika izleyen Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı'nı gerçekleştirmesi ve ABD'nin ambargosu ile karşılaşması,
- c. Türkiye'nin dış politikada artan bağımsızlık yanlısı tutumu ile 1975'te ABD'ye İncirlik Üssünü kapatması, (akabinde “dış destekli” 1980 Askeri Darbesi yaşanmış ve devamında yüksek yoğunluklu ve “etnik gömleli” PKK terörü ile karşı karşıya kalınmıştır),
- d. Sonuçta Türkiye bu dönemde otonom bir dış politika izleme çabasının önünde iç politik gelişmeleri bulmuştur.

5- 2011 yılında Arap Baharı'nın patlak vermesi de Ortadoğu'da dengelerin Türkiye aleyhine değişmesine neden olmuş, Türkiye'nin 2002 yılı itibarıyla öncelendiği “bölgesel bağımsız” olma çabası sekteye uğramıştır. 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı Olayları da tarihte Türkiye'nin tecrübe ettiği olaylarla benzer bir niteliğe sahiptir. Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik “model ülke” ve dış politikada otonom olma çabası, ABD ve diğer kimi devletlerin çıkarlarıyla çatışmıştır. Gezi eylemleri bağlamında, CNN, BBC vb. yayın organlarının dikkat çekecek derecede, günlerce Türkiye'de bulunmaları, yanlı ve abartılı kısaca “güdümlü” olarak ve dünya çapında canlı yayınlar yapmalarının yanı sıra sosyal medya aracılığıyla bir “toplumsal kaos” ortamının gelişimine zemin yapılması da göz önünde bulundurulduğunda; Gezi Parkı eylemleri, “yumuşak güç” unsurlarıyla “dış güçlerin” Türkiye'nin iç işlerine müdahalesi ve böylece dış politikada otonom davranmasının önüne geçilmesi planlaması ve teşebbüsü olarak görülebilir. Devletin süreçteki eylemlere karşı zaman zaman şiddet yollarına başvurması, “gerekli miydi?” yaklaşımı ile eleştirilmişse de, bu müdahale şeklinin Gezi Parkı eylemlerine ilişkin aktörlerin kırılganlık yaşamaksızın ve “yekpare” bir şekilde davranabilmesini önlemek gibi bir işlevi yerine getirdiği de dikkati çekmiştir.

Gezi Parkı eylemleri ilk bakışta tek elden ve “dışarıdan” planlı bir “operasyonel düzeyde espionaj” faaliyeti olarak görülebilecek düzeydedir. Olayları kısa sürede yatıştırma veya sona erdirmeye başarısı gösterilemese de bu çaptaki bir toplumsal hareketi süreç içindeki müdahalelerle ve kararlılıkla zayıflatıp sönmeye yönü dikkate alındığında, Türkiye, Osmanlı'nın son dönemlerindeki kırılganlığını fazlasıyla aştığını göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sokakla müzakereye çok açık olmamanın yanı sıra toplumsal çalkantıları Devletin benimsediği bir denge

noktasına getirme konusunda da, tabiatı gereği, “güçlü devlet”/”strong state” olduğunu ve dış güçlerin iç politikada aradığı “fırsat iklimi”nin toplumsal olaylar eliyle ortaya çıkmasının tarihte olduğu kadar kolay gerçekleşmeyeceğini ortaya koymuştur. Bu açıdan Fransız İhtilali örneğinden de hatırlanacağı üzere, burjuvazi yönetiminde Bastil Hapishanesi’nde bulunan suçluların serbest bırakılması ve burjuvazi kontrolünde direkt olarak kaos ortamının yeşermesi durumu; Türkiye’deki “dış mihrak burjuvazisi” tarafından Gezi Parkı eylemleri üzerinden de istenen, yöreklendirilen ve kotarılmaya çalışılan bir “ciddi beklenti” olmuş fakat amaçlanan düzeyde sonuçlar elde edilememiştir. Olaylar sırasında, Türkiye’de kapitalizmin simgesi sayılabilecek Koç Ailesi’ne ait olan Gezi Parkı yanındaki Divan Oteli’nin, kapitalizmi en büyük düşman olarak gören “aşırı sol tandanslı” Gezi eylemcilerine destek olacak şekilde bir tutum alması, insani bir masumiyet taşıması halinde takdir edilecek bir harekettir. Öte yandan, Fransız İhtilali’nde burjuvazinin, kendi yol haritası gereği, Bastil mahkumlarını sokaklara salarak sonuç alması örneği göz önüne alındığında çok daha derinlemesine analizlere ihtiyaç duyulduğu da açıktır.

Bir başka yönüyle, Türkiye’nin “güçlü devlet” anlayışında salt sahada güvenlik güçleriyle takip ettiği “güvenlikçi” politika geleneğinin (Heper, 2001: 677-679) değil, aynı zamanda 1980’lerden başlayarak takip ettiği “çoğulcu” ve “çoğunluğa saygılı olma” politikasının da payı bulunmaktadır. Nitekim Turgut Özal’ın “devletin bekası” ve “geleneksel bürokratik” anlayışlara meydan okuması ile oluşan bu siyaset anlayışı (Kutlu, 1999: 8-13), Gezi Parkı eylemlerinde, AK Parti hükümetinin takındığı tavırla eş güdümlü olmuştur. Hatta Erdoğan’ın “yüzde 50’yi zor tutuyoruz” söylemi de benzer şekilde okunmalıdır. Eylemcilerin en azından makul bir kısmının şiddete yönelmesinde polis şiddetinin payı olmuşsa da çoğunluğun oylarını alarak iktidara gelmiş bir hükümetin varlığı ve partilerin sandıkta oylanıp iktidarın seçimlerle el değiştirmesinin demokrasinin en can alıcı noktalarından olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Gezi sürecinde dış çevrelerin etkisini, bu tezin “çok yönlü bakma ve özgün eleştirel olma” çabası temelinde başka bakış açılarıyla da ele almakta fayda vardır. Gereğinden fazla paye verilecek bir dış mihrak etkisi bağlamında ele alındığında, Kürt kökenli siyasi hareketlerin yahut hükümet muhaliflerinin sokağa

dökülmemesinde, Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti tarafından 2009'da başlatılan Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'nin devamı niteliğinde olan ve PKK terörünü barışçıl yollarla çözümlenmeyi amaçlayan Barış/Çözüm/Açılım Süreci'nin devam etmekte olmasının etkisi yadsınamaz. Ancak, bu durumda dahi, Gezi eylemlerini baştan sona kurguladığı vehmedilen dış mihrakların (özellikle ABD ve AB), böyle bir gündemleri olması halinde, Kürt siyasetini sokağa çekememiş ve hükümeti daha da zor durumda bırakmayı, hatta düşürmeyi amaçlamamış/denememiş olmasını izah etmek ne derece mümkün olacaktır? Benzer şekilde, sinsî bir tümör gibi devletin her bir hücresine özellikle de güvenlik ve yargı bürokrasisinin sinir uçlarına kadar sızmış olan FETÖ'nün, Kürt siyasetinin aktivist ve sempatizanlarını sokağa dökcek bir planı ve provokasyonu -dış mihrakların da motive etmesiyle- yaklaşık iki ay boyunca denememiş/hayata geçirmemiş/geçirememiş olması da hayatın doğal akışına ve FETÖ'nün "entrikacı ve kurgucu" doğasına çok da uygun düşmemektedir.

Kürtçü bölücülük hareketinin Gezi eylemlerine bireysel katılımlar dışında, sokakta "yoğun-aktif-sürekli kitlesel destek" vermediği, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı ve kitlesel sokak eylemi potansiyel ve altyapısı bulunan Diyarbakır, Van, Batman, Cizre, Nusaybin gibi şehirlerdeki sükunetten de anlaşılmaktadır. Daha sonraki dönemde 6-8 Ekim 2014 Kobani Olayları'nda ve bilahare Hendek Eylemleri'nde de görüleceği üzere, PKK sempatizanlarının Doğu ve Güneydoğu'daki birçok il ve ilçe merkezinde sokak eylemlerini başlatma ve uzun süre devam ettirme potansiyeli ortadadır.

Gezi Parkı Olayları sürecinde Doğu ve Güneydoğu'daki kentlerin sokaklarında yaşanacak bir hareketlenme, ne Erzurum ve Şanlıurfa tomalarının ne de Diyarbakır ve Van Çevik Kuvveti'nin İstanbul ve Ankara'ya ikmal amaçlı sevkine imkan bırakırdı. Böyle bir durumda, polis sokak eylemlerine müdahalede içine düşeceği zaafî hayal etmek bile zordur.

Gezi eylemlerinde yer alanların hemen hepsinin iktidarla farklı politik görüşten olmaları, olayların çıkırından çıkmasında payı olan FETÖ etkisi ya da bu süreçteki bir üst akıl ve dış mihrak etkisi, bu denli aktif, kitlesel, yaygın, ısrarlı ve uzun süreli eylemlerin doğasını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Benzer şekilde,

Gezi sürecini “IMF’ye borcumuzu ödeyip yükselişe geçmemizi kıskanan dış güçlerin, ülke içindeki işbirlikçileriyle beraber, hükümeti devirmek üzere kurgulayıp hayata geçirdikleri olaylar” şeklinde izaha çalışmanın gözden kaçırması olasılığı olan yer şurasıdır: Toplumda birikmiş bir memnuniyetsizlik olmasaydı ve bu hareket sosyo-politik gerekçeleri olmayan bir itiraz olsaydı, sokakta bu kadar süre ve yoğunlukta ayakta kalması imkansız olurdu.

Bu kertede, çoğunluğun yönetme hakkına saygı gösterilmesinin azınlığı yok sayacak uygulamalara gerekçe yapılmaması, azınlığın da birgün çoğunluk olabileceğinin baz alınması, daha müzakereci bir demokrasi anlayışının imza koyulan uluslar arası metinler ve hedef olarak nitelenen AB norm ve uygulamaları ile uyumlu ve ülke dokusuyla barışık bir şekilde hayata geçirilmeye çalışılması toplumun da beklentisidir. Anglo-Sakson anlayıştaki gibi devletin minimalist liberal devlet olduğu ve sadece gece bekçisi olarak ortada görüldüğü bir konsept doğaldır ki Türk devlet geleneği ve İbni Haldun’un yaklaşımıyla bu coğrafyanın itiyat ve asabiyetine tam olarak uygun düşmemektedir; öte yandan, “asker devlet” anlayışını çoğulculuğu şiar edinerek güçlenmiş bir siyasi anlayışla dönüştürmek, bu yolda Gezi türü süreçleri fırsat olarak değerlendirmek de olasıdır.

- **Küreselleşme ve Sosyal Medya (Yeni) Toplumsal Hareketleri Farklı Bir Niteliğe Dönüştürmüştür**

“Küreselleşen sivil toplum” denilen düzlemde, genelde teknoloji özelde ise ulaşım ve iletişimdeki hayal ötesi gelişmelerin ulus-devletin ötesine taşıdığı birey, küreselleşmenin yoğurduğu bir süreçte ve uluslararası toplumla kaynaşma düzleminde global bir sosyalleşme yaşamakta, bu da küresel sivil toplum diyebileceğimiz bir kavramı gündeme taşımaktadır (Arslanel & Hamdemir, 2007).

“Küreselleşmenin daha yaygın hale getirdiği ve sosyal medya ortamının farklı bir karakteristiğe taşıdığı yeni toplumsal hareketler başlığı altındaki sosyal olayların, gittikçe, ‘daha birden bire ortaya çıkma’ ve ‘öngörülemez riskler içermeye’ eğiliminde olduğu” ve yukarıda ele alınan “Küresel konjonktür ve sosyal medyanın da etkisiyle Türkiye’de toplumsal hareketler gelişmektedir” hipotezleri birlikte ele alındığında, yeni toplumsal hareketlerin bir örneğinin de İstanbul’da ortaya çıkmasında, tezin ikinci bölümünde değinilen “küresel şehir” olgusunun da etkisinin bulunduğu, sosyal

medyanın dünyadaki benzer nitelikli işlevinin İstanbul’da da tam anlamıyla devrede olduğu söylenebilecektir. Dünyadaki yoksulluğun ve huzursuzluğun sorumlusu olarak gördüğü “yukarıdan küreselleşme” (aslında küreselleşme) ile mücadele amacı güden “aşağıdan küreselleşme” hareketinin yeni toplumsal hareketleri sıklıkla gündeme getirdiği/getireceği, eylem mekanlarının ise küresel şehirlerin metropolitan olarak nitelenen en sembolik ve güçlü bölgeleri olduğu İstanbul örneğinde de görülmüştür.

Gezi Parkı Olayları, “sosyal medya”yı bundan böyle temel iletişim ve etkileşim enstrümanlarından biri olarak ele almak gerektiğini göstermiştir. Medyanın ve özellikle ana akım medyanın gelişmeleri tarafsız bir anlayışla halka aktarmadığını öne süren protestocular, Twitter üzerinden iletişimde bulunmayı yeğlemişler ve Twitter ile Facebook neredeyse Gezi eylemlerinin “ana iletişim şebekeleri” olmuştur. Böylece, Gezi Parkı Olayları da Occupy Wall Street eylemleri, Arap Baharı ayaklanmaları ve 2011’deki İran protestoları ile paralel biçimde, Twitter üzerinden hedefini bulan ve deyim yerindeyse “kar topu gibi büyüyen” kitlesel hareketlere katılmıştır. Bu da hipotezler arasında yer verilen “küreselleşme etkisi” ve “sosyal medyanın işlevi”ni içeren önermeler bağlamındadır. Bu kısımda ilerleyen sayfalarda ele alınacak “6 Ocak 2021 ABD Kongre Binası İşgali (Capitol Baskını)” da yeni toplumsal hareketlerin çok kısa sürede zirve noktaya ulaşip istediği etkiyi sağlamasını göstermesi açısından önemlidir. Gezi Parkı protestoları, Arap Baharı’nda görüldüğü gibi interneti/sosyal medyayı ana iletişim enstrümanı olarak kullanmanın yanında 1968’in gençlik hareketlerinde olduğu gibi başka ülkelerde yaşanmış sosyal hareketleri taklit etme özelliğini de taşımaktadır. 1968 Gençlik Hareketleri gibi düşü, bir başka deyişle romantik olan Gezi Hareketleri bu yönüyle de bulaşıcı ve kolay benimsenir bir yapı sergilemiştir.

- **Gezi Süreci, Toplumsal Kesimler Arasındaki Fay Kırıklarının Derinleştirmiştir**

“Gezi Parkı Olayları’nın toplumsal kesimler arasında güven eksikliği bağlamında var olan fay kırıklarının derinleştirdiği gibi başlıbaşına bir fay hattına da yol açtığı” hipotezi açısından bakıldığında, Gezi, “biz” ile “öteki” (sol-sağ, laik-anti-laik, ilerici-gerici, seküler-dinci vs) görünümünde toplumda çok uzun bir geçmişe

sahip olan ve zaman zaman toplumsal kırılmalarla deyim yerindeyse hortlayan tasavvuru bir kere daha gerçeklik düzlemine taşımıştır. Gezi, bir anlamda, seçimle gitmesi sağlanamamış bir hükümete karşı nefret besleyenlerin his dünyasının dışavurumuna sahne olmuştur. Bu da “Paranoid-Şizoid Toplum” denilen, aralarında güven sorunu olan ve diğer kesimlere kuşkucu yaklaşan insanlardan müteşekkil bir toplumsal yapıyı üretmektedir (Bayhan, 2014: 24).

Gezi süreci, aktörleri, yaşandığı mekanlar ve siyasi fırsat iklimi ele alınarak irdelendiğinde, bu unsurların aynı düzlemde yer aldıkları tarihsel konjonktürün de tesiriyle, eylemlerin hem İstanbul’da hem de Türkiye’nin diğer şehirlerinde uzun sürdüğü söylenebilecektir. Protestocuların yaş aralığı ve Y kuşağı aidiyeti dolayısıyla gördükleri “apolitiklik” etiketlemesi de kamuoyunun kayda değer bir kesimi açısından eylemlerin ve eylemcilerin meşru olarak görülmesi için bir fırsat oluşturmuştur.

Gezi eylemcilerinin, bu bölümün önceki sayfalarında “Eylemcilerin Söylemlerindeki Gezi Mesajları” başlığı altında ele alınmış olan pankart, slogan ve yazılamalarında öne çıkardıkları temalar, eylemlerin gerekçesi, uzun sürmesi ve meşruiyetinin ne olarak görüldüğü konularında da fikir vermektedir. Bu çerçevede;

-Yok sayılma, vahşi kapitalizm, yaşam tarzına müdahale, demokratik eksiklikler, Gezi Parkı eylemcilerinin sokağa çıkmasını;

-Polis şiddeti, siyasetin uzlaşmaz tutumu, medyanın görmezden gelici tavrı, protestocuların şiddete yalnızca karşılık verdiği, eylemlerin büyümesi ve devam etmesini;

- Protestocuların bir politik parti ya da gruba bağlı olmadıkları, aralarında başörtülülerin ve muhafazakarların da yer aldığının vurgulanması ise sosyo-ekonomik ve politik süreçlerin getirdiği sorunlara itiraz edenler arasında her kesimden yurttaşların bulunduğunu açıklamak üzere yer verdikleri mesajlar olmuştur. Bu temalar, siyasal ideolojilerin, parti çekişmelerinin ya da kimlik aidiyetlerinin oldukça uzağında, kültürel temelli denilebilecek, kişisel özgürlük ve kişisel var olma alanlarına tekabül eden hususları içermektedir. Bu içerik de bir yeni toplumsal hareket özelliğidir. Gezi sürecindeki pasif direniş ve sivil itaatsizlik eylemlerinin; barışçıl, fark edilmeyi ve dikkate alınmayı bekler bir doğada başladığı

söylenbilir. Geçmiş sayfalarda değinilmiş olan etkenlerin de devreye girmesiyle eylemler bir şiddet iklimine yönelmiştir. Bu iklim koyulaştıkça ve süreç uzadıkça, Gezi Parkı Olayları'nın toplumsal kesimler arasında güven eksikliği bağlamında var olan fay kırıklarını derinleştirmesi de kaçınılmaz olmuştur.

*** “Gezi Ruhü”, Türkiye'nin Sosyo-Politik Gündemlerinde Etkili Olmaya Devam Etmektedir**

Tezin hipotezlerinden bir diğeri olan, “Gezi sürecinden miras kalan ve göstericiler tarafından protesto eylemlerinin özünü teşkil ettiğine inanılan ‘Gezi Ruhü’, Türkiye'nin sosyo-politik gündemlerinde etkili olmaya devam etmektedir” önermesi bağlamında Gezi eylemlerine katılanlar tahlil edildiğinde, büyük bir kısmının mülki idare organlarından gerekli/yasal izin alamayan ve kanunsuz eylemlere başvuranlardan meydana geldiği ve iktidara karşı “ön yargı” içerir bir çerçevede şekillenen tutuma sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bu kişi ve grupların büyük çoğunluğu ilk üç günden sonra Gezi Parkı'na gelmiştir. Bu eylemcilerin temel maksadı yahut onları harekete geçiren asli motif, bazı sanatçı ve STK mensuplarının da ifade ettiği üzere, “esas mesele Gezi Parkı ya da ağaç değildi” cümlesi kapsamında açıklanabilecektir. Taksim Dayanışma Platformu, bu marjinal grupları bünyesine katarak kendini de marjinalize etmiş ve Gezi Parkı eylemlerini politik bir bağlama oturtmuştur. Gezi Ruhü da, bu şekilde, aynı pota içine giren eylemciler arasında oluşmuş bir sinerjinin adı, ürünü, felsefesi haline gelmiştir.

Gezi'de, belki de süreci yönetilmekten çıkarıp bir şiddetli kriz haline dönüştürmek amacıyla, belediye otobüslerine, polis araçlarına, sivil araçlara hatta ambulanslara yönelen şiddet, barışçıl olarak sürüp sonlanması çok daha anlamlı olacak bir hareketin de sonunu hazırlamıştır. Bu zemin, Türkiye'de şiddetten medet ummayı alışkanlık haline getirmiş kimi aşırı sol/marjinal gruplar için “arzu edilen” bir politik atmosferdir. Öyle ki, Gezi Ruhü denilen şey, içinde Anti-kapitalist Müslümanlar gibi muhafazakar dünyaya ait insanları barındırsa da, bu şiddet sarmalını vicdanında bir yere konumlandıramayan sıradan yurttaş için “ürkütücü” ve karanlık” kalmıştır.

“Gezi Ruhü”nun, Türkiye'nin sosyo-politik gündemlerinde etkili olmaya devam etmekte olduğu” hipotezi açısından dikkat çeken güncel bir gelişme de söz

konusu olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2021 Ocak ayında Boğaziçi Üniversitesi Rektörü olarak atadığı Prof. Dr. Melih BULU'yu "kayıym rektör" olarak niteleyen CHP ve ağırlıklı olarak sol muhalifler önderliğinde bir kesim, üniversite yerleşkesi önünde protesto eylemleri yapmış, AK Parti ve iktidara yakın medya ise bu girişimi "Boğaziçi Üniversitesi meselesinden yeni bir Gezi Hareketi çıkarma girişimi" olarak nitelendirmiştir. Görüldüğü gibi, "Gezi Ruhü" denilen şey, Türk siyasal hayatı üzerinde aynı anda bir umut ve bir kabus algısıyla yaşamaya devam etmektedir.

Gezi Parkı'nın sosyo-kültürel ve siyasal açıdan ülke gündemini uzun süre meşgul edeceği bağlamındaki hipotezi destekler nitelikte gelişmeler yaşanmaya devam ederken, son dönemde Gezi süreci ile ilgili yargılamalardaki yüksek mahkeme kararları da bunu teyit eder niteliktedir.

Bunlardan birincisinde, Anayasa Mahkemesi, 26 Mart 2021'de, Gezi Parkı eylemlerine katıldıkları için haklarında para cezası kesilen memurları, toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne yaptıkları başvuruya karşılık olarak, hak ihlali kararı vermemiş ve sendikalarının kararıyla Gezi Parkı eylemlerine katılan memurlara verilen para cezasıyla ilgili itirazı yerinde bulmamıştır. "Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak" gerekçesi ile verilen cezayı yerinde bulan Anayasa Mahkemesi, kararında, "cezaya konu olan eylemlerin barışçıl olmaktan çıktığını, başvuruçular şiddet eyleminde bulunmasa da barışçıl niteliğini kaybetmiş bir gösteride bulunarak kamu görevliliğinden doğan yükümlülüklerine aykırı davrandığını" belirtmiştir (Sputnik News, 2021a).

Bir diğer kararda ise Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 28 Nisan 2021'de, İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen "Çarşı Davası"nda, 29 Aralık 2015'te verilen karara ilişkin temyiz incelemesini tamamlayarak sanıklar hakkında verilen beraat hükümlerini oy birliğiyle bozmuştur. Yargıtay, kararında, sanıklardan Cem Yakışkan ve Numan Bülent Ergenç'in, Beşiktaş taraftarı Çarşı grubunu örgütleyerek, Gezi Parkı eylemlerine katılmalarını sağlamaya çalıştıklarını anlatmış ve sanıklara ait ses dökümlerinde, "Park mark benim umurumda değil, bana ne yemişim AVM'sini de Gezi Parkını da ağacını da, ihtilal başladı. Bu hükümeti düşüreceğiz, her gün savaş,

her gün direniş.....Abi yakınlara, kaos var kaosa gidiyoruz, Başbakanlık konutuna saldırı olacak bugün, bu bir iç savaşa dönüşebilir." ifadelerinin kullanıldığını belirlemiştir. Ayrıca Yargıtay, İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesindeki Gezi Parkı Olayları'na ilişkin dosya ile bu dosya arasında hukuki ve fiili irtibat bulunduğunu da belirterek, "örgüt üyeliği suçunun özelliği nazara alınarak, her iki dosyanın birleştirilmesi cihetine gidilmesi, sanıkların hukuki durumlarının buna göre takdir ve tayini gerekirken, eksik araştırma neticesinde beraatlerine karar verilmesi"nin bozma nedeni sayıldığını vurgulamıştır (Anadolu Ajansı, 2021).

Son olarak yine Anayasa Mahkemesi, 29 Nisan 2021'de, Taksim Meydanı'ndaki Gezi Parkı eylemleri sırasında 10 Haziran 2016'da polis müdahalesi sonucu gaz fişegi nedeniyle gözünü kaybeden Erdal Sarıkaya'nın başvurusunu karara bağlamış ve Sarıkaya'ya 'eziyet' edildiğine karar vererek sorumlu polislerin yeniden soruşturulmasına karar vermiştir. AYM, kararında, Sarıkaya'nın yaralanması olayının 'soruşturması izne bağlı' suçlardan olmamasına rağmen idarece Valilik'ten izin istendiğini de vurgulamıştır (Sputnik News, 2021b).

Dikkat çeken bir husus olarak, Yüksek Mahkeme'nin yukarıda yer verilen 26 Mart 2021 tarihli kararına katılmayan Anayasa Mahkemesi Başkanı Zühtü Arslan, karşı oy gerekçesinde;

"Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının demokratik toplumun vazgeçilmez unsurlarından biri olduğunu, demokratik toplumun şiddet içermemek kaydıyla her türlü görüşün savunulabildiği, serbestçe ifade edilebildiği ve başkalarıyla paylaşabildiği bir ortamın varlığını gerektirdiğini, farklı görüşlerin ifade edilemediği bir toplumda çoğulculuktan, çoğulculuğun olmadığı bir toplumda da demokrasiden söz edilemeyeceğini, katılanların bir kısmının hakkı kötüye kullanarak şiddete başvurmasının barışçıl bir şekilde görüşlerini açıklamak için orada bulunanların da cezalandırılmasını haklı kılamayacağını, olayda mahkemeye başvuranların, toplantı yürüyüş haklarını barışçıl şekilde kullanmadıklarına dair bir tespit bulunmadığını, bu durumda kamu otoritelerinin şiddete başvuranlarla barışçıl şekilde toplantılara katılanları ayırıştırması ve şiddeti engelleyecek tedbirleri almak suretiyle başkalarının haklarını koruması gerektiğini, demokratik hukuk devletinde, 'memur vakarı' kavramının, kamu görevlilerini, ifade özgürlüğü başta olmak üzere anayasal haklarını kullanmaktan mahrum bırakacak veya caydıracak şekilde geniş yorumlanmaması gerektiğini" açıklamıştır (Sözcü Gazetesi, 2021).

Anayasa Mahkemesi'nin 6'ya karşı 7 oyla kabul edilen bu kararında ve Mahkeme Başkanı'nın karşı oy gerekçesinde görüleceği üzere ve tezde de yeri geldiğinde değinildiği gibi, yüksek mahkeme kararlarında da Türkiye'nin mayasında bulunan "strong state" anlayışı ile çoğulculuk yönünde atılmaya çalışılan ürkek adımlar arasında gel-gitler yaşanmakta ve Gezi süreci bu bakımdan da gündemdeki ağırlığını çok önemli bir kilometre taşı olarak hissettirmeye devam etmektedir.

Teze son halinin verilmeye çalışıldığı tarihlerde, tüm dünyayı şaşkınlık içinde bırakan, yaşanmasına kolay kolay ihtimal verilmeyecek ve tezin incelediği sivil itaatsizlik-yeni toplumsal hareketler bağlamında gelişen bir olaya da değinmekte fayda görülmektedir. ABD'de 3 Kasım 2020'de gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde, görevdeki 45. Başkan Cumhuriyetçi Donald J. Trump'ı yenen Demokrat Joe Biden, ABD'nin 46. Başkanı olarak 20 Ocak 2021'de göreve başlayacaktı. Öte yandan, ABD Kongresi, devam etmekte olan ABD seçim süreci kapsamında, 6 Ocak 2021'de, Washington'da yeni başkanı resmi olarak onaylamak üzere toplanmışken, aynı tarihte Trump destekçileri de başkent Washington DC'de başkanlık seçimlerinde oylarının çalındığı iddiasıyla, "Çalmayı Durdur" mitinginde bir araya gelmişlerdi. Mitingde Başkan Trump'ın yaptığı kışkırtıcı nitelikteki konuşmanın da etkisiyle, Trump taraftarları, 1814 yılından bu yana ilk kez yaşanan bir şeyi yaparak ABD Kongre binasını (Capitol) basmışlardır. Bütün dünyada çok büyük yankı uyandıran, Batılı demokrasilerde endişeye, dünyanın geri kalanında ise istihza ile karışık hayrete yol açan bu işgalin ardından, ABD'de yeni Başkan Biden tarafından bile, "yaşananların bir kalkışma olduğu, ABD demokrasisinin saldırı altında bulunduğu" değerlendirmesi yapılmıştır. Polisin silah kullanmak zorunda kaldığı, aynı gün sokağa çıkma yasağı ile 15 günlük olağanüstü hal ilan edilmesi kararlarının alındığı ve bir kişinin hayatını kaybettiği "6 Ocak ABD Kongresi Baskını" sırasında hafızalara kazınan en ilginç görüntülerden biri, kafasına boynuzlukurklü bir şapka takarak vücudunun üst kısmı çıplak halde eyleme katılan, kendisini komplo teorilerine inanan "Q Anon Hareketi"nden, "Q Shaman" (şaman) olarak niteleyen ve ABD Senatosu'nda başkanın kürsüsünde poz veren Jake Angeli adlı işgalci olmuştur. Angeli'yi tez açısından ilgi çekici yapan husus ise eylemler sonrasındaki sorulara karşılık;

“*Etkinlik için Arizona’dan geldiği, başkent Washington DC’den memleketi Arizona’ya dönmek üzere olduğu,

*Kendini, Hindistan’ı Britanya sömürgeciliğinden bağımsızlaştıran pasif direnişçi lider Mahatma Gandhi ve ABD’deki ırkçılıkla yine pasif direnişle mücadele etmiş sivil haklar lideri Martin Luther King gibi gördüğü, yaptığının sivil itaatsizlik olduğu, yanlış bir şey yapmadığı,

* (Kongre binası işgalinden korkarak kaçan/güvenlik güçlerince kaçırılan Kongre üyelerini kast ederek) Ülkede iş başında tırsıp yere çömelen, gaz maskelerini takan ve yeraltı sığınağına kaçan bir avuç hain olduğu gerçeği karşısında, kendisinin bunu bir galibiyet olarak değerlendirdiği”,

yönündeki cevapları olmuştur (Sputnik News, 2021c).

Görüldüğü gibi, yeni toplumsal hareketlerde bir karakteristik olarak dikkat çeken; eylem için etkili motive - mobilize olmuş, eyleminin sivil itaatsizlik yönünün gayet bilincinde olan ve yine eylemi yoluyla verdiği mesajla başarıya ulaştığı tatmini ile hareket eden bir eylemci profili ortadadır. Eylem amacına ulaşmış ve dünyanın neredeyse tamamı eylemden ve eylemcilerin mesajından haberdar olmuştur.

Bir yeni toplumsal hareket olan ve bu açıdan da yeni, vizyoner ve çok yönlü bir şekilde ele alınması gereken Gezi Parkı Olayları niteliğindeki bir tarihsel sürecin, eksik, hatalı, politik, komplo teorileri içine sıkışmış ya da taraflı değerlendirmelerle analiz edilmesi, bu sürecin; öncesi, esnası ve sonrası ile, baştan sona yanlış okunmasına yol açabilmektedir. FETÖ tarzı sinsi ve ezoterik alaşımly yapıların asıl yıkıcı işlevinin de karar vericileri gerçeklikten uzaklaştıran bu tür yanlış okumalara yönlendirmekte yattığı unutulmaması gereken bir husustur. Bu bakımdan, eylemcilerin temel gerekçelerine ve eylemleri yönetmekte takip edilen yol ve yöntemlerin asli zaaflarına yönelmek, siyasal ve sosyal eksiklikleri tespit ve olası çözüm amaçlı adımları belirlemek açısından daha öğretici ve gelecek vizyonu açısından daha mantıklı olan seçenektir.

(Tezin “Sonuç” bölümünden bir önceki “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” başlığı altında, Gezi Parkı Olayları ile ilgili süreç, tezin hipotezlerine de atıflarda bulunularak; olayların öncesi, başlayıp devam etmesi, eylemcilerin slogan

ve istekleri, polis şiddeti, kriz yönetimi, sivil itaatsizlik, şiddet döngüsü, küreselleşme ve sosyal medya etkisi gibi unsurlar irdelenerek oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır. Bu itibarla, “Sonuç” bölümünün, bahsi geçen “Gezi Parkı Olayları’nın Eleştirel Analizi” kısmı ile birlikte mütalaa edilmesi tezi daha bütünsel ve anlamlı kılmaktadır).

SONUÇ

Tezin, tartışılması amaçlanan temel sorunu, Türk siyasi hayatının son yıllarında bir sosyo-politik krize dönüşen ve tezin bağımlı değişkeni olan Gezi Parkı sürecini, bağımsız değişkenler olan “yetkililerin karar ve uygulamaları ile şekillenen kriz yönetimi” ve “küreselleşme” mefhumunun yanı sıra dünyada son yıllarda sıklıkla karşılaşılan “sivil itaatsizlik eksenli benzer yeni toplumsal hareketler”den de yola çıkarak irdelemek, bu irdelemeyi yaparken de müdahaleci etkenler olarak belirlenen “göstericilerin yapısal karakteri” ile “FETÖ”nün sürecin seyrine etkisini ortaya koymaktır. Ele alınan bu sorun bağlamında, tarafsız ve özgün bir eleştirel yaklaşımla sürece ilişkin olası hata ve eksikliklerle ilgili tespitlerde bulunmak ve önerilere yer vermektir. Tez boyunca, temel alt soruların da yardımıyla hipotezler sınanarak yukarıdaki temel sorunla ilgili önemli sonuçlara ulaşılmış ve bunların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Türkiye merkezli olarak bakıldığında, süreçte, Gezi Parkı Olayları'nın ilk günlerden itibaren tek düze yönetil(e)meyişi, bir taleple ortaya çıkanları harekete geçiren motiflerin anlaşılmaya çalışılması konusunda kısmen geç ve yetersiz adımların atılmış olması ve nihayetinde olayların gün geçtikçe “kontrolden” çıkması akıllarda kalmıştır.

Güvenlik güçlerinin olaylara müdahale etme noktasında almış ve uygulamış olduğu kimi önlemler Başbakan ve kabine başta olmak üzere o dönemde birçok kesimin dikkatini çekmiştir. Öyle ki “şiddeti kontrol eden” bir anlayışla değil, “şiddetin kontrolden çıkmasını ister” yaklaşımla hareket eden bir kısım kolluk kuvveti amirleri söz konusu olmuştur. Olaylar sönümlendikten hemen sonra 17-25 Aralık “kumpası” ile artık yoruma yer bırakmayacak bir şekilde ortaya çıkmıştır ki; devlet kurumlarında “paralel” bir şekilde yapılanan, adına FETÖ denilecek bir terörist örgüt mevcuttur ve devletin işleyişini kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmeye matuf bir ajanda ile hareket etmektedir. 15 Temmuz 2016 FETÖ Darbe Girişimi sonrasındaki soruşturmalar sırasında, Gezi Parkı Olayları'na müdahale emrini veren kolluk kuvvetlerinin başında/içinde bahse konu terör yapılanmasının unsurlarının yer aldığı da ortaya çıkmıştır. “FETÖ/PDY etkisi” olarak nitelendirilebilecek bu faktör, Türkiye'nin o dönemki kriz yönetiminin

başarısızlığında etkili olmuş, siyasi beklentileri bağlamında Gezi Parkı eylemlerinin tırmanmasına ve sürmesine zemin hazırlamıştır. FETÖ yapılanması sadece sahadaki güvenlik güçleri içindeki emir vericiler ve uygulayıcılar olarak değil, aynı zamanda medya, yargı ve çeşitli karar alıcı pozisyonlarındaki unsurları vasıtasıyla da benzer tavır takınmıştır. Böylece, bir taraftan “Gezi Olayları esnasında hükümet zarar görsün istedik” ifadelerini kullanan ve bir taraftan da Gezi Parkı Olayları’na sözde “müdahale” eden FETÖ, esasında “kriz yönetimini krize uğratarak” hem eylemcilerin istek ve tepkilerini şiddetlendirmiş hem de hükümetin süreci olabildiğince başarısız yönetmesi için yanlış kararlar alınması yönünde çalışmıştır. Nihai kertede, Gezi Parkı’na dair hazırlanan ve 2019’da açıklanan Başsavcılık İddianamesinde; FETÖ’nün Gezi Parkı eylemlerini Türkiye geneline yaymak üzere çaba sarf ettiği, bu olaylarda “başarısız” olunca 17-25 Aralık 2013 kumpasını hayata geçirdiği ve bu girişimi de sonuçsuz kaldığında 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe teşebbüsünde bulunduğu, dile getirilmiştir.

Gezi Parkı sürecinin yönetimi sırasında; krize hazırlıksızlık, önyargılardan olabildiğince arınmış bir iletişim modelinin ortaya konulamaması ve karar vericiler arasındaki irtibat eksikliği, sürecin gerektirdiği yapıcı ve kararlı bir siyasi tutum yerine ikircikli açıklamalarla yetinilmesi, her anlamda bilgi kirliliğinin süreci zehirlemesi başlıkları altına alınabilecek çok sayıda zaaf ve eksiklik dikkati çekmektedir. “En baştaki göstericilerin en baştaki taleplerinin” demokratik anlayış ve teamüllerin gerektirdiği bir olgunlukla ele alınmaması ve siyasal katılım yollarının tıkandığı algısının iyice yerleşmesi sürecin tıkanmasında çok belirleyici olmuştur.

Sivil itaatsizlik ekseninde bir yeni toplumsal hareket olarak ortaya çıkan Gezi Parkı Olayları, fırsat iklimi, aktör ve mekanlar düzleminde, evrildiği şiddet sarmalında, terör örgütleri ve marjinal grupların da etkisiyle “sivil itaatsizlik” tanımının dışına çıkmıştır. Yaşanan büyük çaplı toplumsal krizlerde olduğu gibi, Türkiye’deki Gezi Parkı Olayları da, toplumun maddi, hukuki ve manevi düzenini bir süreliğine zora koşması bakımından kamu düzenini bozmuştur. Ancak “düzen”, devlet açısından kanunla sağlanan düzen, göstericiler açınsındansa seslerine kulak verilmesi ile sağlanabilecek düzen anlamına gelmektedir. Gezi süreci türünden toplumsal çalkantı dönemlerinin, “anlamlarda ortaklaşma” yahut “duygudaşlık”

denilebilecek ve toplumsal barış ve karşılıklı güven açısından yaşamsal değeri olan yönleri yaraladığı, toplumsal fay kırıklarını derinleştirdiği hatta yeni fay hatları oluşturduğu görülmektedir.

Gezi Parkı Olayları'nın “etkinliğinin uzun dönemli kalıcı olmasında” dönemin karar alıcıları ve küreselleşme temel etkenler olmuştur. Bu iki değişkene ek olarak, küresel ve bölgesel kırılmalar, iç politikada FETÖ etkisi ve Gezi Parkı'ndaki örgütlü yapının niteliği ise ara değişkenleri teşkil etmektedir. Dünyada son dönemde cereyan eden benzer yeni toplumsal hareketlerde sürecin şiddet döngüsüne nasıl girdiğine dair araştırmalar yapılarak önlemler geliştirilememiş olması, gidişatın öngörülememesine ve olayların uzun süreli etki uyandırmasına yol açan çok önemli etkenlerdendir.

Gezi Parkı Olayları esnasında güvenlik güçlerini yönlendirme noktasında sorumlu olan siyasi/bürokratik yönetici ve yetkililerin “benim polisim” yaklaşımının sağlıklı ve sorun çözücü bir yaklaşım olmadığı ve neticede olayların ara ara alevlenip devam etmesinde “olumsuz bir hızlandırıcı” işlevi gördüğü bu tez etrafında yeri geldiğinde vurgulanmıştır.

Süreçte yapılan resmi açıklamalardaki tutarsızlıkların zaman zaman eylemcileri cesaretlendirdiği görülmüşken; diğer taraftan eylemcileri cephenin karşı tarafı olarak niteleyen açıklamalar da söz konusu olmuştur. Böylesi bir tutum, eylemcilerdeki mağduriyet algısını canlı tutmuş, hatta bazen siyasi atmosferi istismar ederek şiddete yönelme konusunda kendilerine gerekçeler üretmelerine neden olmuştur.

Tez boyunca vurgulanmaya çalışılan, “Devletin, Gezi türü yeni toplumsal hareketlere karşı hazırlıksız yakalandığı, siyasal ve bürokratik aktörlerde bir duraksama gözlendiği” varsayımı ve buna ilişkin tespitlere, “devletin bu denli savrulmasında FETÖ gibi müdahaleci bir faktörün, devleti, özellikle güvenlik bürokrasisinin işleyişi açısından zaafa uğratmasının da payının bulunduğu” saptamasını eklemek gerekmektedir.

Gezi eylemleri, pasif direniş, protesto, yürüyüş, miting ve en genel anlamıyla sivil itaatsizlik yöntemini 1990'lardan itibaren yoğun bir şekilde kullanan, “yasal

olmayan fakat meşru olan” yeni toplumsal hareket şablonuna uyan bir süreçtir. Gezi, devlete karşı meydan okuyuşuyla “yasal olmama” özelliği kazanırken, tezin dördüncü bölümünde, “Gezi’deki ‘Apolitik Gençlik’ Sanılan Gençlik” başlığı altında ifade edilmiş olan gerekçeleri ile “vicdanilik” yani “meşru olma durumu”nu elde etmektedir. Siyasal iradenin, sadece “seçimlerde oy kullanarak hükümet edenlere yetki verenlerin iradesi”nden ibaret olduğu motifiyle hareket edilmesi, demokratik olma niyet yahut iddiasındaki her toplumda, karar alma süreçlerinde meşruiyet tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Siyaseten yok sayıldığına inanmış birey ve grupların, yasa dışı yollarla da olsa, seslerini sokağa taşımaları da karşılaşılabir bir durum halini almaktadır.

Gezi Parkı Olayları ile ilgili sürecin doğru okunması ve yönetilmesi kapsamındaki kriz yönetiminin ana hedefinin; sokağı dinlemek, anlamak, gerekmesi halinde sokakla müzakere etmek ve bu noktada empati kurarak “her an patlamaya hazır toplumsal enerji ve birikmiş gazı” güvenli ve sağlıklı bir şekilde tahliye etmek olması gerektiği düşünülmektedir. Sokağın sesine, taleplerine ve eleştirilerine kulak vermek; siyasal iktidarları olası hatalardan alıkoyan, müzakere ve uzlaşma kültürünü yerleştirerek toplumu daha mutlu kılan ve sonuçta iktidarı güçlendiren bir yaklaşımdır. Siyaset de tam olarak bunun için vardır.

Diğer taraftan, Gezi’de taleplerini sokağa taşıyanların ürettiği ve dönüp onları ayakta tutan bir sinerji niteliği kazanan ayrıca Gezi sürecinin manevi mirası olarak da tanımlanan “Gezi Ruhü”, farklı kesimlerin çok haklı gerekçeler ortaya koyarak hakkında olumlu ya da olumsuz kanaate varabileceği bir mefhum haline gelmiştir. Toplumsal hafızada, peri yahut hayalet olmak arasında arafta kalmış bir tasarım formunda sıkıştığı ifade edilebilecek Gezi Ruhü, günümüzde ve gelecekte; küresel gelişmeler, Türkiye’deki siyasal süreç ve toplumsal fay hatlarının etkisi gibi nedenlerle politik gündemlerde tekrar boy verme istidat ve ihtimali taşıyan bir tohum olarak nitelendirilebilir.

Gezi Parkı Olayları’nda yer alan ve “Liberalleşmek İçin Liberalizme Karşı” mottosuyla bir taraftan Marksist bir yöntem benimseyen ve diğer taraftan liberal taleplerinin karşılanmasını bekleyen bir kitle söz konusu olmuştur. Nitekim Gezi Parkı Olayları sırasında sözde liberal değerlerin yerine getirilmesini isteyen ve

medya tarafından bu şekilde servis edilen “Kırmızı Fularlı Kız”, olaylar sonrasında, Marksist/Leninist ideolojiyi ve silahlı mücadeleyi benimseyen PKK/PYD terör örgütü saflarına katılarak hayatını kaybetmiştir. Böylesi bir iç çelişki, Gezi Parkı’nda bulunan oluşumu sivil itaatsizlik anlayışında konumlandırırken ideolojik kargaşanın sorgulanması açısından da yeni soruları gündeme getirmektedir.

Gezi Parkı Olayları’nın siyasi olarak analizi yapıldığında, yeni toplumsal hareketler açısından önemsiz bir tarafı gibi görünse de, aslında ilgili eylemin temel lokomotifini olan; “toplumun siyasallaşması” tartışmasının öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu tartışma kapsamında ise Gezi Parkı Olayları’nın salt STK’lar düzeyinde kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim olayların gidişatında Gezi Parkı’nda bulunan gruplar “liberalizm ve anarşizm” (anarko liberteryen) spektrumunda hareket etmişlerdir. Fakat eylemcilere göre bu spektrumu karşılayan ve dönemin iktidar partisini dengeleyebilecek bir siyasi aktör söz konusu değildir. Bu durum, eylemcilerin bir müddet sonra duraksamalar yaşaması ve eylemlerin de bu bakımdan sönümlenmesine neden olmuş; yürüyüşler başta olmak üzere toplumsal olaylar kapsamında geliştirilen eylem yöntemlerinin, eylemcilerin istediği ölçüde siyasi atmosfere yansımadağı sonucuna varılmıştır. Böylece Gezi Parkı Olayları sadece STK’lar düzeyinde bir “siyasi” eylem olarak kalmıştır.

Gezi Parkı süreci nedeniyle toplumsal kesimler arasında bir kere daha gündeme gelen bilinmişlik, mevcut “karşılıklı toplumsal kuşku” hatlarını pekiştirmenin ötesine geçerek yeni ve en azından orta vadede bile tesirleri hissedilebilecek bir fay hattına dönüşmüştür. Bundan böyle sosyo-politik ve sosyo-ekonomik zemindeki ideolojik tartışmaların çoğunda Gezi sürecinin bir referans olarak olumlu ya da olumsuz bir şekilde anılacağını, haklı çıkmak yahut karşı tarafı haksız duruma düşürmek için ideolojik bir etiketlemeyle kullanılacağını sıklıkla görmek muhtemeldir.

Küreselleşmenin ve dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin bir görünümü olan Gezi süreci gibi durumlar karşısındaki en önemli kabiliyet, kendi öz yapısı ve karakteristiğini çok iyi tanımış olmaktır. Bu bakımdan, Türkiye, Batılı demokrasilerdeki hareketsizliğin aksine, enerjisi her an yerinde olan bir nüfus yapısını barındırmaktadır. Bu karakteristik, en apolitik olduğu düşünülen birey, grup

ve kitlelerin bile günümüzde, sosyal medyanın da etkisiyle, siyasal uyanıklık, siyasal farkındalık ve siyasal ilgi yoluyla, çok kısa sürede ve hesaplanamayacak bir ölçüde sahada önemli aktörler haline gelebileceği ihtimalini bünyesinde taşımaktadır.

Küreselleşmenin bireyi ve toplumu getirdiği yeni konumlanma, klasik ulus-devlet toplum sözleşmesindeki birey ve toplumun oldukça ötesinde bir noktadır ve devam etmekte olan eğilim de ulus-devlet karşısında küresel sivil toplumu güçlendiren bir karakterdedir. Buna uygun şekilde, Gezi Parkı sürecinin yaşanmasında küresel etkenlerin yanı sıra Türkiye'nin mücavir coğrafyasında gerçekleşen “benzer” yeni toplumsal hareketlerin bir anlayış ve akım olarak etkisinin göze çarptığı, protestolarda kullanılan metot, sloganların yanında sosyal medya hashtaglerinin bile “tipik” yeni toplumsal hareketlerdekiyle örtüştüğü dikkati çekmektedir.

Küreselleşme mefhumu uluslararası sistemin dönüşümüne neden olmasının yanında analiz düzeylerinin de devlet ve uluslararası sistem düzeyinden bireye ve devlet altı sistemlere inmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, “küresel iletişilen insan”, “küresel şehirler”, “küresel sivil toplum” gibi kavramlara da başvurulmuş, küreselleşmeyi mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak gören, bir başka deyişle “küreselleşmeye karşı küresel hareketler” denilebilecek “aşağıdan yukarıya küreselleşme” akımı da düzlemdeki yerini almıştır. Böylece dünya üzerinde özellikle sol ve anarşist gelenekten gelen toplumsal hareketlerin yerini tek kişilik eylemler yahut grup olarak sadece anayasal haklarını talep eden ve bu istekleri üzerinden yeni medya araçları sayesinde mobilize olabilen yeni toplumsal hareketler alır olmuştur. Bu şekilde ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler ise eylemsel süreç içinde, zaman geçtikçe, yola çıkmaktaki asıl maksatlarını geri planda bırakıp doğrudan devleti ve hükümeti hedef alan bir söylem geliştirmeye başlamaktadırlar. Gezi protestolarında da bir noktadan sonra bu şekilde bir söylem ve eylem dönüşümü yaşandığı açıktır. Bunun arkasında yatan sebeplerin ve motiflerin ortaya koyulmasının, devletin ilgili birimleri ve savcılarının; bu dönüşümün bilimsel açıdan irdelenmesinin ise başka akademik çalışmaların konusu olduğu ifade edilebilecektir.

Güvenlik durumunun bir küresel şehir için vazgeçilmez prestij unsuru olması da baz alındığında, Gezi sürecinin yıpratıcı bir deneyimle altını çizdiği bir

başka konu da, güvenliği tehlikeye düşüren, terörize olabilen kitlesel olayların, bir başka deyişle yeni toplumsal hareketlerin çok dikkat edilmesi gereken bir olgu haline geldiğidir. Küreselleşmenin teknoloji yoluyla dayattığı ve dayatacağı dijital tabanlı yeni hayat düzlemlerinde, özellikle “küresel şehir” olarak nitelenen kentleri “akıllı kent konsepti” kapsamında tehdit edecek devasa felsefi ya da somut sorunları şimdiden ele almak gerekmektedir.

Küreselleşmenin dönüştürücü doğası toplumsal hareketlerin evrim geçirmesine, bu da “yeni toplumsal hareketler”le yüzleşmek zorunda kalan devletlerin, böylesi bir ortamda kriz ve kriz yönetimi kavramlarıyla çok yönlü bir mesele olarak karşılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu hareketlerin, ulusal güvenliği, devletin iktidarını ya da egemenliğini hedef alması ise her devlet için farklı sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin, ABD, Wall Street eylemlerinden, bankalara yeni düzenlemeler getirerek kurtulmuştur. 2011’de Arap Baharı’nın Ortadoğu coğrafyasına yayılması ise devlet liderlerinin istifa vb. yollarla geri çekilmesine rağmen devam etmiş kimi yeni açmazları da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, “kırılgan” devlet yapılarında kriz yönetimi “bir sürece matuf olmak”tan çok “yeni ve daha kaotik ortamlara yol açan” sonuç odaklı bir nitelik kazanmıştır. Kriz yönetimi, küreselleşme ve yeni toplumsal hareketler, bu meyanda, devletlerin giderek ortasında kaldığı üç temel faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmeye paralel olarak toplumların ve bireylerin demokratikleşme taleplerinin artması olgusunun yanı sıra günümüzde “yerelin demokratikleştirilmesi” bağlamında konuşulan daha ileri demokrasi pratiğine dönük gündemlerin, Taksim Yayalaştırma Projesi örneğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nce ne derece dikkate alındığı hususunun başka çalışmalarca ele alınmasında yarar olacağı düşünülmektedir. İBB Başkanı Kadir Topbaş’ın, olayların devam ettiği günlerde dile getirdiği, “bundan sonra bir durağın yeri değiştirilirken bile (yerel) halka danışılmalı” cümlesi de kayda değerdir.

Toplumların siyasal sistemle nitelikli entegrasyonu açısından, bireyin siyasal ve sosyal çevre ile sürekli, doğrudan ve dolaylı etkileşiminin neticesi olarak siyasal sisteme yönelik düşünce, tutum, davranış ve değerlerini şekillendiren siyasal toplumsallaşma kavramı oldukça önemlidir. Bireyin siyasal sistemin değerlerini

benimsemesindeki işlevi sayesinde siyasal sistemin sağlıklı bir şekilde devamlılığını sağlayan bir mekanizma olan siyasal toplumsallaşma, ihmal edilmesi yahut “değersizleştirilmesi” durumunda toplumu ve siyaseti meşruiyet tartışmalarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Kararların alınıp ve uygulanış biçiminden kararlara karşı itiraz ve taleplerin dile getiriliş şekline kadar bütün bir süreç sorunlu işlemekte, devlet de talep sahipleri de birbirlerini yasa dışılık ve meşru olmamakla suçlamaktadırlar. Bu, siyaset dilini farklı konuşmanın ya da aynı dili konuşmamanın beklenir bir sonucu olmaktadır. Gezi sürecinin başından sonuna kadar böyle bir sorunun varlığı da görülmektedir.

Siyasal problemlerin tanımlanması, tartışılarak meşruiyet kazanması ve üzerinde görüş birliğine varılmış olanların artık gündemden düşürülmesi gibi fonksiyonları da bulunan siyasal iletişimin, siyasal iknayı da içeren yönü de göz önünde bulundurulduğunda, Gezi Parkı sürecinde sonuç almaya dönük bir anlayışla kullanılmadığı görülmektedir. Öte yandan, Taksim Yayalaştırma Projesi’ne karşı taleplerini dile getiren kişi ve grupların, bir anlamda, “siz kim oluyorsunuz!?” türünden yaklaşımlara maruz kalması da sürecin iletişim ve ikna yöntemleriyle yürütülmesi-çözümlemesi konusunda bir yaklaşımın gündeme alınmadığını göstermektedir. Katılımcı demokrasilerde yalnız “meşru görülenlerin” değil, “bir meşruiyet peşinde olanların” taleplerinin de duyurulmasına olanak sağlayan siyasal iletişim modeli aranır. Gezi protestolarının seyrine detaylı bir şekilde yer verilen tezin üçüncü bölümünün “Gezi Parkı Olaylarının Safhaları” başlığı altındaki kronolojik takvime ve karşılıklı açıklamalara bu açılarından bakıldığında siyasal iletişim açısından oldukça ciddi zaafın söz konusu olduğu görülmektedir.

Bireylerin ve grupların iktidarın paylaşılmasını kapsayan ilişkilerinin yöntem ve kuralları olarak nitelenebilecek siyasal süreç konusunda kimi devletler, sivil toplumun siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda etki alanının güçlenmesini, devletin zayıflaması olarak görmektedir. Devletin güçlü elinin ve resmi ideolojinin gerekmedikçe ortalarda çokça gözükmemesi anlamında sivil toplumcu anlayış da Türkiye’nin pek alışık olduğu bir siyasal atmosfer değildir. Devletin, buradaki anlamıyla iktidarın her şeyi daha iyi bileceği yönünde kodlanmış bu anlayış, hükümetleri, muhalifleri dinlemek veya sokakla müzakere etmek yerine güç

mücadelesine sokmaya yatkındır. Siyasal sistemin yerleştirdiği davranış, inanç ve değerlerden oluşan Türk siyasal kültürü, siyasal katılımı “seçim yoluyla katılım” olarak kabul etmeye daha yatkınken, sendikalar ve örgütlenmiş diğer baskı gruplarının siyasal katılımı anlamındaki “örgütsel katılım”a karşı ise daima mesafeli ve kuşkucu olmuştur. Bu, bireylerin ve organizasyonların içine doğup yine içinde hayat sürdürdükleri siyasal sistemdeki karar alma süreçlerinde bir şekilde yer alma şansını azaltmakta, siyasal etkinliklere katkıda bulunma fırsatlarını kısıtlamaktadır. Bu anlayış, Gezi’de, tam da marjinal grupların istediği, “katılıma kapalı ve iletişim engelli siyasal sisteme karşı şiddet kullanma”; FETÖ tarzı yapıların beklediği, “gizli örgütsel ajanda doğrultusunda istismar etme” ve dış mihrakların dünyaya 24 saat canlı yayın yaparak “eylemleri uluslar arası kamuoyuna taşıma ve eylemcileri diri tutma” hedeflerine uygun bir zemin teşkil etmiştir.

Gezi Parkı Olayları, Türkiye’nin toplumsal barış-iç barış açısından güvenlik politikalarını daha ciddi biçimde gözden geçirmesi gerekliliğini gösteren, taraftarları ve karşı çıkanları açısından aktif bir fay hattıdır. Tarafların, pragmatik bir yaklaşımla, bu saflaşmayı canlı tutmaya yönelik söylemleri “siyaseten” de olsa tercih ettiklerini söylemek de imkan dahilindedir. Bu bağlamda, devletin (burada hükümetin) Gezi Parkı Olayları sürecinden “gerçekten ders çıkarmak” yönünde bir toplumsal barış ve güvene dayalı güvenlik politikası hasılası elde etmeye çalışması toplumsal bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Güvenlik merkezli kamu politikaları bağlamında, iç barış açısından güvenlik politikalarını “kriz yönetimi” konsepti ile etkileşimli olarak daha ciddi biçimde gözden geçirmenin önemi görülmüştür. Böyle bir yaklaşım, krizi fırsata çevirmek anlamında geç de olsa değerli bir öğrenme olacaktır.

Gezi sürecinde FETÖ ve dış mihrak gibi faktörlerin etkisini gözden kaçırmamak ne kadar önemliyse bu sürecin baştan sona tamamını bir anlamda komplo teorileri ile açıklama kolaylığına kaçmak da o kadar yanıltıcı olacaktır. Demokrasinin katılımcılık bakımından noksanlarının yanı sıra çoğulculuk, müzakere, yönetim, uzlaşma enstrümanlarına tanınmayan şans ve değerler ayrıca kriz yönetme konusundaki eksikliklerin bir özeleştirisini yapmayı denemek ve buradan geleceğe ilişkin dersler çıkarmayı bir anlayış haline getirmek de son derece önemlidir.

Gezi'nin, son tahlilde, siyasal karar alma süreçlerinde yok sayıldığını, kentsel ortak alanlarla ilgili tasarruflarda görüşünün sorulmadığını ve bu “görmezden gelme” eğiliminin gittikçe kemikleştiğini düşünen kesimlerin, bu sinyallerin güçlendiğine inandıkları bir siyasal atmosferde, kendilerini sokaklarda ve meydanlarda dile getirmesinin sayısız tarihsel örneklerinden biri olduğu söylenebilecektir. Diğer taraftan, bu girişimin taleplerini dile getiriş biçimindeki ve böyle bir girişime karşı geliştirilen devlet tavrındaki olgunluk derecesi ise demokrasiden, çoğulculuktan, yönetimden ve siyasal katılımdan ne anlamakta olunduğu ile ilgilidir.

“Gezi Parkı Olayları'nın öğretici birçok tarafı olduğu ancak Devletin bu olaylardan sağlıklı dersler çıkaramadığı” tespiti ile ilgili olarak bir antrparantez açmakta yarar vardır. Toplum içinde rahatsızlık ve istifhama, dolayısıyla yanlış bilgi dolaşımına yol açarak hareketlenmelere neden olabilecek siyasi, toplumsal, ekonomik gelişmeler hakkında kamuoyunu resmi açıklamalarla derhal bilgilendirmek yönünde bir alışkanlığın yerleşmeye başladığı müşahede edilmektedir. Bu, olumlu bir gelişmedir. Diğer taraftan, Hükümetin karar ve uygulamalarına yönelik her olumsuz eleştirinin arkasında başka bir niyetin yattığı düşüncesi ve bir sosyal tabanı da bulunan itirazların bile sürekli olarak “yeni Gezi provası” ithamıyla karşı karşıya kalması ise Gezi'nin bir sosyo-politik travma haline gelmesi ile yakından ilgili olmalıdır.

Son dönemdeki küresel kimi gelişmelere göz atıldığında, “6 Ocak 2021 ABD Kongre (Capitol) Baskını” da göstermektedir ki “yeni toplumsal hareketler”den beslenen krizler, “birdenbire ortaya çıkma” ve “büyük bir hızla zirve noktasına ulaşma” gibi, önleme-müdahale etme enstrüman ve yollarını aciz bırakan tabiatları bağlamında örgütler ve devletler açısından maddi kayıplardan “çok daha değerli ve önemli” şeyleri; prestiji, öngörülebilirliği ve güvenilirliği kaybetme riskini de beraberinde getirmektedir. Gezi Parkı Olayları da bu karakterde, uzun ve yıpratıcı bir travma olarak tarihteki yerini almıştır.

Yerleşmiş demokrasilerde halkın talep etme ve her türlü talebine muhatap bulma hakkı vardır ve fırsatı da olmalıdır. Fakat bilindiği üzere her talep de bahse konu kurumsallaşmış ve yerleşmiş demokrasilerde dahi karşılanmayabilir. Öte yandan, üzerinde konsensüs sağlanmış taleplerin “imkanlar ölçüsünde”

karşılanmasının önemi ve gerekliliğini hem toplumun her kesiminin hem de karar alıcıların unutmaması gerektiği de izaha gerek bırakmayan bir durumdur.

Türkiye’deki karar alıcıların, karar ve icra süreçleri düzleminde, hukukun üstünlüğü, kamu düzeni ve hatta kamu barışı kavramları çerçevesinde “ulusal ortak iyi”yi temel amaç olarak belirlemeleri, gereksiz siyasi tartışmaları ve olası kriz süreçlerini büyük ölçüde bertaraf edecektir. Tartışmanın Gezi Parkı Olayları’na bakan tarafı açısından ise özellikle toplumsal hareketlerden doğan olaylara “müzakereci” bir yaklaşımla mukabele ve müdahale etme “geleneğinin” süreklilik kazanması ihtiyacı aşıkardır. Türkiye’de katılımcı demokrasi anlayışının önündeki engellerin kaldırılmasının, olası yeni toplumsal hareketlerin sayı ve şiddet olarak azaltılmasındaki işlevi konusunun başka çalışmalarca daha geniş bir şekilde irdelenmesinin yararlı olacağı mütalaa edilmektedir.

Bu tezin, özellikle araştırmacı, akademisyen, güvenlik bürokrasisi ve konunun meraklılarının zihinlerinde; kriz yönetiminin ve küreselleşmenin yeni toplumsal hareketler ile olan ilişkisine dair yeni araştırma sorularını canlandırması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMAD** Zainal Ariffin Bin ve Alkharabsheh, Abdullah (2013), “Characteristics of Crisis and Decision Making Styles among Leaders in Jordanian Civil”, **Australian Journal of Basic and Applied Sciences**, Cilt: 4, Sayı:14, ss. 425-435.
- AKAY**, Ezel (2003), “Yozlaşmaya Son Verme Çağrısı: Sürekli Aydınlık için 1 Dakika Karanlık”. Minneapolis: İşkence Mağdurları Merkezi.
- AKÇAOĞLU**, Aksu (2014), “Loic Wacquant ile söyleşi: Kentsel marjinallik ve devletin sağ eli”. **Birikim**, ss.71-72.
- AKDOĞAN**, A. Argun (2011), ” Türkiye'de Kamu Politikası Disiplinin Tarihsel İzleri”, Editör: Filiz Kartal, **Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları**, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, ss. 75-98
- AKDOĞAN**, Yalçın (2008), **Yerel Siyaset Sempozyum Kitabı**. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- AKTAŞ**, Murat (2018), “Arap Ayaklanmaları ve Sosyal Medyanın Rolü”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:61, Sayı: 11, ss. 199-208.
- AKYEŞİLMEN**, Nezir (2013), **Barışı Konuşmak, Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi**. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- ALKHARABSHEH**, Abdullah ve Ahmad, Zainal Ariffin ve Kharabsheh, Abdulrhman (2014). “Characteristics of Crisis and Decision Making Styles: The Mediating Role of Leadership Styles”. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, ss. 282 – 288.
- ALLEN**, Michael (2011), “Sivil İtaatsizlik ve Terörizm: Müzakereci Demokrasinin ,Sınırlarını Sınamak”. **Cogito**(67), ss. 127-152.
- ALTUNEL**, Mesude (2011), “Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi”, Ankara: **Türkiye Barolar Birliği Dergisi** Sayı 93, ss. 447.
- ARENDRT**, Hannah(2001), “Sivil İtaatsizlik”, **Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik** , (Çev. Yakup Coşar), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, ss. 93.
- ATAMAN**, Göksel (2009), “İşletme Yönetimi”, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- AYATA**, Gökçeçiçek ve Çağlı, Pınar (2013). **Gezi Parkı Olayları, İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AYDIN**, Eylem (2013), **Çapulcunun Gezi Rehberi**, İstanbul: Hemen Kitap Sis Yayıncılık.

- AYKAÇ**, Burhan (2001), “Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi”, **Dergipark**, ss. 123-132.
- BABÜROĞLU**, Oğuz (1999), “Kriz Sürecinde Yönetimde Yeni Bir Paradigmaya Doğru”, *Görüş*(40), ss. 2-29.
- BALSEVEN**, Hale ve Ercan, Fuat (2013), **Kriz ve Türkiye, Aşman Teoriler**, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- BALTAŞ**, Zuhul (2002), **Krizde Fırsatları Görmek: Yöneticiler İçin Krizde Yönetim El Kitabı**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BANDEOĞLU**, Zeyyat (2016), “Maraş Olaylarının Bütünsel Yaklaşım Modeli ile Analizi”, **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Cilt:6, Sayı:15, ss.573-606.
- BAZEMORE**, Gordon ve Griffiths, Curt (2003), “Police reform, restorative justice and restorative policing”, **Police Practice and Research**, Cilt:4, Sayı:4,ss. 335-346.
- BİÇER**, Mustafa ve Yılmaz, H. Hakan (2009), “Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve Planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Yasama Dergisi**, Sayı:13, ss. 45-84.
- BOZKURT**, Ömer ve Sezen, Seriye ve Ergun Turgay (1998), **Kamu Yönetim Sözlüğü**, Ankara: TODAİE, Yayın No:283.
- BRECHER**, Jeremy ve Costello, Tim ve Smith, Brendan (2002), **Aşağıdan Küreselleşme**, İstanbul: Aram Yayınları, ss. 165.
- CAMPBELL**, Heather M. (2010), “The Britannica Guide to Political and Social Movements That Changed the Modern World”, New York: **Britannica Educational Publishing**
- CAN**, Halil (1997), **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- CAO**, Hao (2017), “A Noneventful Social Movement: The Occupy Wall Street Movement's Struggle Over Privately Owned Public Space”, **International Journal of Communication**, ss. 3162-3181.
- CORLETT**, J. Angelo (2003), “Terrorism: A Philosophical Analysis”,
Dortrecht: Kluver Academic Publishers.
- ÇAPAR**, Selim ve Koca, Mehmet (2017), “Güvenlik ve Kriz Yönetimi”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı:179, ss 32-37.

- ÇAYIR**, Kenan (2009), “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler“, **Yeni Sosyal Hareketler - Teorik Açılımlar**, İstanbul: Kaknüs, ss, 16.
- ÇELEBİ**, Aykut (2011), “Demokrasinin Derinleşmesi: Bir Yöntem Olarak Sivil İtaatsizlik”, **Cogito** Sayı:67, ss. 80-97.
- ÇELİK**, Adnan (2010), **Kriz ve Stres Yönetimi**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÇELİKATEŞ**, Robin (2010), “Ziviler Ungehorsam und Radikale Demokratie” , **Das Politische und die Politik** ,Frankfurt: Suhrkamp., ss. 274-300
- ÇETİNKAYA**, Murat (2011), **Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ÇEVİK**, Hasan Hüseyin (1998), “Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:31, Sayı: 2, ss. 103-112.
- DAY**, Richard J. F. (2005), **Gramsci is Dead: Anarchist Currents in the Newest Social Movements**. London: Pluto Press.
- DEĞİRMENCİOĞLU YILDIZ**, Burcu (2016), “John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20 , Sayı:3, ss.375-410.
- DEMİR**, Şerif (2007), “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Cilt: 0, Sayı:12, ss. 37-63.
- DEMİRTAŞ**, Hasan (2000), “Kriz Yönetimi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 23, ss. 353-373.
- DETTKE**, Dieter (1993),” Militäropolitik/Sicherheitspolitik”, Editör: Wichard Woyke, **Handwörterbuch Internationale Politik**, Bundeszentrale für politische Bildung, ss. 213-219.
- DOWN**, Robert B. (2000), **Dünyayı Değiştiren Kitapları**, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- DRUCKER**, Peter F. (2014), **Yöneticinin Değişen Dünyası**, İstanbul: Optimist.
- DRUMMOND**, Helga ve Chell, Elizabeth. (1994). “Crisis Management in a Small Business: A Tale of Two Solicitors' Firms”, **Management Decision**,Cilt: 32, Sayı:1, ss. 37-40.
- DUĐEN** (2002 : 901), **Deutsches dudon (3. Auflage)**, Mannheim/ Wien/Zürich.: Dudenverlag.
- ERDAĞI**, Bora (2013), “Gezi'den Türkiye'ye Ergenlikten Nereye”. **Kampf Platz**, Ankara: Phoneix Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 4, ss. 173-194.

- EREN**, Veysel (2014), “Kamu Politikası”, Editör: Önder Kutlu , **Siyaset Bilimine Giriş**, Konya: Lisans Yayıncılık, ss. 259-282
- ERGUN**, Turgay (2004), **Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama**, Ankara: TODAİE-Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- ERTEM**, Cemil ve Esayan, Markar (2013), **Dünyayı 'Durduran' 60 Gün; Meydan, Darbe, Demokrasi**, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- ERTEN**, Şerafettin (2011), **Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi Anlayışı**, Isparta: SDÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü,
- ETE**, Hatem ve Taştan, Coşkun (2013), “Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri”, Ankara: SETA.
- EYERMAN**, Ron ve Jamison, Andrew (1991), **Social Movements: A Cognitive Approach**. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- FIRAT**, Gökçe, vd. (2013), **Gezi Direnişine Ulusalçı Bakış: Taksim'de Kutsal İsyân**, İstanbul: İleri Yayınları.
- FRA.PALEO**, Urbano (2014), **Risk Governance: The Articulation of Hazard, Politics and Ecology**. Springer.
- GARNER**, Roberta Ash ve Zald, Mayer N. (1987), “The Political Economy of Social Movement Sectors”, Editör: Mayer N. Zald, John McCarthy, **Social Movements in an Organizational Society**, New Brunswick, N.J.: Transactions, ss. 293-318,
- GASSET**, Jose Ortega, (2010), **Kitlelerin Ayaklanması**, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, ss. 259-260.
- GENAR** (2013), **Gezi Parkı Profili**. İstanbul: GENAR Araştırma Danışmanlık Eğitim.
- GENÇ**, Fatma Neval (2009), “Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği”, **Verimlilik Dergisi**, Sayı: 4 , ss. 7-22.
- GERHARDS**, Jürgen ve Rucht, Dieter (1991), “Mesomobilization Contexts: Organizing and Framing in Two Protest Campaigns in West”, The University of Chicago Press Journals, Cilt:98, Sayı:3, ss. 90-110.
- GEZİCİ**, Hikmet Salahaddin ve Kocaoğlu, Mustafa, (2019), “Reform Transfer in Local Governments within the Context of Central Government – Local Government Relationships”, Editör: Ahmet Arif Eren , Altuğ Murat Köktaş, **Dynamics of Globalization at the Crossroads of Economics**, Berlin: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, ss. 353.
- GIDDENS**, Anthony (2008), **Sosyoloji**, İstanbul: Kırmızı.

- GLASBERGEN**, Pieter ve Driessen, Peter P. (2005), “Interactive Planning of Infrastructure: The Changing Role of Dutch Project Management”, **Environment and Planning C: Politics and Space**, ss. 322-337.
- GOLDMAN**, Emma (2006), **Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir**. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- GOODWIN**, Jeff ve Kocpol, Theda (1989), “Explaining Revolutions in the Contemporary Third World”, **Politics and Society**, Cilt:17, Sayı:4, ss. 489-509.
- GURR**, Ted Robert (1970), **Why Men Rebel**, N.J.: Princeton University Press.
- GÜNGÖR**, Senem ve Kıvılcım, Romya (2020), **Kriz Yönetimi: Kaçınılmazı Anlamak**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- HAAS**, Mark L. ve Lesch, David W. (2013), **The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East**, Colorado: Westview Press.
- HANDLER**, Joel (1978), **Social Movements and Legal System**. New York: Academic Press.
- HATEMİ**, Hüseyin (1999), “Krizin Kritiği”, **Düşünen Siyaset(Kriz Sayısı)** , Yıl: 1, Sayı: 1, ss. 17-18.
- HAYLES**, Katherine. N. (2010), “Düzenli Düzensizlik Olarak Kaos” , **Kaos ve Karmaşıklık: Düzenli Düzensizlik**. **Cogito**, Sayı:62, ss. 64-73.
- HEBERLE**, Rudolf. (1951), “Observations on the Sociology of Social”, New York: American Sociological Review, Cilt:14, Sayı: 3, ss. 346-357.
- HELVACI**, Anıl ve Dadyan, Saro ve Erte, Ömer (2013), **Çarşı Geliyor**. İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık.
- HEPER**, Metin (2001), “The State and Bureaucracy: The Turkish Case in Historical Perspective”, Editör: Ali Farazmand, **Handbook of Comparative and Development Administration**, New York: Marcel Dekker, ss. 677-686.
- HEYWOOD**, Andrew (2019), **Siyaset**. Felix Kitap.
- HİBBS**, Douglas A. (1973), **Mass Political Violence: A Cross-National Causal Analysis**. New York: John Wiley & Sons Inc
- HİLL**, Michael (1997), **The Policy Process in The Modern State**. Londra: Prentice Hall.
- HİNTON**, James (1989), **Protests and Visions: Peace Politics in Twentieth-Century Britain**. London: Hudson Annex
- HOFFER**, Eric (1993), **Kesin İnançlılar**. İstanbul: Akran Yayıncılık.

- HOLLİS**, Martin ve Smith, Steve (1991), **Explaining and Understanding International Relations**, Oxford University Press
- HUBERTS**, Leo W. (1989), The Influence of Social Movements on Government Policy. *International Social Movements Research*, ss. 395-426.
- HUNGTİNTON**, Samuel. P. (1968), **Political Order in Changing Society**. New Have, Conn: Yale University Press.
- HÜLSBERG**, Werner (1988), **The German Greens: A Social and Political Profile**. Londra: Verso.
- ISAAC**, Larry ve Mutran, Elizabeth ve Stryker, Sheldon (1980), “Political Protest Orientations among Black and White Adults, **American Sociological Review**, Sayı: 45, ss. 191-213.
- İLKER**, Erdal (2002), **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi**. Ankara: MİT Basım Evi.
- İPLİKÇİ**, Müge (2013), **Biz Orada Mutluyduk, Gezi Parkı Direnişindeki Gençler Anlatıyor**. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- İSTANBUL CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI** (2019), **Gezi Parkı Olayları İddianamesi**, 2019/1811
- JENKİNS**, Craig J. (1992), “Global Structures and Political Processes in the Study of Domestic Political Conflict”, **Annual Review of Sociology**, Sayı: 18, ss. 161-185.
- JENKİNS**, J. Craig ve Klandermans, Bert (2005), **The Politics of Social Protest: Comparative Perspectives on States and Social Movement**,. London: Routledge Press.
- JENKİNS**, J. Craig ve Wallace, Michael (1995),” The New Class and the Structure of Contemporary Dissidence”, **Research in Social Movements Conflict and Change**, ss. 18-39.
- JENNİNGS**, M. Kent ve Deth, Jan W. (1990), **Continuities in Political Action**. New York: De Gruyter.
- KAPANİ**, Münici (2006), **Politika Bilimine Giriş**, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KAYA**, Asil ve Çakmak, Fevzi (2019), “Milli Türk Talebe Birliği'nin Yayın Organı: Birlik Gazetesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 65, ss. 227-262.
- KESGİN**, Burak (2013, Eylül), “AK Gençlik'in Geziyle İmtihanı”, **Teorik Bakış Dergisi** , Sayı: 2, ss. 93-106.
- KILIÇ**, Özlem (2013), **Türkiye'nin GEZİ'si**, İstanbul: Postiga.

- KING**, Gary ve Keohane, Robert O. ve Verba, Sidney (1994), **Designing Social Inquiry**. Princeton: Princeton University Press.
- KİTSCHOLT**, Herbert (1986), "Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies", **British Journal of Political Science**, Cilt:16, Sayı: 1, ss. 57-85.
- KİTSCHOLT**, Herbert (1990), "New Social Movements and the Decline of Party Organization", Editör: Russell J. Dalton, Manfred Kuechler, **Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies**, Oxford: Polity Press, ss. 178-209.
- KLANDERMANS**, Bert (1988), **Organizing for Change: Social Movement Organizations across Cultures**, Greenwich: JAI Press
- KNOKE**, David (1988), "Incentives in Collective Action Organizations", **American Sociological Review**, Cilt:53, Sayı:3, ss. 311-329.
- KOLN**, Melvin (1989), **Cross-National Research in Sociology**, Newbury Park: SAGE Publications, Inc
- KONDA** (2014), **Gezi Raporu: Toplumun Gezi Parkı Olayları Algısı, Gezi Parkı'ndakiler Kimlerdi?** İstanbul: KONDA.
- KORNHAUSER**, William (1959), **The Politics of Mass Society**, Glencoe: Free Press.
- KUTLU**, Önder. (1999), "The Bureaucrat-Politician Relations in Turkey", **The Third Triennial EURAMES Konferansı** , Ghent/Belgium, 27-29 September, ss. 1-14
- KUTLU**, Önder (2012), **Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi**, . Konya: Çizgi Kitabevi
- KUYAŞ**, Ahmet. (2014), "Tarih Değil, politika tekerrür etti", **NTV Tarih Dergisi**, ss. 50-51.
- LAKER**, Thomas (2001), **Ziviler Ungehorsam: Geschichte - Begriff - Rechtfertigung**, Baden: Rechtfertigung.
- LARANA** Enrique ve Johnston, Hank ve Gusfield, Joseph R. (1994), **New Social Movements: From Ideology to Identity**. Philadelphia: Temple University Press.
- MARSHALL**, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MAZLUMDER**, (2013), **Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu**, İstanbul: Mazlumder.
- MELUCCI**, Alberto (1980), "The new social movements: A theoretical approach", **International Social Science Council**, Cilt: 19, Sayı: 2, ss.199-226.

- MEYER**, David, S. Ve Whittier, Nancy ve Robnett, Belinda (2002), **Social Movements: Identity, Culture, and the State**, Berlin: Oxford University Press.
- NEUMAN**, W. Lawrence (2006), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Cilt 1.**, Yayın Odası: Ankara.
- ÖKÇESİZ**, Hayrettin (1994), **Sivil İtaatsizlik**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 49.
- ÖZACİT**, Burcu (2017), “Türkiye’de Kamu Politikası Çalışmalarının Amme İdaresi Dergisi’nde Yayımlanmış Makaleler Üzerinden Analizi (1968-2015)”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- ÖZDEVECİOĞLU**, Mahmut (2002),” Krizin İşletmelerin Yönetimsel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:19, ss.93-114
- ÖZEL**, Mehmet (2015), “Kamu Politikası ve Yerel Yönetimler”, Editör: Mehmet Özel , **Yerel Yönetimlerde Yerel Kamu Politikası Yaklaşımları**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- PALMER**, Darren ve Whelan, Chad (2007), “Policing in the ‘Communal Spaces’ of Major Event Venues”, **Police Practice and Research**, Cilt: 8, Sayı:5, ss. 401-414.
- PEKER**, Ömer ve Aytürk, Nihat (2002), **Yönetim Becerileri**, Yargı Yayınevi.
- PİRA**, Aylin ve Sohodol, Çisil (2010), “**Kriz yönetimi halkla ilişkiler açısından bir değerlendirme**”. İstanbul: İletişim.
- PORTA**, Donatella Della ve Diani, Mario (2006), **Social Movements: An Introduction**, Oxford: Blackwell Publishing.
- RAWLS**, John (2011), “Sivil İtaatsizliğin Gereçlendirilmesi”, **Cogito**, Sayı:67, ss. 167-181.
- RESMİ GÖREVLİ** (2020), **Saha Notları**, Ankara, Bursa, İstanbul.
- RHODES**, Roderick Arthur William (1996), **The New Governance: Governing without Government**. *Political Studies*, Oxford Scholarship , ss. 652-667.
- ROSSİ**, Federico M. ve Bülow, Marisa von (2016), **Social Movement Dynamics: New Perspectives on Theory and Research from Latin America**, New York: Routledge.
- RUSSEL**, Bertrand (1983), **İktidar**, İstanbul: Deniz Yayınevi.
- SANCAR**, Nuray (2013), **Sıcak Haziran**, İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.

- SANDER**, Oral (2008), **Siyasi Tarih "İlkçağlardan 1918'e"**, Ankara: İmge.
- SEZGİN**, Feridun (2003), "Kriz Yönetimi", **Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 181-195.
- SHARP**, Gene (2010), **Diktatörlükten Demokrasiye "Kurtuluş İçin Teorik Bir Çerçeve"**, Boston: Albert Einstein Enstitüsü.
- ŞAHİN**, Yusuf (2003), "Kriz Yönetimi", Editör: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Bayram Coşkun, Namık Kemal Öztürk, , **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 334-360.
- TACK**, Philip. B. (1994), **Kriz Zamanı Yönetim**, İstanbul: İlgı Yayıncılık.
- TAĞRAF**, Hasan ve Arslan, Talat (2003). "Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı :1, ss. 149-158.
- TEKİNSOY OKAY**, Özge (2011), **İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı**, On iki Levha Yayıncılık.
- TEMPO** Arşiv (2014), "Orantısız Şiddet", **Gezi'nin 1. Yıldönümüne Özel Ek!** Doğan Burda Dergi
- THOREAU**, Henry David (1849), **Resistance to Civil Government**, New York: Peabody and Putnam.
- THOREAU**, Henry David ve Gandhi , Mohandas Karamçand (1999). **Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş**, Ankara: Vadi Yayınları.
- TILIÇ**, L. Doğan (2014), "Sol ve Seçimler", **AyrıntıDergi**, ss. 22.
- TİLLY**, Charles (2009), **Kolektif Şiddet Siyaseti**, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- TONAK**, Ahmet Ertuğrul (2013), **Kent Hakkı'ndan İsyana'a**, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- TOURAİNE**, Alain (1992), "Beyond Social Movements?", **Theory, Culture & Society**, Cilt:9, ss. 125-145.
- TUĞAL**, Cihan (2013), **Gezi'nin Yükselişi, Liberalizmin Düşüşü**, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- TUNCEL**, Gökhan (2011), **Sivil Toplum ve Devlet**, Malatya: Bilsam Yayınları.
- TUNCEL**, Gökhan (2013), **Küreselleşme ve Uluslararası Sistem ve Siyasi Partiler**, Malatya: Bilsam.
- TUTAR**, Hasan (2004), *Kriz ve Stres Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TÜRKDOĞAN**, Orhan (2013), **Türk Ulus-Devlet Kimliği**, Konya: Çizgi Kitabevi.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ (2013), **Türkiye Ağaca Neden Sarıldı**, Ankara : Türkiye Barolar Birliği Yayınları

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ (2015), **Gezi Raporu**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

USTA, Aydın U. (2014), “Yeni Kamu Yönetiminde Politikaların Değerlendirilmesi: Tipolojiler, Boyutlar ve Ölçütler”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 94, ss. 5-27.

ÜNAL, Mustafa Coşar (2013), “Kamu Politikasında Tipolojik Yaklaşımlar”, Editör: Alican Kaptı , **Kamu Politikası Süreci** , Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss. 189-203.

ÜNSAL, Artun (1996), “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, **Cogito**, Sayı:6,ss. 29-37.

VERGİLİEL TÜZ, Melek (2001), **Kriz ve İşletme Yönetimi**, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

WEBER, Max (1993), **Sosyoloji Yazıları**, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

WOLFF, Jonathan ve Rosen Michael (2006), **Siyasal Düşünce**, Ankara: Dost Yayınları.

Elektronik Kaynaklar:

AÇIKGÖZ, Banu (2009), *Kriz Yönetimi ve Yapbozun Kayıp Parçası: Kriz Öncesinde, Sırasında ve Sonrasında İletişim*, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1039.pdf> (Erişim Tarihi: 04.01.2021)

Ada Gazetesi, (2013), “Taksim’de Festival Coşkusu” <https://www.adagazetesi.com.tr/taksimde-festival-coskusu.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2020)

AKIN, Mahmut Hakkı (2018), “İki Modernleşme Arasında Türkiye’de Siyasal Kültür Değişmesi ve Medya”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/566566>, ss. 162-163, (Erişim Tarihi: 26.06.2021)

AKIN, Mahmut Hakkı (2021), “Türkiye'nin Modernleşmesi ve Siyasi Kültürü” <https://www.youtube.com/watch?v=6a97-ZcBdU8&t=3386s> (Erişim Tarihi: 26.06.2021)

Akşam Gazetesi, (2013a), “Sırrı Süreyya Taksim Parkı'nda Yıkımı Durdurdu” <https://www.aksam.com.tr/guncel/sirri-sureyya-taksim-parkinda-yikimi-durdurdu/haber-210460> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

Akşam Gazetesi, (2013b), “Borsa'da son 10 yılın en büyük düşüşü!” <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/borsada-son-10-yilin-en-buyuk-dusus/haber-212292> (Erişim Tarihi: 19.03.2020)

- Akşam Gazetesi**, (2013c), "Taksim Gezi Parkı ilk kez bu kadar kalabalık gördü! Taksim Gezi'de son durum" <https://www.aksam.com.tr/guncel/taksim-gezi-parki-ilk-kez-bu-kadar-kalabalik-gordu-taksim-gezide-son-durum/haber-213916> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Akşam Gazetesi**, (2013d), "Ethem Sarısülük'ü vuran polis belli oldu" <https://www.aksam.com.tr/guncel/ethem-sarisuluk-vuran-polis-belli-oldu/haber-216996> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Anadolu Ajansı** (2013a), "Gezi Parkı" Olaylarında 7 Yabancı Uyruklu Gözaltına Alındı", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parki-olaylarinda-7-yabanci-uyruklu-gozaltina-alindi/240060> (Erişim Tarihi: 02.05.2021)
- Anadolu Ajansı**, (2013b), " Yakarak hak aramak demokrasiyle bağdaşmıyor", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/yakarak-hak-aramak-demokrasiyle-bagdasmiyor/240780> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013c), " Bu millet Recep Tayyip Erdoğan'ı yedirtmez", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bu-millet-recep-tayyip-erdogan-i-yedirtmez/239522> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013d)." Erken seçim iddiası mesnetsiz", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/erken-secim-iddiasi-mesnetsiz/239721> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013e), " Gezi Parkı halkımıza açıktır", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parki-halkimiza-aciktir/233574> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013f), " Gazze'ye sürpriz yapabiliriz", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/gazze-surpriz-yapabiliriz/236409> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013g), " Sesimi kısmak niyetinde değilim", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/sesimi-kismak-niyetinde-degilim/237592> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013h), " Birkaç gün içerisinde çözüme kavuşmuş olur", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/birkac-gun-icerisinde-cozume-kavusmus-olur/240695> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013i), " Hepimize düşen daha fazla olgunluk", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hepimize-dusen-daha-fazla-olgunluk/241066#> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2013j), " '7 Şubat MİT kumpası' soruşturması tamamlandı", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/7-subat-mit-kumpasi-sorusturmasi-tamamlandi/1733731> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)

- Anadolu Ajansı**, (2018), “Gezi Parkı Eylemleri Soruşturmasının Detayları Belli Oldu”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parki-eylemleri-sorusturmasinin-detaylari-belli-oldu/1330066> (Erişim Tarihi: 01.06.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2019), <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/feto-elebası-gulenin-talimiyyla-istifa-etmisler/1366442> “FETÖ Elebaşının Talimatıyla İstifa Etmişler” (Erişim Tarihi: 02.05.2021)
- Anadolu Ajansı**, (2020), <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parki-davasinda-mutalaa-aciklandi/1726657> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)
- Anadolu Ajansı**, (2021), “Yargıtay Beşiktaş Taraftar Grubu Çarşı Davasında Beraat Kararlarını Bozdu”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yargitay-besiktas-taraftar-grubu-carsi-davasinda-beraat-kararlarini-bozdu/2223541> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021)
- ARSLAN**, Duygu (2013), “Gezi Parkı Direnişinin İlk Haftasında 91 Milyon Tweet Gönderildi [Rapor]”, <https://sosyalmedya.co/gezi-parki-twitter-analizi-somento/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020)
- ARSLAN**, Rengin (2014), " 1 Mayıs 1977: Yaşayanlar ve arşivler anlatıyor", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140430_1_mayis_1977 (Erişim Tarihi: 03.03.2020)
- ARSLANEL**, Nazan ve Hamdemir, Berkan (2007), “Küreselleşmenin Sivil Toplum Siyaseti” <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/801790>, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 2, (Erişim Tarihi: 14.01.2021)
- Ayaklan İstanbul**, (2011), <https://www.youtube.com/watch?v=WQYqEjx5ww0> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)
- Aykırı Sorular**, (2015), ”Besim Tibuk-Gezi Parkı Olayları”, <https://www.youtube.com/watch?v=l2yNSF8LQVU> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- BAYAR**, Fırat (2008), “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 2008, https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/58062282/kuresellesme_kavrami_ve_kuresellesme_surecinde_turkiye.pdf? (Erişim Tarihi:26.12.2020).
- BAYHAN**, Vehbi (2014), “Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:4, Sayı:1, s. 29, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40810>, (Erişim Tarihi: 18.01.2021)
- BAYRAKCI**, Erdal ve Karabulut, Niyazi(2019), *Yerelde Demokrasi ve Yerel E-Katılım*, Turkish Studies - Economics, Finance, Politics Volume 14 Issue 1,

file:///C:/Users/Exper/Downloads/KarabulutNiyaziyereldedemokrasiveyerelekatlm%20(1).pdf, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)

BBC, (2018), “Gezi Parkı eylemleri: Olaylar sırasında neler oldu, protestolarda neler yaşandı?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

BBC, (2013), “Erdoğan geri adım atmayacağını söyledi”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/06/130606_erdogan_tunus_taksim (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

BBC Türkçe, (2014), “Otpor lideri Maroviç: Gezi eylemcileriyle temasımız olmadı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141201_otpor_marovic_gezi (Erişim Tarihi: 08 Aralık 2020)

BENNİS, Phyllis, *February 15, 2003, The Day the World Said No to War*. https://ips-dc.org/february_15_2003_the_day_the_world_said_no_to_war/, (Erişim Tarihi:01.01.2020).

BERAY, Claire ve Harrison Julian (2014), *Magna Carta: An Introduction*. <https://www.bl.uk/magna-carta/articles/magna-carta-an-introduction>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

Bianet.com, (2013), “Taksim Dayanışması Taleplerini Açıkladı”, <http://bianet.org/kurdi/yasam/147189-taksim-dayanismasi-taleplerini-acikladi> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

Bianet.com, (2020), “Kobani operasyonu: Avukatlarla görüşe kısıtlama”, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/231522-kobani-operasyonu-avukatlarla-goruse-kisitlama> (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2020)

BULUT, Feryat, 2011, 127-129 *68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı*, DergiPark, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/233452>, (Erişim Tarihi: 03.01.2021).

CNNTürk, (2013), “Erdoğan'dan Gezi çağrısı: "Terk edin... "”, <https://www.cnnturk.com/2013/guncel/06/15/erdogandan.gezi.cagrısı.terk.edin/711814.0/index.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

CÖMERT, Yuzuf Ziya, (2008), *Neydi o sürekli aydınlık için bir dakika karanlık?*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufziyacomert/neydi-o-surekli-aydinlik-icin-bir-dakika-karanlik-9051>, (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

ÇOLAK, Sibel Özesen (2019), *Auzefalmsstorage*. https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/ders/risk_ve_kriz_yonetimi/1/index.html#konu-1, (Erişim Tarihi: 03.02.2020).

- DARABADI**, Pervin (2013), “*Renkli*” *Devrimlerin Solan Gülleri*, Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2013/03/05/renkli-devrimlerin-solan-gulleri/>, (Erişim Tarihi: 30.12.2020).
- Ensonhaber.com**, (2021), “Mehmet Ersoy'dan gözaltına alınan Ulaş Çelik paylaşımı”, <https://www.ensonhaber.com/gundem/mehmet-ersoydan-gozaltina-alinan-ulas-celik-paylasimi>, (Erişim Tarihi: 06 Ocak 2021)
- Gazeteyolculuk.net**, (2018), ” 17 Haziran 2013 | Polis işkencesine karşı ‘duruyoruz’: ‘Duran Adam’, AKM önünde!”
<https://www.gazeteyolculuk.net/17-haziran-2013-polis-iskencesine-karsi-duruyoruz-duran-adam-akm-onunde>(Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- GÜLCAN**, Emel (2014), Listelist, “*24 Maddede Dünya Tarihinin En Büyük Sivil İtaatsizi Gandhi*”, <https://listelist.com/sivil-itaatsiz-gandhi/>, (Erişim Tarihi: 27.12.2020)
- GÜRAKAR**, Tolga (2014), “*Bir Direniş Oyunu: Gezi’yi Bourdieu Üzerinden Okumak*”, Sosyologca, Sayı:7, Ocak- Haziran 2014, İstanbul, https://www.academia.edu/7396072/B%C4%B0R_D%C4%B0REN%C4%B0O%C5%9E_OYUNU_GEZ%C4%B0Y%C4%B0_BOURDIEU_%C3%9CZER%C4%B0NDEN_OKUMAK, (Erişim Tarihi: 19.01.2021)
- Haberler.com**, (2013a), “Gezi Parkı Olaylarının 13'üncü Gününde Taksim'de Miting” <https://www.haberler.com/gezi-parki-olaylarinin-13-uncu-gununde-taksim-de-4714218-haberi/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Haberler.com**, (2013b), “Gezi Eylemcilerinin Akıl Hocası Kim?” <https://www.haberler.com/gezi-eylemcilerinin-akil-hocasi-kim-4728393-haberi/> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020)
- Habertürk.com**, (2013a), “Bırakalım da Meclis’i işgal mi etsinler!” <https://www.haberturk.com/gundem/haber/849992-birakalim-da-meclisi-iskal-mi-etsinler-> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Habertürk.com**, (2013b), “AK Parti'den iki dev miting kararı” <https://www.haberturk.com/gundem/haber/850985-ak-partiden-iki-dev-miting-karari> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Haber7.com**, (2013), “Gezi destekçisi 100 sanatçıdan 'Kaygılıyız' ilanı”, <http://www.haber7.com/gundem/haber/1043977-gezi-destekcisi-100-sanatcidan-kaygiliyiz-ilani> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Haber61.net**, (2013), ” Erdoğan "Evinde zorla tuttuğumuz %50 var", <https://www.haber61.net/gundem/erdogan-evinde-zorla-tuttugumuz-50-var-h148113.html> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

- Human Rights Watch**, (2013), “Turkey: End Police Violence at Protests”, <https://www.hrw.org/news/2013/06/01/turkey-end-police-violence-protests> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2011), “Taksim Meydanı Tamamen Yenileniyor, Trafik Yer Altına Alınıyor”, (<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/taksim-meydani-tamamen-yenileniyor-trafik-yer-altina-aliniyor-17930327>) (Erişim Tarihi: 03.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013a), “İBB: "Gezi Parkı'nda ağaç kesilmiyor" <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ibb-gezi-parkinda-agac-kesilmiyor-23384094> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013b), “Gezi Parkı için karar verdik”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gezi-parki-icin-karar-verdik-23390657> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013c), “Gezi Parkı eylemine sürpriz destek”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gezi-parki-eylemine-surpriz-destek-23395553> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013d), “Gezi Parkı'na ikinci şafak baskını” <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gezi-parkina-ikinci-safak-baskini-23402207> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013e), “Gündüz sohbet gece savaş” <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gunduz-sohbet-gece-savas-23436550> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013f), “Gezi' protestosu için sendikalar sivil toplum örgütleri iş bıraktı”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gezi-protestosu-icin-sendikalar-sivil-toplum-orgutleri-is-birakti-23437835> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013g), “Başbakan Erdoğan'dan gece 03:00 mitingi” , <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogandan-gece-03-00-mitingi-23450663> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2013h), “Gezi görüşmelerinde neler yaşandı” , <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gezi-gorushmelerinde-neler-yasandi-23503804> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- Hürriyet Gazetesi**, (2019), “Osman Kavala soruşturması tamamlandı” <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/osman-kavala-sorusturmasi-tamamlandi-3-41124090> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- İhlas Haber Ajansı**, (2013), “Ülkü Ocaklarından Gezi Parkı açıklaması”, <https://www.ihb.com.tr/haber-ulku-ocaklarindan-gezi-parki-aciklamasi-279548/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)

- IMAS**, Alex ve Gneezy, Uri (2018), “Lab in the Field: Measuring Preferences in the Wild”, https://www.povertyactionlab.org/sites/default/files/research-paper/Gneezy_Imas_Submission.pdf, (Erişim Tarihi: 19.02.2021)
- İnsanhaber.com**, (2013), “Gezi'de Sosyal Medya İstatistikleri”, <http://www.insanhaber.com/guncel/gezi-de-sosyal-medya-istatistikleri-h5142.html> (Erişim Tarihi: 31 Aralık 2020)
- İstanbul Mimarlar Odası** (2015), “Taksim Dayanışması Güncesi”, http://www.mimarist.org/file/2015/11/Ek_4_04Ocak2012_II_nolu.jpg (Erişim Tarihi: 19.02.2021)
- JACKSON**, John (2011), ” The Professors of Protest and the University of Revolution”, https://www.huffingtonpost.com/john-jackson/the-professors-of-protest_b_842255.html (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- KARDAŞ**, Tuncay (2013), *Gezi Direnişi ve Türkiye'nin Toplumlararası Güvenlik İkilemi*, Birikim Dergisi, <https://birikimdergisi.com/guncel/473/gezi-direnisi-ve-turkiye-nin-toplumlara-rasi-guvenlik-ikilemi>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)
- KILIÇ**, Selim ve Karataş, Abdullah (2017), “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Yeşil Alanlar”, *Siyasal: Journal of Political Sciences, İstanbul Üniversitesi Yayınevi*, 26(2), s. 66, https://www.researchgate.net/publication/323156472_Sustainable_Urban_Development_and_Green_Areas, (Erişim Tarihi: 22.06.2021)
- KOCA**, Mehmet ve Çapar, Selim (2018), Güvenlik ve Kriz Yönetimi. *İçişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi*. <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/gamer/2018/Makaleler/GuvenlikveKrizYonetimi.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.03.2020)
- KOÇ**, Yusuf (2014), “ Gezi İzi!”, http://www.yenikonya.com.tr/yazar/yusuf_koc-38/gezi_izi-2371 (Erişim Tarihi: 15.10.2020)
- KUTLU**, Önder (2015a), “*Küresel Problemler*”, Yenihaber E-Gazete, <https://www.yenihaberden.com/kuresel-problemler-3435yy.htm>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)
- KUTLU**, Önder (2015b), “*Gezi Ruhu*” İktidara Yürüyor, Yenihaber E-Gazete, <https://www.yenihaberden.com/gezi-ruhu-iktidara-yuruyor-3621yy.htm>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)
- KUTLU**, Önder ve Kahraman, Selçuk ve Dinçer, Selçuk (2019), *Politika Süreçleri Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarında Performans*, 10. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi (NGO'19) Tam Metin Bildiriler Kitabı, Bandırma Onyediy Eylül Üniv. Yay.ı, file:///C:/Users/Exper/Downloads/Politika_Surecleri_Baglaminda_Sivil_Top.pdf , (Erişim Tarihi: 15.01.2021)

- LEVITIN, Michael** (2015), “The Triumph of Occupy Wall Street”, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2015/06/the-triumph-of-occupy-wall-street/395408/>(Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Milli Güvenlik Kurulu**, (2019), <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-eylul-2019-tarihli-toplanti> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- Milliyetçi Hareket Partisi**, (2013), “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 11 Haziran 2013 Tarihli Parti Grup Konuşması”, (http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/2866/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskani_Sayin_Devlet_BAHCELI_nin_TBMM_Grup_Toplantisinda_yapmis_ olduklari_konusma_11_Haziran.html) (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- Milliyet Gazetesi**, (2013a), “Göstericiler Boğaz Köprüsü'nü kapattı”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/gostericiler-bogaz-koprusu-nu-kapatti-1717111> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013b), “Kadir Topbaş'tan 'Gezi' açıklaması”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kadir-topbastan-gezi-aciklamasi-1720279> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013c), “BM'den Gezi Parkı açıklaması”, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bmden-gezi-parki-aciklamasi-1721728> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013d), “Boğaziçi'li akademisyenler Kazlıçeşme'deki katılımcı sayısını hesapladı”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bogazicili-akademisyenler-kazlicesmedeki-katilimci-sayisini-hesapladi-1723986> (Erişim Tarihi: 17.03.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013e), “'Duran adam' eylemleri durmuyor!”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/duran-adam-eylemleri-durmuyor-1724735> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013f), “Yeniköy'de gergin gece”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yenikoyde-gergin-gece-1725801> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013g), “Ethem'i vuran polis serbest”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ethem-i-vuran-polis-serbest-2112394> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013h), “Akdoğan: Erdoğan'ı kimseye yedirmeyiz”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/akdogan-erdogani-kimseye-yedirmeyiz-1718089> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Milliyet Gazetesi**, (2013i), “2.5 milyon insan 79 ilde sokağa indi”, <http://www.milliyet.com.tr/2-5-milyon-insan-79-ilde-sokaga/gundem/detay/1726600/default.htm>, (Erişim Tarihi: 03.04.2020)

- Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi**, (2013), http://www.mimarist.org/file/2015/11/taksimdayanismasideklarasyon_bilesenler.pdf, (Erişim Tarihi: 03.02.2020)
- NTV.com**, (2013a), “Gezi Parkı için 24 saatte 2 milyon tweet”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/gezi-parki-icin-24-saatte-2-milyon-tweet,EgVS7DclOUWNf0NZks6zUA>, (Erişim Tarihi: 31 Aralık 2020)
- NTV.com**, (2013b), “Arınç: Gazlı müdahale çığırından çıkardı”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/arinc-gazli-mudahale-cigirindan-cikardi,GUR7FHwV8UCgKL7GvP35yQ> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- NTV.com**, (2016), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Rabbim de milletim de bizi affetsin”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/rabbim-de-milletim-de-bizi-affetsin,a-10dDB6SEucoS9ZT8sSmQ> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Objektifhaber.com**, (2013), “Mersin'de tehlikeli gerginlik: 6 yaralı” <http://www.objektifhaber.com/mersinde-tehlikeli-gerginlik-6-yarali-179527-haber/> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Occupy İstanbul** Twitter Sayfası (2011), ” <https://twitter.com/ayaklanistanbul> “ (Erişim Tarihi: 15.07.2020)
- ORTAYLI, İlber** (2013), “Türkçeleri Düzgün Değil Belki Ama Dünyayı Çok Daha İyi Kokluyorlar”, Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/turkceleri-duzgun-degil-belki-ama-dunyayi-cok-daha-iyi-kokluyorlar-1720367>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)
- ÖRSELLİ, Erhan ve Akbay, Can** (2019), “Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler”, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/714722>, (Erişim Tarihi: 15.01.2021)
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu** (04.07.1934 tarih ve 2559 sayılı), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2020)
- Posta Gazetesi**, (2013), “Taksim'de 'yatarak' eylem”, <https://www.posta.com.tr/taksimde-yatarak-eylem-183435> (Erişim Tarihi: 17.03.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013a), “Ankara ve İzmir'deki Gezi Parkı eylemlerine gazlı müdahale”, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/ankara-ve-izmirdeki-gezi-parki-eylemlerine-gazli-mudahale-1135813/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013b), “İstanbul'da çok sayıda eylemci gözaltında”, <http://www.radikal.com.tr/fotogaleri/turkiye/istanbulda-cok-sayida-eylemci-gozaltinda-1136187/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)

- Radikal Gazetesi**, (2013c), “Antakya'daki gösterilerde bir kişi hayatını kaybetti”
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/antakyadaki-gosterilerde-bir-kisi-hayatini-kaybetti-1136184/> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013d), “Ankara'da ODTÜ'lülerin yürüyüşüne polis müdahale etti”<http://www.radikal.com.tr/turkiye/ankarada-odtululerin-yuruyusune-polis-mudahale-etti-1136163/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013e), “İzmir'de Lozan Kapısı ateşe verildi”<http://www.radikal.com.tr/turkiye/izmirde-lozan-kapisi-atese-verildi-1136182/> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013f), “Gezi Parkı'nda Kandil'li eylem”
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi-parkinda-kandilli-eylem-1136463/>
(Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013g), “Gezi Parkı 'ortak karar'ı bugün açıklıyor”
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi-parki-ortak-karari-bugun-acikliyor-1137657/> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013h), “Polis Gezi Parkı'nı müdahaleyle boşalttı, gösteriler sürüyor”, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/polis-gezi-parkini-mudahaleyle-bosaltilti-gosteriler-suruyor-1137715/> (Erişim Tarihi: 17.03.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013i), “Gezi'nin yeni bir sloganı var: Lice'ye sahip çık!”
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezinin-yeni-bir-slogani-var-liceye-sahip-cik-1139699/> (Erişim Tarihi: 17.03.2020)
- Radikal Gazetesi**, (2013j), “Kılıçdaroğlu: Gençler Demokrasi İstiyor, Vereceksiniz”, <http://www.radikal.com.tr/politika/kilicdaroglu-gencler-demokrasi-istiyor-vereceksiniz-1136239/>. (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- Rehabilitasyon.com**,(2012),
https://www.rehabilitasyon.com/makale/Kitleler_Psikoloj_isi-2_E3GsCm_82,
(Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021)
- Sab-saharan Africa** From Crisis to sustainable Growth. *World Bank Official Webpage*.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/498241468742846138/pdf/multi0page.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.02.2020)
- SMITH**, Noah (2019), *The Dark Side of Globalization: Why Seattle's 1999 Protesters Were Right*.
<https://www.theatlantic.com/business/archive/2014/01/the-dark-side-of-globalization-why-seattles-1999-protesters-were-right/282831/>, (Erişim Tarihi: 03.02.2020)

- SOYCAN, Murat.** 1994 Krizi, *Prezi*. <https://prezi.com/kyz1pi-d3ck8/1994-krizi/>, (Erişim Tarihi: 13.02.2020)
- Sabah Gazetesi,** (2011), <https://www.sabah.com.tr/yasam/2011/09/17/taksimiyayalastirma-projesi-kabul-edildi> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Sabah Gazetesi,** (2013), “Taksim Gezi Parkı için nöbet tuttular” <https://www.sabah.com.tr/gundem/2013/05/28/taksim-gezi-parki-icin-nobet-tuttular> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- Sondakika.com,** (2013), “11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül: Gezi Parkı olayları ile büyük gurur duyuyorum” <https://www.sondakika.com/haber/haber-11-cumhurbaşkanı-abdullah-gul-gezi-parki-ile-12929047/> (Erişim Tarihi: 23.03.2020)
- Sözcü Gazetesi,** (2013), “İçişleri Bakanı’ndan Gezi Parkı açıklaması” , <https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/icisleri-bakanindan-gezi-parki-aciklamasi-313778/> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Sözcü Gazetesi,** (2019a), “Gezi parkı olayları neden ve nasıl başladı neler yasandı” , https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/gezi-parki-olaylari-neden-ve-nasil-basladi-neler-yasandi-2-1247451/1/?_szc_galeri=1 (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2020)
- Sözcü Gazetesi,** (2019b), “Gezi’nin 6’ncı Yıldönümü” <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/gezinin-6nci-yildonumu-5002952/> (Erişim Tarihi: 19.03.2020)
- Sözcü Gazetesi,** (2021), “Anayasa Mahkemesi’nden 6-7’lik ‘Gezi’ Kararı”, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/anayasa-mahkemesinden-6-7lik-gezi-karari-6336146/> (Erişim Tarihi: 12.05.2021)
- Sputnik News,** (2021a), “Anayasa Mahkemesi Gezi Eylemine Katılan Memurlara Verilen Cezayı Haklı Buldu”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202103261044124455-anayasa-mahkemesi-gezi-eylemine-katilan-memurlara-verilen-cezayi-hakli-buldu/> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021)
- Sputnik News,** (2021b), “Anayasa Mahkemesi Gaz Fişegi Nedeniyle Gözünü Kaybeden Sarıkaya’nın Başvurusunu Karara Bağladı: Polisler Yeniden Soruşturulacak”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202104301044390770-anayasa-mahkemesi-gezide-gozunu-kaybeden-sarikayanin-basvurusunu-karara-bagladi/> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021)
- Sputnik News,** (2021c), “ABD Kongresi'ne saldırının boynuzlu 'yıldızı': Biz kazandık“, <https://tr.sputniknews.com/abd/202101081043539986-abd-kongresine-saldirinin-boynuzlu-yildizi-biz-kazandik/>, (Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021)

- Taksimdayanisma.org**, (2013a), “Taksim Dayanışması 9 Haziran Tarihli Konuşma Metni” <https://www.taksimdayanisma.org/page/10> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Taksimdayanisma.org**, (2013b), “Söyleyecek Söz Bulamıyoruz, Ülkemizin Bunu Hak Etmediğini Biliyoruz!” <https://www.taksimdayanisma.org/soyleyecek-soz-bulamiyoruz-ulkemizin-bunu-hak-etmedigini-biliyoruz> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Taksimdayanisma.org**, (2013c), “Basına ve Kamuoyuna 29 Haziran 2013” <https://www.taksimdayanisma.org/basina-ve-kamuoyuna-29-haziran-2013> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Taksimdayanisma.org**, (2013d), “Taksim Dayanışması Bileşenleri” <https://www.taksimdayanisma.org/bilesenler>, (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Takvim Gazetesi**, (2013), “CNN yersen!”, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2013/06/18/cnn-yersen> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020)
- TAYLOR**, Alan (2011), “Occupy Wall Street”, <https://www.theatlantic.com/photo/2011/09/occupy-wall-street/100159/> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- The Guardian.com**, (2011), “Occupy movement goes global - in pictures”, <https://www.theguardian.com/world/gallery/2011/oct/15/occupy-wall-street-movement-global> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- The New York Times**, (2013), <https://www.nytimes.com/2013/06/01/world/europe/police-attack-protesters-in-istanbuls-taksim-square.html?pagewanted=all> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- TRTHaber.com**, (2013), “Başbakan'dan 'Gezi Parkı' randevusu” <https://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakandan-gezi-parki-randevusu-88997.html> (Erişim Tarihi: 21.02.2020)
- TORUN**, Abdullah, (2016), “Türkiye’de Ulusal Güvenliğin Yasal Ve Kurumsal Mekanizması: Milli Güvenlik Kurulu” Cilt 6 , Sayı 2, s. 47, www.mgk.gov.tr/Turkce/kanun/html, (Erişim Tarihi: 17.01.2021)
- Türk Tabipleri Birliği**, (2013), “DİSK, KESK, TMMOB, TTB ve TDB 17 Haziran’da İş Bırakıyor”, https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=6715964e-9232-11e7-b66d-1540034f819c&1534-D83A_1933715A=2d87196b566ef893d042b50dc72dd0b9c4dd2c50 (Erişim Tarihi: 17.03.2020)

- TÜRKER**, Dilara, (2015), “Türkiye Gezi Parkı Protestoları”, <https://dilatr.wordpress.com/2015/01/10/turkiye-gezi-parki-protestolari/>, (Erişim Tarihi: 13.03.2021)
- TÜRKER**, Taşansu, (2008), Kronik: “Rusya Başkanlık Seçimleri: Putin Planı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), s. 292-293, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/38067>, (Erişim Tarihi: 22.06.2021)
- Türkiye Gazetesi**, (2013), “Gezi Parkı olayları Önder'in başını mı yedi”, <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/43444.aspx> (Erişim Tarihi: 19.02.2020)
- T24.com**, (2013), ” 'Gezi Parkı direnişçilerinin yarısı polis şiddeti olduğu için eyleme katıldı!”, <https://t24.com.tr/haber/konda-gezi-parki-anketi-cikardi,231889> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- Vakit Gazetesi**, Hronikanın Muhakemesine Başlandı. *Vakit Gazetesi* 6 Mart 1929: 1-5. [http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1929/vakit_1929_mart_vakit_1929_mart_6 .pdf](http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vakit/vakit_1929/vakit_1929_mart_vakit_1929_mart_6.pdf), (Erişim Tarihi:14.02.2020)
- VAROĞLU**, Abdülkadir (2019), Kriz Yönetimi Kavram ve Esaslar. http://sam.baskent.edu.tr/egitim_sertifika/kriz_abdulkadir_v.pdf, (Erişim Tarihi: 02.04.2020).
- VARDİ**, İsmail (2020), *Küresel Şehirler: Dünyanın En Güçlüleri*, Stratejik Ortak, <https://www.stratejikortak.com/2020/10/kuresel-sehirler-dunyanin-en-guclu-sehirleri.html>, (Erişim Tarihi: 13.01.2021).
- Wikipedi**, (2020), “Kadife Devrim”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Kadife_Devrim (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020)
- WALT**, Stephen, <https://foreignpolicy.com/2016/03/24/monsters-of-our-own-imaginings-brussels-bombings-islamic-state/>, (Erişim Tarihi: 03.04.2020)
- Yeniakit**, (2013), “İhsan Dağı, Yavuz Baydar... Gezi ödülleri verilmeye başlandı!” <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/hasan-karakaya/ihsan-dagi-yavuz-baydar-gezi-odulleri-verilmeye-baslandi-2535.html> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020)
- Yeşilgazete**, (2020), “<https://yesilgazete.org/blog/2020/09/25/kobani-operasyonu-hdpli-82-kisi-hakkinda-gozalti-karari/> (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2020)
- Youtube**, (2013), “Gezi Parki Eylemi Basbakan Recep Tayyip Erdogan Konusmasi”, <https://www.youtube.com/watch?v=fHeuA7BKgdI> (Erişim Tarihi: 03.01.2020)
- ZABCI**, Filiz (2017),“Aşırı Sağ Popülizm: Kılık Değiştirmiş Faşizm mi?”, *Monthly Review*(2), 27-43,

['Asiri Sag Populizm Kilik Degistirmis Fasizm mi' Monthly Review Mayıs 2107 Sayı 2 s 27-43](https://www.researchgate.net/publication/345985661), (Erişim Tarihi: 22.06.2021)

EK-1: Taksim Dayanışması Bileşenleri - STK'lar Listesi

İstanbul Dış Hekimleri Odası, İstanbul Eczacı Odası, İstanbul Tabip Odası, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, MMOB İnşaat Mühendisleri Odası, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, TMMOB Mimarlar Odası, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Tiyatro Oyuncuları Meslek Birliği, DİSK, KESK İstanbul Şubeler Platformu, Eğitim Sen İstanbul 6 No.lu Üniversiteler Şubesi, Kültür Sanat Sendikası, Sendikal Güçbirliği Platformu, Beyoğlu Semt Dernekleri Platformu, Boğaziçi Dernekleri Platformu, Emekliler Yaşlılar Hareketi, Filmmor Kadın Kooperatifi (Filmmor), İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği, İstanbul Halkevi, İstanbul Kültür Forumu, İstanbul SOS Girişimi, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kamusal Sanat Laboratuvarı, Karadeniz İsyandadır Platformu, Kent ve Çevre için Haydarpaşa Dayanışması, Lambda İstanbul Müştereklerimiz, Nazım Hikmet Kültür Merkezi, Özerk Sanat Konseyi, Sanatçılar Girişimi, Sulukule Platformu, Taksim Platformu, Toplumcu Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Meclisi, Üçüncü Köprü Yerine Yaşam Platformu, Anadolu Kültür ve Araştırma Derneği, Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi, Asmalımescit Derneği, Ataköy Sakinleri Dayanışma ve Çevre Koruma Derneği, Ayaspaşa Derneği, Bedrettin Derneği, Beykoz Vakfı, Beyoğlu Eğlence Yerleri Derneği, Cihangir Güzelleştirme Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Denge Ekolojik Yaşam Derneği, Galata Derneği, Gazhane Çevre Gönüllüleri, Genç Sosyalistler, Gülsuyu Gülensu Yaşam ve Dayanışma Merkezi Derneği, İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, Karadeniz Çevre ve Kültür Derneği, Kızıldere Derneği, LGBTT Dayanışma Derneği, Mülkiyeliler Birliği İstanbul Şubesi, Sokak Bizim Derneği, Sosyal Haklar Derneği, Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği, Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği, Tiyatro Oyuncuları Derneği, Tokatlılar Derneği, Tozkoparan Derneği, Tüketici Bilincini Geliştirme Derneği, Tüketiciyi Koruma Derneği Beşiktaş Şubesi, TÜKODER İstanbul Şubesi, Tüm Restoratörler ve Konservatörler Derneği, Tüm Öğretim Elemanları Derneği İstanbul

Şubesi, Türkiye Sakatlar Derneği, Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği, Validebağ Gönüllüleri Derneği, Barış ve Demokrasi Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Emek Partisi, Halkın Sesi Partisi, İşçi Partisi, Özgürlük ve Dayanışma Partisi, Türkiye Komünist Partisi, Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi, ALINTERİ, BDSP (Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu), DAF (Devrimci Anarşist Faaliyet), DİP (Devrimci İşçi Partisi), DSİP (Devrimci Sosyalist İşçi Partisi), EHP (Emekçi Hareket Partisi), EMEK VE ÖZGÜRLÜK CEPHESİ, Eğitim İş İstanbul Şubeleri, ESP (Ezilenlerin Sosyalist Partisi), Greenpeace, HALKEVLERİ, HDK (Halkların Demokratik Kongresi), I. BÖLGE BİRLEŞİK MÜCADELE PLATFORMU, İFK (İstanbul Feminist Kolektif), İSTANBUL FORUMLARI KOORDİNASYON, İŞÇİ CEPHESİ, İŞÇİ KARDEŞLİĞİ PARTİSİ, İŞÇİ MÜCADELE DERNEĞİ, İşçilerin Sesi, Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Der., KALDIRAÇ, KENT HAREKETLERİ, MÜCADELE BİRLİĞİ, MÜŞTEREKLERİMİZ, NOR ZARTONK, ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi), ÖSP (Özgürlük ve Sosyalizm Partisi), ÖĞRENCİ KOLEKTİFLERİ, PANGEA EKOLOJİ, PARTİZAN, PROLETER DEVRİMCİ DURUŞ, SDP (Sosyalist Demokrasi Partisi), SOSYALİST FEMİNİST KOLLEKTİF, SYKP (Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi), TÖPG (Toplumsal Özgürlük Parti Girişimi), TÜRKİYE GERÇEĞİ, YSGP (Yeşiller ve Sol Gelecek), KÖZ, AKA-DER – (Anadolu Kültür ve Araştırma Derneği), Halk Cephesi, TKP 1920, SODEV – Sosyal Demokrasi Vakfı, Halkın Kurtuluş Partisi, ADAM-Der (Askeri Darbelerin Asker Muhalifleri Derneği), Kuzguncuklular Derneği, TODAP (Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği), Atatürkçü Düşünce Derneği, Taksim Solidarity Constituents (128Filmmor Kadın Kooperatifi, Karadeniz Çevre ve Kültür Derneği).

EK-2: Gezi Olayları ve Dünyadaki Yeni Toplumsal Hareketlere Ait Fotoğraflar**Fotoğraf-1:** İstanbul, 30 Mayıs 2013, Taksim Gezi Parkı'nda Göstericilerin Çadırlarının Yakılması**Fotoğraf-2:** İstanbul, Haziran 2013, Antikapalist Müslümanlar Adlı Grubun Kapitalizm Temalı Gezi Protestosu

Fotoğraf-3: İstanbul, Haziran 2013, Gezi Eylemlerinde “Antikapitalist Müslümanlar”ca Düzenlenen Yeryüzü Sofraları Etkinliği

Fotoğraf-4: 2013, İstanbul, Gezi Olayları'nda “Toma'ya Serenat Yapan Genç” Olarak Tanınan Sokak Müzisyeni Murat Öztürk

Fotoğraf-5: 2013, İstanbul, Gezi Olayları'nda "Sapanlı Teyze" Olarak Tanınan Emine Cansever

Fotoğraf-6: 2013, İstanbul, Gezi Parkı Olayları'nda Yüzüne Gaz Sıkılan Ve "Kırmızılı Kadın" Olarak Tanınan Ceyda Sungur

Fotoğraf-7: Gezi Olayları'nda "Kırmızı Fularlı Kız" Olarak Tanınan ve Sonra PKK/YPG Saflarında Rakka'da Ölen Ayşe Deniz Karacagil

Fotoğraf-8: 2013, İstanbul, Gezi Parkı Olayları Sırasında "Siyahlı Kadın" Olarak Tanınan Avustralyalı Değişim Öğrencisi Kate Cullen

Fotoğraf-9: 2013, Gezi Parkı Olayları'nda Göstericiler Tarafından Tahrip Edilmiş Kamuya Ait Araçlar

Fotoğraf-10: İstanbul, 2013, Gezi Parkı Olayları Sırasında Polis ve Eylemciler Karşı Karşıya

Fotoğraf-11: 2013, İstanbul-Taksim, Gezi Parkı Protestolarından

Fotoğraf-12: 2013, İstanbul-Taksim Meydanı, Gezi Parkı Protestolarından

Fotoğraf-13: 2013, İstanbul-Taksim, Gezi Parkı Olayları Sırasında Erdem Gündüz'ün Başlattığı "Duran Adam" Eylemi

Fotoğraf-14: 2013, İzmir-Alsancak, Gezi Parkı Olayları Sırasında Kamuoyunda Çokça Eleştirilen Bir Polis Müdahalesi

Fotoğraf-15: 2013, Ankara-Kızılay, Gezi Parkı Protestosu (Göstericiler Polis Müdahalesini Önlemek İçin Barikatları Yakıyorlar)

Fotoğraf-16: 2013, Gezi Parkı Olayları'nda Göstericilerin Tahrip Edip Üzerine Hakaret İçeren İfadeler Yazdıkları Bir Polis Aracı

Fotoğraf-17: 2013, Gezi Parkı Olayları, “Hükümet İstifa” Temalı Görsel

Fotoğraf-18: 2013, Gezi Parkı Olayları, Başbakan'ı Hedef Alan Bir Görsel

Fotoğraf-19: 2013, İstanbul AKM Binası, Gezi Parkı Olayları, Örgütsel Dövizler

Fotoğraf-20: 2013, Gezi Parkı Olayları, Devleti Hedef Alan Bir Görsel

Fotoğraf-21: 2013, Gezi Parkı Olayları, Terör Örgütü PKK'nın Sözde Gençlik Uzantısı YDG-H Mensuplarına Ait Yazılama

Fotoğraf-22: 1999, ABD-Seattle, Dünya Ticaret Örgütü Protestoları

Fotoğraf-23: 2011, ABD-New York, Wall Street Protestoları

Fotoğraf-24: 2011, ABD-New York, Wall Street Protestoları

Fotoğraf-25: 2013, İngiltere-Londra-Canary Wharf, G-20 Zirvesi Protestoları

Fotoğraf-26: 2017, Almanya-Hamburg, G-20 Zirvesi Protestoları

Fotoğraf-27: 2017, Almanya-Hamburg, G-20 Zirvesi'ne Yönelik Kapitalizm Temalı Protesto

Fotoğraf-28: 2017, Almanya-Hamburg, G-20 Zirvesi'ne Yönelik Kapitalizm Temalı Protesto

Fotoğraf-29: 2003, Gürcistan, “Gül Devrimi” Eylemleri

Fotoğraf-30: 2004, Ukrayna, “Turuncu Devrim” Eylemleri

Fotoğraf-31: 2005, Kırgızistan, “Lale Devrimi” Eylemleri

Fotoğraf-32: 2011, Arap Baharı Eylemleri

Fotoğraf-33: 2011, Arap Baharı Eylemleri

Fotoğraf-34: 2011, Arap Baharı Eylemleri

Fotoğraf-35: 6 Ocak 2021, ABD Kongre (Capitol) Baskını, “Q Anon Hareketi”nden “Q Shaman” Jake Angeli Adlı İşgalci

Fotoğraf-36: 6 Ocak 2021, ABD Kongre (Capitol) Baskını, Donald Trump Taraftarı İşgalciler

Fotoğraf-37: 2018-2021, Fransa, Üçüncü Yılında Olan ve Halen Devam Eden “Sarı Yelekliler” Eylemleri

